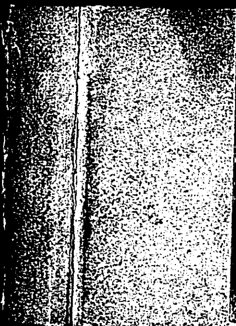

[illegible]

[illegible]

קחה ספר יקר למזכרת
יעמוד לעד למשמרת
יפרח כחבצלת השרון
וישחק ליום אחרון .

ימים רבים חשך משחור תארו
הבט-נא היום אל יקרו והדרו
ראה אחרי בלותו היה לו עדנה .
גם פעלי מעשי ידי ברך תברך
אמרתי קומי אורי כי בא אורך

והי' בזה שלום
מאת המוליך לאור והמבאר
אל היקר אברהם הזקן
כעוף נודד מקן

ד' בייזענטהאל

ברלין ביום החמשי בחדש טבת
תשח ראש בנ"י ישראל לפ"ק = 6/12 = 185

Grandfather Lichtenst
all three f in Christian Je

ספר

בשורה טובה

על פי המבשר

לוקס

מספרים הנקראים

ברית חדשה

נעתק מִלשון יון ללשון עברית ומבואר

בפירוש מספיק

הובא לבית הדפוס שנית בתוספת מרובה ובהגהה מדויקת

ברלין.

בשנת

אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד

556866

אל הקורא הנאמן.

באור הספר הזה אשר הובא לפניך היום שנית בתוספות ובהגהה מדויקת אזן וחקר איש גדול שמו לפנים בישראל ה. ק. עמנואל פראממאן רופא מומחה בעיר האללי. גדל כחו וידיו רב לו בכל חכמות תורתיות ותלמודיות למודיות וטבעיות. אכן מאת היושבי בשמים היתה נסבה לקרוא פתע פתאום את המבאר הזה בדמי ימיו מן הגיא החזיון התבל הזאת אל אלהים, חדל חלדו ובאה שמשו בעוד יומם, לבוא אל המנוחה ואל הנחלה לעמוד בסוד קדושים, ולא יכול להשלים ולכלה הבאור היקר הזה אשר כל חרוץ לא יערכנו ובכל פז לא יסלה, כאשר החל.

נפשו למרום עלתה ושבה אל בית אביה בשני לירח יאנואר. בשנת תצ"ה היא שנת 1735 למנין המשיח. תשכון נפשו היקרה בסתר צל שדי. תאכל מפרי מעלליה. תשביע שמחות מהוד פני משיח אל בו האמינה ועבדתהו בכל מאודה. נפשו צרורה בצרור החיים תהיה עד תקיץ עם שוכני עפר לחיי עולם עת יתקע בשופר גדול ויקום לשפוט תבל בצדק.

ואל המוציא הספר הזה באה הפקודה להשלים הבאור הזה עד תמו. ובכן קרב אל העבודה הקשה הזאת בשומו מבטחו באלהים ובמשיחו משגבו והשלים הבאור הזה מן סימן כ"ב פסוק ט"ו עד תמו.

הבשורה הקדושה
ל ו ק ס :

א יַעַן כִּי רַבִּים שָׁלְחוּ יָדָם לְסַדֵּר סִפּוּר הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הִתְקַיְּמוּ
בָנוּ׃ ב כַּאֲשֶׁר מָסְרוּ לָנוּ אֵלֶּה אֲשֶׁר מֵרֵאשִׁית רָאוּ

א (א) **יען:** כבר נתבאר בהקדמה לספר הזה הטעם למה נקראו הספרים המדברים מלידת ישוע ומאותותיו ומופתיו אשר עשה לעיני כל העם והמיתתו בשם **בשורה טובה** והאנשים אשר כתבום למה נקראים **מבשרים:** ושם תראה ג"כ מבואר כי כל ספר וספר הוא כתיבת יד האיש הזה המיוחס לו אע"פי שלא גילה בעצמו את שמו: וכוונת המספר בדברים האלה בפסוק א' ב' ג' ד' שהם כפתיחה לספרו להודיע סיבת כתיבתו ר"ל למה מלאו לבו לכתוב הספר הזה: כי אמר **יען כי רבים שלחו ידם לסדר ספור הדברים** וגו' עד **והיו משרתי הדבר.** כלומר היה בדעתם לכתוב דבר דבור על אפניו: אבל לפי שמחשבתם לא עלתה בידם וכתבו רק בקצרה ולפעמים השמיטו מעשה אחד ושתים ולא היתה להקוראים בספרים האלה ידיעה נכונה לדעת קשר הדברים וקשר הזמן איש איש על דגלו לכן ישרה גם לי וגו': ואין דעתו בזה לבטל דברי הראשונים אדרבה כי הוא כולל את עצמו עמהם באמרו ישרה גם לי וגו' ולא בא כי אם למלאות דבריהם בחקרו ודרשו הכל היטב מתחלתו כאשר יבואר בפסוקים הבאים שכותב הזה הרבה כתב שהשמיטו הראשונים כגון לידת יוחנן ותולדתם: **רבים:** חוץ ממתתיהו ומרקוס הנקראים מבשרים והיו קודם לוקס וכתבו גם ספריהם ונמצאו בעת ההיא אנשים חשובים אשר היה שם ישוע חרות על לבם והם כתבו מעצמן ג"כ ספורי איזה מעשים אשר ראו ואשר שמעו: ומפני שלא היה בהם צורך ותועלת לא נחשבו בתוך הספרים הנקראים בברית החדשה כתבי קודש אלא נגנזו: כאשר גם עשו אנשי כנסת הגדולה לספר ברוך לספר טוביהו ויהודית ולאחרים רבים: ואע"פי שקצת מהספרים הגנוזים האלה לא נמצאו בכל דורינו אין מזה להביא ראי' שלא היתה השגחת אלהים על ספרי ברית החדשה · וספר מלחמות ה' יוכיח הנזכר במדבר כ"א פסוק י"ד: ספר הישר יהושע י' פסוק י"ג ורבים אחרים כנזכר בהקדמה: **לסדר:** הוא מלשון גמרא כמו ששנינו בפרק רביעי דברכות דף כ"ח ע"ב: **שמעון הפקולי הסדיר י"ח ברכות על הסדר ביבנה:** ר"ל לשום כל דבר ודבר על מקומו: **אשר התקימו בנו:** אמת ונכון היה בעת ההיא כל הדברים אשר ספר ולא ספק בהם אדם כי היתה מסורת בידם איש מפי איש כמו שמפרש והולך: (ב) **ראו בעיניהם:** מוסב לפסוק שלפניו כי הוא כתיבת טעם למה אמתת הדברים האלה נכונה לנו מפני שנמסרו לנו מהאנשים האלה אשר ראו הכל בעיניהם והם תלמידי ישוע ושלוחיו אשר בחר בם להיות

ובטרם אכלה לדבר עוד אודיעך הקורא היקר כי המבאר ז"ל יזכור לפעמים בבאור הזה הקדמת ספרו אשר בה האריך והרחיב אמרים להיותם כמבוא לספרו אשר באר. הקדמה הזאת גדולה היא בכמותה מחברה אל הספר הזה. ברצות ד' דרכינו תובל גם היא לפניך בימים לא כבירים. שלום רב לאוהבי תורתיך ואין למו מכשול.

ברלין, בחדש העשירי הוא חדש אקטבר
אלף ושמנה מאות וחמישים ואחת למנין המשיח. 1851

ה וַיְהִי בִּימֵי הוֹרְדוֹס מֶלֶךְ יְהוּדָה כֹּהֵן אֶחָד וּשְׁמוֹ זְכַרְיָהוּ מִמִּשְׁמֶרֶת
אֲבִיָּה · וְאִשְׁתּוֹ מִבְּנוֹת אַהֲרֹן וּשְׁמָהּ אֱלִישָׁבַע׃ ו וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם
צַדִּיקִים לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַיִּתְהַלְּכוּ בְּתָמִים בְּכָל מִצְוֹת וּמִשְׁפְּטֵי יְהוָה׃
ז וְלֹא הָיָה לָהֶם בֵּן כִּי אֱלִישֶׁבַע עֲקָרָה וּשְׁנֵיהֶם בָּאוּ בַּיָּמִים׃ ח
וַיְהִי בְּכַהֲנוֹ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים בְּסֵדֶר מִשְׁמַרְתּוֹ׃ ט וְגוֹרָלוֹ הָיָה כְּמִשְׁפַּט

ויגעו למצוא דברי חפץ : (ה) ויהי בימי הורדוס : הוא הורדוס הראשון הנקרא אשקלוני בן איש גבור חיל חכם חרשים ונבון לחש ורב פעלים ושמו אנטיפאטר אשר היה של המלך הורקנוס ומשנהו והוא יצא ובא לפני עם ה' ולחם את מלחמתו בכח גדול בימי המלך הורקנוס בתחילת ממשלת יוליאוס הקיסר : וכאשר מצא חן בעיני המלך הורקנוס ובעיני הקיסר ברומי והמלך היה עגל למלחמה שם את בנו את הורדוס (אשר גם הוא אהוב למלך והצילו ממיתת ב"ד של שמאי לבלתי הרגו על דמי חזקיהו) לנגיד על ארץ הגליל כי גם הוא גבור מלחמה היה כאביו והוא בן ע"ו שנה : ואחרי מות יוליאוס הקיסר בהיות הורדוס לעזר גדול להקיסר אויגוסטוס ונקם את נקמתו מאויבי לודו יוליאוס ומאויביו עשה והצליח והשכיל ואנטיגנוס בן אחי המלך הורקנוס פשע בדודו במלך וקצץ אזנו למען לא יכהן עוד ויגלהו בבלה ויפקד הקיסר אויגוסטוס את הורדוס למלך על יהודה אע"פי שלא היה מזרע המלוכה : כי מתחילה היה עבד למלך הורקנוס והוא נכרי ממשפחת אדומי : ולדעת יוסיפון לא היה מזרע אדום רק מצד אמו אבל מצד אביו משורשי יהודה : והוא עשה מעשים טובים ורעים כנבואות מכהם : כי שפך גם דמי ת"ח רבים אשר לא הסכימו למלכותו כדאיתא בבבא בתרא בפרק השותפים : והימים אשר מלך על יהודה ל"ז שנה וימת : והיה איש מצליח בכל אשר יפנה : ומי יתן כאשר הצליחו האלהים מחוץ ומסביב והיו עיניו לאנשי ביתו ומרחם אבל היה עליהם לאיש מדון ותגרה כמבואר ביוסיפון ספר ה' סימן מ' וכו' : מלך יהודה : זה הוא השבט אשר היה יושב אחר חרבן ראשון בארץ הקודש ואשר עלה מגלות בבל ברשות כורש עם שבט בנימין וקצת משבטים אחרים אשר ישבו עמם בירושלים אבל כל תפארת ישראל לא השיב השי' עד היום הזה : ממשמרת : הכהנים הראשונים ואחריהם דוד חלקו את בני הלוים למחלקות והתקינו כ"ד משמרות שיעבוד כל אחד עבודתו בבית ה' כדאיתא בד"ה א' כ"ד : ומהם י"ב משמרות היו בארץ ישראל וי"ב בירחו גמרא תענית דף כ"ז ע"א : אביה : הוא אביה אשר יצא לו הגורל השמיני (ד"ה א' כ"ד פ' י') : ואף אחר חרבן הבית עלתה משמרתו בתוך הכהנים והלוים עם זרובבל בן שאלתיאל כאשר כתב נחמי' בספרו סימן י"ב פ' ד' : (ו) ויהיו שניהם צדיקים : שלא יעלה על דעת אדם לאמר מה נפקא מיניה שהיו אבות יוחנן ממשפחה גדולה ומיוחסת בישראל אפשר שהם בעצמן רשעים היו כאשר גם בעת ההיא רבים מהכהנים גדולים רשעים ופושעים היו וגרמו צרות ורעות רבות על עצמן ועל כלל יהודית בעו"ה ככתב ביוסיפון לפיכך אמר ויהיו שניהם צדיקים להודיע כי היה צדיק בן צדיקים : (ח) בסדר משמרתו : מסדר העבודה לכל יום ביומו עיין בתענית ירושלמי דף ס"ח ע"א : תמיד דף ל"ג ע"א בר"שי : (ט) וגורלו היה כמשפט הכהונה להקטיר : משפט הכהנים והלוים הי' לעלות בגורל לעבודת השם : כמו ששנינו בתמיד דף ל' ע"א ת"ל אמר להם הממונה בואו והפיסו מי השוחט ומי הזורק וכו' עד זכה מי שזכה וטעם הפייס תמצא בפרק ב' דיומא דף כ"ד ע"ב : וגם ספרו שם בדף כ"ה ע"א ממקום ומסדר הפייס כדתק. לשכת הגזית במין בסילקי גדולה היתה פייס במזרחה וזקן (פי' רש"י של בית דין המורה

בְּעֵינֵיהֶם וְהָיוּ מְשָׁרְתֵי הַדָּבָר׃ ג יָשְׁרָה גַּם לִי בַּאֲשֶׁר הָלַכְתִּי הֵיטֵב
אַחֲרֵי כֻלָּם מֵרֵאשִׁית לִכְתּוֹב לְךָ בָּאֵר הֵיטֵב תְּאוֹפִילוֹס גִּבּוֹר הֶחָיִל׃
ד לְמַעַן תֵּדַע אֶת־קֹשֶׁט הַדְּבָרִים אֲשֶׁר לֻמָּדְתָּ׃

עדי כל דבריו אותותיו ומופתיו כמו שנא' בספר הזה סימן כ"ד פסוק מ"ח : והמה גם עמדו אתו תמיד בנסיונות : וכל כך היו הדברים האלה חקוקים על לב הרואים אותם עד שמסרו את נפשם בכפם על זאת כמו שנספר בע"ה : **ומשרתי** כינוי לתלמידים כי דרכם לשרת ולשמש את רבם כמו משרת משה מבחוריו (במדבר י"א פ' כ"ח) : והנער שמואל משרת (שמואל א' ג' פסוק א') : וכמו שאמר אשר יצק מים על ידי אליהו (מלכים ב' ג' פסוק י"א) : ומכאן דרשו בגמרא **שגדול שימוש ת"ח יותר מלימודו : דבר** ר"ל ה') : ע"ד לשון תרגום מימרא דיי' : והארכתי כבר בהקדמה מענין הלשון הזה ושם הפירותיך על מוכח המתרגם בתרגומו שם העצם ה' או שם התואר **אלהים** או פי ה' וגו' **במימרא** דיי' כי לעולם דעתו **על החכמה הקדומה הנאצלת מכתר עליון והיא** כתר **הבריאה** ווהר **האחדות השוה לכ"ע או לאין סוף בכל מיני מעלה** כפי הקבלה בספר יצירה כתיב ב' : ולפי שהחכמה היא כתר הבריאה להיות שיש בה דבר לשלות הנבראים ר"ל שתולים בה הנבראים כפירוש הרא"בד על הכתיב שזה וכל מה שנזכר בתורה נביאים וכתובים רומזים אל החכמה שנא' מה רבו מעשיך ה' כלם **בחכמה** עשית כדעת כל המקובלים בס"י משנה ב : והכל במאמר ובדבור נעשה : ובראשית נמי מאמר כדגרסינן בר"ה לפיכך נקרא החכמה הזאת ג"כ מאמר ודבור ע"ד **בדבר ה' שמים נעשו** והנה ג"כ מוכח המתרגם ירושלמי בתרגומו מלת בראשית במלת חכמה דאמרו **בחוכמא ברא** וגו' ע"ד **ה' בחכמה יסד ארץ** וגו' (משלי ג' פסוק י"ט) כמו כן כתוב בס"י משנה ט' : **עשר ספירות בלימה אחת רוח אלהים חיים ברוך ומבורך שמו של חי העולמים קול ורוח ודבור** : וכתב המקובל הגדול הרב אהרן לאם ישיבת בכל **קול** כנגד **קול אלהים חיים** (דברים ה' י"ג) : רוח כנגד **וברוח פיו כל צבאם** (תהלים ל"ג פסוק ו') : דבור כנגד **בדבר ה' שמים נעשו** (שם) וכו' : עיין בהקדמת הספר הזה בפרק היחוד ותמצא מרגוע לנפשך : וכאן ובכל שאר ספרי ברית החדשה בכל מקום שנא' דבר ה' או הדבר לבד לעולם עניינו על ישוע כאשר גם יוחנן המבשר פתח את ספרו ואמר **בראשית היה הדבר** כלומר החכמה הקדומה ע"ד באין תהומות חוללתי (משלי ח') והוא כתר הבריאה ע"ד בדבר ה' שמים נעשו כנ"ל כאשר הולך מפרש יוחנן עיין שם : ונקרא ישוע כן מפני שהיתה מסורת בידי כותבי הספרים האלה מפי הנביאים כי ישראל נושע בה' כלו' במלך המשיח כדעת רש"י והוא כפירוש התרגום במימרא דיי' באמרו **ישראל יתפרק במימרא דיי' פורקן עלם** וגו' ר"ל בחכמה הקדומה כי כל מה שנעשה בעולם בחכמה נעשה כנזכר : ולפי שהשתמשו בעת ההיא בלשון ארמית היתה הלשון הזאת מורגלת בפיהם לאמר לשון דבור שהוא כמו מימרא לפי ענין הלשון במקום שם העצם ה' ולפיכך **ומשרתי דבר ה'** כאלו אמר ומשרתי ישוע היה כלו' היו נכנסין ויוצאין לפניו לשמשו כנ"ל : (ג) **תאופילוס :** שם איש בכבוד אשר חי בימים האלה ואפשר שהי' שר גדול בחצר המלך לפי שבשבילו טרח כל כך לעמוד על אמתת כל הדברים כדי שיכתוב לו : ועוד שמלת **איש חיל** הוא שם התואר למלכים ולשרים בלשון יון כאשר תראה במעשי השלוחים כ"ג כ"ו : או עניינו על כל אחד ואחד מן כנסת המאמינים כי הם הם ידידים ואהובים לפני המקום ולפי זה לא הוא שם עצם פרטי אלא שם הכלל : **הלכתי היטב :** מכאן למדנו שלא הי' הכותבים הנקראו מבשרים מאמינים לדברי רוח ושקר אשר אין להם ממש כי אם דרשו וחקרו היטב

וְשֵׁכָר אַל־יִשְׁתֶּה · וְיִמָּלֵא רוּחַ הַקֹּדֶשׁ בְּעוֹדֶנּוּ בְּבֶטֶן אִמּוֹ : יו וְרַבִּים
מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָשִׁיב אֶל־יְהוָֹה אֱלֹהֵיהֶם : יז וְהוּא יִתְהַלֵּךְ לְפָנָיו בְּרוּחַ
וּגְבוּרַת אֵלִיָּהוּ לְהָשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים וְהַסֹּרְרִים לְחָכְמַת הַצַּדִּיקִים

מקיש יציאתן ממצרים לביאתן לארץ מה ביאתן לארץ שנים מששים ריבוא (ר"ל יהושע וכלב כי כל יוצאי מצרים מתו במדבר) אף יציאתן ממצרים שנים מששים ריבוא. (פי' רש"י שמכל ששים ריבוא שהיו במצרים לא נשתייר מהם אלא שנים בלבד ואותן שנים של ששים ריבוא עלו והשאר מתו כולם בשלשת ימי אפילה שלא יראו מצרים במפלת של ישראל): אמר רבא וכן לימות המשיח כלומר לא ישארו מכל ששים ריבוא אלא שנים כפי' רש"י) שנאמר וענתה שמה כימי נעוריה וכיום עלותה מארץ מצרים (הושע ב' י"ז) עכ"ל: (ח) והוא: יוחנן: ילך לפניו: לפני האדון שהזכיר בפ' ט"ו והוא המשיח הבא כאשר: ברוח ובגבורת אליהו: ר"ל כדרך שהי' אליהו הנביא והוא שלומה לו בכל מדותיו שילך תמים ויפעל צדק ויהי לו רוח קנאה לקנא לה' אלהי ישראל וילמד פושעים את דרכו לשוב אל ה' כאשר בפ' שלפניו: וכן מצינו באליהו (מלכי' א' סימן י"ט פ' י'): וכן גם יוחנן הצדיק זלעפה אחזתו מרשעים עוזבי תורת ה' ולא נשא פנים לאיש כי אם קרא בגרון ולא חשך אפילו נגד המלך ושם נפשו בכפו והוכיח הוכיחוהו את הורדוס הרשע על רשעתו כאשר העיד עליו יוסיפון בן גוריון וכפרש גם לקמן במקומו: להשיב לב אבות על בנים וגו' זה מה שכתוב במלאכי הנה שלח לכם את אליהו הנביא וגו' והשיב לב אבות על בנים וגו': תהוא שיעשה שלום וישוה מחלוקות בישראל שלא יהי' עוד פוסחים על שתי סעיפים ונחלקים בדעות שונות אלא שיעבדו כלם את ה' שכם אחד כאשר דרשו בפרק בתרא דעדיות: ואל יעלה על לב איש שכוונת הנביא היתה לאמר שדווקא אליהו הנביא בעצמו יבוא כאשר גם רבים מהמפרשים טועים בדבר הזה כי לא הוא רק רוח כלומר שישלח השם את איש שלבו יהי' כלבב אליהו: ולפיכך לא נאמר שם בפסוק אליהו התשבי אלא אליהו סתם: ומעניין הזה אכתוב לקמן בס"ד בסימן ז' פ' כ"ז ושם אעירך על אמיתת הדבר: על בנים: כמו עם בנים: והסוררים: מלשון פרשתי ידי כל היום אל עם סורר (ישעי' ס"ה פ' ב'): דור סורר ומורה (תהלים ע"ח פ' ח') והוא סוררי ישראל אשר סרו בעת ההיא מדרך ה' ומרו בבריתו על למחול כאשר ביוסיפון: או טעם הסוררים על הגוים כי הם היו מרת רוח להש"י מראשיתן: ופי' הכתוב כי יוחנן לא לבד ישיב אבות והבנים יחדיו אל ה' בכל שבטי ומשפחות ישראל כי אם גם את גויי הארץ אשר להם עד עתה לב סורר ומורה לבלתי הכיר את בוראם וקונם ולבלתי נטות שכמם לקבל עול התורה והמצות: לחכמת הצדיקים: אל מחשבות הצדיקים: ר"ל שיהי' לבם נכון כלבב הצדיקים: כי האוילים מדרך פשעם בחסר לב הם מתים (משלי י' פ' כ') ודרך רשעים כאפילה (שם ד' פ' י"ט) והוא עם הכל בני העולם הזה מבולבלי הדעת המתאוים ומקוים לימות המשיח לרוב התבואות והעושר וכדי שירכבו על סוסים וישתו יין במיני הזמר: ואין לב להם לשמוע ולהקשיב לדברי אלהים חיים ולהבין בסוד תאוות הנביאים והחסידים שהתאוו ימות המשיח ורבתה תשוקתם אליו למה שיהי' בו מקבוץ הצדיקים וכו' וחלקם בחיים לעולם שכולו ארוך וכו': כאשר כתב החכם הרמ"בם בפירושו על משניות בסנהדרין דף ק"כ ע"א סמוך לסוף הדף: תהו בינת הצדיקים ר"ל מחשבותם תהא לבבם כל ימי חייהם אשר גבהו ממחשבות הרשעים הסוררים כאשר גבהו שמים מעל הארץ: לכן צריך שיהיו שיתאחדו לבם להיות לכולם לב אחד ע"ד ונתתי להם לב לדעת אותי וגו' (ירמי' כ"ד פ' ז'): ונתתי להם לב אחד (שם ל"ב ל"ט): ליישר ע"ד וישרו בערבה מסלה וכו' וענינו להכין לבם ולתקן

הַכְּהֻנָּה לְהַקְטִיר קְטֹרֶת בְּבֹאוֹ אֶל־הֵיכַל יְהוָה׃ י וְכָל־הֲמוֹן הָעָם
מִתְפַּלְלִים מִחוּץ בִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת׃ יא וַיֵּרָא אֵלָיו מַלְאַךְ הָאָדוֹן עֹמֵד
לִימִין מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת׃ יב וַיַּרְא זְכַרְיָהוּ וַיִּבָּעֵת וְאֵימָה נָפְלָה עָלָיו׃
יג וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַמַּלְאָךְ אַל־תִּירָא זְכַרְיָהוּ כִּי נִשְׁמְעָה תְפִלָּתֶךָ
וֶאֱלִישֶׁבַע אִשְׁתְּךָ תֵּלֶד לְךָ בֵּן וְקָרָאתָ שְׁמוֹ יוֹחָנָן׃ יד וְהָיָה לְךָ
שִׂמְחָה וָגִיל וְרַבִּים בְּהִוָּלְדוֹ יִשְׂמָחוּ׃ טו כִּי יִגְדַּל לִפְנֵי יְהוָה וְיַיִן

לפי סדר הפייס) יושב במערבה והכהנים מוקפין ועומדין כמין בכוליאר והממונה בא ונוטל מצנפת מראשו של אחד מהן ויודעין שממנו פייס מתחיל: עיין גם בריש פרק שני בפירוש רש"י: **בבאו אל היכל ה':** בנטילת כף ואחר דברים השייכים לקטורת כדגרסינן שם תמיד דף ל"ג ע"ב מי שזכה בקטורת היה נוטל את הכף והכף דומה לתרקב גדול של זהב מחזקת שלשה קבין והבזך היה בתוכו מלא וגדוש קטורת וכו': (י) **מתפללים מחוץ:** לא היה איש רשאי לעמוד בין האולם ובין המזבח בשעת הקטורת. כאשר דרשו חז"ל מפסוק וכל אדם לא יהיה באהל מועד (ויקרא ט"ז פ' י"ז): ואמרו שם בתמיד. לא היה המקטיר מקטיר עד שהממונה אומר לו הקטר. ואם היה כ"ג הממונה אומר אישי כהן גדול הקטר. פרשו העם והקטיר והשתחוה ויצא: ועיין שם בפי' רש"י: (יא) **מזבח הקטורת:** מזבח הקטורת הוא מזבח הזהב שבהיכל שהוא באמצע בין השולחן ובין המנורה כדאיתא במנחות: (יב) **ואימה נפלה עליו:** מדרך כל איש בשר ודם אשר יראו פני מלאכי אלקים. דניאל: ע"ד וכח לא נשאר בי והודי נהפך למשחית וגו': (דניאל סימן י' פ' ח'): (יג) **נשמעה תפלתך ואלישבע אשתך תלד** וגו': מכאן נראה שבתוך תפלתו בעד כל העם שפך גם שיחו לאלהים קודם לכן על אלישבע אשתו. שיפקוד אותה ברחמיו ויסיר את חרפתה מעמה ויתן לה הריון: **יוחנן** יה חנן: כלומר שיהי' בעל חן בעיני אלהים ואדם: והוא יוחנן כהן אחר אשר הרגו הורדוס הרשע כאשר נפרש לקמן בע"ה: (טו) **כי יגדל** כלומר יקר וחשוב מכל חסידתו ושרותו: **לפני יהוה:** עיניו על מלך המשיח כדאמרינן במדרש (איכה רבתי בד"ה מעשה בדואג בן יוסף) מה שמו של מלך המשיח? רבי אבא בר כהנא אמר ה' שמו שנאמר **וזה שמו אשר יקראוהו ה' צדקנו** (ירמי' כ"ג ו') והרבה פנים לו ע"ש: ועוד יכונה בשם אדון והוא הכבוד והוא מלך המשיח ע"ד **ופתאום יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים** (מלאכי ג' פ' א'): ואין האדון אלא משיח כפירוש רד"ק ורלב"ג ושאר המפרשים. ועיניו על ישוע: והראי' ממה שנאמר בסימן זה בפסוק מ"ג שצעקה אלישבע ברוח הקודש בבואה אליה מרים אחר שמעה כי גם היא הרה בן לזקוניה ותאמר **ומאין לי זאת כי אם אדוני באה אלי: יין ושכר לא ישתה:** כדרך הנזירים מבטן אמו (שופטי' י"ג ז'): וכל כך למה מפני **שבעודנו בבטן אמו ימלא רוח הקדש:** (טז) **ורבים מבני ישראל ישיב:** ר"ל זאת תהי' אומנתו להזהיר אותם שיעשו תשובה ולדרוש להם את דרך התשובה בשם אלהיו ולדבר דברי תוכחות דברי אמת ושלום אם יהיו בעלי תשובה וישוב כל אחד מדרכו הרעה אל ה' אלהיו כדי שתבא ישועת ישראל מציון בשליחות המשיח ויזכו לכלכל את יום בואו: ולא אמר וכל בני ישראל ישיב לפי שגלוי וידוע לפני המלך שבימי המשיח לא ישובו ויושעו כי אם שנים מששים ריבוא כדתנן בחלק דף קי"א ע"א **תניא ר' סמאי אומר נאמר** (שמות ו' ז') **ולקחתי אתכם לי לעם ונאמר** (שם פ' ח') **והבאתי אתכם אל הארץ**

הָאֱלֹהִים אֶל־עִיר בַּגָּלִיל וּשְׁמָהּ נְצָרֶת׃ כז אֶל־עַלְמָה הַמְאֹרָשָׂה לְאִישׁ
וּשְׁמוֹ יוֹסֵף מִבֵּית דָּוִד · וְשֵׁם הָעַלְמָה מִרְיָם׃ כח וַיָּבֹא הַמַּלְאָךְ
אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר · שָׁלוֹם לָךְ חֲנוּנָה · יְהוָֹה עִמָּךְ · בְּרוּכָה אַתְּ מִנָּשִׁים׃
כט וַתֵּרֶא וַתִּרְעַד עַל־דְּבָרוֹ וַתֹּאמֶר בִּלְבָבָהּ · מָה הַבְּרָכָה הַזֹּאת׃ ל
וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הַמַּלְאָךְ · אַל־תִּירְאִי מִרְיָם כִּי מָצָאת חֵן בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים׃
לא וְהִנָּךְ הָרָה וְיֹלֶדֶת בֵּן וְקָרָאת שְׁמוֹ יֵשׁוּעַ׃ לב וְהוּא יִהְיֶה גָּדֹל וּבֶן־

ארבעה שבטים יששכר זבולון נפתלי ואשר היה: ותוצאו קדמת הירדן ותחום ויה הגבול ימה ויה כנרת הנגבה וארם צפונה: ואחר שעלה תגלת פלאסר מלך אשור לארץ כנען בימי פקח מלך ישראל ולקח את חצור ואת הגלעד ואת הגלילה זכל נפתלי ויגלם אשורה (מלכי' ב' סימן ט"ו פ' כ"ט) ישבו בה עולי בבל: ונפלגה הארץ ההיא לשני חלקים גליל העליון וגליל התחתון כדאיתא בפרק ט' דשביעית: גליל העליון בחלק אשר ונפתלי והוא הנקרא גליל הגוים בישעי' בסוף פרק ח': ומפני שסביבותיה עם רב מכל גויי הארץ משום כך נתבלבלה אח"כ לשונה ולא הקפידו עליה כדאיתא בעירובין דף י"ג ע"א: גליל התחתון יצא בגורל ליששכר ולזבולן: וכל הארץ ההיא היתה כגן ה' מלא כל טוב מרובה באוכלסין בתבואה זבת חלב ודבש ככתב ביוסיפון: ובתוכה טבריא בית חורין וג"כ כנרת עיר מבצר ודאיה סמוך להר תבור בגבולו של יששכר היה כמ"ש בחלוקת הארץ (יהושע י"ט כ"ב) **ופגע הגבול בתבור**: (כז) **המארשה לאיש**: ועדיין לא ידעה: **ושמו יוסף**: ולא יוחנן הבחור תלמידו של שמעון בן שטח ככתוב בספר חסר לב הנקרא תולדות ישוע כי שם כתב בעל הספר הזה איש ריק מוח שהמעשה הזה היה בימי ינאי המלך וזה היה בימי הורדוס כנזכר למעלה: (כח) **חנונה**: ר"ל שחנן אלקים אותה ומצאה חן בעיניו: **ברוכה את מנשים**: כמו **תבורך מנשים יעל** (שופטי' ה' כ"ד): (כט) הברכה הוא שאילת שלום ע"ד **ויברך יעקב את פרעה** (בראשית מ"ז פ' ז'): (לא) **הנך הרה**: להבא כמו הנך הרה לאשת מנוח: **ישוע**: קודם גלות בבל מצינו כתוב יהושע כמו שקרא משה להושע בן נון יהושע: ואחר שגלו והשתמשו בלשון תרגום ולשון ארם שדרכם להפיל ולבלוע אות אחת ושתים לפיכך נמצא בעזרא ובנחמי' ישוע: והפירוש אחד מגזרת יה' ישע: **עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה** (תהלי' קי"ח י"ד): ובמתי סימן א' פ' כ"א נתן המלאך טעם למה נקרא שמו ישוע באמרו **לפי שיושיע את עמו מחטאותיהם**: כלומר שיתמם החטאות ויכפר עון ויביא צדק עולמים ביסורין ובמיתתו שנאמר **והוא מחולל מפשעינו מדכא מעונותינו ובחבורתו נרפא לנו** וגו **בדעתו יצדיק צדיק עבדי לרבים ועונותם הוא יסבול: תחת אשר הערה למות נפשו** וגו': ואמרו שם בזוהר שמות דף כ"ה ע"ג שאלמלא דאיהו (ר"ל המשיח) אקיל מעלייהו דישראל ונטל עליה לא הוי בר נש דיכיל למסבל יסוריהון דישראל על עונשי דאורייתא הה"ד **אכן חלינו הוא נשא** וגו' (ישעי' נ"ג): והוא שאמר הנביא (ישעי' מ"ה פ' י"ז) **ישראל נושע בה' תשועות עולמים** כתרגומו **במימרא דה'** ובפי' רש"י במלך המשיח כנ"ל בפסוק ב': ולפיכך נקרא שם המשיח בירמי' כ"ג פ' ו' **ה' צדקנו** להיותו אמצעי על שנשיג הצדק מהשם על ידו (בספר עקרים ב' פרק ח': וכן דרש ר' משה הדרשן בפסוק **אני פרעה ובלעדיך לא ירים** וכו' בראשית מ"א פ' מ"ד): ולפי זה אין להקשות למה צוה המלאך לקרוא שמו ישוע אחר שהי' מיועד מפי השם ע"י ישעי' הנביא לקרא שמו עמנואל לפי מה שכתוב במתי סימן א' פ' כ"ב ישעי' ז' פ' י"ד: י"ל כי הרבה שמות הם לו למשיח ע"ש מעשיו ומדותיו אבל עקר שמו

לְאַשֵּׁר לַיהוָה עַם מוּכָן׃ יח וַיֹּאמֶר זְכַרְיָהוּ אֶל־הַמַּלְאָךְ · בַּמָּה
אֵדַע זֹאת הֵן אֲנִי זָקַנְתִּי וְאִשְׁתִּי בָּאָה בַיָּמִים׃ יט וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ
וַיֹּאמֶר אֵלָיו · אָנֹכִי גַּבְרִיאֵל הָעֹמֵד לִפְנֵי הָאֱלֹהִים · וְשֻׁלַּחְתִּי לְדַבֵּר
אֵלֶיךָ וּלְבַשֵּׂר אֹתְךָ אֶת־אֵלֶּה׃ כ וְהִנֵּה תֵאָלֵם וְלֹא תוּכַל לְדַבֵּר
עַד־יוֹם הֱיוֹת אֵלֶּה תַּחַת אֲשֶׁר לֹא הֶאֱמַנְתָּ לִדְבָרַי אֲשֶׁר יִתְקַיְּמוּ בְּעִתָּם׃
כא וַיְחַל הָעָם אֶל־זְכַרְיָהוּ וַיִּתְמְהוּ עַל הִתְמַהְמְהוֹ בַּהֵיכָל׃ כב
וּבְצֵאתוֹ לֹא יָכֹל לְדַבֵּר אֲלֵיהֶם · וַיֵּדְעוּ כִּי מַרְאֶה רָאָה בַּהֵיכָל · וַיִּרְמֹז
לָהֶם וַיֵּאָלֵם׃ כג וַיְהִי בִּמְלֹאת יְמֵי עֲבֹדָתוֹ וַיֵּלֶךְ אֶל־בֵּיתוֹ׃ כד
וַתַּהַר אֱלִישֶׁבַע אִשְׁתּוֹ אַחֲרֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה וַתִּתְחַבֵּא חֲמִשָּׁה חֳדָשִׁים
לֵאמֹר׃ כה כָּכָה עָשָׂה לִי יְהוָה בַּיָּמִים אֲשֶׁר הִבִּיט אֵלַי לְהָסִיר
אֶת־חֶרְפָּתִי בֵּין בְּנֵי אָדָם׃ כו וּבַחֹדֶשׁ הַשִּׁשִּׁי שֻׁלַּח הַמַּלְאָךְ גַּבְרִיאֵל מֵאֵת

מחשבותם בתשובה לכלכל את יום ביאת האדון ולעמוד בהראותו : לה' : לאדון הבא אל היכלו והוא למשיח כנ"ל : עם מוכן : מזומן מן והיו נכונים ליום השלישי (שמות י"ט י"א) : ע"ד הנה שולח מלאכי ופנה דרך לפניו : כמאמר ר' סעדי' גאון בספר האמונות שיבא אליהו קודם למשיח בן דוד ויהי' כשליח לו וכמתקן האומה וכמסקל הדרך : (יח) במה ואת אדע : כן מצינו ג"כ באברהם ובגדעון ובשאר אבות הקדושים ששאלו אות על דבר נפלא בעיניהם : (יט) גבריאל : הוא המלאך הנשלח להשכיל בינה לדניאל בדבר ביאת הגואל וקיבוץ הגליות אשר ראה במראה כמ"ש ויקרא ויאמר גבריאל הבן להלז את המראה (דניאל ח' ט"ז) : ורמזנו בזה כדי שיזכור זכרי' הצדיק מה ששמע איש חמודות מפיו שלו בענין השבועים שבעים וגו' (שם ט' כ"ד) ויאמין שבא עת לחנן כיון כי בא מועד : העומד לפני האלהים : ע"ד וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו (מלכים א' סימן כ"ב פ' י"ט) : והוא דרך משל כי דברה תורה בלשון בני אדם כמו המלך יושב על כסאו ועבדיו עומדים לפניו מימינו ומשמאלו לשמוע בקול דבריו ולעשותם : וכן נאמר על מלאכי אלהים שעומדים לפניו כמשרתים כמ"ש ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עשי דברו לשמע בקול דברו : ברכו ה' כל צבאיו משרתיו עשי רצונו (תהלי' ק"ג) : (כ) והנה : כלו' זאת לך האות : תאלם : תהיה אלם וחרש וגו' : עד יום : ר"ל עד שיולד יוחנן בנו : (כא) ויחל העם : לצאת להם ולברכם בברכת הכהנים : (כג) וילך לביתו : לחברון כי העיר הזאת נתנה לכהנים בני אהרן לנחלה על פי ה' בשילה כאמור ביהושע כ"א פסוק ט' י"א : וא"ת היאך יכול זכריה להשלים ימי כהונתו ולא נפסל במום כזה והלא כהן היה ות"ר בפ"ק דחולין דף כ"ד כהנים במומין פסולים : וי"ל שאני הכא כיון שנעשה ע"פ הנס : (כד) ותתחבא : שלא תגלה השמועה עליה קודם שיהיו לה סימנים ידועים ונכרים שהיא הרה או להרחיק את עצמה מכל דבר טומאה כדי שלא יטמא הוולד אשר יהי' נזיר אלהים ומלא רוח הקודש בבטנה ועל ידו יעשה ה' מעשים גדולים כדברי המלאך אל בעלה : (כה) להסיר את חרפתי : לחרפה נחשב להנשים אשר הן עקרות ע"ד אסף אלהים את חרפתי (בראשי' ל' כ"ג) : (כו) ובחדש הששי : לאחר הריונה אלישבע : המלאך גבריאל : הנזכר למעלה : אל עיר בגליל : גליל בחלקת של

עֶלְיוֹן יִקָּרֵא ׃ וְנָתַן לוֹ יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־כִּסֵּא דָּוִד אָבִיו׃ לג וּמָלַךְ

על כסא דוד ועל ממלכתו וגו' ופתרו ח"ל כל הפסוקים האלה בענין המשיח וכן דעת התרגום כנראה בפסוק שלפניו: ונקרא דוד אביו של משיח לפי שבא מזרעו וממשפחתו: ומה הוא הכסא הזה שיתן לו אלקי' שימלך בבית יעקב וגו': (לג) מלך על בית יעקב לעולם: המלאך הולך ומפרש את דבריו ומגיד שהמשיח ימלוך בבית יעקב לעולם: הוא מה שנאמר ע"י יחזקאל (סימן ל"ז פ' כ"ד) ועבדי דוד (הוא משיח בן דוד כדעת רד"ק ושאר המפרשים) מלך עליהם: ובית יעקב הם גם האומות הנלוים על בית יעקב והנקראים בשמו: כענין כי ירחם ה' את יעקב ובחר עוד בישראל והניחם על אדמתם ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב (ישעי' י"ד פ' א') זה יאמר לה' אני וזה יקרא בשם יעקב וגו' (שם מ"ד פ' ה'): ונתלה המלכות בבית יעקב וישראל מפני שכל העמים נקראו בשם יעקב ויהיו' כל העולם אגודה אחת: או ע"ש עיקר מלכות המשיח שיהי' בבית יעקב: כי כן נקרא דוד מלך ישראל אע"פי שמלך גם על עמון מואב ואדום ושאר גוים ע"ש עקר מלכותו: ולמלכותו אין קץ: ע"ד למרבה המשרה ולשלום אין קץ (ישעי' ט') ולפי זה ענין מלת קץ על העת כמו קץ כל בשר בא לפני (בראשית ו' פ' ע"ג): ע"ד ועבדי דוד נשיא עליהם לעולם (יחזקאל ל"ז כ"ה): וכן שלטנה שלטן עלם מלכותיה מלכות עלם (דניאל סימן ז' פסוק י"ד כ"ז): וגם הענין על ארץ מלכותו ועל גבוליה תם מה ששנינו בבראשית רבה בפ' מקץ שע"י מלך המשיח שיהי' מלך העתידי ויאמר מסוף העולם ועד סופו שנא' וירד מים עד ים (תהלים ע"ב ח') וכתוב (דניאל ב' פסוק ל"ה ומ"ד) ואבנא די מחת וגו' אחרת המלכות לבעלה (להקי"בה): ומכאן יש לראות לכל בעל לב שלא היא מתנה קטנה במה שאמר המלאך שיתן ה' אלהי' להמשיח ר"ל לישוע את כסא דוד ומלכותו כאשר חשבו אנשי מבולבלי הדעת באמרם ומה הוא הכבוד שנותן לו את כסא דוד אביו וכי מלכות אחת כבוד הוא לאלהים: ואין להם לב להבין ענין כסא דוד ומלכותו העתידה בימי המשיח כי אז תהי' מלכות בית דוד שהיא מלכות מלך המשיח על כל גויי הארץ מסוף העולם ועד סופו כאמרנו א"כ לא הבטיח המלאך את מרים שימלך ישוע רק על מלכות אחת אלא שירד מים עד ים כאשר ונתבאר ביותר בהקדמה: ולא אמר כסא דוד אלא להודיע שלא יעיר השם את שבועתו אשר נשבע לו בדבר המשיח שישב על כסאו לעולם כמ"ש על כסא דוד ועל ממלכתו להכין אתה ולסעדה במשפט ובצדקה מעתה ועד עולם (ישעי' ט') ומשום שדוד המע"ה הי' רמז למלך המשיח: ונקרא המשיח לפעמים בנביאים סתם בשם דוד ויבקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם: כדמסיק בברכות ירושלמי ובחלק: ולפי שציון יפה נוף משוש לכל הארץ (תהלים מ"ח ג') והיא היתה קרית חנה דוד (ישעי' כ"ט א' מלכים א' ח' א': ד"ה ב' ה' ב') והיא נקראת גם מעונת אלהים (תהלים ע"ו פ' ג') ושם לעתיד תהי' ישיבתו (שם ט' י"ב) ובהדרה שכינתו (ישעי' א' פ' י"ג) ובה מלכותו (מיכה ד' פ' ז') ומלך ה' עליהם בהר ציון מעתה ועד עולם והיא מלכות המשיח ע"ד ואני נסכתי מלכי על ציון הר קדשי (תהלים ב') הנה מלכך יבא לך (זכרי' ט' פ' ט'): לכן תלה גם הכתוב בנביאים וכתובים בהרבה מקומות כל הגאולה העתידה ומלכות המשיח בשם ציון שהוא בית יעקב דהיינו כל האומות א"כ כאמר כאן כסא דוד ובית יעקב רק ברמז וענינו על כל העולם כולו ככ"ל: ועוד יש ללמוד מפני שהדבר הזה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים שימלוך מלך המשיח לעולם במלכות כאשר שאי אפשר שישלוט בעולם הזה בעולם הטבעי כמלך בשר ודם כי מי גבר יחיה בעולם הטבע ולא יראה מות וימלוך לעולם במלכות כאשר הלא ימי שנותינו בע"ה שבעים שנה ואם כן בגבורת שמונים שנה ואם כן איך היתה יכולת בידו להושיע

עמנואל: וכן כתוב בישעי' ט' פ' ו': ויקרא שמו (כלומר הקב"ה יקרא שמו של המשיח) פלא יועץ אל גבור וגו': או ראוי להיות מבנין נפעל כאשר גם תרגם אונקלוס ואתקרי שמו מן קדם (ר"ל מן קדמת דנא כמאמר החכמי' במדרש תהלים צ"ג ששמו של משיח נברא קודם בריאתו של עולם) מפליא עצה אלהא גברא קיים לעלמא משיחא דשלמא וגו': ומשום זה אמר ר' יוסי הגלילי באיכה רבתי ששמו של משיח נקרא שלום שנא' אבי עד שר שלום: וכמו כן נקרא המשיח גם צמח שנא' הנה איש צמח שמו (זכרי' ו' פ' י"ב): שמש צדקה (מלאכי ג' פ' כ') ה' צדקנו (ירמי' כ"ג): ומפני שיש להפריש בין שם העצם פרטי באשר נכר ונודע עצמות העצם ובין שם התואר אשר יתואר בו העצם ע"ש מעשיו ומדותיו: וכן הרבה שמות יש לו להקב"ה כביכול ואין אחד מבטל את האחר כי האחרים הם תארים אשר אין להאריך כאן בזה: ומצינו שגדעון נקרא ירובעל ע"ש מעשיו לא שתבטל שם העצם שלו גדעון: ומצינו שמשפט אלקי יעקב לקרא שם לאדם לא שיקרא בשם הזה אלא למען דעת כל איש מהות האדם ההוא ר"ל שבו דבר הנכרת בשמו ושלמה יוכיח ששלח הקב"ה ביד נתן הנביא לקרא את שמו אחר לידתו ידידיה (שמואל ב' סימן י"ב פסוק כ"ה) אע"פ שכבר צוה לקרא את שמו שלמה כמו שאמר (ד"ה א' ס' כ"ב פסוק ט') כי שלמה יהי' שמו ושלום ושקט וגו' כי לא צוה השם שיהי' ידידיה עקר שמו רק להראות שאהב אותו כמ"ש (שם בשמואל ב' י"ב כ"ה) בעבור ה' ובשם העצם שלמה הוא נקרא עד יום מותו וכן קהלת וזולתם ואמרו בחלק ששמו של משיח ג"כ מנחם ע"ש הנחמה וחד אמר שילה שמו וחד אמר ינון שמו שהוא עתיד לינון ישיני עפר וכו': ואין דעתם שיקרא המשיח בכל שמות הללו אלא רק להודיע שבו כל הדברים הנרמזים בשמות האלו והוא הדין לשמות הנזכרים בישעיהו ט' פלא יועץ אל גבור וגו': א"כ לעולם עמנואל שמו וכי תימא למה נקרא שמו ישוע י"ל שני שמות מורים על ענין אחד: כי שם עמנואל כאמר לאותו שיהי' צורנו עמנו כפי' רש"י ר"ל שישוב השם וירחם על עמו בימים האלה ויהי' עמהם להושיעם: והוא דבר שאי אפשר בעוד העונות מבדילים בין אלהים ובין עמו לכן צריך שיושיע המשיח תחלה את עמו מחטאותיהם שיהי' אמצעי שנשיג הדבק מהשם על ידו כנ"ל מספר עקרים: לפיכך הוא ישוע הוא עמנואל ר"ל הוא שיושיע אותנו מחטאותינו ויגרום בזה שיהי' שכינת ושלום אלהים בתוכינו כאמרם במדרש ששמו של המשיח שלום כלומר שיעשה שלום בין אלקים ועמו: וזהו מה שאמר שם המלאך במתי לפי שיושיע את עמו מחטאותיהם: (לב) גדול יהי' מכל בני אדם וממלאכים ומסייע לזה מה דאיתא בבראשית רבה ב"פ ויצא יעקב ת"ל הר הגדול זה משיח ולמה קורא אותו גדול שהוא גדול מן האבות שנא' הנה ישכיל עבדי וגו' ירום מאברהם ונשא ממשה וגבה ממלאכי השרת וכו': ובן עליון יקרא לא הוא מן ובני עליון כולכם (תהלי' פ"ב ו') או מן בנים אתם לה' אלהיכם (דברים י"ד א'): אלא הוא מן נשקו בר: בני אתה אני היום ילדתיך: דאם לא כן מאי רבותיה למלך המשיח מן הצדיקים כי אמר שהוא נקרא בפירוש ה' צדקנו שהוא שם עצם להקב"ה וכמעלה זו אין זולתה כמוה כאשר כתב ר' משה אלשיך בירמי' כ"ג: והנה מלך המשיח נקרא כן בתהלי' ב' כדתנו רבנן במסכת סוכה דף נ"ב ע"א בתוכו: משיח בן דוד שעתיד להגלות במהרה בימינו אמר לו הקב"ה שאל ממני דבר ואתנה לך שנא' אספרה אל חוק וגו' בני אתה אני היום ילדתיך וגו' שאל ממני ואתנה גוים נחלתך ואחזתך אפסי ארץ ע"כ: ומוכח גם מכאן שמלת בן נאמר במדריגה העליונה: כי לפי מדקדקים אמר הש"י לתת כל אפסי ארץ לאחוזה ודוד ושלמה לא מלכו על כל הגוים על אפסי ארץ: וכתבנו גם בדבר הזה בהקדמה בענין של משיח שהוא מיורא ליי'. וגם מלשון בן תמצא שם: את כסא דוד אביו: המלכות כמו שנאמר בישעי'

ויאמר אליה. רוח הקדש תצלח עליך וגבורת עליון תסכך אתך.

כמה אשר ישפיע את שפעתו בך: והוא דבר עמוק עמוק מאוד מי ימצאנו: ואע"פי שהשכיל המלאך בינה למרים והבין לה את המראה הגדולה הזאת בדברים האלה עד בלתי השאיר לה ספק מ"מ עדיין הם סתומים וחתומים בעיני שכל האנושי שאין ביכולתו לראות את הכבוד יורד משמים ומצמצם את עצמו ושוכן בבטן אשה כאשר גם לא יכול שלמה להשיג בתבונתו איך ישב אלהים על הארץ וישכון בבית אשר בנה לו בהיות שהשמים ושמי השמים לא יכלכלוהו: וכמו שלא עצר מר"עה כח לראות בעבור כבוד ה' על פניו והכהנים לא יכלו לעמוד בבית כאשר מלא אותו כבוד השם (מלכי' א' סימן ח') כך אין יכולת בכח האדם לעמוד לראות ולהבין בהשפעה ובצמצום הזה אלא צריך לצאת מהרהורי ומחשבות לבו אשר אפלה בו ולהשים את פני שכלו ולהסתירו תחת הסתר צור עולמים שאין חקר למציאתו ואין מספר לתבונתו: ומה לנו להתאונן על עניות שכלנו בידיעת סתרי השם וסודי מעשיו בבני אדם והנה נפלא הי' בעיני שלמה דרך הנשר בשמים וגו' ודרך גבר בעלמה ולא ידע: והלא זה הוא האיש אשר נתן לו אלהים חכמה ותבונה ורחב לב כחול הים והוא החכם מכל אדם עד שבאו מקצה גבול מלכותו לשמוע את חכמתו: והלא הוא דבר על העצים וידבר על הבהמה ועל העוף (מלכים א' סימן ה') ואע"פי כן מודה הוא ששלש אלה נפלאו ממנו (משלי ל') ומה מאוד ומאוד נפלא היה בעיניו צמצום שכינת השם בבית אשר בנה באמרו כי האמנם ישב אלהים על הארץ: הנה השמים וגו' אף כי הבית הזה: ובהיות שהנביאים הקדושים בואי עמו בסוד הזה שיוולד מלך המשיח לא כדרך כל הארץ ע"י פעולת איש אלא בחידוש וראו את המראה הגדולה הזאת באספקלריא מצוחצחת לדבריהם כל כך בדוגמא ובדמות עד שלא נשאר לחכמים אחרונים בקבלה לראות רק באספקלריא שאינה מאירה ואף לזאת כלם לא זכו: ועתה אציג לפניך מה שראו מקצת חכמים מתוך דברי הנביאים וחדותם וכתבו לנו להבין ולהשכיל: במדרש תהלים ב' על פסוק **אספרה אל חוק ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך** א"ל ענינו של משיח בחוקה של תורה ובחוקן של נביאים ובחוקן של כתובים: בחוקה של תורה מנין **בני בכורי ישראל** (שמות ד' כ"ב) בחוקן של נביאים **הנה ישכיל עבדי**: מה כתיב בתרי' **אתמוך בו** (ישעי' כ"ב): בכתובים מניין **נאם ה' לאדוני** (תהלים ק"י א') **ה' אמר אלי בני אתה** וגו' א"ר הונא בשם ר' אידי לשלשה חלקים נחלקו היסורים וכו' ואחת לדורו של משיח: וכל תיתי שעתיד אומר הקב"ה עלי לבראותו בריה חדשה וכן הוא אומר **אני היום ילדתיך** הא שעתיד בריית ליה: דייק המדרש **מאני ילדתיך** שהם דברי הקב"ה כביכול: כה"ג נמצא במדרש ילקוט תהלים דפוס פ"פ דמיין משנת תמ"ו לפ"ק אלא שנכתב שם עלי לכרות לו ברית חדשה תמורת מה שכתוב בדפוס הישן ומלוייק עלי לבראותו בריה חדשה: והוא טעות גמור כי אין הלשון נופל על הלשון ר"ל הלשון לכרות לו ברית חדשה אינו נופל על הפסוק הנ"ל **אני היום ילדתיך** אשר הביא בעל המדרש כראיה לדבריו על הנביאים: וגם הא שעתיד בריית ליה אין נופל על זה הלשון ע"כ דעת המדרש: קצת בעלי הקבלה ומפרשי התורה דייקו מלשון **צמח** שהוא כינוי למלך המשיח (ירמיה כ"ג ה') **צמח צדיק: מביא את עבדי צמח** (זכריה ג' ח') **הנה איש צמח שמו** (שם ו' י"ב): ומלשון טל שכ' במלך המשיח בתהלים ק"י המדבר עליו בכ"ל ובמקומות אחרים שיוולד מעצמו בלי פעולת איש: רצונם לומר מקיש הכתוב לידת המשיח לצמיחת הזרעים ולירידת טל מה טל מאת ה' לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם כלו' שאין בא ע"י פעולת אדם וכן הצמיחה אף לידת המשיח לא ע"י בן אדם ר"ל ע"י פעולת איש: וזהו מה ששנינו במדרש של ר' משה הדרשן בפ' וישב בפסוק

עַל בֵּית יַעֲקֹב לְעוֹלָם וּלְמַלְכוּתוֹ אֵין קֵץ׃ לד וַתֹּאמֶר מִרְיָם אֶל הַמַּלְאָךְ׃ אֵיכָה תִּהְיֶה זֹּאת וְאָנֹכִי לֹא יָדַעַתְּ אִישׁ׃ לה וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ

את עמו תשועת עולמים ולהביא להם צדק עולמים: א"כ בעל כרחך אתה מודה שמלכותו ושלטונו יהי' בעולם הנצחי בעולם שכולו ארוך שאין שם לא שנוי ולא חילוף ולא תמורה: והעידותיך ג"כ כבר על הענין הזה בהקדמה ושם ביארתי באר היטב בראיות גמורות מפי תורתינו הקדושה ודברי חז"ל שאין מלכות המשיח מהעולם הזה השפל ואין לו חלק בו כלל לפי שאין מעלתו של המשיח מן העולם הטבעי כאשר הוכיח בעל נצח ישראל: ובזה תבטל טענת אנשים בוערים הטועים ואומרים למה לא נתן האל לו לישוע את כסא דוד כאשר הבטיח המלאך לאמו כי לא ישב על כסא דוד ולא משל בישראל כלל וגו': אמת כן הוא וטוב שלא ישב על כסא דוד ולא משל על ישראל כלל בעולם הזה מפני טעמים הנזכרים: ולו חכמו ישכילו לדברי הנביאים על המשיח נבזה וחדל אישים אכן חלינו הוא נשא וה' הפגיע בו את עון כלנו כשה לטבח יובל וגו' ישעי' נ"ג: ונאמר עני ורוכב על חמור וגו' (זכרי' ט' ט') ומה כתיב בתרי' והכרתי רכב מאפרים וסוס מירושלים וגו' ודבר שלום לגוים ומשלו מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ: אשר ג"כ א"א לפותרו כדעת כל המפרשים אלא על מלך המשיח א"כ הלא שתי הפכות בנושא אחד הן: והארכתי גם בזה בהקדמה והרסתי גם כתבתי שם כל מבאר ומגלה בעל חיזוק אמונה אשר בנה לתלפיות על הפסוק הזה ובפרט במה שאמר המלאך ולמלכותו אין קץ בטענו הנה מינו פאויל סותר זה המאמר בכתבו באגרתו לקורינטיו פרק ט"ו מפסוק כ"ד עד כ"ט באמרו כי בזמן העתיד ישוב ישוע המלכות אל האל אביו וגם עצמו יהי' נתון אליו הכל רואה שזה המאמר מורה שמלכות ישוע לא תהי' נצחית רק זמנית כי כאשר ישיב המלכות לאביו לא יהי' קץ למלכותו וכו' אבל זיל קרי ביה תמן בהקדמה ותמצא הריסה לחולשת הטענה הזאת: (לד) איכה תהי' זאת: שאני הרה וילדת בן: באמת והלא היא נגד סדרו של כל העולם: ולא שכחה כי יברא ה' חדשה בארץ נקבה תסובב גבר (ירמי' ל"א כ"א): ר"ל שיולד המשיח ע"פ נס וסדר חדש כדרשת במדרשו של ר' משה הדרשן ב"פ מקץ בפסוק ופרעה חולם ת"ל: א"ר ב"ל בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם: בשר ודם מכה באיזמל ומרפא ברטיה והקב"ה אין אומנתו כן אלא בדבר שהוא מכה בו מרפא הה"ד כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך (ירמי' ל' י"ז): וכן אתה מוצא בישראל בדבר שהכם בו בדבר רפאם: חטאו בבתולה שנא' שם עשו דדי בתוליהן (יחזקאל כ"ג ג') ולקו בבתולה שנא' נשים בציון ענו בתולות בערי יהודה (איכה ה' י"א) ומתנחמם בבתולה שנא' שובי בתולת ישראל שובי אל עריך אלה עד מתי תתחמקין הבת השובבה כי ברא ה' חדשה בארץ נקבה תסובב גבר: ר' הונא בשם ר' אידי ור"ל אמר זה מלך המשיח שנא' בני אני היום ילדתיך (תהלים ב') וגו' ע"כ: מ"מ פליאה דעת ממנה נשגבה ולא יכלה לה ומשום כך בקשה ממנו דיכה להגיד לה איכות הדבר הזה ר"ל איך תהי' מעוברת בלי פעולת איש ומשום זה ויען המלאך וגו': (לה) ויאמר אליה: שכך יהי' רוח הקדש וגו' וגבורת העליון: ר"ל הוא בעצמו אשר נקרא ע"י ישעי' הנביא ע' ה' אל גבור כנ"ל בפסוק ל"א: תסוכך אתך: כלו' תכסה ותמלא אותך ותשכון עליך ותשפיע את עצמו בך. על דרך ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן: ולא יכל משה וגו' כי שכן עליו הענן (שמות מ' ל"ד ל"ה): יקרא בן אלהים: מפני שלא יטמא בחטאים טמאים ומעורבים ושאר זרע איש כי אם יולד מתוך לבד אשר יטהר ויקדש לגוף הראוי לכבוד

מוֹדַעְתֵּךְ הָרָה גַם הִיא בֵּן בְּזִקְנָתָהּ · וְזֶה הַחֹדֶשׁ הַשִּׁשִּׁי לָהּ הַנִּקְרָאָה
עֲקָרָה׃ לז כִּי לֹא יִפָּלֵא מֵאֱלֹהִים דָּבָר׃ לח וַתֹּאמֶר מִרְיָם · הִנְנִי
שִׁפְחַת יְהוָה · יְהִי לִי כִּדְבָרֶךָ · וַיֵּלֶךְ הַמַּלְאָךְ מֵאִתָּהּ׃
לט וַתָּקָם מִרְיָם בַּיָּמִים הָאֵלֶּה וַתְּמַהֵר לָלֶכֶת הָהָרָה אֶל־

על הדבר הזה אשר הגדתי לך שתהרי על פי כן לא כדרך כל הארץ ונפלא הוא מעיניך. הנה גם אחר קרוב לזה: כי אלישבע שהיא לא לבד עקרה אלא כבר זקנה באה בימים וחדל להיות לה אורח כנשים עד שאין לה תקוה כלל אפילו לדעתה ללדת עוד ואעפ"י כן יחירה השם לנערותיה כאשר גם עשה לשרה בת תשעים שנה: **דודתך:** קרובתך ואחר שיבאר בסימן ג' יחוס מרים משבט יהודה וממשפחת דוד ונאמר למעלה שאלישבע היתה אשת זכריה הכהן יש כאן לשאול איך קרא אותה הכתוב קרובה של מרים והכתיב **בנחלת אבותיו ידבקו בני ישראל** (במדבר ל"ו) א"כ אנשים לא משבט יהודה אלא משבט לוי היא: וי"ל צריך לדעת שמצוה הזאת לא נאמרה אלא בנוחלים נחלה בארץ כדי שלא יגרע מגורל נחלת שבט אחד ונוסף על נחלת מטה אחר: יצא שבט לוי שאין לו חלק ונחלה בארץ (שם י"ח) אין בכלל הזה משום שאין בלא תסוב נחלה ומשום זה נשאו הכהנים להם נשים מבנות כל שבטי ישראל לא יורשות נחלה כאות נפשם: ומצינו שבחרו בני שבט לוי להדבק במטה יהודה יותר מכולם כדי ליחם כתר כהונה עם כתר מלכות כאשר גם לקח אהרן הכהן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון לו לאשה שהיא ממטה יהודה: וכן רבים בימי שופטים ומלכים: ולפי זה לא קשיא כי גם אלישבע אשת זכריה הכהן ממטה יהודה היתה ולקחה זכריה לו לאשה כדרך הכהנים והלוים כנזכר: (לז) **כי לא יפלא וגו':** ע"ד **היפלא מה' דבר** (בראשית י"ח י"ד) **הממני יפלא דבר** (ירמיה ל"ב כ"ז): וכוונתו בזה להרס ולנתוץ כל שאלות שכל האנושי: כלו' יש הרבה לשאול ולדרוש בדבר הזה היאך יכלה בתולה ללדת בלי פעולת איש תולדתם: אבל לא איש אל ולא כאשר יחשב בן אדם כי כל מה שא"א ונפלאה מבני אדם אפשר הוא לו: הבורא הכל מאין הגמור לא יכול לברוא גוף בתוך גוף? העושה גדולות עד אין חקר לא יכול לעשות כרצונו דברים נפלאים בעינינו? ובזה יסכר פי כל דוברי עתק ודוברי כרגן על האות הזה וחושדים לקצר יד ה': אך עדיין יש לחלוק לטוען ולומר א"כ שהכל אפשר להשם למה לא הוריד את המשיח מלא וגדול בקומתו ולמה הצטרך להשפיעו תחלה בגוף בשר ודם? תשובה: א"כ יש לך ג"כ לשאול למה ברא הקב"ה את העולם וכל צבאו בששת ימים ובעשרה מאמרות והלא הוא ביום אחד בשעה אחת וברגע אחד ובמאמר אחד יכול לבראו? למה לא הוריש את יושבי כנען בפעם אחד ורבים כיוצא בהם: אבל הוי רב את יוצרו: היאמר חומר ליוצרו מה תעשה: הוי אומר לאב למה תוליד לא מחשבותינו מחשבותיו ולא דרכיו דרכינו: וזהו מה שאמרו במסכת חגיגה בשם בן סירא במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור: (לח) **הנני שפחת ה':** זה הוא לשון יראת ואימה: ואמרה בתוספת ביאור להקטין ולהשפיל את עצמה: ומה שמקשין קצת וטוענים אם הי' זה המאמר של לוקס אמת שהיתה הבתולה מרים מבושרת מהמלאך שתלד בן קדוש אשר יקרא שמו בן אלהים א"כ למה היא ובניה לא היו מקשיבים לקול ישוע? היא טענת של שטות הוא ושקר כאשר יתבאר לקמן סימן ח': (לט) **ההרה:** הוא הר יהודה (יהושע כ' ז'): **אל עיר יהודה:** היא קרית ארבע הנקראת אח"כ חברון כי העיר הזאת בהר יהודה היתה והיא עיר הכהנים שנתן שבט יהודה לשבט לוי כמו שמפורש ביהושע כ"א ט' י"א:

וְעַל־כֵּן הַקָּדוֹשׁ הַנּוֹלָד מִמֵּךְ יִקָּרֵא בֶּן־אֱלֹהִים׃ לו וְהִנֵּה אֱלִישֶׁבַע

ויאמר ראובן אל תשפכו דם השליכו אותו אל הבור הזה וגו' ח"ל הה"ד אף על יתום תפילו ותכרו על רעכם (איוב ו' כ"ז) זה שאמר הכתוב יתומים היינו ואין אב (איכה ה' ג') א"ר ברכי' אמר הקב"ה לישראל אתם אמרתם לפני יתומים היינו ואין אב אף גואל שאני עתיד להעמיד מכם אין לו אב שנ' הנה איש צמח שמו ומתחתיו יצמח (זכרי' ו' י"ב) וכן אמר (ישעיה נ"ג ב') ויעל כיונק לפניו : ועליו דוד אמר מרחם משחר לך טל ילדותיך (תהילים ק"י ג') עכ"ל : מצורף לזה מה שנמצא בבראשית רבה בפסוק ותקרא את שמו שת כי שת לי אלהי' זרע אחר וגו' ר' תנחומא בשם ר' שמואל אמר נסתכלה אותו זרע שהוא בא ממקום אחר ואי זה זה מלך המשיח : ובפרשת וירא בפסוק לכה נשקה את אבינו יין וגו' ר' תנחומא בשם ר' שמואל ונחי' מאבינו זרע ונחי' מאבינו בן אין כתיב כאן אלא ונחי' מאבינו זרע אותו זרע שבא ממקום אחר ואי זה מלך המשיח עכ"ל : והשתבשו המפרשים בענין המדרש הזה ולא יבאו לפרשו בדרך אחד אלא נחלקו בדיעות שונות : כי רבים הראו את כחם לפרש את הענין ע"פ הדרש ואחרים ע"פ הקבלה וכלם לא עצרו כח לעמוד על אמתת הדבר וכל פירושם ברוב דברים אשר מקצתם לא מעלין ולא מורידין יגעים ובטלים ומקצתם לא יחול מהם פשע : לפירוש בעל מתנות כהונה הוא טעם זרע לשון זרות ומשפחה מרוחקת משום שמלך המשיח בא מזרע מואב האסורים לבא בקהל : והנה מי שמע כזאת או מי ראה כזאת שזרע הוא מלשון זרות : מי חכם יחשוב בדעתו שהוא תקרא את המשיח זרע הבא ממקום אחר ר"ל זרע זר ונכרי על שם שהוא יבא מרות המואביה שהיא ממשפחה זרה ואסורה : והלא היא היתה אם כל חי והיא כאמנו כאם מואב וכאם רות ואיך אפשר שתקרא עם אחד או משפחה אחת זר ונכרי כלם בניה והיא אם לכלם ואיך יסבול השכל שתחשוב בת לוט הבכירה את בנה ותולדותיו לזרים ונכרים האסורים לבא בקהל ותקרא לפי זה את המשיח זרע הבא ממקום אחר : ועוד קשיא היה לה לומר הבא מעם אחר או ממשפחה אחרת מאי מקום אחר : לפי דעת המקובלים זרע הוא כינוי לנשמת המשיח שתבא ממקום אחר ר"ל מחדר המיוחד לה לבדה : ומביאין ראי' לדבריהם מזהר שמות בפסוק ויקם מלך חדש וגו' ח"ל שנשמת המשיח בחדר מיוחד הנקרא קן ציפור ובעת ביאתו יתגלה נשמתו מאותו מקום לדרך עמוד אש כנודע ומשם תבא לתוך הגוף : תהו מקום אחר ע"כ שרא לשון רחמנא כי הנה הם מדברים על בר אלהים נשמת מלך המשיח הקדושה ומהפכים דברי קדושים בארץ : מי לא ידע שזרע הוא טפה סרוחה מצד החומר ונשמה אשר היא נפש המדברת היא עצם נפרד קרוב לעצם המלאכים שכ' בהון די מדוריהון עם בשרא לא איתוהי (דניאל ב' י"א) והיא אינה ממין דבר ונפרדי הגוף : א"כ אינה אלא צורה מחוץ : כאשר הוכיח הכתרי וידוע הוא לכל חכמי חן : ואיך יסבול שכל בעל שכל שרותו החכמים אשר בארץ לדבר כזה אשר א"א לאמר בלי פשע : וא"ת ומה אני מקיים זרע הבא ממקום אחר : תשובה יש לנו להתבונן ולדייק במלת מקום ומה הוא ענינו בלשון החכמים וידוע הוא לכל המתאבק בעפר רגלי חכמי התלמוד שמלת מקום הוא לפי לשונם הנקיה כנוי לערות האשה ולרחמה שהוא מקום קיבול הזרע והוולד : כי כן רגילים לדבר כל הנוגע באצבע קטנה של אשה כאלו נוגע באותו המקום במסכת כלה : ובפרק קמא דגיטין נימא מצא באותו מקום וכו' : ולפי זה פירש לשון המדרש זרע המשיח הבא ממקום אחר הוא שלא יוולד גוף המשיח כדרך כל הארץ מזרע איש אלא מזרע הבא ממקום אחר ר"ל מזרע אשה לבד שהוא במקום אחר כנ"ל דוק ותשכח : השאלות אשר באו בענין הזה אעירך עליהן בפסוקים הבאים : (לו) והנה אלישבע וכו' : ר"ל מה לך לתמוה

שית = 363 = 361+1+1 = יגיע רחמך, ישוע = 386 = ציפור

(עיין) בגילה כ"ה א'

כָּל־הַדּוֹרוֹת׃ מט כִּי גְדֹלוֹת עָשָׂה לִי הָאַדִּיר וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ׃ נ וְחַסְדּוֹ
עַל־יְרֵאָיו לְדֹר דֹּרִים׃ נא עָשָׂה גְבוּרוֹת בִּזְרֹעוֹ · פִּזַּר גֵּאִים בִּמְזִמּוֹת
לִבָּם׃ נב הוֹרִיד גִּבֹּרִים מִכִּסְאוֹת וּשְׁפָלִים הֵרִים׃ נג רְעֵבִים
הִשְׂבִּיעַ טוֹבוֹת וְאֶת־עֲשִׁירִים שִׁלַּח רֵיקָם׃ נד הֶחֱזִיק בְּיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ

גדולות עשה לי: כמו **אשר עשה אתך את הגדולות** (דברים י׳ כ״א) והוא מן **עושה גדולות** (תהלים ע״ע י״ט)׃ **האדיר וקדוש שמו**׳ כמו **קדוש ונורא שמו** (שם קי״א ט׳)׃ (נ) **וחסדו על יראיו** וגו׳׃ הוא מה שאמר דוד (תהלים ק״ג י״ז) **חסד ה׳ מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בנים׃** (נא) **עשה גבורות בזרעו** מלשון **ימין ה׳ עשה חיל** (תהלים קי״ח) שהוא כינוי לגבורת השם׃ ר״ל יש לאל ידו לעשות דברים נפלאים בעינינו ע״ד **כי נפלאות עשה הושיע לו ימינו וזרוע קדשו** (שם צ״ח)׃ ודברה מרים כך בבחינת דברי המלאך אליה׃ **פזר גאים** וגו׳ וטעמו על גאות יהודה וחכמי ירושלים אשר בטחו בגדולתם ובחכמתם ואמרו בלבם שמהם יצא שעתיד להיות מושל בישראל׃ וכאלו אמרה מרים הפיר אלהים את מחשבות לב בנות ירושלים הגבוהות לבלתי תת להם אות כפשן **כי תועבת ה׳ כל גבה לב** (משלי ט״ז ה׳) ומאם בהן מהיות אם המשיח אבל חמד להביט אל עני׳ ושפלה כמוני כמ״ש **על עני ונכה רוח אביט** (ישעי׳ ס״ו ב׳) ובחר בי ללדת זה אשר הוא ישועת כל העולם׃ והוא ע״ד **תאות רשעים תאבד** (תהלים קי״ב י׳)׃ (נב) **הוריד גבורים מכסאות ושפלים** וגו׳׃ הם השרים בעלי כח ושוקדי און ועושים השר בעיניהם׃ והוא כינוי לשרי יהודה וירושלים אשר עלה זדון לבם ורעתם בעת ההיא עד למרום ככתב ביוסיפון׃ וכאלה כאן שהוריד ה׳ אותם מכסאם ר״ל השפילם מגדולתם עד לארץ והורידם מהיות עוד מושלים בעמו׃ כמו **וגאות עריצים אשפיל** (ישעיה י״ג י״א)׃ אבל ירים את השפלים והם הנבזים בעיני בני אדם מפני ענותן׃ וטעם הכתוב על מרים עצמה ובני משפחתו ע״ד **מקים מעפר דל** וגו׳ **וכסא כבוד ינחילם** (שמואל א׳ ב׳ ז׳ תהלים ק״ג) **לשום שפלים למרום** (איוב ה׳ י״א) כמו שגם טעמו על המשיח שכ׳ בו **גבוה וחדל אישים** (ישעיה נ״ג) והוא מה שאמר דניאל ד׳ י״ד **ושפל אנשים יקים עליה:** וכן אמר דוד **ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני** (שמואל ב׳ ו׳ כ״ב)׃ (נג) **רעבים השביע טובות׃** מלשון **ונפש רעבה מלא טוב** (תהלים ק״ז ט׳) ע״ד **ודורשי ה׳ לא יחסרו כל טוב** (שם ל״ד י״א)׃ **ואת עשירים שלח ריקם׃** כמו **כפירים רשו ורעבו** (שם)׃ מטעם **ועשיר יענה עזות** (משלי י״ח כ״ג)׃ וכל זה הוא כענין מה שאמרה חנה **שבעים בלחם נשכרו ורעבים חדלו** (שמואל א׳ ב׳ ה׳)׃ (נד) **החזיק בישראל** וגו׳׃ אמרה כך על הגאולה הזאת ע״י המשיח מלשון **ויחזיקו האנשים בידו** שהחזיקו המלאכים בו בלוט ותמכוהו בכל עזר לברוח מפני שלא היה בו כח מחרדה׃ וכן הוא אומר על הגאולה מבבל **החזקתיך מקצות הארץ** וגו׳ **עזרתיך אף תמכתיך בימין צדקי** (ישעיה מ״א ע׳ י׳) ר״ל כבר עזר השם לעמו כמה פעמים באותות גדולות ומפני שמעלו בו עוד השליכם מעל פניו ויתנם ביד צר עד שהיו להם ימים רבים ללא אלהי אמת וללא כהן וגו׳ וכלמה בעיני כל כאלו שכח חנות אל בעת ההיא׃ אבל מעתה יוסיף ידו באחרונה להחזיק בידם ולהושיעם תשועת עולמים׃ ואמרה **בישראל עבדו** כמ״ש ועתה ישראל עבדי׃ **זכר חסדו** והוא מה שאמר דוד **זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל** (תהלים צ״ח ג׳) כלומר לא ישיב השם וירחם עלינו בשביל צדקותינו ומעשינו הטובים כ״א על רחמיו הרבים כדי שאכיר חסדו׃ וכן אמר ירמיה **ורחם כרב**

עיר יהודה: מ ותבא אל בית זכריהו ותשאל לאלישבע לשלום:
מא ויהי כשמע אלישבע את שאלת שלום מרים וירקד העולל
בבטנה · ותמלא אלישבע רוח הקדש: מב ותקרא בקול גדול
ותאמר · ברוכה את מנשים וברוך פרי בטנך: מג ומאין לי זאת
שתבא אלי אם אדני: מד כי הנה כאשר קול שאלתך לשלום בא
באזני רקד בשמחה העולל בבטני: מה ואשרי המאמנת כי היו
תהיה את אשר נאמרה לה על פי יהוה: מו ותאמר מרים ·
תגדל נפשי את יהוה: מז ותגיל רוחי באלהים מושיעי:
מח כי הביט אל עני שפחתו · כי הנה מעתה יאשרוני ·

(מ) **ותברך**: כמו ויברך יעקב את פרעה (בראשית מ"ז ז') ואלוואהרי בל"עז כפירוש רש"י שם: וכן כי תמצא איש לא תברכנו: (מא) **וירקד הילד בבטנה**: לא זאת ההנעה והרגישה הילדים בדרך טבעי ההנעה מתוך צער כמו ויתרצצו הבנים בקרבה (בראשית כ"ה כ"ב) כי שם ע"פ דרך הטבע התרוצצו ורקדו משום שתאומים בבטנה וגרם הדבר צער לרבקה כמ"ש א"כ למה זה אנכי: אלא כאן היה רקידה מתוך כבוד ומתוך הדר גאון מלפני אדון חולי ארץ והשכינה ע"ד ההרים רקדו כאילים וגו' מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוה יעקב (תהלים קי"ד): והראיה מפני שלא הי' צער לאלישבע כי אם מלאה רוח הקודש: כי בפסוק מ"ג קראה את מרים אם אדוניה ועדיין איש לא ידע שהיא הרה ורקידת הילד בשמחה היתה כמו שאמרה בפסוק מ"ד וירקד הילד בשמחה: וזו הי' סימן שהילד הזה ילך לפני האדון אשר רקד מלפניו ברוח ובגבורות אליהו ככ"ל: וכן מצינו שנתן שמואל הנביא סימן לשאול כי משחו ה' על נחלתו לנגיד שיפלה עליו רוח ה' (שמואל א' י' ה' ו'): ובזה נתקיימו דברי המלאך שאמר לזכריה בפסוק ט"ו **ובעודנו בבטן אמו ימלא רוח הקודש**: קרוב לענין זה מה שדרשו החכמים בפסוק ממקור ישראל (תהלים ס"ח כ"ז) שאף עוברים שבמעי אימן אמרו שירה ע"ים: (מג) **אם אדוני**: כשנתגלה ברוח הקודש שהעובר אשר במעי מרים הוא המשיח והוא **האדון אשר בקשו** (מלאכי ג'): וכמו כן קראו דוד (תהלים ק"י): **נאם ה' לאדוני**: וכבר נתבאר למעלה ממדרש ילקוט תר"כא שהמזמור הזה נאמר על המשיח: וכן כתוב בסימן תת"סט על המזמור הזה א"ר יודן בש"ר אחא בר חנינא לעתיד מושיב הקב"ה למלך המשיח לימינו וכו': ובפסוק **חזה הוית** וגו' **כבר אנש אתה** (דניאל ז' י"ג) פירש ר' סעדי' הגאון כבר אנש אתה זהו משיח צדקנו וגו': ועל עתיק יומין הקרבוהי כדכתיב נאם ה' לאדוני שב לימיני וכו': (מה) **ואשרי** וגו' **אשר נאמרה לה על פי יהוה**: הוא לשון נסתר: ונעתה על הנכבדים עליה ושמעו את דבריה או על כל בני אדם ר"ל אשרי האשה הזאת שהאמינה בכל כי לא יפול וגו': וכן מנהג הכתוב במקומות הרבה לדבר פעמים לנוכח ופעמים שלא לנוכח: (מו) **תגדל נפשי**: מן **גדלו לה' אתי** (תהלים ל"ד ד'): (מז) **ותגל רוחי**: כמו **ונפשי תגל בה' תשיש בישועתו** (שם ל"ה ט') ע"ד יגל לבי בישועתך: ומוכתה על אשר אמר המלאך בפסוק ל' **וקראת שמו ישוע** כמפורש: (מח) **אל עני שפחתו**: כלומר מה אני ומה זכותי שאזכה לגדולה כזו להיות אם המשיח: וכן אמר דוד מי אני ומי ביתי כי הביאתני עד הלם: (שמואל ב' ז' י"ח): והוא מלשון **אולי יראה ה' בעני** (שם ט"ז י"ב): (מט) **כי**

יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כִּי פָקַד וּפָדָה אֶת־עַמּוֹ׃ סט וַיָּרֶם
קֶרֶן יְשׁוּעָה לָנוּ בְּבֵית־דָּוִד עַבְדּוֹ׃ ע כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִי נְבִיאָיו
הַקְּדֹשִׁים אֲשֶׁר מֵעוֹלָם הֵמָּה׃ עא יְשׁוּעָה מֵאֹיְבֵינוּ וּמִיַּד כָּל־שֹׂנְאֵינוּ׃
עב לַעֲשׂוֹת חֶסֶד עִם אֲבֹתֵינוּ וְלִזְכֹּר אֶת־בְּרִית קָדְשׁוֹ׃ עג אֶת־
הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם אָבִינוּ לָתֵת לָנוּ׃ עד לְהַצִּילֵנוּ מִידֵי
אֹיְבֵינוּ לְשָׁרֵת לוֹ בְּלִי פָחַד׃ עה בְּקֹדֶשׁ וּבִצְדָקָה לְפָנָיו כָּל־יְמֵי
חַיֵּינוּ׃ עו וְאַתָּה יֶלֶד נְבִיא־עֶלְיוֹן תִּקָּרֵא כִּי תֵלֵךְ לִפְנֵי יְהוָה לְפַנּוֹת
דְּרָכָיו׃ עז לָתֵת לְעַמּוֹ דַּעַת יְשׁוּעָה בִּסְלִיחַת חַטֹּאתֵיהֶם׃ עח

המשיח כאמרם בילקוט תקע"ג א"ר אמי משה אקלם להם לישראל **מי כמוך עם נושע בה'** להי' אין כתיב כאן אלא בה' משל לאדם שיש לו סאה של מעשר שני מהו עושה נותן מעות ופודה אותה: כך ישראל כביכול במה הם נפדי' בהק"בה **עם נושע בה'**: ומהו הפדיון? שהם המשיח את נפשו לאשם וגו' (ישעיה נ"ג): תהו מה שאמרנו למעלה בשם הזוהר שסבל המשיח כל מרעין וכו' וה"הד **ישראל נושע בה' תשועת עולמים** (ישעיה מ"ה) כתרגומו עיין שם גם ברש"י: (סט) **קרן ישועה:** כינוי למלך המשיח ע"ד **שם אצמיח קרן לדוד** (תהלים קל"ב י"ז) ונאמר **ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל** (יחזקאל כ"ט כ"א) ונקרא **קרן ישועה** ע"ש הישועה שיעשה בגבורתו שקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יחדיו אפסי ארץ: כדדרשו במדרש תהלים ת"ל **ותרם כראם קרני** מה ראם זה קרנותיו גבוהות מכל הבהמה והוא ינגח לארבע רוחות השמים כך משיח בן דוד מנגח לכל רוח: עליו אמר משה (דברים ל"ג י"ז): **בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו** וגו' וכן אמר דוד **מגיני וקרן ישעי** (תהלים י"ח ג'): (עא) **ישועה מאויבינו**: מלשון **ויושיעם מיד שונא ויגאלם מיד אויב** (שם ק"ו י') ומדבר שם הכתוב מגאולת מצרים שהיא רמז ג"כ לגאולה ע"י המשיח כידוע: (עב) **לעשות חסד** וגו': כי כל מה שהבטיח השם לאבות וקיים לבניהם הוא מצד החסד שלו ואין להם זכות כלל כמ"ש **תתן אמרת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם** (מיכה ז') וכן הוא כאן הולך ומפרש: ומצורף לזה מה שכתוב בעקרים ר' סימן ט"ז: שחסדי הש"י ורחמיו על כל ברואיו על צד החסד הגמור לא על צד הגמול· הוא שאמר השם לאיוב **מי הקדימני ואשלם**: **ברית קדשו**: ברית בין הבתרים: (עג) **את השבועה**: בשעת העקידה: (עד) **בלי פחד**: כל זמן שישראל בגלות והיצ"הר שולט בידיהם הם עובדים את ה' בעצלה במורא ופחד מפני שאין להם רשות לעשות עבודתו כאות נפשם: ומשום זה אמר ר' אלכסנדרי בתר דמצלי הכי רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה ושעבוד מלכיות יהי רצון מלפניך שתצילנו מידם ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם: (עה) **כל ימי חיינו**: ע"ד **ולא יעבדו בו עוד זרים** (ירמיה ל' ח'): וכן דרשו החכמים בילקוט בפסוק גילי מאוד בת ציון (זכריה ט') שלעתיד יגאל הק"בה את עמו בעצמו ושוב אינם חוזרים ומשתעבדים: (עו) **ואתה ילד**: הם דברי המלאך אליו כנ"ל: וכן דברי פסוק הבא: (עז) **לתת לעמו** וגו': זה מה שאמר למעלה בפסוק ט"ז י"ז **ורבים מבני ישראל ישיב** וגו': **להשיב לב אבות על בנים ואת המורדים אל בינת הצדיקים**: ר"ל שיודיע לכל העם כי קרובה היא ישועת ה'

בְּזָכְרוֹ חַסְדּוֹ׃ נה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לַאֲבוֹתֵינוּ לְאַבְרָהָם וּלְזַרְעוֹ עַד־
עוֹלָם׃ נו וַתֵּשֶׁב עִמָּהּ מִרְיָם כִּשְׁלֹשָׁה יְרָחִים וַתָּשָׁב אֶל־בֵּיתָהּ׃
נז וַיְהִי כִּי מָלְאוּ יְמֵי אֱלִישֶׁבַע לָלֶדֶת וַתֵּלֶד בֵּן׃ נח וַיִּשְׁמְעוּ
שְׁכֵנֶיהָ וּקְרוֹבֶיהָ כִּי הִגְדִּיל יְהוָה אֶת־חַסְדּוֹ עָלֶיהָ · וַיִּשְׂמְחוּ אִתָּהּ׃ נט
וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי וַיָּבֹאוּ לָמוּל אֶת־הַיֶּלֶד וַיִּקְרְאוּ אֹתוֹ בְּשֵׁם אָבִיו
זְכַרְיָהוּ׃ ס וַתַּעַן אִמּוֹ וַתֹּאמַר · לֹא־כֵן כִּי אִם־יוֹחָנָן יִקָּרֵא׃ סא
וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ · אָכֵן אֵין אִישׁ בְּמִשְׁפַּחְתֵּךְ אֲשֶׁר נִקְרָא בַּשֵּׁם הַזֶּה׃
סב וַיִּרְמְזוּ לְאָבִיו מַה־יֹּאבֶה לִקְרוֹא לוֹ׃ סג וַיִּשְׁאַל לוּחַ וַיִּכְתֹּב
לֵאמֹר · יוֹחָנָן שְׁמוֹ · וַיִּתְמְהוּ כֻּלָּם׃ סד וּבְרֶגַע נִפְתַּח פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ ·
וַיְדַבֵּר וַיְבָרֶךְ אֶת־הָאֱלֹהִים׃ סה וַתְּהִי יִרְאָה עַל־כָּל־שְׁכֵנָיו מִסָּבִיב ·
וַיְסֻפְּרוּ כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּכָל־הָרֵי יְהוּדָה׃ סו וְכָל הַשֹּׁמְעִים שָׂמוּ
אֶל־לִבָּם לֵאמֹר · מָה אֵפוֹא יִהְיֶה הַיֶּלֶד הַזֶּה · וְיַד יְהוָה הָיְתָה עִמּוֹ׃
סז וַיִּמָּלֵא זְכַרְיָהוּ אָבִיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וַיִּתְנַבֵּא לֵאמֹר׃ סח בָּרוּךְ

חסדיו (איכה ג׳) וכן הם גם חסדי דוד הנאמנים שהוא מלך המשיח לפירוש רד"ק (ישעיה נ"ה ג׳): (נה) **כאשר דבר וגו׳** והיינו הוא דבר כן **והקימותי את בריתי לברית עולם ולזרעו אחריו** (בראשית י"ז י"ט): והוא כענין מה שאמר משה (דברים ז׳ ח׳) **כי מאהבת ה׳ אתכם ומשמרו את השבועה אשר נשבע לאבותיכם וגו׳**: (נו) **כשלשה ירחים**: ולמה המתינה כל כך לראות ולבדוק אם היא מעוברת שהכר אחר ג׳ חדשים כמגרסינן בארבעה אחין דף ל"ג ל"ד ל"ה: (נח) **וישמחו אתה** ע"ד **ברוך ה׳ אשר לא וגו׳** (רות ד׳ י"ד): (נט) **בשם אביו**: מלפנים זאת בישראל לקרא את שם הבנים ע"ש אביהם אע"פי שעדיין לא מתו: (ס) **יוחנן יקרא**: מהיכן היה ידעה שיקרא יוחנן והלא הם דברי המלאך אל בעלה זכריה והוא אלם היה: אלא זכריה הודיע לה אחר שהראה את כל הדברים ע"י כתב: (סב) **וירמזו**: הוא מלשון חכמים: (סג) **וישאל לוח**: בקש שיתנו לו לוח לפי שרגילו עוד בזמן ההוא לכתוב בעט ברזל על לוחות אבן או על לוחות מצופות בשעוה כמו **כתבה על לוח אתם** (ישעיה ל׳): (סה) **ותהי יראה וגו׳**: לפי שראו ושמעו את כל האותות והמופתים האלה כגמור בדעתם שבא עת לחנן ציון וכי בא מועד ויראו כמו **וייראו העם את ה׳** (שמות ע"ו) כלומר היתה יראה עליהם לשוב אל ה׳ בכל לבם כדי שיזכו לראות בנחמות ציון ולשעת משמחתה: ע"ד **ופחדו אל ה׳ ואל טובו** (הושע ג׳): (סו) **מה אפוא יהיה הילד הזה**: ר"ל בלי ספק יהיה הנער הזה איש גדול ויעשה ה׳ ע"י מעשים גדולים אחר שלדתו כ"כ ע"פ הנס היתה: **ויד ה׳ היתה עמו**: לאחר שהתחיל לגדל ראו בו סימנים שהיתה יד ה׳ לעזרו ולהדריך את כל מעשיו: והוא מלשון **והיתה ידך עמי** (ד"ה א׳ ד׳ י׳): (סח) **כי פקד ופדה את עמו**: אחר שנראה בעיניו כאלו נשכחנו מלפני ה׳ וכאלו יקצוף בנו עד לנצח פקד אותנו: כמו **פקד פקדתי אתכם** (שמות ג׳): **ועשה פדות להם**: מן **פדות שלח לעמו** (תהלים קי"א) ע"ד **והוא יפדה את ישראל מכל צרותיו** (שם ק"ל ה׳): וכל זה הוא לשון פדיון ר"ל שיגאל השם את עמו ע"י פדיון ובמה הם נפדים במימריה והוא מלך

יוֹשְׁבֵי הַתֵּבֵל׃ ב וְהַמִּפְקָד הַזֶּה הָרִאשׁוֹן הָיָה בִּמְשׁוֹל קוֹרִינְיוֹס
בַּאֲרָם׃ ג וַיֵּלְכוּ כֻלָּם לְהִפָּקֵד אִישׁ אִישׁ אֶל־עִירוֹ׃ ד וַיַּעַל גַּם
יוֹסֵף מֵהַגָּלִיל מֵעִיר נְצֶרֶת אֶל־יְהוּדָה לְעִיר דָּוִד הַנִּקְרֵאת בֵּית־לָחֶם
בַּאֲשֶׁר הוּא מִבֵּית דָּוִד וּמִמִּשְׁפַּחְתּוֹ׃ ה לְהִפָּקֵד עִם מִרְיָם אֲרוּשָׂתוֹ
וְהִיא הָרָה׃ ו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם שָׁם וַיִּמָּלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת׃
ז וַתֵּלֶד אֶת־בְּנָהּ הַבְּכוֹר וַתְּחַתְּלֵהוּ וַתְּשִׂמֵהוּ בָּאֵבוּס כִּי לֹא

ולמה גם אל יוליאוס כגבורתו כחכמתו וימלוך במלכותו כ"ו שנה: ויום תחלת מלכותו היה ר"ח אלול ויקרא שם החדש אוגוסטוס על שמו: והיה חסיד ואוהב נאמן לישראל ועל פיו מלך הורדוס הגדול ל"ז שנה וברשותו בנה את ההיכל אשר בירושלים (אשר החריבו אנטיוכס) מחדש פי שנים ביפיו וגדלו בארך ורוחב וגבה: וגם מעשה זה נעשה בימי הורדוס: **לפקוד את כל יושבי התבל:** לדעת את מספר העם בכל עיר ועיר: וכן עשה דוד שצוה אל יואב שר החיל לשוט בכל שבטי ישראל מדן ועד באר שבע לפקוד את העם כדי שידע את מספרם (שמוא' ב' סי' כ"ד): וענין **כל התבל** הוא כל הארצות תחת ממשלת הרומיים כמו **ושאול תקע בשופר בכל הארץ** (א' סי' י"ג): **והנה נטושים על פני כל הארץ** (שם ל' ט"ז): וכן **וכל הארץ באו מצרימה** (בראשית מ"א כ"ז): (ב) קורינוס: הוא המכונה פובליאוס זולפיציאוס קווירינוס משועי הרומיים: ונמצא בספר י"א מן הקדמוניות של יוסף הכהן שהיה נשלח מן הקיסר אוגוסטוס להגמון על ארם. ולפקיד על יהודה בימי ארקילוס אחר שהגלה ארקילוס ממלכותו: ונשלח לרומא ומשם לביאנה עיר בגליא וימת שם בגלות: וגם בימים האלה יצא דבר הקיסר להתפקד העם אבל זאת קודם לכן היתה: (ג) **וילכו כלם:** כל יושבי יהודה ומשפחותיהם: **איש איש לעירו:** לעיר נחלת שבטו. כי כן היה דרך מלכי ישראל לפקוד את העם לשבטים למשפחות ולבתים: ואע"פי שדרך הרומיים לא כן היה אלא שספרו את עמם בכל ארץ וארץ מדינה ומדינה מ"מ מפני שהיו היהודים נפוצים בעת ההיא בכל יהודה ומסביב אי אפשר היה למנותם על דרך אחר לכן היה צריך שילך כל אחד לעיר נחלת שבטו: (ה) **להפקד עם מרים וגו':** גם מכאן נלמד שאף מרים ממשפחת דוד היתה: שאם לא כן בודאי הלוך הלכה לעיר נחלת שבטה ולא לבית לחם לעיר דוד ממטה יהודה כי היה צריך שילך איש איש לעירו כנ"ל: (ז) **ותלד את בנה הבכור:** כל זכר פטר רחם נקרא בכור. לפיכך מלת בכור נאמר בצירוף על הבנים שאינם בכורים כמו ראובן נקרא בכור ישראל בבחינת אחיו הנולדים אחריו כ"ש **בכורי וראשית אוני** (בראשית מ"ט) חולתם: ונאמר גם מלת בכור לא בצירוף על אחים שקטנים ממנו אלא מפני שהוא פטר רחם שלא נולד אחד לפניו כמו **וכל בכור אדם בבניך תפדה** שמות י"ג י"ג. כי א"א הוא לאדם לדעת אם תלד אשתו עוד בנים אחר לזה את הבכור ואע"פי כן נקרא הראשון בכור בין שנולדו אח"כ בנים אחרים בין שלא נולדו: וכן הוא עד היום הזה שיקרא אדם את בנו הראשון בכור ויעש עליו ככל משפט הבכורה אע"פי שלא נולדו לו יותר כל ימי חייו: ולפי ענין הזה נאמר גם כאן **בנה הבכור:** ר"ל בנה הראשון אשר לא נולד לפניו אחר: ובזה תפול מחוק ראיית האומרים שנראה מזה כי היו למרים עוד בנים אחרים מפני שלא יקרא הבכור אלא בצירוף אחיו הנולדים אחריו והם יעקוב יוסף שמעון ויהודה: והוא טעות גמור כנגד ביאור פשוט מלת בכור שאפי' תינוקות של בית רבן יודעים: כי טעם מלת בכור גם על יתר שאת הבן הזה הנולד בראשונה לא ע"ש הבנים שיולדו אחריו: וכמוהו **בני בכורי ישראל** (שמות ד' כ"ב): **ואפרים בכורי**

בַּהֲמוֹן רַחֲמֵי אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר פָּקַד אֹתָנוּ בָם בֶּן־שַׁחַר מִמָּרוֹם׃ עט
לְהָאִיר לְיוֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת לְיַשֵּׁר אֶת־רַגְלֵינוּ בְּדֶרֶךְ שָׁלוֹם׃ פ
וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּתְחַזֵּק בָּרוּחַ וַיְהִי בַּמִּדְבָּר עַד־יוֹם הֵרָאֹתוֹ אֶל־יִשְׂרָאֵל׃
ב א וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיֵּצֵא דְּבַר הַקֵּיסָר אוֹגוּסְטוּס לִפְקֹד אֶת־כָּל־

להגלות ולכן ישובו כדי שישלחו להם פשעיהם : (עח) **בהמון רחמי** : כלומר כל זה לא עשה בשבילנו ובשביל מעשינו אלא בחסדיו וברחמיו הנכמרים והומים עלינו כביכול כאשה כענין **כי נכמרו רחמיה על בנה** (מלכים א' ג' כ"ו) : וכן הוא אומר **על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאם ה'** (ירמי' ל"א) : והוא ע"ד **למעני אעשה** (ישעיה מ"ח) : **בן שחר ממרום** : הוא כינוי למלך המשיח לפי שהמשיח הוא ה' צדקנו והוא אור הנגה אשר יזרח על ישראל כד"א **כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח** (ישעיה ס') וכאמר **ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה** (כדרשה בילקוט בסימן הזה עיין עליו וגם זיל וקרי בב"ר בפסוק וישלחם מעל יצחק בנו) : והוא אור הגדול הזה אשר יאור כאור הבוקר לישראל היושבים בארץ צלמות בארץ לא להם בגל שערי מות בגל אלפי ככר ללא אלהי אמת אלהי אבותם וללא כהן מורה וללא תורה תורת אלהים חיים ערוכה בכל ושמורה מלבדי הבל ושטות דברי אדם כתב וממצות אנשים : והוא יגיה חשכם חשך הגלות וחושך הצרות חושך דרכם דרך לבם הרע להיות כלם כוהני ומשרתי אלהיהם : **והוא יהיה להם לאור עולם** (ישעיה ס') לשמש צדקה לדבר צדקה ביום הדין ע"ש **וזה שמו אשר יקראו ה' צדקינו** (ירמיה כ"ו) : ולא לבד ישראל יראו באורו של המשיח ע"פ הפסוק **כי עמך מקור חיים באורך נראה אור** (תהלים ל"ו) כדאיתא במדרשו של ר' משה הדרשן אלא גם אומות העולם אשר במחשך מעשיהם ויגששו בחושך כעורים בלתי הכיר צורם ואלהם יהנו מאורו כד"א **והלכו גוים לאורך** (ישעיה ס') וכאמר (שם מ"ט) **ונתתיך לאור גוים להיות ישועתי עד קצה ארץ** : ועליו אמר הכתוב (שם מ"ב) **ואתנך לברית עם לאור גוים** : וה"ה (שם ב') **בית יעקב לכו ונלכה באור ה'** : (עט) **להאיר ליושבי חושך וצלמות** : ע"ד **העם ההולכים בחושך ראו אור גדול יושבי בארץ צלמות אור נגה עליהם** (ישעיה ט') גם על הגוים שמעשיהם קודם לכן במחשך כנכר : **בדרך שלום** : ר"ל בדרך הזה אשר נשיג בו את השלום בין השם ובינינו : כמ"ש **והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם** (שם ל"ב י"ז) : (פ) **ויתחזק ברוח** : ברוח הקודש : **ויהי במדבר** : הוא מדבר זיף ועין גדי : ועשה כן כדי לפרוש את עצמו מדרכי העולם ולהדבק ביותר בעבודת השם כדרך הנביאים : **עד יום הראותו** : עד יום שהראה את עצמו למלאות את פקודתו עליהם כדברי המלאך אל אביו קודם הולדו בבטן אמו ככ"ל :

ב (א) **ויהי בימים ההם** : כשילדה אלישבע את יוחנן בנה ומרים עדיין מעוברת : **הקיסר אוגוסטוס** : הוא הנקרא גם אקטאביום ובספר יוסיפון אקטביינוס בן אחות יוליאוס הקיסר הראשון : וכאשר נהרג יוליאוס משני בני מרצחים קאסיאוס וברוטוס התאזן הוא בכח חיל לנקום את דמי דודו מיד הרשעים האלה : ותהי המלחמה גדולה בינו ובין המרצחים כי יד גבורים רבים מרומיים היתה עמם : ויתחזק אוגוסטוס ויגבר על אויביו ויכסם וימלך לקיסר תחת דודו : ונקרא בשם כינוי אוגוסטוס על דבר שהוסיף ממשלה על כל אשר היו לפניו בחכמתו : ועל כן נקראו כל מלכי רומי עד היום הזה אוגוסטוס על שמו כלומר שירחיבו את גבולי מלכותם כאוגוסטוס וקיסר נקראו ע"ש יוליאוס : והוא היה חכם בחכמת התכונה והמספר כלולי ויעש חשבון עבור שנים לרומיים :

תִּמְצְאוּ עוֹלָל מְחֻתָּל שֹׁכֵב בָּאֵבוּס׃ יג וּפִתְאֹם הָיָה עִם
הַמַּלְאָךְ הֲמוֹן צְבָא הַשָּׁמַיִם מְהַלְלִים אֶת־הָאֱלֹהִים וְאֹמְרִים׃ יד
כָּבוֹד לֵאלֹהִים בַּמְּרוֹמִים וּבָאָרֶץ שָׁלוֹם וְלִבְנֵי הָאָדָם רָצוֹן׃ טו
וַיְהִי כַּאֲשֶׁר עָלוּ הַמַּלְאָכִים מֵעֲלֵיהֶם הַשָּׁמַיְמָה וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים
הָרֹעִים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ ׃ נֵלְכָה נָּא עַד בֵּית־לֶחֶם וְנִרְאֶה אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה אֲשֶׁר הָיָה אֶת־אֲשֶׁר הוֹדִיעַ לָנוּ יְהוָה׃ טז וַיֵּלְכוּ חִישׁ וַיִּמְצְאוּ
אֶת־מִרְיָם וְאֶת־יוֹסֵף וְאֶת־הָעוֹלָל שֹׁכֵב בָּאֵבוּס׃ יז וַיִּרְאוּ וַיּוֹדִיעוּ
אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר נֶאֱמַר אֲלֵיהֶם עַל־הַיֶּלֶד הַזֶּה׃ יח וַיִּתְמְהוּ כָּל־
הַשֹּׁמְעִים עַל הָאָמוּר אֲלֵיהֶם עַל־פִּי הָרֹעִים׃ יט וּמִרְיָם שָׁמְרָה אֶת־
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתֶּהְגֶּה בָם בִּלְבָבָהּ׃ כ וַיָּשֻׁבוּ הָרֹעִים וַיְכַבְּדוּ
וַיְהַלְלוּ אֶת־הָאֱלֹהִים עַל כָּל־אֲשֶׁר שָׁמְעוּ וְרָאוּ כַּאֲשֶׁר נֶאֱמַר
אֲלֵיהֶם׃ כא וְכַאֲשֶׁר מָלְאוּ שְׁמֹנָה יָמִים לָמוּל אֶת־הַיֶּלֶד
וַיִּקָּרֵא שְׁמוֹ יֵשׁוּעַ כַּאֲשֶׁר נִקְרָא עַל־פִּי־הַמַּלְאָךְ טֶרֶם הָרָה
בְבִטְנָהּ׃ כב וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָתָהּ כְּפִי תוֹרַת מֹשֶׁה הֶעֱלוּ אֹתוֹ

פקית לכל הקושיות והטענות הבאות בפסוק הזה : (יג) מהללים את ה' ע"ד קל למשבחין בחשאי : (יד) כבוד לאלהים במרומים : כטעם הבו לה' כבוד ועז (תהלים כ"ט) : וכן הוא אומר כי לשמך תן כבוד (שם קט"ו) : וכל זה ע"ד רנו שמים כי עשה ה' וגו' כי גאל ה' יעקב (ישעיה מ"ד) פצחו הרים רנה כי נחם ה' עמו (שם מ"ט) : ובארץ שלום : כמו שלום על ישראל (תהלים קכ"ח) שהוא לשון ברכה או הוא כענין בימיו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח (ירמיה כ"ג) כלומר מעתה תהיה שלום בארץ מפני שנולד זה הנקרא שר שלום ככתוב בו ודבר שלום לגוים ומשלו מים עד ים וגו' (זכריה ט' י') והשלום הזה תהיה מעשה הצדקה שנ' והיה מעשה הצדקה שלום ועבדת הצדקה השקט ובטח עד עולם : וישב עמי בנוה שלום וגו' (ישעיה ל"ב) : והצדקה באה לעולם ע"י המשיח ע"ד להביא צדק עולמים (דניאל ט') : ולכן יקרא גם שמו של המשיח ה' צדקנו להורותו אמצעי לפי שהשיג הצדק מהשם על ידו כאמרם בעקרים ב' פרק כ"ח : זהו שלום בארץ : ולבני האדם רצון : הפך מה שכתוב שם וה' לא רצם (ירמיה י"ד י') ואינני רוצם (שם) אין לי חפץ בכם (מלאכי א') : והטעם לפי שבא זה שנא' בו בחירי רצתה נפשי (ישעיה מ"ב) ולהביא צדק עולמים כנ"ל : לפי שחפץ ה' בידו הצליח והצדיק לרבים ועונתם הוא סבל (ישעיה נ"ג) : מצורף לזה מה שכתבתי למעלה בסימן א' פסוק ל' בשם הזהר עיין שם : (יז) ויודיעו את הדבר : לפוגעים בם ולהעומדים עליהם : (יט) שמרה : כמו ואביו שמר את הדבר (בראשית ל"ז) צפנה אותם בלבה וצפתה מתי יבואו כמו שמפרש והולך : ותהגה בם בלבה : ר"ל היתה חושבת ומתבוננת בהם תמיד ואמרה בלבה מה יהיו אלה או מה יהיה סוף כל זאת : והוא כענין עם לבבי אשיחה (תהלים ע"ז) נפלאותיך אשיחה (שם קמ"ה) אשיחה בחוקך (שם קי"ט) : מעדיטארי בלע"ז : (כא) כאשר נקרא על פי המלאך : ככתוב בספר מתי סימן א' פסוק כ"א ועיין גם מה שכתבנו למעלה בסימן א' פסוק ל' : (כב) ובמלאות ימי טהרתה : שתי טהרות אחת לאם ואחת לילד ומה הן : כתורת

הָיָה לָהֶם מָקוֹם בַּמָּלוֹן׃ ח וְרֹעִים הָיוּ בָּאָרֶץ הַהִיא לָנִים
בַּשָּׂדֶה וְשֹׁמְרִים אֶת־עֶדְרֵיהֶם בְּאַשְׁמֻרוֹת הַלָּיְלָה׃ ט וְהִנֵּה
מַלְאַךְ הָאָדוֹן נִצָּב עֲלֵיהֶם וּכְבוֹד יְהוָה נָגַהּ מְסָבִיב לָהֶם • וַיִּירְאוּ
יִרְאָה גְדוֹלָה׃ י וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הַמַּלְאָךְ • אַל־תִּירָאוּ כִּי הִנְנִי מְבַשֵּׂר
אֶתְכֶם שִׂמְחָה גְדוֹלָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה לְכָל־הָעָם׃ יא כִּי יֻלַּד לָכֶם הַיּוֹם
מוֹשִׁיעַ וְהוּא הַמָּשִׁיחַ הָאָדוֹן הַלֹּא בְּעִיר דָּוִד׃ יב וְזֶה לָכֶם הָאוֹת •

הוא (ירמיה ל"א ט') שהוא לשון חבה ואהבה וגדולה ע"ד בכור אתנהו עליון למלכי ארץ
(תהלים פ"ט כח') כדדרשו בשמות רבה על הפסוק הזה בפ' בא בפסוק קדש לי כל בכור:
וז"ל ר' נתן אומר אמר הקב"ה למשה כשם שעשיתי יעקב בכור שנאמר בני
בכורי ישראל כן אני עושה למלך המשיח בכור שנאמר הוא יקראני אבי אתה
אלי וצור ישועתי אף אני בכור אתנהו עליון למלכי ארץ לעולם אשמור לו חסדי
ובריתי נאמנת לו ושמתי לעד זרעו וכסאו כימי שמים (שם פ"ט): ומזה שמביא איש
ל"ל בפיו בעל חיוק אמונה כראיה לדבריו ממה שנאמר במתי י"ג כ"ה שהתמהו
היהודים והתפלאו על מעשי ישוע הגדולים ואמרו הלא הוא בן חרש עצים ושם אמו
מרים ואחיו יעקב ויוסי ושמעון וגו' א"כ מוכח לפי דעתו שילדה מרים עוד בנים אחר
ישוע הוא ראיית הבל כזב ושקר כאשר תראה לקמן בספר הזה בסימן א' פ' י"ט
כי שם אענה כסיל כאולתו: ש ותחתלהו: מענין והחתל לא חתלת (יחזקאל
ט"ז) שפירשו חבישה וקשור שמלפפין ומחבשין את הולד ומעטפין ומחתלין אותו
בחתלת בגדים וקושרין אותו לתקן איבריו וליישרם פאשנ"ארי בל"עז: באבום: הוא כלי
חלול שאוכלים ממנו הבהמות: כי לא היה להם מקום: ר"ל לא היה מקום ליולדה
לשבת על המשבר כי אין דרך האשה לשבת על המשבר וללדת לעיני כל בני אדם
כ"א בצנעה: (ח) ורועים היו בארץ ההיא: בית לחם היה כלה משקה ומרעה
הבהמות כמ"ש לרעות את צאן אביו בית לחם (שמואל א' סי' ע"ז): ושומרים
את־עדריהם באשמרות וגו': הם שלשה חלקי הלילה כי שלשה משמורות הוי הלילה
אליבא ד"ר אליעזר ורב יצחק בר שמואל משמיה דרב ורבי נתן ברכות ג' ע"א וע"ב:
והוא מכן האשמורות מלפנים בישראל קודם חרבן בית שני אבל לאחר זאת חלקו הלילה
לד' משמורות לפי סדר הרומיים לפיכך פליגי שם הרבנן ואומרים ארבע משמרות הוי
הלילה: ושומרים באשמרות: הוא מענין על משמרתי אעמדה (חבקוק ב') ועל
משמרתי אנכי נצב כל הלילות (ישעיה כ"א ח'): (ט) מלאך האדון: הוא
גבריאל הנזכר למעלה בסי' א' פסוק כ"ו: נגה: מלשון אור נגה עליהם (ישעיה ט'):
וכמוהו ונגה לו סביב (יחזקאל א') והחצר מלאה את נגה כבוד ה' (שם י'):
(י) לכל העם: לא לבד ליהודים כ"א לכל העם כמ"ש והתברכו בזרעך כל גויי הארץ
(בראשית כ"ב י"ח וכו') אליו גוים ידרושו (ישעיה י"א): ע"ד ונתתיך לאור גוים להיות
ישועתי עד קצה ארץ (שם מ"ט ו') כי כל המודים למשיח בפיהם ובמעשיהם ובלבם יושיעם
וימלטם כדאיתא במדרשו של ר' משה הדרשן בפ' מקץ וכתבנוהו במקום אחר עיין שם:
(יא) ילד לכם: כמו בעבור זה עשה ה' לי (שמות י"ג) כפירוש רש"י שם: מושיע:
משום שבימיו תושע יהודה (ירמיה כ"ג) ולפיכך שמו ישוע ככ"ל: בעיר דוד: היא בית
לחם כי מהעיר הזאת יצא להיות מושל בישראל כנבואת מיכה בסימן ה': תהן המשיח
בן דוד לדעת רש"י ורד"ק ושאר המפרשים: ועיין גם על הענין הזה בהקדמה כי שם

יְשׁוּעָתְךָ רָאוּ עֵינָי׃ לא אֲשֶׁר הֲכִינוֹתָ לִפְנֵי כָּל־הָעַמִּים׃ לב אוֹר
לְהָאִיר לַגּוֹיִם וּכְבוֹד יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃ לג וַיִּתְמְהוּ יוֹסֵף וְאִמּוֹ עַל הֶאָמוּר
עָלָיו׃ לד וַיְבָרֶךְ אֹתָם שִׁמְעוֹן וַיֹּאמֶר אֶל־מִרְיָם אִמּוֹ · הִנֵּה זֶה נִתַּן
לְמִכְשׁוֹל וּלְמֵקִים רַבִּים בְּיִשְׂרָאֵל וּלְאוֹת מְרִיבָה׃ לה וְגַם
בְּנַפְשֵׁךְ תַּעֲבוֹר חֶרֶב לְהִתְגַּלּוֹת מַחְשְׁבוֹת לֵב רַבִּים׃ לו וַתְּהִי

ונסמך הישועה לאלהים לפי שממנו באה כמ"ש כי קרובה ישועתי (שם כ"ט): ועיין גם בהקדמה: (לא) לפני כל העמים: ע"ד הודיע ישועתו לעיני הגוים וגו' ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו (תהלים צ"ח): (לב) אור: וזהו מה שנאמר ע"י ישעיה ונתתיך לאור גוים להיות ישועתי עד קצה הארץ: (ישעיה מ"ט) ונאמר והלכו גוים לאורך (שם ס'): וכל הפסוקים האלה מדברים על המשיח כמו שביארנו למעלה: להאיר לגוים: המשיח יאיר את עיני הגוים ויבושו מגלוליהם ויכירו את ה' אלהי ישראל ויבואו וילוו על בית יעקב ויעבדוהו שכם אחד אז יהי' פאר וכבוד לישראל על שיצא מזרעם איש כזה הקורא גוים להסתפח בנחלת ה': וזהו מה שאמר הנביא ביום ההוא (לימות המשיח) יהיה צמח ה' ר"ל המשיח כל"א איש צמח שמו (זכריה ו') לצבי ולכבוד ופרי הארץ שהוא ג"כ כינוי למלך המשיח לגאון ולתפארת לפליטת ישראל (ישעי' ד' ב') עיין בפי' רד"ק: וכן נאמר ע"י הנביא ונתתי בציון תשועה לישראל תפארתי (שם מ"ו י"ג) והוא ע"ד ולתתך עליון על הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת (דברים כ"ו) ואומר והיתה לי לשם ששון לתהלה ולתפארת לכל גויי הארץ אשר ישמעו את כל הטובה אשר אנכי עשה אותם ופחדו ורגזו על כל הטובה ועל כל השלום אשר אנכי עשה לה (ירמיה ל"ג פסוק ט'): (לד) הנה זה: מורה היה על הילד אשר עדיין על זרועותיו: נתן למכשול ולמקים: ר"ל יקים ויושיע להמאמינים ולהבוטחים בו ורוצים במלכותו ולאחרים אשר ימאסו בו יהי' למכשול: וזהו מה שכתוב והי' למקדש (כלומר לארמון חזק ולעזר) ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל לפח ולמוקש ליושבי ירושלים: וכשלו בם (באבן נגף ובצור מכשול) רבים ונפלו ונשברו ונוקשו ונלכדו (ישעיה ח' י"ד ט"ו): לשני בתי ישראל הם ראש גולה שבבבל ונשיא שבארץ ישראל: כדאיתא בפרק דדיני דסנהדרין דף ל"ח ע"א ת"ר יהודא וחזקיה בני ר' חייא הוו יתבי בסעודתא קמי רבי ולא הוו קא אמרו ולא מידי (ר"ל לא דברו דבר מדברי תורה וסודותיה אשר קבלו מפי אביהם ורבם בקבלה) אמר להו (ר"ל רבי אמר להו לעבדו ומשרתו העומד לשמש) אגברו חמרא אדרדקי (ר"ל שיתן לפניהם יין הרבה לשתות עד שיגבור היין עליהם וישמחו) כי היכי דלימרי מלתא (כדי שיאמרו דבר): כיון דאבסום (אחר ששתו ונשמחו) פתחו ואמרו אין בן דוד בא עד שיכלו שני בתי אבות מישראל ואלו הן ראש גולה שבבבל ונשיא שבארץ ישראל שנ' והיה (פי' רש"י מושיען של ישראל) למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל: אמר להם בני קוצים אתם מטילין לי בעיני: אמר לו ר' חייא ר' אל ירע בעיניך יין נתן בשבעים אותיות (ר"ל בגימטריא ע') וסוד נתן בשבעים אותיות נכנס יין יצא סוד ע"ב: ולאות מריבה: מלשון ריבה כמו ותפלטני מריבי עמי (שמואל ב' סימן כ"ב) וירב העם עם משה (שמות י"ז): ר"ל ירבו ויתווכחו ויתנגדו עמו תמיד ולא יטו אזנם לשמוע אליו: (לה) בנפשך תעבור חרב: רמז לצער שיהי' למרים ביום שיתלו את בנה את ישוע והוא כאלו תעבר חרב חדה בתוך לבה:

ירושלמה להעמידו לפני יהוה׃ כג ככתוב בתורת יהוה
שכל־זכר פטר רחם יקרא קדוש ליהוה׃ כד ולזבח
זבח כאשר נאמר בתורת יהוה· שתי תורים או שני בני יונה׃
כה והנה איש היה בירושלם ושמו שמעון והאיש ההוא צדיק
חסיד ומחכה לנחמת ישראל ורוח הקדש היתה עליו׃ כו ויגלה
לו ברוח הקדש כי לא יראה מות בטרם יראה את־משיח יהוה׃
כז ויבא ברוח אל־ההיכל· ובהביא הילדים את־הילד ישוע לעשות
עמו כדבר התורה׃ כח וישאהו בזרעותיו ויברך את־האלהים
ויאמר׃ כט עתה אדני תשלח את־עבדך בשלום כדברך׃ ל כי

משה: כי על ידו לוה השם טהרת אשה שילדה זכר אחר ארבעים יום שהם ז' ימי כלת לותה ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה (ויקרא י"ב): וטהרת הילד היא עמידתו לפני ה' ופדיון נפשו מיד הכהן כדי להוציאו מכלל הקדש שנ' כי לי כל בכור (במדבר ג'): ולפי זה טהרת הילד כמו נקיתו ותשלומין החוב אשר עליו: (כג) ככתוב בתורת ה': והיכן כתוב שמות י"ג א' קדש לי כל בכור וגו': פסוק י"ב והעברת כל פטר רחם לה': וכיוצא בהם בפסוקים אחרים: (כד) כאשר נאמר: בפ' תזריע ובמלאות ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו לעולה וגו': שתי תורים הוא קרבן עני כמו שאמר שם ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תורים או שני בני יונה וגו': ויש בדברים האלה ג"כ ראי' ברורה למה שאמרנו למעלה שמרים משבט יהודה היתה כיוסף: שאם לא כן אלא שהיתה משבט לוי לא הצטרכה לפדות את בנה מיד הכהן כי בני הכהנים ולוים פטורים ממצות פדיון הבן כידוע לכל: (כה) ושמו שמעון: י"א שהוא שמעון הצדיק הנזכר בתלמוד: ואיננו נכון כי הוא מת שנים רבים קודם לזה ובעל היוחסין כתב שהי' רבן שמעון בן הלל הזקן נשיא ישראל כאביו: ועליו הראי': והאיש ההוא צדיק: יהי' מי שיהי' הכתוב מעיד עליו שהי' צדיק גמור וראי' ורוח הקדש היה בו: ומחכה לנחמת ישראל: ר"ל על המשיח כי בימיו ישוב אלהים ונחם את עמו ינחם ציון וכל חרבותיה (ישעיה סימן מ"ט וסימן נ"א) והפך אבלם לששון ונחמם ושמחם מיגונם (ירמיה ל"א): ולפי כן אמרו בחלק ששמו של המשיח הוא מנחם שנ' כי רחק ממני מנחם משיב נפשי (איכה א'): וטעם נחמת ישראל ע"ד לשון התרגום דירמיה ל"א פסוק ו' חולקהון בארעא דישראל דהוו מחמדין לשני נחמתא: וכל כך גדולה היתה בזמן הזה תשוקת כל הצדיקים לנחמת ישראל עד שהשבעו בלשון נחמה אף לאחר כן: בפרק מציאות האשה דף מ"ו ע"א א"ר אליעזר בר צדוק אראה בנחמה אם לא ראיתי וכו': (כז) ויבא ברוח: ר"ל על התעוררות הרוח אשר הבטחו לנחמה: ע"ד ויוציאני ברוח ה' (יחזקאל ל"ז): ובהביא הילדים: יוסף נקרא אביו של ישוע לא מצד התולדה אלא לפי שגדלו כי כן דרך המקרא לקרא את המגדל אביו: והוא ע"ד מה ששנינו בסנהדרין בפרק כהן הגדול דף י"ט ע"ב בענין הפסוק ואת חמשת בני מיכל שנתנו לגבעונים (שמואל ב' סימן כ"א) וכתוב (שם סימן ו') ולמיכל בת שאול לא הי' לה ולד עד יום מותה ותירצו מירב ילדה ומיכל גדלה ולפיכך נקראו על שמה וכו': ומסיק שם שכל המגדל או מכלכל ילד בתוך ביתו נקרא על שמו. עיין שם: (כט) כדבריך: מוסב לפסוק כ"ו לבלתי ראות המות עד כי יראה את משיח ה': (ל) ראו עיני: כטעם וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו (ישעיה נ"ב):

הַשֹּׁמְעִים אֹתוֹ עַל־תְּבוּנָתוֹ וְעַל־מַעֲנֹתָיו׃ מח וַיִּתְמְהוּ בִּרְאֹתָם אֹתוֹ
וַתֹּאמֶר אֵלָיו אִמּוֹ · בְּנִי מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ · הִנֵּה אָבִיךָ וַאֲנִי
בְּקִשְׁנוּךָ בְּמֹרַת רוּחַ׃ מט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · לָמָּה בִּקַּשְׁתֶּם אֹתִי ·
הֲלֹא יְדַעְתֶּם כִּי עָלַי לִהְיוֹת בְּעִנְיְנֵי אָבִי׃ נ וְלֹא הֵבִינוּ אֶת־הַדָּבָר
אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶם׃ נא וַיֵּרֶד אִתָּם וַיָּבֹא אֶל־נְצָרֶת וְסָר אֶל־מִשְׁמַעְתָּם·
וְאִמּוֹ שָׁמְרָה אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּלִבָּהּ׃ נב וְיֵשׁוּעַ הָלוֹךְ וְגָדֵל
בְּחָכְמָה וּבְקוֹמָה וּבְחֵן גַּם עִם אֱלֹהִים וְגַם עִם אֲנָשִׁים׃
ג א וַיְהִי בִּשְׁנַת חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לְמֶמְשֶׁלֶת טִיבֵּירְיוּס הַקֵּיסָר בִּהְיוֹת פָּנְטִיּוּס
פִּילָטוּס פֶּחָה בִּיהוּדָה וְהוֹרְדוֹס טֶטְרַרְכֵים בַּגָּלִיל וּפִילִפּוֹס

(תהלים מ' פסוק ע"ז) : (מח) **במרת רוח :** בצער ויגון ומכאוב לב כמו **במר נפש** מספד מר (יחזקאל כ"ז) : (מט) **למה בקשתם אתי וגו'** כלומר לא הייתם צריכים להצטער בשבילי ולבקשני במכאוב לב הלא ידעתם וגו' : **בעניני אבי :** ר"ל בהיכל כי מלת אבי שב אל השם : וההיכל נקרא בית ה' כמ"ש **בנה את בית ה' : יסד ארץ בית ה'** (מלכים א' סימן ע' וסימן ו') : והיא תשובה לדברי אמו : כי היא אמרה שבקשה אותו ולא ידעה באיזה מקום הוא : ועל זה השיב ואמר שעליו להיות במקום ובבית אדון כדי למלאות רצונו : והנה מה שאמר הנביא **ופתאום יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים** (מלאכי ג') : (נ) **לא הבינו :** לא ירדו לסוף עומקם של הדברים : (נא) **וסר אל משמעתם :** כבדם בכל מה דאפשר כחיוב הילדים : כאשר גם היתה ידו עם יוסף לעזרו במלאכתו בכל מיני עזר ככתוב במארקוס סימן ו' : והיא תשובה לאומרים כי סורר ומורה הי' : **ואמה שמרה וגו :** כי עדיין לא שכחה את דברי המלאך אליה ורואה סימנים רבים וטובים המורים על אמתת הדבר : (נב) **וישוע הלך וגדל וגו' :** הוא ע"ד מה שנאמר **והנער שמואל הלך וגדל וטוב גם עם ה' וגם עם אנשים :**

ג (א) **טיבירויס הקיסר :** הוא הקיסר השלישי אשר מלך ברומי בחזקה : וישב על כסא מלכותו אחרי מות הקיסר החסיד אוגסטוס : ולא הלך בדרכי אוגסטוס כי הי' איש רע וחטא והרבה לעשות נבלות לא לבד ביהודה כי אם בכל ארצות ממשלתו : **פאנטיוס פילטוס פחה ביהודה :** כך כתוב גם ביוסיפון בספר ה' סימן מ"ד : ששלח טיבריאוס את פילטוס שר צבאו לירושלים ושלם למותו בידו : וכאשר בקש להביא הצלם העירה וימנעוהו העם מלבוא בו אל העיר : ויקצוף פילטוס על עם יהודה ורבים מאנשי עיר ירושלים המית בחרב וכו' : **הורדוס :** הוא הורדוס המכונה גם אנטיפס בנו של הורדוס הגדול הנזכר למעלה ונולד לו מאשתו הירושלמית : ואחר מות אחיו ארקילס מלך על ישראל : וגם הוא הרשיע לעשות מכל אשר לפניו ולא עזב תועבה אשר לא עשה : לקח את פיליפוס אחיו בעודנו חי לאשה והיו לה בנים מאחיו : הרג רבים מחכמי ישראל וכו' : וימלוך י"א שנה על ישראל : **שר :** וכבר יעץ המלך הורדוס הגדול בחיין בעצתו ובעצת משפט הקיסר אוגסטוס להמליך אחר מותו על ממשלת מלכותו את שלושת בניו ולהיות שלשתם חברים במלכותם על ישראל : דהיינו אנטיפאטר הבכור אע"פי שלא היתה אמו ממשפחה יקרה יקח פי שנים כמשפט הבכורה ואלכסנדר ואריסטובלום שאמם ממשפחה יקרה : אבל מפני שהיה קנא באחיו והלשינו זה את זה ובפרט אנטיפאטר הי' ערום לרע מאוד מאוד והלשין את אחיו הקטנים אל המלך פעם

אִשָּׁה נְבִיאָה חַנָּה בַּת־פְּנוּאֵל לְמַטֵּה אָשֵׁר · הִיא בָּאָה בַּיָּמִים
וְחָיְתָה עִם אִישָׁהּ שֶׁבַע שָׁנִים מִבְּתוּלֶיהָ : לז וְהִיא אַלְמָנָה כִּשְׁמוֹנִים
וְאַרְבַּע שָׁנָה וְלֹא מָשָׁה מִן הַהֵיכָל וַתְּשָׁרֶת בְּצוֹמוֹת וּבִתְפִלּוֹת לַיְלָה
וְיוֹם : לח וַתִּגַּשׁ בַּשָּׁעָה הַהִיא וַתּוֹדֶה אֶת־יְהוָֹה וַתְּדַבֵּר
עָלָיו לְכָל־מְחַכֵּי הַגְּאֻלָּה בִּירוּשָׁלָםִ : לט וְכַאֲשֶׁר כִּלּוּ אֶת־
הַכֹּל כְּפִי תּוֹרַת יְהוָֹה וַיָּשֻׁבוּ הַגָּלִילָה אֶל־נָצֶרֶת עִירָם : מ וַיִּגְדַּל
הַיֶּלֶד וַיִּתְחַזֵּק בָּרוּחַ וַיִּמָּלֵא חָכְמָה · וְחֵן אֱלֹהִים הָיָה עָלָיו : מא
וַיַּעֲלוּ יוֹלְדָיו שָׁנָה בְשָׁנָה יְרוּשָׁלַיְמָה בְּחַג הַפָּסַח : מב וַיְהִי
בֶּן־שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיַּעֲלוּ יְרוּשָׁלַיְמָה כְּמִשְׁפַּט הֶחָג : מג וּבְשׁוּבָם
בִּכְלוֹת הַיָּמִים וַיִּוָּתֵר הַיֶּלֶד יֵשׁוּעַ בִּירוּשָׁלָםִ · וְיוֹסֵף וְאִמּוֹ לֹא יָדָעוּ :
מד וַיַּחְשְׁבוּ כִּי הוּא עִם חֶבֶל אֹרְחִים וַיֵּלְכוּ כְּדֶרֶךְ יוֹם וַיְבַקְשֻׁהוּ
בֵּין הַקְּרוֹבִים וְהַמְיֻדָּעִים : מה וְכַאֲשֶׁר לֹא מְצָאֻהוּ וַיָּשֻׁבוּ יְרוּשָׁלַיְמָה
לְבַקְשֵׁהוּ : מו וַיְהִי אַחֲרֵי שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַיִּמְצְאוּ אֹתוֹ בַּהֵיכָל יוֹשֵׁב
בְּתוֹךְ הַמּוֹרִים וְשֹׁמֵעַ אֹתָם וְשֹׁאֵל לָהֶם : מז וַיִּשְׁתּוֹמְמוּ כָּל־

מלשון **ונגעה חרב עד הנפש** (ירמיה ד') : וכן אמר דוד **ברצח בעצמותי** (תהלים מ"ב) שטעמו גם על הצער מפני דברי הרשעים : **להתגלות מחשבות לב רבים :** מוסב להנה זה הושם **למכשול ולקימרת** וגו' כלו' כל זה יעשה השם כדי להגלות לבבות רבים לעיני כלם וכדי שכל אדם יוכל לראות ולהכיר את עובדי שוא בכל לבבם ובאמת ואת מכבדיו בשפתותיהם ולבם רחוק ממנו : (לז) **ולא משה מן ההיכל :** אחר שסרה מכל תאוות העולם נתנה אל לבה להיות תמיד בבית אלהים להתפלל ולשמוע לדברי מוריו : (לט) **אל נצרת עירם :** ומכאן נסעו בעת ההיא למצרים ע"פ המלאך כנזכר בספר מתי סימן ב' : זו תשובה לאנשים בוערים המדברים סרה ודת על האותות והמופתים אשר עשה ישוע לעיני כל העם שאומרים שעשה הכל ע"י כישוף אשר למד בהיותו במצרים כי תראה מכאן ומדברי מתי הסי' אז ישוע רק בן שתים שנים : היעצור נער בן שתים שנים כח ללמוד את הכישוף מי שמע כזאת ומי ראה כאלה : ואם בילדותו למד כישוף למה לא עשה גם בילדותו נסים ונפלאות כי דרך הילדים והנערים להתפאר בחכמה כזו יותר מכולם : ועוד מי מהמכשפים החיה את המתים כאשר עשה ישוע : ומה שאומרים אחרים שעי' שם המפורש עשה כל נפלאותיו הם ג"כ דברי הבלות ודברי רוח כאשר הוכחתי בהקדמה : (מא) **אביו :** כבר נתבאר בפסוק כ"ג עיין עליו : **שנה בשנה :** ממועד למועד לקיים מצות ה' : והוא כמו **ועלה האיש מעירו מימים ימימה להשתחוות** וגו' (שמואל א' סימן א') : (מב) **בן שתים עשרה שנה :** הוא זמן שרגילין לחנך בו את הילדים למצות השם : (מג) **בכלות הימים :** ימי החג : **לא ידעו :** לא הקפידו עליו לראות איה הוא : (מו) **בתוך המורים :** בתוך החכמים ומלמדי תורה מלשון ולא שמעתי בקול מורי (משלי ה') : **ושומע אותם ושואל :** כדרך התלמידים ההגונים כדי לחדד בהלכה ולעמוד על בוריה : (מז) **וישתוממו :** מגזרת שממון ופירושו תמהים ר"ל תמהו מאד ומאד : ע"ד **ישמו ישרים על זאת** (איוב י"ז) **ישמו על עקב בשתם**

טבילת התשובה לסליחת חטאים : ד ככתוב בספר דברי ישעיהו
הנביא לאמר · קול קורא במדבר פנו דרך יהוה ישרו מסלותיו :
ה כל־גיא ינשא וכל־הר וגבעה ישפלו והיה העקב למישור
והרכסים לבקעה : ו וראו כל־בשר את־תשועת האלהים :
ז ויאמר אל־ההמונים אשר יצאו להטבל על־ידו · ילדי האפעה
מי הורה אתכם לברח מפני החרון הבא : ח לכן עשו פרי נאוה
לתשובה · ואל־תחלו לאמר בלבבכם · אברהם לנו לאב · כי אני
אמר לכם אשר האלהים יוכל מן האבנים האלה להקים בנים

חטאיהם : ומענין הטבילה עיין בהקדמה כי שם נתבאר טעמה ומשפטה : (ד) **בספר דברי ישעיהו :** בסימן מ' פסוק ג' וגו' : וכתבו שם רש"י ורד"ק בפסוק ראשון של הסימן הזה שהנבואה הזאת והנחמות עתידות הן לימות המשיח : ולפיכך כל הפסוקים לא נאמרו כי אם דרך על תשובת האדם שיפנה את לבו ויישר וישפיל אותו מכל רום וגאוה : וזה צריך להיות קודם ביאת המשיח וקודם הגאולה כידוע : ומשום זה הולך ואומר : **קול קורא :** קורא הוא כינוי לשלוחי המלכים ומלאכיהם אשר ישלחו לפניהם להכריז לכולם את זמן בואם כדי שיוכלו העם להכין את עצמן ולקבל את מלכם כראוי : וכן פי' הראב"ע באמרו קול קורא הם המבשרים : ואמר יוחנן כן על עצמו על שם שנבחר ללכת לפני האדון ולהכין דרכו ולבשר את ביאתו כנבואת אביו בסימן א' פסוק ע"ו : וכה"ג השיב גם דבר לשלוחי הכהנים והסופרים שצוו לשאול אותו מי הוא : ויען ויאמר אני קול קורא במדבר וגו' ככתב בבשורת יוחנן סימן א' פסוק כ"ג : **פנו דרך ה'** וגו' : כלומר שיסורו מדרך אולם ולא יהיו עקשי לב ללכת על דרך עקלקלותם כי הגיעו ימי הגאולה אם ישובו : כמ"ש **ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב** וגו' (ישעיה נ"ט) : (ה) **כל גיא ינשא :** גיא הוא מקום השפלה : תו רמז לבעלי תשובה ולענוי ארץ המשפילים את עצמן מפני הדרת ה' ושמה ינשאו ויגביהו על למעלה : ע"ד **השפלה הגבה** (יחזקאל כ"א פ' כ"ו) : וכן הוא אומר **להחיות רוח שפלים** (ישעיה נ"ז) **לשום שפלים למרום** (איוב ה' י"א) שבשפלנו זכר לנו : **וכל הר וגבעה ישפלו :** זהו הרשעים המגביהים את עצמן בגאוה לבם ומאנים להכנע תחת יד ה' אלא עומדין במרדן : והוא כטעם **עיני גבהות אדם שפל ושח רום אנשים** וגו' (ישעיה ב') : **ורמי הקומה גדועים והגבוהים ישפלו** (שם י') : כי ה' משפיל רשעים עדי ארץ : **העקוב :** הוא דרך המעוות : **הרכסים :** הם גבשושי הדרכים וכל זה רמז על לב בני אדם : (ו) **וראו כל בשר את תשועת :** כך מפרש הכתוב כאן את דברי ישעיה הנביא שאמר **וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר :** לפי שפי ה' דבר להושיע את עמו ולגאלם כמאמר הנביא בפסוקים שלפניו : ובפרקים הבאים בפרק נ"ו **כי קרובה ישועתי :** וענין אחד והוא כמו **וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו** (שם נ"ב פ' י') : (ז) **ויאמר אל ההמונים :** משום שרובם היו פרושים וצדוקים (ככתב במתי סימן ג' פ' ז') שכולם אנשי לב שרש פרה ראש ולענה ואין בדעתם לשוב אל ה' באמת לפיכך גער בם והוכיחם בדברים האלה : **ילדי האפעה :** הם מיני נחשים רעים כמ"ש ביצי צפעוני (ישעיה נ"ט פ' ה') : ואמר כן על ערמתם ומחשבותם הרעות לפי שהם מתעים ומאבדים אחרים בחנופתם : **מפני החרון הבא :** בחרבן ירושלים וביום הדין : (ח) **פרי נאוה לתשובה :**

אָחִיו טֶטְרַרְכֵים בְּאִיטוּרְיָא וּבְאֶרֶץ טְרַכוֹנִיטִיס וְלוּסָנְיָה טֶטְרַרְכֵים
בַּאֲבִילֵנָה׃ ב וְחָנָן וְכַיָּפָא הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים הָיָה דְבַר אֱלֹהִים אֶל־
יוֹחָנָן בֶּן־זְכַרְיָהוּ בַּמִּדְבָּר׃ ג וַיָּבֹא בְּכָל־כִּכַּר הַיַּרְדֵּן וַיִּקְרָא אֶת־

אחר פעם בערמות גדולות עד שצוה המלך להרגם ולא עלתה מחשבת הורדוס בידו וכתב
במכתב הברית שימלוך אנטיפאטר הבכור לבד אחר מותו כי עדיין לא ידע המלך את
ערמתו ואת רשעתו כי היה ליד מותו בפיו: אבל הלוכד חכמים בערמם הלכיד גם את
הרשע הזה ברשתו אשר טמן לאחיו האחרים ולאביו המלך הזקן כי חשב להשקות גם אותו
סם המות ויצו המלך להרגו חמשה ימים קודם מותו ולמחות את שמו ממכתב הבריח
למלוכה ולכתוב במקומו את ארקילאוס בנו: ויהי אחרי מות הורדוס וילונו כל העם
עליו על שהכביד את עולו עליהם ומלך באכזריות ולא רצו ג"כ שימלוך ארקילאוס כי גם
הוא עשה נבלות רבות בישראל: ואע"פ שהלך ארקילאוס לרומא אל הקיסר אוגוסטוס
לבקש לעזרו על המלכות והקיסר התרצה אליו מ"מ לא נתקיימה המלוכה בידו כי בשנת
העשירי למלכותו נטרד מירושלים עיר מלכותו ומת בגלות: ויראו הרומיים את היהודים
כי עם קשי עורף הם ויבקשו להחליש גבורתם ולשבר מטה עוזם: ויחלקו את ארץ יהודה
לארבעה חלקים: ויפקידו על שלשה חלקים את שלשת בני הורדוס הנשארים כדי שלא
יוכלו היהודים לטעון שאין להם מלכים מבני עמם ועל ירושלים וסביבותיה הפקידו את
פאנטיאוס פילאטוס למען לא יהיה ליהודים עיר מבצר בירושלים לעזר כנגדם: ולכן נקרא
כל אחד טעטרכים ר"ל שר מארבעה (כן פירושו בלשון יון) לפי שארבעה שרים היו וכל אחד
משל על חלק רביעי מארץ יהודה כנ"ל: **פיליפוס**: בן הורדוס מאשתו הירושלמית: **איטוריא
ומדינת טרכונא**: את הארץ הזאת כבש אריסטובלוס והיו יושביה מאז גוי גדול ככתוב
ביוסיפון בספר ד' סימן ט': **ולוסניה**: יש אומרים שהוא מבני בניו של הורדוס: **אבילנה**:
לא היא אבל הגדולה אשר הניחו עליה הפלשתים את ארון ה' (שמואל א' סימן ו' פסוק
י"ח) ולא היא אבילה אשר עבר בה יואב לרדוף אחרי שבע בן בכרי (שם ב' סימן כ'
פסוק י"ד ט"ו) אלא היא בין הר הלבנון ונקראה אחר כך לוסניה על שמו: (ב) **וחנן
וכיפא**: כתב ביוסיפון שכיפא היה בעת ההיא כ"ג אבל מפני שחנן היה חותן כיפא
וזקן ממנו לכך קדם אותו הכתוב: **הכהנים הגדולים**: לא סלקא דעתך שהיו שני
כהנים גדולים בפעם אחד כי אין ממנין שני כ"ג כאחד אלא אחד כ"ג היו ואחד סגן
הכהנים: ונקרא גדול לפי שהוא גדול מאחיו המון הכהנים: ובענין הזה קורא גם
יוסיפון את הסגן כהן הגדול: ואי בעית לפרש כמשמעו תוכל לראות מכאן את מהפכת
מהומת ומבוסת תורת ה' ומשפט עמו: **היה דבר ה'**: לא בא הכתוב לכתוב באר
היטב באיזה זמן היו בראשונה דבר ה' אל יוחנן אלא להודיע חסדי ה' הגדולים: כי הכלל
העולה מדברי הפסוק הזה הוא שהיתה עת צרה ומצוקה לישראל והתחלו לרדת מטה
מטה: מלכי ישראל היו עבדים לגוי רשע להרומיים ואע"פ כן מלכו על עם ה' באכזריות
איש שפך את דמי אחיו ולא יראו ה': הרומיים עשו כשרירות לבם והביאו צלם לעיר
קדוש ישראל וחשבו להכחיד מארץ את שם יהודה: וכדי שלא יהיו לישראל פתחון פה
לאמר ה' שכחנו ולא הקים לנו עוד נביא להגיד לנו את פשעינו ולהשיבנו מדרכנו הרעה
למען נגאלנו לפיכך נאמר שהיו בעת ההיא דבר ה' אל יוחנן כלומר בעת שהצרות
תכפו זו את זו והשבט מלכות התחיל להוסר מיהודה והיה עת לחנן ציון: (ג) **ויקרא**:
ר"ל היה קורא ומכריז בקול רם ודורש ברבים: מלשון **קרא בגרון אל תחשך** (ישעיה
נ"ח) **וקרא עליה את הקריאה** (יונה ג'): **ויקרא בשם ה'** (בראשית י"ב): **טבילת
התשובה**: ר"ל שיטבלו תחילה ויטהרו מטומאתם ואח"כ יעשו תשובה למען יסלחו להם

הוּא יִטְבֹּל אֶתְכֶם בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וּבָאֵשׁ׃ יז אֲשֶׁר מִזְרֵהוּ בְּיָדוֹ וְטַהֵר
יְטַהֵר אֶת־גָּרְנוֹ · וְיֶאֱסֹף אֶת־הַדָּגָן אֶל־אֲסָמָיו וְאֶת־הַתֶּבֶן יִשְׂרֹף בָּאֵשׁ
אֲשֶׁר לֹא תִכְבֶּה׃ יח וְגַם עַל־רַבּוֹת אֲחֵרוֹת הִזְהִיר בְּבַשְּׂרוֹ אֶת־
הָעָם׃ יט וְהוֹרוֹדוֹס הַטֶּטְרַרְכֵיס יַעַן הוֹכִיחַ אֹתוֹ עַל־דְּבַר הוֹרוֹדְיָא
אֵשֶׁת פִּילִפּוֹס אָחִיו וְעַל־כָּל־הָרָעוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה הוֹרוֹדוֹס׃ כ הוֹסִיף
עַל־כָּל־אֵלֶּה גַּם אֶת־זֹאת לְהַסְגִּיר אֶת־יוֹחָנָן בַּמִּשְׁמָר׃ כא וַיְהִי
בְּהִטָּבֵל כָּל־הָעָם וּבְהִטָּבֵל גַּם יֵשׁוּעַ וּבְהִתְפַּלְלוֹ וְהִנֵּה נִפְתְּחוּ הַשָּׁמָיִם׃
כב וַיֵּרֶד עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ בִּדְמוּת גַּשְׁמִיּוּת כְּמוֹ יוֹנָה וַיְהִי קוֹל מִן־
הַשָּׁמַיִם לֵאמֹר · אַתָּה בְּנִי יְדִידִי בְּךָ רָצְתָה נַפְשִׁי׃ כג וְיֵשׁוּעַ הֵחֵל
לִהְיוֹת כְּבֶן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיַּחְשְׁבוּהוּ לְבֶן־יוֹסֵף בֶּן־עֵלִי׃ כד בֶּן־מַתָּת·
בֶּן־לֵוִי · בֶּן־מַלְכִּי · בֶּן־יַנָּא · בֶּן־יוֹסֵף׃ כה בֶּן־מַתִּתְיָהוּ · בֶּן־אָמוֹץ ·
בֶּן־נַחוּם · בֶּן־חֶסְלִי · בֶּן־נַגַּי׃ כו בֶּן־מַחַת · בֶּן־מַתִּתְיָהוּ · בֶּן־שִׁמְעִי ·
בֶּן־יוֹסֵף · בֶּן־יְהוּדָה׃ כז בֶּן־יוֹחָנָה · בֶּן־רֵסָא · בֶּן־זְרֻבָּבֶל · בֶּן־
שְׁאַלְתִּיאֵל · בֶּן־נֵרִי׃ כח בֶּן־מַלְכִּי · בֶּן־אַדִּי · בֶּן־קוֹסָם · בֶּן־אַלְמוֹדָם·
בֶּן־עֵר׃ יט בֶּן־יוֹסֵי · בֶּן־אֱלִיעֶזֶר · בֶּן־יוֹרָם · בֶּן־מַתָּת · בֶּן־לֵוִי׃

(ת) **מורחו:** הוא כלי שזורין בו את התבואה להבדיל את המוץ ממנה ונאמר במשל על מעשי ישוע ומשפטיו: **ויטהר את גרנו:** ע"ד **וישב מצרף ומטהר כסף וגו':** **הדגן:** הם הצדיקים ובעלי התשובה: כאשר נמשלו גם לאגוזים ולרמונים: **התבן:** הם הרשעים שנמשלו לקש ולמוץ: ע"ד **ואפיצם כקש עובר** (ירמי' י"ג כ"ד): **בית עשו לקש** (עבדי' א') **כמוץ אשר תדפנו הרוח** (תהילים א'): (יט) **והורודום:** הוא הנזכר למעלה: ואע"פי שהיה המעשה הזה אחר שנים אח"כ מ"מ הואיל והזכיר הכותב את יוחנן ואת התחלת מעשיו ספר גם קצת מקצו כדרך שעשה משה בחומשי התורה כי אין מוקדם ומאוחר בתורה: וכך כתוב גם היוסיפון בספר חמישי פרק מ"ה וז"ל: והוא (ר"ל הורדוס הרשע) לקח אשת פיליפוס אחיו לו לאשה בעודנו חי והיו לה בנים מאחיו ויקחיה לו לאשה וגו': וגם הוא הרג את יוחנן הכהן הגדול על אשר דבר ואמר לו אסור לך לקחת אשת אחיך פיליפוס לאשה ויהרגהו · הוא יוחנן הטובל עכ"ל: ולא נכתב כאן אלא שנתן אותו במטרה: כי לא הרג מיד כי אם צוה בראשונה לכלא אותו במטרה וגם הוא לא המיתו אם לא נלכד ברשת בתו בעצת אשתו כאשר יבואר לקמן: (כג) **החל:** הוא מקרא קצר וחסר המעשה ופירושו בהחלו עבודתו עבודת הקודש ר"ל ללמוד ולבשר ענוים כי בגלל הדבר הזה נשלח ונולד לעה"ז בין בני האדם כד"א לבשר ענוים שלחני · והחל אחר שלשים שנה כמו הלוים שהחלו עבודתם באהל מועד בני שלשים שנה (במדבר ד' י"ג): **ויחשבוהו לבן יוסף וגו':** והוא מצד אמו ג"כ בן עלי · כי עלי אב מרים הי' ובא לוקס ליחס את ישוע לדוד מצד אמו לפי שמתי יחסו כבר מצד יוסף: והשתבשו בענין הזה על למאוד בעל חזוק האמונה ובעל נצחון כי סברו שגם כאן הוא יחוס יוסף · וטעות גמור הוא בידם אלא שהוא יחוס מרים ואביה · כי לא הבינו לשון יון שהוא עקר רק סמכו על העתקה בלשון רומי שמלאה טעות לפעמים · לכן גם המון דבריהם כדברי החולם אשר

לְאַבְרָהָם׃ ט וְגַם כְּבָר הַגַּרְזֶן הוּשַׂם עַל־שֹׁרֶשׁ הָעֵצִים · לָכֵן כָּל־עֵץ
אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ עֹשֶׂה־פְּרִי טוֹב יִגָּדַע וְיֻשְׁלַךְ אֶל־הָאֵשׁ׃ י וַיִּשְׁאָלוּ אֹתוֹ
הֶהֳמוֹנִים לֵאמֹר · וּמָה אֵפוֹא נַעֲשֶׂה׃ יא וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · מִי
אֲשֶׁר לוֹ שְׁתֵּי כֻתֳּנוֹת יִתֵּן לַאֲשֶׁר אֵין לוֹ · וּמִי אֲשֶׁר לוֹ אֹכֶל יַעֲשֶׂה
כְּמוֹ־כֵן׃ יב וַיָּבֹאוּ גַּם הַמֹּכְסִים לְהִטָּבֵל וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו · מוֹרֶה מַה
נַּעֲשֶׂה׃ יג וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · יוֹתֵר מִן הַקָּצוּב לָכֶם לֹא תִגֹּשׂוּ׃ יד
וַיִּשְׁאָלוּ אֹתוֹ גַּם אַנְשֵׁי הַצָּבָא לֵאמֹר · וַאֲנַחְנוּ מַה־נַּעֲשֶׂה · וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם · אַל־תַּחְמְסוּ וְאַל־תַּעַשְׁקוּ אִישׁ · וֶהְיוּ מִסְתַּפְּקִים בִּשְׂכַרְכֶם׃
טו וַיְהִי הָעָם כִּמְצַפִּים וַיֹּאמְרוּ כֻלָּם בִּלְבָבָם עַל אוֹדוֹת יוֹחָנָן הַאִם
הוּא הַמָּשִׁיחַ׃ טז וַיַּעַן יוֹחָנָן וַיֹּאמֶר לְכֻלָּם · אֲנִי מְטַבֵּל אֶתְכֶם
בַּמַּיִם · אַךְ יָבֹא הַגִּבּוֹר מִמֶּנִּי אֲשֶׁר קָטֹנְתִּי מֵהַתִּיר אֶת־שְׂרוֹךְ נְעָלָיו ·

ר"ל שיעשו תשובה ומעשים טובים וייטיבו דרכם הראשון על שכל אדם יוכל להבחין מזה ששבו אל ה' בכל לבם ושלא נגשו אליו רק בפיהם וכבדוהו בשפתותיהם ולבם רחק ממנו **אברהם לנו לאב:** אשר כרת ה' עמו ברית על זרעו: ועל זה בטחו הפושעים ואנשי מבולבלי הדעת בעת ההיא וגם עד היום הזה באמרם שיסלח השם להם את כל מעשיהם הרעים ויביאם לעולם הבא בזכות אברהם ושאר האבות הקדושים: ושכחו כי ההבטחות שעשה הקב"ה לאבותינו הם על פי תנאי אם ייטיבו בניהם את דרכיהם וישמעו בקול מצותיו: וכן היו קודם חרבן הבית הראשון רשעים ופושעים שלא אבו להאמין ולשמוע לדברי תוכחות הנביאים ובטחו בהיכל ה': ומה השיב להם הנביא מפי הגבורה **אל תבטחו לכם אל דברי השקר לאמר היכל ה' היכל ה' המה: כי אם היטיב תיטיבו** וגומר (ירמיה ז' פ' ד'): ובסוף ראו ג"כ שלא חס השי' על היכלו והחריבו: ומפני זה אמר גם הנביא **אברהם לא ידענו** וגו' (ישעי' סג): **להקים בנים** ע"ד **ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול** (שמות לב): כי כמו שעשה השם על פי הנס שהוליד אברהם בן מאה שנה כך לא יפלא ממנו להקים לו בנים על דרך אחר: **הגרזן** רמז על חיילות הרומיים: (ט) **שורש העצים:** רמז לכנסת ישראל: (יב) **המוכסים:** הם אשר שכרו המכס מן פקידי הרומיים והיו שנואים בעיני כל היהודים גם לקחו וחמסו כרצונם ועיין סימן ט"ו: (יג) **יותר מן הקצוב:** ובא הכתוב להגיד מעלת דברי יוחנן וקריאתו שנגעה עד לב המכסים כאלה והשיבם: (יד) **אנשי הצבא:** של הורדוס ופיליפוס אחיו והם היו יהודים או של הקיסר ורומיים: (טו) **האם הוא המשיח:** מגיד שכבר בעת ההיא כמעט נשכחה תורה מישראל כי לא ידעו שמגזע ישי יצא חטר (ישעיה י"א) **ודוד עבדי נשיא עליהם לעולם:** או היא עת ביאת המשיח כדרשם בפסוק הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו וגו' (ישעיה כ"ט י"ד): (טז) **שרוך נעליו:** רצועת הנעלים: כדרך התלמידים המתירים את רצועות מנעלי רבם משום הכבוד: **ברוח הקודש ובאש:** המאמינים בו בלב אמת ברוח הקדש · והמאסים בו יטבל באש ר"ל בגזירות קשות ובשפטים כי אש הוא כינוי לחרון אף וכן הוא אומר **והבאת את השלישית באש וצרפתים כצרף את הכסף ובחנתים כבחן את הזהב הוא יקרא בשמי ואני אענה אותו וגו'** (זכריה י"ג):

כְּבוֹדָן כִּי לִי נִתַּן וְלַאֲשֶׁר אֶחְפֹּץ אֶתְּנֶהוּ׃ ז לָכֵן אִם תִּשְׁתַּחֲוֶה לְפָנַי
לָךְ תִּהְיֶינָה כֻּלָּנָה׃ ח וַיַּעַן יֵשׁוּעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו · סוּר מִמֶּנִּי שָׂטָן כִּי
כָתוּב · לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה וְאֹתוֹ לְבַדּוֹ תַעֲבֹד׃ ט וַיְבִיאֵהוּ
יְרוּשָׁלַיְמָה וַיַּעֲמִידֵהוּ עַל פִּנַּת הַהֵיכָל וַיֹּאמֶר אֵלָיו · אִם בֶּן־הָאֱלֹהִים
אַתָּה הִתְנַפֵּל מִזֶּה מָטָּה׃ י כִּי כָתוּב · כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ לִשְׁמָרְךָ׃
יא וְעַל כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ׃ יב וַיַּעַן יֵשׁוּעַ וַיֹּאמֶר
אֵלָיו · נֶאֱמַר · לֹא תְנַסֶּה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ יג וְכַאֲשֶׁר כִּלָּה הַשָּׂטָן
אֶת־כָּל־הַמַּסּוֹת וַיָּסַר מִמֶּנּוּ לְעֵת׃ יד וַיָּשָׁב יֵשׁוּעַ בִּגְבוּרַת הָרוּחַ

לחם להחיות את נפשו שלא כלכל אלהים את ישראל ארבעים שנה במן שבא ע"פ דבורו: כאשר אמר גם משה **ויענך וירעיבך ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך למען הודיעך** וגו': (דברי' ח'): א"כ אין יד השם קצרה לבלתי כלכלני בשום דבר שיצא מפיו אע"פי שאינו לחם: (ח) **ואותו לבדו תעבוד**: הוסיף מלת לבדו לחזק הפעולה אע"פי שלא נמצא בדברי משה דברים י': וכן העתיקו השבעים הזקנים בלשון יון בתוספת מלת לבד: (ט) **התנפל**: כלו' השלך את עצמך: כי זה שימוש הבנין התפעל כמו לך התחזק (מלכים א' כ' כ"ב): כלומר החזיק את עצמך: (י) **כי מלאכיו** וגו': (תהילים צ"א): (יב) **לא תנסה** וגו': (דברים ו' ט"ז): (יג) **וכאשר כלה** וגו': לא נסה אותו כל הארבעים יום בפעם אחת אלא לפרקים נסהו ולפרקים הניחהו: אמר המעתיק ראיתי שהמאמר הזה באבן נגף להמונים הנקראים בשם ישראל ולקצת לומדי תורה אשר חכמים בעיניהם ואין להם עיון כלל בפסוקי דברי הנביאים: כי טועים ואומרים שאם ישוע הי' אלוה איך ינסה השטן לאלהים וגו': ואיך יהי' מן האפשר שהנברא יכריח את בוראו ויוליכהו למקום אשר ירצה בעל כרחו: זה הדבר לא יסבלהו השכל ולא דעת שום משכיל וגו': ותמהתי עד למאוד על טעות שטות כאלה והלא הסית השטן ג"כ את השם לפתותו לנסות את איוב ולהפוך לו לאויב ולהכות אותו והכריחו גם לזה: היעלה על לב בעל שכל לאמור משום זה אין הוא אלוה חלילה למשכיל וחלילה: ועוד טעות שקר היא באמרם שהוליכו השטן למקום אשר רצה בעל כרחו: לא מחכמה שאלו על זאת · הלא תראה מכל דברי ספרי ברית החדשה שקבל ישוע את כל היסורים באהבה בגילת ובשמחת לבו כדי שלא יאבד אדם אחד והוא סימן מסימני המשיח כי בתנאי זו כרת ברית עם השם בביכול לקיים גזר דינו כלומר כדי שיושעו כל בני אדם אף הנתונים בעפר מיתות אד"הר אף כפלים וכו' כדאיתא בילקוט הנ"ל: א"כ הפועל לא הכריח הפעול לפי שברצון הפעול היתה. ר"ל לא הכריח הנברא שהוא השטן את בוראו דהיינו את ישוע. והוליכו למקום אשר רצה בעל כרחו לפי שהכל נעשה ברצונו הטוב שהכל מדעתו הכל מסבה ידועה בעצת השם וחפצו וגזירתו אשר גזר עליו מימי קדם כנזכר: וראיה גם לזה מה שנאמר במתי סימן ד' פסוק י"א שתיכף אחר שגער ישוע בשטן אז הלך ממנו ויבואו במקומו מלאכי השרת לשמשו: עיין למטה בפסוק ל"ד: ואם יאמרו שזה הדבר לא יסבלהו השכל אשיב להם איך יסבלהו השכל שפעם אחד כתוב ולה יהב שלטן ויקר ומלכו וכל עממיא אומיא ולשניא לה יפלחון וגו' וגו' (דניאל ז' י"ג) והוא לדעת כל המפרשים על מלך המשיח ובמקום אחר נאמר נבזה וחדל אישים: וכמסתר פנים ממנו וגו' (ישעיה נ"ג) שא"א לפותרו אלא על מלך המשיח: ונאמר אנכי תולעת ולא איש חרפת אדם ובזוי עם: כל רואי ילעיגו לי וגו' (תהילים כ"ב)

ל בן־שמעון · בן־יהודה · בן־יוסף · בן־יונן · בן־אליקים: לא בן־
מליא · בן־מינן · בן־מתתא · בן־נתן · בן־דוד: לב בן־ישי בן־עובד ·
בן־בעז · בן־שלמון · בן־נחשון: לג בן־עמינדב · בן־ארם · בן־
חצרון · בן־פרץ · בן־יהודה: לד בן־יעקב · בן־יצחק · בן־אברהם ·
בן־תרח · בן־נחור: לה בן־שרוג · בן־רעו · בן־פלג · בן־עבר · בן־
שלח: לו בן־קינן · בן־ארפכשד · בן־שם · בן־נח · בן־למך:
לז בן־מתושלח · בן־חנוך · בן־ירד · בן־מהללאל · בן־קינן: לח בן־
אנוש · בן־שת · בן־אדם · בן־אלהים:
ד א וישוע מלא רוח הקדש שב מן הירדן · ויובא ברוח המדברה:
ב וינסה על־ידי השטן ארבעים יום · ולא אכל מאומה בימים
ההם וכאשר תמו וירעב: ג ויאמר אליו השטן · אם בן־האלהים
אתה דבר אל־האבן הזאת ותהיה ללחם: ד ויען ישוע אליו לאמר ·
כתוב כי לא על־הלחם לבדו יחיה האדם כי על־כל־מוצא פי־יהוה:
ה ויעלהו השטן אל־הר־גבה ויראהו את־כל־ממלכות התבל ברגע
עין: ו ויאמר אליו השטן · לך אתן את־כל־השלטן הזה ואת־

אין להם טעם וריח וכאשר יחלום החולם והוא אוכל והקיץ וריקה נפשו כן נפש כל הקמים האלה הטועים ונפש כל החושבים לשבוע את נפשם בדברי הבל כאלה ולמלא את אמתחתם מהם כי יבושו כי ידברו את אויבם בשער׳ והמה כקנה רצוץ אשר יסמך איש עליו ובא בכפו ונקבה: (לא) **בן נתן**: אחי שלמה שנולד לדוד מבת שבע (שמואל ב׳ סימן ה׳ פ׳ י״ד) ומפני זה אין לתמוה שכאן שמות אחרים מעלי עד דוד מאשר במתי כי שם הוא מיחס את יוסף במשפחות שלמה בן דוד וכאן את אב מרים במשפחות נתן בן דוד כנ״ל: (לו) **בן קינן**: לא נמצא השם הזה במקרא בתולדות ארפכשד (בראשית סימן י׳ פסוק כ״ד) אבל נמצא כתוב בהעתקת השבעים הזקנים בלשון יון בזה הלשון וארפכשד ילד את קינן וקינן ילד את שלח תמורת מה שנכתב בפסוק סתם וארפכשד ילד את שלח וגו׳: (לח) **בן אלהים**: מוסב למה שאמר למעלה שהוא ר״ל ישוע נחשב בן יוסף אבל באמת הוא בן אלהים כי לא הי׳ לו אב: ואין דעת הכותב להגיד שמשום זה נקרא ישוע בן אלקים לפי שנולד מאדם הראשון שהיה של האל ויציר כפיו כאשר בקש להוכיח איש מטורף הדעת בעל חוק אמונה׳ והנה הלא כבר אמר הכותב בפרק הראשון הטעם מפי המלאך למה יקרא ישוע בן אלהים: ר״ל מפני שרוח הקודש תבא על אמו וגבורת העליון תכסה עליה׳ וזאת רחוקה מאוד ומאוד מלידת טבעי ע״י פעולת יוסף כאשר בארנו למעלה:

ד (א) **וישוע שב מן הירדן**: אחר הטבלו שם כנזכר בפסוקים הקודמים: **ויובא ברוח**: רוח הקודש אשר נחה עליו אחר הטבלו כנכתב בסימן שלפניו פסוק כ״א: והוא כענין **ורוח אלהים ישאך** (מלכים א׳ סימן י״ח): ותשאני **רוח** ליחזקאל: (ג) **אם בן אלהים אתה**: לפי ששמע קודם לזה את קול אלהים מדבר ואומר זה בני ידידי וגו׳: (ד) **על כל מצא פי ה׳**: ר״ל אל תעלה על דעתך שצריך האדם לוקח

אֲשֶׁר כָּתוּב שָׁם׃ יח רוּחַ אֲדֹנָי יֱהוִה עָלָי יַעַן מָשַׁח יְהוָה אֹתִי
לְבַשֵּׂר עֲנָוִים שְׁלָחַנִי לַחֲבֹשׁ לְנִשְׁבְּרֵי־לֵב לִקְרֹא לִשְׁבוּיִם דְּרוֹר וְלָעִוְרִים
פְּקַח־קוֹחַ וּלְשַׁלַּח רְצוּצִים חָפְשִׁים׃ יט לִקְרֹא שְׁנַת־רָצוֹן לַיהוָה׃

לבם על דבר חדש לא מצא בכל הנביא מקום יפה לאותו הענין כזה כדאמרן: שלא באתכוין דהיינו שהפה אחר ההפטורה· א"כ שהיתה הסדרה בפ' כי תבא שמפטירין בישעיה ס' קומי אורי עד סוף הסימן ובמלאו אותם נחה עליו רוח אלהים וקראה: (יח) **רוח אדני ה' עלי** וגו': הוא בנבואות ישעיהו בסימן ס"א כידוע: וקודם שאחל לבאר ולהודיע דברי קושט ואמת בענין הזה ארחך שלא חטא ישוע בשפתיו ובלשונו ביחסו את המאמר הזה על עצמו וקרא בפסוק כ"א **היום התמלא הכתוב הזה באזניכם**· אפילו לדעת האומרים שהפסוקים האלה הם דברי הנביא עצמו שמשחו השם ושלחו לבשר באלה הנחמות את בני ישראל העתידים להיות בגלות זמן ארוך שלא יתיאשו מן הגאולה באמרם אלה הנחמות כתובות וגו'· וסוברים לדעתם שהגאולה היא כאמרה דוקא על גאולה גופנית ר"ל על גאולת אסירי עני וברזל בבבל במצרים בכוש באשור ובשאר הארצות להוציאם ממסגרם ולאמר להם צאו ולאשר בחושך הגלו: כי מי לא יודע שהגאולה מגלות בבל רמזה על הגאולה אשר יעשה השם ע"י מלך המשיח דהיינו כמו ששלח הק"בה את בבבל את ידו לפתח המוסרות מאוחרי בני הגלות ולקרא להם דרור ופקחקוח כך ישלח השם גם בעת ההיא בימי הגאולה אחרונה את דברו והוא מלך המשיח (ע"ד הפסוק ישראל נושע בה' כתרגומו ישראל אתפריק במימריה דיי' ופירוש רש"י במלך המשיח) לשבר דלתות נחושת ולגדע בריחי ברזל להחליש כח ושלטון הסטרא אחרא שהוא השטן ויצר הרע ולבשר זאת ענוים ענוי הארץ ולחבוש לנשברי לב הנאנחים והנאנקים על ממשלת זדון בארץ ולפתח בני תמותה מחרצובות רשעם ולהתיר אגודת מוטתם להושיע ולרפא את החולים מדרך פשעם המתענים מעונותיהם והגיעו עד שערי מות ולקרא להם דרור ופקחקוח כמו שגם גאולת מצרים היתה רמז לכל הגאולות הללו כנודע לחכמי חן ועיין בספר לוחות הברית במסכת פסחים בפרק תורה אור: ולפי שישוע הוא המשיח (כאשר הוכחתי בהקדמה בראיות גמורות) ובא והחל לבער את ממשלת זדון מן הארץ ובשר את הענוים בשורה טובה כזאת וחבש לנשברי לב וקרא לשבוים ולאסורים תחת ידי השטן בחרצובות רשע דרור ופקחקוח באותות ובמופתים גדולים לעיני כלם כאשר תראה בסימנים הבאים למה לא מצי לדרוש את הפסוקים האלה על עצמו ולומר היום יתקיים הכתוב הזה באזניכם כלומר מה שניבא ישעיהו על הגאולה הגופנית נתקיים היום ברמז בגאולה הרוחנית ביתר שאת וביתר עז על הגאולה מבבל לפי שתהיה גאולה ותשועת עולמים: אבל להודיע קושט ואמת בראשון שלא נאמרה הנבואה הזאת דוקא על גאולה גופניית· שנית שהפסוקים האלה לא אמרם הנביא על עצמו כלל אלא על ישוע משיח אלקי יעקב אשר רוחו דבר בפיו ר"ל פיו של הנביא ומלתו היתה רק על לשונו של הנביא· אבל אמרם על התשועה אשר יעשה השם בידו ביד ישוע לעולמי עד ברוחניות· וצריך להביא קשר הפרשה הזאת עם פרשה הסמוכה אליה מלמעלה ומלמטה: ואם נשים את עיני שכלנו על הנבואות הנכללות בפרשה שלפניה נמצא בהן דברים טובים ודברים נחומים אשר א"א לומר עליהן שאינן יוצאין מידי פשוטן· או שנתקיימו כבר בישראל אחר גלות בבל קודם חרבן בית שני: למשל בסימן ס' פסוק י' נאמר שלא יהיה עוד השמש לישראל לאור יומם והירח לא יאיר להם לנגה אלא שיהיה השם להם לאור עולם ואלקים לתפארת וכן בפסוק כ' לא יבא עוד שמשך וירחך לא יאסף כי ה' יהיה לך לאור עולם ושלמו ימי אבלך: ואע"פ שאם באת לפרש את הפסוק י"ט לדעת הרד"ק ושאר המפרשים האומרים

הַגָּלִילָה וְשִׁמְעוֹ יָצָא בְּכָל־הַכִּכָּר׃ טו וַיְלַמֵּד בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹתֵיהֶם
וַיְכַבְּדוּהוּ כֻּלָּם׃ טז וַיָּבֹא אֶל־נְצָרֶת אֲשֶׁר הוּא אָמוּן שָׁם וַיָּבֹא
כְמִשְׁפָּטוֹ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת אֶל־בֵּית הַכְּנֶסֶת וַיַּעֲמֹד לִקְרוֹא׃ יז וַיִּתְּנוּ
בְיָדוֹ סֵפֶר יְשַׁעְיָהוּ הַנָּבִיא· וַיִּפְתַּח אֶת־הַסֵּפֶר וַיִּמְצָא אֶת־הַמָּקוֹם

שא"א ג"כ לפרשו אלא על המשיח כדאיתא במדרש: א"כ הלא הם שני הפכים בנושא אחד כמו שאמרנו למעלה: אבל לא ידעו ולא יבינו כי בחשכה יתהלכו: עם עיניהם מראות סוד המשיח וסיבת ביאתו וענין השטן שהוא נחש הקדמוני שגרם מיתה לעולם והוא דבר שאצריך עליו בהקדמה: (טו) **וילמד**: היה דורש ברבים: (טז) **אמון**: מגדל: **ויעמוד לקרוא**: משמעות הדברים האלה לפי פשוטם ולפי סוגיות הלשון שקם ישוע ועלה לקרות בתורה· והוא דבר ידוע לפי ענין הלשון אפילו לתינוקות של בית רבן· והאומרים שטעם ויעמוד לקרוא בתורה הוא שעלה ישוע לבימה לדרוש מפני שקיצר הכתוב בעניני התורה שלא נאמר בפירוש שקרא החזן לישוע שיעמוד וגם לא נכתב שבירך ישוע ברכת התורה כמשפט הנה המה לא דרשו על זאת היטב בספרי התלמוד והפוסקים כי דרכם לעולם לכתוב בקצרה העולה או העומד לקרוא בתורה: והענין הוא שיקרא אותו החזן לעלות ושיברך ברכות התורה: כדגרסינן במגילה ירושלמי בפרק בני העיר זה העומד לקרוא בתורה צריך שיהא פותח בדבר טוב וכן בשל"ה בפרק ספר תורה: וגם ידענו שדרך בעל המקרא לכתוב ג"כ כמה פעמים רק תוכן הדברים ולהביא ראשם וסופם לפי שמבוארים הם מעצמן למבין· ועוד אי בעית לפרש את הדברים האלה על ענין רחוק כנגד משמעתם מפני שלא נאמר שעלה לקרוא בתורה ברשות הסגן או ברשות חזן הכנסת הנה תמה על עצמך שהרי לא נכתב ג"כ שקבל רשות מן הגבור או מן ראש הכנסת לדרוש ברבים שצריך ג"כ כי אין דרך על שום אדם בכל תפוצות ישראל שיקום חכם אחד בבית הכנסת ויחל לדרוש בפתע פתאום בלי ידיעת הצבור ובה"כ וברשותם אלא צריך שיודיע הדבר לראש הכנסת קודם לכן מפני דרך ארץ וסדר עולם· והאיש אשר יעשה בזדון כנגד הסדר לא נשמע ולא נראה אלא נחשב כמשוגע: וא"א לומר שעלה ישוע ודרש מעצמו בלי רשות הקהל חלילה: כי הנה נאמר שנתן לו ספר ישעיה שנראה מזה שכל הקהל ידעו מה הוא עושה ורצו בדבר עד שצוו לתת לו ספר א"כ ראיה זו כראיה זו: רק אם נבוא לפרש הפסוק כמשמעו כך פירושו שעמד ישוע אחר שקראו מן החזן ועלה לבימה (שנקראת היום הזה אל"אמיר) ובבואו עלה וקרא בתורה דהיינו שבירך ברכת התורה והחזן קרא לפניו איזה פסוקים מן התורה כי זה הוא ענין הלשון בכל מקום שנאמר בספרי החכמים והפוסקים עמוד לקרוא בתורה או עלות לתורה סתם לא שהעולה יקרא בעצמו בקול רם באזני הקהל אלא שיברך ברכת התורה והחזן יקרא לפניו איזה פסוקים והוא שומע בכוונה כדאיתא במגילה ירושלמי פרק בני העיר כנ"ל· ואחר קריאתו נתנו לו ספר של הנביא לקרוא את ההפטרה כי מן הנראה כבדו את ישוע לקרוא ההפטרה כאשר יתבאר בפסוקים הבאים: (יז) **ויתנו בידו ספר**: נראה מכאן שעלה למפטיר לפיכך נתן לו השמש אחר קריאת התורה ספר נביא להפטיר בו: אבל הוא לא כן יחשב ולבו לא כן ידמה אלא גמר בדעתו שעתה עת לה' לגלות לעיני כל העם מי הוא ואי זה הוא כדי שידרשוהו ויחיו· ומשום זה לא הפטיר מעניני הסדרה אלא מעניניו ומענין דיומא ר"ל מענין השייך לאותו הזמן כדי להתעורר לב השומעים שיתנו עיניהם ולבם על הדברים ויתבוננו בם היטב בכח ההפטרה החדשה ובכח המפטיר כזה: **וימצא את המקום וגו'**: אפשר שמצאו במתכוין· ואפשר שמצאו שלא במתכוין: במתכוין שאם כיון לדבר על לב השומעים מעינו ומענין דיומא ולהתעורר

ה' אותי וגו': ואת מי משח ה' להגיד על עמו לעולם הרי אתה אומר את בן דוד: א"כ מוכח מכאן שהפסוקים לא אמרם ישעיהו על עצמו כלל אלא על משיח בן דוד: ומסייע לזה מה שכתב הר' סעדיה הגאון בספר האמונות ת"ל יפגשו בבן דוד ר"ל משיח בן דוד הוא שיאסוף לבם וירפא שברם ויגביה נפשם כמו שאמר רוח ה' אלקים עלי יען משח ה' אותי לבשר ענוים שלחני וגו': מצורף גם לזה מאמר הר"דק בשרשים בשורש משח ת"ל דבר הנביא כנגד המשיח· שהמשיח יאמר כן יען משח ה' אותי לבשר ענוים שלחני וגו: והוכחתי כבר בהקדמה שאם דברי הנביאים הם דברי אלקים חיים שהוא אלקי אמת צריך בעל כרחך להיות שגם ישוע משיח אמת ואין עוד מלבדו: א"כ דברי ישעיהו הנביא שהם אף לדעת הר' סעדיה גאון והר"דק דברי המשיח הם דברי ישוע: א"כ מתחייב שצדק ישוע ליחס את דברי הנביא לעצמו ולקרא היום התחלה הכתוב הזה לפי שהם דבריו מקדם· אותו משח ה' ואותו שלח לבשר ענוים וגו' לוק ותשכח: ולמען לא ישאר עוד לדברי הבל וקושיות של שטות אשר אנשי תועי רוח טוענים על הדברים האלה באמרם שנכשל הכותב בידו בחילוף בתוספת ובגרעון וזולתם אעריך עוד על כל דבר ודבר על אפניו באופן שלא ישאר לך ספק כלל· **רוח אדני ה' עלי**: כבר הוכחתי מקשר וסמיכות הפסוק הזה עם הפסוק שלפניו וגם מדברי ה"ר סעדיה בספר האמונות והר"דק בשרשים שהם דברי משיח אלקי יעקב דברי ישוע הנוצרי: **יען משח ה' אותי**: אע"פי שגם הדברים האלה נכונים ומבוארים הם למשכיל באר היטב על הדעה שהצעתי אם בדרך פשוט ואם בדרך רמז· ואף שהוכחתי שהם דברי משיח הנגיד אשר משחו אלקים שמן ששון מחביריו· ואין לי צורך לענות על דברי דוד האחרונים על פירוש הר"דק על הנביאים אשר העתיקו אנשי חזק"ים בעל חזוק האמונה במאמר הזה באמרו שהם דברי הנביא על עצמו וגו'· כי הנה ראה נגד פניו של הר"דק· ודבריו סותרים זו את זו· בשרשים כתב שהם דברי הנביא כנגד המשיח והמשיח יאמר: **יען שלח השם אותי וגו'**· וכאן סותר ואומר שהנביא אמרם על עצמו· מ"מ לא אמנע מהשיב לו דבר פן יראה חכם בעיניו: הייתי כלין טענותיו וכחזי: והנה זה לשונו של בעל חזוק האמונה בשם הר"דק: הם דברי הנביא על עצמו ולא על ישוע כלל: וטעם משח רבה וגדל ומנה אותי להיות שליח באלה הכחות: וכמהו ומשחת את חזאל למלך (מלכים א' סימן י"ח פסוק ט"ו) ואת אלישע תמשח לנביא תחתיו (שם) ע"כ: הנה לא וחזור על כל המקרא ולא תמצא משיחה אלא במלכים כגון ומשחת את חזאל למלך (כמו שהביא הרד"ק בעצמו אבל בסתירה לראייתו) ובכהנים גדולים ג"כ· ומה שכתוב באלישע שמשחו אליהו על דבורו של המקום לנביא תחתיו הוא לפי שהשעה נצטרכה לכך משום נביאי השקר שגברו ידם בעת ההיא עד שרפו ידי כל העם מהאמין עוד לדברי נביא אחד אפילו לדברי נביא אמת כי יראו פן נביא שקר הוא ויענשו על אודותיו: לכן נצטוה אליהו למשוח את אלישע כדי שידעו כולם שהוא נביא אמת כאליהו רבו וישמעו אליו אבל לא לאחר עוד מלבדו: מה שאינו כן בישעיהו כי לא תמצא שמשחו ה' לנביא לבדו· והלא כמה וכמה נביאי אמת היו בעתו ונבאו גם המה כמוהו: ישעיהו חזה על יהודה וירושלים בימי עוזיהו יותם אחז ויחזקיהו מלכי יהודה: לא וחשוב תמצא שגם הושע מיכה המורשתי ואחרים נבאו בעת ההיא: והפסוק אל תגעו במשיחי מדבר ג"כ בשרים ומלכים כי אמר הכתוב אח"כ ולנביאי אל תרעו להגיד שיש הפרש ביניהם: א"כ אי אפשר לסבב את הדברים האלה על הנביא ר"ל אי אפשר להוכיח שהנביא אמרם על עצמו אע"פי שהם דבריו לפי שהם רגילין פעמים רבים לדבר כדרך הזה: א"כ גם זו טענת רוח: **לבשר ענוים שלחני**: ענוים הם שפלי הרוח אשר להם לב נשבר ונדכא מעונותיהם כמו שהולך הכתוב ואומר לחבוש לנשברי לב והמה שדואגים מחטאותיהם וחרדים אל ה' ולדברו ומצפים לישועתו תשועת עולמים לעולם שכולו ארוך· וראה גם מכאן שגוף הנבואה הזאת היא על ביאת המשיח וגאולתו אבל גאולת בבל רק

שהוא דרך משל על הישועה ועל השמחה לפי מנהג הכתוב שממשיל את הטובה ואת הישועה לאור ע"ד ליהודים היתה אורה (אסתר ח' ט"ז) וכן הוא אומר (ישעיה ל' כ"ו) והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים וגו' מ"מ מוכח עכ"פ מכאן שתהיה שמחה וישועה גדולה למאוד עד שכל הטובות וכל השמחות והישועות הראשונות לא יהיו נחשבות לכלום מפניה· וגם שלא תהיה עוד שמחה וישועה למעלה ממנה ר"ל כיתרון אור החמה מן אור הלבנה וכיתרון אורו של הקב"ה כביכול מן אור החמה· וצריך שתהיה שמחת עולם כמשמעות הפסוק והיה ה' לך לאור עולם: תו גם הכלל העולה לדעתם מפסוק כ' הנזכר כתרגומו לא תיבטל עוד מלכותיך ויקריך לא יעדי וגו': א"כ משמע שלא יוסיף עוד שבט מלכותם לסור מהם לעולם אלא אדרבה מלכים ילכו לנגה אורם (בפסוק ג') בני נכר יבנו חומותם ומלכיהם ישרתום (בפסוק י') הגוי והממלכה אשר לא יעבדום יאבדו (בפסוק י"ב) ובני מעניים ילכו אליהם שחוח והשתחוו על כפות רגליהם (בפסוק י"ד) וינקו חלב גוים ושוד מלכים וגו': וכ"הג בסימן ס"א כאמר בפסוק ה' שיעמדו זרים ורעו צאנם ובני נכר אכריהם וכורמיהם והם כהני השם יקראו· כלומר שלא יהיו צריכים לעבוד את עבודתם כי בני נכר יעשום רק יהיו פנויים לעבוד את השם כמו הכהנים שהיו מוכנים ומזומנים לעבודת בית המקדש כן יהיו פנויים מעסקי העולם ויתעסקו בתורה ובדברי חכמה: בסימן ס"ב פסוק ו' הבטיחם השם להפקיד שומרים על חומות ירושלים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו וגו': בפסוק ח' נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו לבלתי תת עוד דגנם מאכל לאויביהם וגו' כי מאספיו יאכלוהו ומקבציו ישתוהו בחצרות קדשי: לא והתבונן בעזרא ונחמיה בשוב השבים לארץ ובהחלם לבנות העיר ירושלים ותמצא שכמעט לא בא להם דבר מכל אשר דבר ה' כאן ע"י ישעיה: כי במקום שאמר הנביא ובנו בני נכר חומותיך נאמר שם ונבנתה רחוב וחרוץ בצוק העתים (דניאל ט' כ"ה): ואומר ואנחנו עושים במלאכה וחצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים (נחמיה ד' ט"ו): וכן תמצא שלא באו בעת ההיא האויבים אל ישראל שחוח ומשתחוים אל כפות רגליהם אלא הם הלכו לפניהם כעבדים ומשתחוים להם ככתוב בעזרא ונחמיה: וכמוהו לא ינק ישראל אז חלב גוים ושוד מלכים אלא אדרבה הגוים ומלכיהם ינקו את חלב ישראל· ולא עוד אלא שנתנו גם את בשריהם מאכל לעוף השמים כאשר תמצא ביוסיפון: הפך מה שאמר ישעיה והלכו אליך שחוח בני מעניך והשתחוו על כפות רגליך: וינקו חלב גוים ושוד מלכים וגו': וכן כולם כמו שהבאתי בהקדמה באריכות: א"כ א"א לומר שהנבואות הללו נאמרו על הגאולה מבבל כי שם לא היה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה שבעתים כאור שבעת הימים ר"ל לא היתה הטובה והישועה גדולה יותר מכל שמחות וישועות הראשונות שצריכה להיות· ע"כ לדברי הנביא כשבארנו כי אור ישראל לא היה הולך וגדל אלא הולך ודל ושמשם חשך והתקדר ובא ואיננו: ומי חכם מתבונן יחשוב בדעתו שאפשר בעולם הזה בעולם הטבע שכל עם ה' יהיו צדיקים וכלם כהניו ומשרתיו בכל לב ונפש בעוד שהאור בעיסה ר"ל בעוד שממשלת השטן ויצר הרע בלב האדם ומחטיאו: אלא צריך לומר שענין הנבואות האלה על ימות המשיח אשר ה' יעביר את רוח הטומאה שהוא השטן מן הארץ (זכריה י"ג) ויבער הרע הכולל כמאמר בעל מה שלום ויחתם חטא ויכפר עון ויביא צדק עולמים: ובאמת כן הוא· וכן הולך הכתוב ומפרש מפי הגבורה והכבוד איכות הדברים האלה ר"ל איך יהיו· כלם צדיקים: ולא יבא שמשם ויהיה ה' להם לאור עולם וגו' באמרו

רוח אדני ה' עלי כלומר על המשיח כי הדברים האלה הם דברי המשיח בפיו של הנביא ותדע שכן הוא: כי בסימן שלמעלה סיים הכתוב ואמר אני ה' בעתה אחישנה· ותיכף בסימן הבא מתחיל ואומר רוח אדני ה' עלי וגו': א"כ אני ועלי בלשון אחת מפי אחד נאמר: ר"ל מי שאמר אני ה' בעתה אחישנה: אמר ג"כ רוח אדני ה' עלי יען שלח

כאגמון והציעו שק ואפר אבל לבם מלא תוך ומרמה גזל ורשע לכן מורה גם אותם שם את דרך התשובה ובפרט בפסוק ו' ואמר ע"פ הנביא **הלא זה צום אבחרהו פתח חרצובות רשע** (כלומר קשורי ומעשי הרשע אשר נקשרו בם) **התר אגודות מוטה** (פי' קשר העול מעל צוארי העניים) **ושלח רצוצים חפשי** (הם עבדים אשר עבדו בהם בפרך ולא שלחו אותם חפשי מקץ שבע שנים כמשפט התורה וגו' : וקראו העבדים רצוצים מלשון **עשוק ורצוץ** (דברי' כ"ח) לפי שהם רצוצים ונשברים ביד אדוניהם האכזרים ע"ד **רצצת ראשי לויתן** (תהלים ע"ד) שענינם שבירה : ומפני שהדברים האלה נופלים ג"כ על מאמר הנזכר דהיינו ברות על בני אדם שהם רצוצים ונשברים ביד אדונים קשה ביד השטן ויצר הרע לפיכך הוסיפם עליו · ולא דלג מסימן לסימן אלא אמרם בעלמא כדי לחזק הענין ולהגיד שהוא (ישוע) בא לשלח את בני אדם חפשי מעבודתם עבודת הפרך תחת יד השטן כנאמר : ולא הוסיף הדברים האלה לעזר לאמונתו · כי אין בם לא עזר ולא מועיל כלל לאמונתו או לראית דבריו כי אף בלא הם דבריו נכונים וידועים ומבוארים כאשר פירשנו · א"כ לא מורידין הם אם לא נוספו ולא מעלין לעזר אף אם נוספו אלא רק לחזק הפעולה : **שנת רצון :** על כרחך היא שנת הגאולה ע"י המשיח כי עת הגאולה מבלי לא היה שנת רצון כאשר תראה בכל הבות ואורעות השבטים מגלות על חרבן שני כי לא נחו ולא שקטו זמן מעט ובא רוגז השם עליהם : וכן הנבואות בפסוקים הבאים בנביא · עד שתמה אני מאוד על עזות מצח של בעל חזוק האמונה שהולך ונותן את הנולדים לפני טועים במאמר הזה ולפני חסרי לב על סמכם על בדירת הכתב באמרו שהכותב הביא את הפסוקים בגרעון ולא הזכיר המאמרים אשר כנגדם כגון ויום נקם לאלקינו לנחם כל אבלים לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר וגו' עד סוף הפרשה הזאת אשר נראה מהם בבירור כי אלה הפסוקים לא נאמרו על ישוע כלל : והוא אדרבה התהפך הפסוקים הבאים בפרשה עד סופה ומעידים ומגידים שעל ימות המשיח נאמרו ר"ל על ישוע כאשר הוכחתי למעלה ומבואר הוא למעיין ולמשכיל בם בדעת ובחכמת לב : וכן הפרשה הסמוכה אליה מלמעלה ולמטה כנ"ל עיין שם : א"כ לא נשמטו המאמרים הבאים בפרשה הזאת משום שיוכלו לסתור את המאמר הראשון כי אדרבא הם כפירוש וחיזוק לו : אלא נשמטו ברצון הקורא לפי שהפסוקים הראשונים די היו להתעורר לבות השומעים : וא"ת ולדעתך שנאמרו על ישוע מה אתה מקיים **ויום נקם לאלהינו** ומה היא הנקמה וי"ל יום הנקמה הוא יום חושך ואפלה יום ענן וערפל יום צרה ומצוקה שואה ומשואה יום מהומת ומבוסת ירושלים יום אשר עלה בו עשן באף השם ואש יוקדת תוקד לאחוז במשפט ידו לשלם חמה לצריו ולהנקם מאויביו ומאויבי משיחו : יום אשר נתך אפו וחמתו על ירושלים ועל ביתו אשר בה : ויביא על כל ארץ יהודה ויושביה את חרב ודבר ורעב · חרב מבית וחרב מחוץ · מבית חרב איש ברעהו ומבחוץ חרב הרומיים אשר אכלה מסביב ולא חמלה על נער זקן בחור ובתולה עולל ויונק : והוא חרב נקמת נקם ברית לשלם על חיק סורר ישראל עונותם ועונות אבותם אשר חרפו עקבות המשיח : וזהו מה שאמר ישוע בספר הזה סימן י"ט כאשר קרב אל העיר ירושלים וראה השמה והשערורה אשר בקרבה ויבך עליה : ובפסוק כ"ב הולך ואומר **מי יתן ותדעי לך גם את ביומך הזה את אשר לשלום לך** וגו' (ר"ל במה תקבל שלום מאת השם) : וכמו כן בסימן כ"א כאשר התנבא על חרבן יהודה וירושלים הולך ונותן טעם למה תחרב באמרו בפסוק כ"ב **כי אלה ימי הנקמה** ר"ל לפי שהם הם הימים אשר יקח השם את נקמתו מירושלים ויקום דמו ודם כל אשר הרגו על אודות שמי : א"כ ויום נקם לאלקינו הוא יום עברה יום תוכחה ונאצה יום ענות נפש המשיח ר"ל יום אשר נגש ונענה בו ישוע וכשה לטבח יובל לוקח מעוצר וממשפט ושם אשם נפשו והערה אותה למות ונגזר מארץ החיים : הלא זה יום הנקמה לאלקינו על פשעי ועונות בני אדם שהפגיעם

רוח: **ולעורים פקח־קוח ולשלוח רצוצים חפשי**: אלה הם הדברים אשר פתח איוב את פיו עליהם פי מרמה ופי כסיל לחרף ולדבר דברי ריב ורגן: כי אמר **שהכותב הזכיר הפסוקים בחלוף מה שכתוב בישעיהו ס"א ושהוסיף לעזר אמונתו ראיית עינים מה שאינו כתוב שמה בנביא** וגו': הנה נבא ולא ידע מה נבא ומתכוין לתת פה לצדיק ולתת אותו כתועה בדברי השם והוא בעצמו נוקש באמרי פיו ונלכד בפחו: כי מה שפיקר בעל חזוק האמונה שהכותב הוסיף לעזר אמונתו **ולעורים ראיית עינים** בזו הוא מעיד על עצמו שהוא בער מאיש ולא חכמת ובינת אדם לו ר"ל חכמת לב ובינה בספרים ישנים וגם חדשים ומדע בלשונות שונות שצריכות להיות שנונות בפי איש הקרב אל הקודש ללחום מלחמתה של תורה כהאי גבור: כי טעה מאוד באמרו שהוסיף **לעורים ראיית עינים** (שראוי להיות ע"פ פירוש המלות מלשון יון ולעורים מפתח עינים בפסוק) לפי שאינו כן: אלא לדברים הבאים **רצוצים חפשי** נוספים הם כאשר אבאר: ואם הכיר לשון יון וקרא ושנה גם את הארבע ועשרים ספרי קודש ע"פ לשון יון כאשר העתיקום השבעים הזקנים בימי תלמי מלך מצרים· כי על העתקה ההיא סמכו הכותבי ספרי ברית החדשה ברוב ולקחו הפסוקים על פי הדברים כאשר נמצאו שם לפי שהלשון נופל על הלשון לפי שגם המה כתבו את ספריהם ספרי ברית החדשה בלשון יון לפי שהשתמשו בעת ההיא בהעתקה ההיא בכל תפוצות יהודה אז ראה ראה שלא הוסיף הכותב את הדברים האלה או בדאם מלבו אלא שהם דברי הזקנים דברי המעתיקים כי תרגמו בלשון יון את דברי הנביא **ולאסורים פקח־קוח** בלשון **ולעורים מפתח עינים**: א"כ היה לו לריב אל המעתיקים ולא אל הכותב המבשר: והטעם למה העתיקו הזקנים **ולעורים מפתח עינים** במקום **ולאסורים פקח־קוח** הוא לע"ד לפי שסברו (כדעת כל חכמי לב בחכמת הדקדוק) כי **פקח־קוח** מלה אחת וע"ן ולמ"ד הם כפולים כמו ירקרק הפכפך אדמדם סחרחר ולא היא שני מלות ופירושן פתוח המאסר כדעת אחרים· ולפי שאינן יכולים האחרים להביא ראיה לדעתם לא מן המקרא ולא מן המשנה ותלמוד ולהראות שמלת **קוח** מגזרת לקח ועניינה שם המאסר: א"כ **פקח־קוח** שם אחד הוא ועניינו רק פקיחת הדבר: ובהתבוננם אח"כ עוד היטב בדבר הזה ירדו לסוף עומק פירושו ושמושי של מלת **קוח** ומה עניינה לא מצאוה בכל המקרא שנסמכה מלת **פקח** לאסורים. או למאסר ר"ל לא מצאו שעניינה שיפתחו האסורים ממאסרם אלא לעולם פירושה על פתיחת העינים ורק לפעמים גם על האזנים· ומשום זה לא מלאם לבם לסבב את פירוש המלה על דבר אחר אלא פירשוה כמשמעה על הרוב וכתבו מפתח עינים: ולפי שראו מתוך פסוקים אחרים מדברי הנביאים שדרך הנביאים לקרא לפעמים את האסירי עני וברזל ויושבי חושך בדרך משל **עורים** מפני שהם כנפל אשת בל חזו שמש כמו **לפקח עינים עורות** (כלומר עיני ישראל שהם עורות בגלות מרוב הצרות) **להוציא ממסגר אסיר מבית כלא יושבי חושך**: (ישעיה מ"ב ז'): וכן הוא אמר **אז תפקחנה עיני עורים** וגו' (שם ל"ה ה'): ע"ד **ה' פוקח עורים** (תהלים קמ"ו) לפיכך גמרו בדעתם שענין מלת **ולאסורים** ראוי להיות כאן ג"כ בדרך משל ודימו **לעורים** משום שנסמך לפקח לפיכך תרגמו אותה על מנהג הלשון הנביאים במקומות אחרים **ולעורים** לפי שמלת **אסורים** איננה נופלת על לשון **פקח־קוח** אשר פירשו כבר **מפתח עינים**: כי לא יתכן על דרך נאות בלשון יון לומר לאסורים מפתח עינים אלא לעורים דוק: ומפני שבעל חזוק האמונה לא ידע מה הם הדברים האלה השתבש וחשב בדעתו שהוסיף אותם הכותב ובאמת אינו כן אלא שהובאו ע"פ הדברים בהעתקת הזקנים בלשון יון כאשר ביארתי: אבל הדברים הבאים **ולרצוצים חפשי** נוספים הם לפירוש ולביאור כדי לכפל הדבר ולחזק הפעולה במלות שונות: והמה לקוחים ג"כ מדברי ישעיה בסימן נ"ח אשר קורא בו השם על עמו שלא הכינו לבם לעשות תשובה גמורה בכל נפשם והראו רק את עצמן כבעלי תשובה ונמו וכפו ראשם

וְרָעָב גָּדוֹל בְּכָל־הָאָרֶץ׃ כו וּלְאִשָּׁה מֵאֵלֶּה לֹא שֻׁלַּח אֵלִיָּהוּ בִּלְתִּי
אִם צָרְפָתָה אֲשֶׁר לְצִידוֹן אֶל־אִשָּׁה אַלְמָנָה׃ כז וּמְצֹרָעִים רַבִּים
הָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל בִּימֵי אֱלִישָׁע הַנָּבִיא · וְאִישׁ מֵהֶם לֹא טֹהַר בִּלְתִּי נַעֲמָן
הָאֲרַמִּי׃ כח וַיִּמָּלְאוּ כֻלָּם חֵמָה בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת בְּשָׁמְעָם אֶת־אֵלֶּה׃
כט וַיָּקֻמוּ וַיּוֹצִיאֻהוּ אֶל־מִחוּץ לָעִיר וַיְבִיאֻהוּ אֶל־גַּב הָהָר אֲשֶׁר
עִירָם בְּנוּיָה עָלָיו לְהַשְׁלִיכֵהוּ מָטָּה׃ ל וְהוּא בַּעֲבוֹר בְּתוֹכָם הָלָךְ

היתה: א"כ למד מכאן התחלת של שלשה שנים האלה מרחשון היתה: וראיה גם לזה מה שאמר שם אחאב אל עבדיו מקץ השנים האלה שילך אל כל מעיני המים ואל כל הנחלים אולי נמצא חציר ונחיה וגו' (שם פס' ה'): ואין דרך לבקש חציר בניסן שראוי למאכל האדם או לבהמות אלא במרחשון שהוא סוף הקיץ ובו או בחודש תשרי מאספין עשב השדה למאכל הבהמות: אי נמי הששה חדשים האלה נוספו בגזירת קדישין על השלשה השנים מראש בעצירת היורה משום הכבדת לב המלך אחאב שמאן להענות ולהכנע מפני ה' בתשובה גמורה: כי כתוב שם במלכים א' סימן י"ח פסוק א' ויהי ימים רבים ודבר ה' היה אל אליהו וגו' היכי דמי אי קודם מלאת שלשה שנים אי אפשר שהרי כבר נאמר (שם י"ז) אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי אלא לאו לאחר מלאת שלשה שנים· דיקא נמי הכי בשנה השלישית כתיב (שם י"ח) כלומר לאחר שנה השלישית כי כן שמוש האות בי"ת המשמשת בשמות ובפעלים שענינה לפעמים **אחר** כמו **בהוציאך** את העם תעבדון את האלהים כל הנוגע בהם במותם (ויקרא י"א ל"א) פי' אחר מותם אחר הוציאך: וכן מתו במדבר בצאתם ממצרים (יהושע ה' ד') ענינו אחר צאתם וכמהו ויהי בימים הרבים וימת מלך מצרים טעמו אחר וגו': א"כ עברו מקץ השנים האלה עוד ימים רבים ר"ל חדשים רבים טרם ידבר השם אל אליהו להראות אל אחאב ולהבטיחו שיתן מטר על פני האדמה והוא הנכון דוק: ולפי זה היה ראוי שתרד גשם ברביע ראשונה במרחשון הזה קודם שעצר אליהו את השמים לשלש שנים כי הרביעה ההיא לא שייכה לחשבון השלש שנים אבל מפני שנגזרה הגזרה ההיא בר"ה שחודש תשרי נעצרו השמים מים ונענשו שלא ירד גם יורה בשנה הזאת א"כ אע"פי שלא נעצרו השמים אלא שלש שנים מר"ה מ"מ הם עדיין ששה חדשים הקודמים שלא היה בהם גשם כנזכר: (כו) **אל אשה אלמנה:** כמ"ש קום לך צרפתה אשר לצידון וישבת שם הנה צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך (מלכים א' י"ז ט') וכונתו במאמר הזה להודיע להם שכח המעשים והנפלאות בידי ה' והוא יראה למי שרוצה בו ואשר ראוי לכך: וענינו על מה שאמר שיתמהו אנשי עירו אנשי נצרת על שלא יעשה בתוכם מעשים גדולים ונפלאות כאשר עשה בכפר נחום ובשאר מקומות: אבל לא יתמהו על זאת כי זה הוא משפט אלהי יעקב: כי כאשר לא נשלח אליהו הנביא אל אשה אחת אלמנה מבני ישראל לעשות אלה נס כמו שעשה לאשה נכריה מגויי הארץ וגם אלישע לא טהר איש אחד מישראל מצרעתו על דרך פלא כאשר עשה לנעמן הארמי והוא ג"כ איש נכרי ועובד ע"ז על העת הזאת: כן הוא יעשה נסים ונפלאות כרצונו בעמים אחרים ובמקומות אחרים ואין לאנשי עירו או לאיש אחר להפלא מזה ודי להם בדברי תוכחותיו אותן ישמעו וישובו אל ה': (כח) **וימלאו כלם חמה:** הבינו את דברי משליו שעליהם נאמרו ושכונתו בזה להגיד להם שאינם ראוים להעשות בתוכם נפלאות כנ"ל: ותפשו אומנות אבותיהם ששנאו ג"כ בשער מוכיח (עמוס ה' י'): ויקשון להם (ישעיה כ"ט כ"א): כאשר עשו לירמיהו ולשאר נביאים הקודמים לבלתי הוכיח אותם: (כט) **להשליכהו:** כמו **וישליכום מראש הסלע** ד"ה ב' כ"ה י"ב: (ל)

כ וַיְגוֹלֵל אֶת־הַסֵּפֶר וַיִּתֵּן לַמְשָׁרֵת וַיֵּשֵׁב · וְעֵינֵי כָּל אֲשֶׁר בְּבֵית־
הַכְּנֶסֶת הִבִּיטוּ אֵלָיו׃ כא וַיָּחֶל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · הַיּוֹם הִתְמַלֵּא
הַכָּתוּב הַזֶּה בְּאָזְנֵיכֶם׃ כב וַיָּעִידוּ עָלָיו כֻּלָּם וַיִּתְמְהוּ עַל דִּבְרֵי הַחֵן
אֲשֶׁר יָצְאוּ מִפִּיו וַיֹּאמְרוּ · הֲלֹא זֶה בֶּן־יוֹסֵף׃ כג וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם ·
אָכֵן תֹּאמְרוּ לִי אֶת־הַמָּשָׁל הַזֶּה · רוֹפֵא רְפָא אֶת עַצְמֶךָ · אֶת־
הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כִּי נַעֲשׂוּ בִּכְפַר־נַחוּם עֲשֵׂה גַם פֹּה בְּאֶרֶץ
מוֹלַדְתֶּךָ׃ כד וַיֹּאמַר · אָמְנָם אֲנִי אֹמֵר לָכֶם · כִּי אֵין נָבִיא רָצוּי
בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ׃ כה אָמְנָם אֲנִי אֹמֵר לָכֶם · אַלְמָנוֹת רַבּוֹת הָיוּ
בְיִשְׂרָאֵל בִּימֵי אֵלִיָּהוּ בְּהֵעָצֵר הַשָּׁמַיִם שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים

הק"בה בישוע והוא לא חמס עשה ולא מרמה בפיו: ואמר לנחם כל אבלים להגיד לאחר שיגלה חפץ ה' בידו אשר חפץ דכאו החלי להשים אשם נפשו לשאת חטא רבים אז ינחם כל אבלים הם הבוכים בכי תמרורים והופלים מספד מר על רב פשעם אשר מהם נגע לו למשיח ועל הקצף אשר קצף ה' עליו: ונקראו אבלי ציון לפי שהם אבלי ציון ממש מפני שאבלו ונאנחו לתשועת ישראל מציון וגו': א"כ הנך אתה רואה שכל הטענות והקושיות שהביא בעל חזוק אמונה הן הבל ורעות רוח ומה שהוא חושב להביא כראיה לדבריו זו סותרם והמבין יבין: (כא) **היום התמלא הכתוב הזה באזניכם:** אחר שראית פירוש וענין אמת של הפסוקים הנזכרים בעל כרחך אתה ג"כ מודה שהם ראש דברי אמת הם אמת ר"ל שהקריאה הראשונה אשר קרא ישוע שהוא משיח אמת היא אמת ומן הדין יאמינם לעצמו א"כ גם תורת אמת היתה בפיו לעד אמת בפי המבשר לוקס שהוא על ישוע: א"כ גם הנוצרים אינם טועים במאמר הזה כאלו הם נמהרי וחסרי לב ותועי רוח אלא רוח שקר בשפתי מורה שקר והוא איש חזק לב בעל חזוק האמונה: שפתי שקר תאלמנה ולשון אמת תכון לעד: **היום התמלא** וגו': ר"ל בו בעצמו: אם ישובו אל ה' ויקבלהו יחבוש למכותם ויקרא להם דרור כאשר דבר הנביא אליו (כב) **ויעידו:** פי' הסכימו לו ולדבריו: ומכאן למדנו שהיתה בזמן הזה כוונה בידם כי על המשיח נאמרו דברי ישעיהו הנ"ל ומשום זה לא הקשו עליהם דבר ולא התווכחו עמו על זאת אלא העידו והסכימו על דבריו שהם דברי אמת: **על דברי החן:** לפי שהוא אשר נאמר עליו הוצק חן בשפתותיך (תהלים מ"ה ג'): **בן יוסף:** ע"ד מי בן דוד ומי בן ישי (שמואל א' סימן כ"ה) כלומר מנא ליה חכמה כזאת והלא הוא ממשפחה קטנה ועניה: (כג) **תאמרו לי:** כמו מושלים לי את המשל הזה: **רופא רפא** וגו': הוא מה שאומרים בלשון ירושלמי אסיא אסא ית חגרתיך: ואימתי יאמרו לו זאת בעת שיתלוהו: וכן כתוב במתי סימן כ"ז ל"ט ומ' ובמרקוס סימן ט"ו פ' כ"ט ל' שהעוברים הלעיגו עליו ויניעו ראשם לאמור הושע לעצמך וגו': (כה) **בימי אליהו:** במלוך מלך אחאב על ישראל: **בהעצר השמים:** בשביל רעות המלך אשר חטא והחטיא את עמו כמו שאמר הנביא אל אחאב וגו' אם יהיה השנים האלה טל ומטר: **שלש שנים וששה חדשים:** סימן י"ז ט"ז ושם י"ח כתוב ויהי דבר ה' אל אליהו בשנה השלישית לאמר לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה: אלא מגיד שאף יורה במרחשון בשנה הראשונה לא היה: כי כתב יוסיפון בספר קדמוניות בשם מנאנדיר בעל ספר המעשים למלכי צור שתחלת עצירת השמים בימים האלה במרחשון

מב הַבֹּקֶר אוֹר וַיֵּצֵא וַיֵּלֶךְ אֶל־מָקוֹם חָרֵב וַיְבַקְשֻׁהוּ הֶהָמוֹנִים וַיָּבֹאוּ
אֵלָיו · וַיַּחֲזִיקוּ בוֹ לְבַל יֵלֵךְ מֵהֶם׃ מג וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · עָלַי לְבַשֵּׂר
מַלְכוּת הָאֱלֹהִים גַּם בֶּעָרִים הָאֲחֵרוֹת · כִּי עַל־כֵּן שֻׁלָּחְתִּי׃ מד וַיִּקְרָא
בְּבָתֵּי־הַכְּנֵסִיּוֹת בַּגָּלִיל׃

ה א וַיְהִי בִּרְחוֹק אֹתוֹ הֶהָמוֹן לִשְׁמוֹעַ אֶת דְּבַר הָאֱלֹהִים וְהוּא עֹמֵד
עַל יַד־יַם גְּנֵיסָרֶת׃ ב וַיַּרְא שְׁתֵּי אֳנִיּוֹת עוֹמְדוֹת עַל שְׂפַת הַיָּם ·
וְהַדַּיָּגִים עָלוּ מֵהֶן וְכִבְּסוּ אֶת מַכְמֹרֵיהֶם׃ ג וַיֵּרֶד אֶל־אַחַת מִן
הָאֳנִיּוֹת אֲשֶׁר הִיא לְשִׁמְעוֹן וַיְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְהָשִׁיט מְעַט מִן הַיַּבָּשָׁה ·
וַיֵּשֶׁב וַיְלַמֵּד אֶת־הֶהָמוֹנִים מֵעַל הָאֳנִיָּה׃ ד וּכְכַלּוֹתוֹ לְדַבֵּר וַיֹּאמֶר
אֶל־שִׁמְעוֹן · הָשֵׁט אֶל־הַמְּצוּלָה וְהוֹרִידוּ אֶת־מַכְמֹרֵיכֶם לְלָכֶד׃
ה וַיַּעַן שִׁמְעוֹן וַיֹּאמֶר אֵלָיו · אֲדֹנִי כָּל־הַלַּיְלָה עָמַלְנוּ וּמְאוּמָה לֹא
לָכַדְנוּ׃ אַךְ עַל־דְּבָרְךָ אוֹרִיד אֶת־הַמִּכְמֶרֶת׃ ו וַיַּעֲשׂוּ־כֵן וַיִּלְכְּדוּ הֲמוֹן
דָּגִים לָרֹב וַתִּקָּרַע מִכְמַרְתָּם׃ ז וַיָּנִיפוּ יָד אֶל־חַבְרֵיהֶם אֲשֶׁר הָיוּ
בָּאֳנִיָּה הָאַחֶרֶת לָבוֹא וְלַעֲזֹב עִמָּהֶם · וַיָּבֹאוּ וַיְמַלְאוּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֳנִיּוֹת

בית שמעון: כי הוא תלמידו היה והוא המכונה גם כיפא ובל"עז פיטרוס: (מב) **אל מקום חרב**: מופנה מבריות ומכל רעש בני אדם כדי לכוון בתפלה: **לבל ילך מהם**: שלא ילך מאתם ויעש עוד בתוכם נסים ונפלאות כאלה: ומשום הנאתן עשו זאת:

ה (א) **ברחוק**: כלומר בהתאסף עם רב: **על יד**: על שפת: המקום ההוא קרוב לטבריא מלא גנות ופרדסים ופירותיה מתוקים ולפיכך נקרא שמה כנרת למתיקי פירותיה כקלא דכנרא: ועליו אגם גדול הנקרא ים גנוסר וגם ים טבריא: (ב) **שתי אניות**: אחת לשמעון ולאחיו ואחת לזבדי עם בניו: **והדיגים**: הם הצודין דגים: (ג) **לשמעון**: הוא שמעון השלוח שנקרא גם כיפא כנזכר: ובעת ההיא כבר האמין בישוע: **מעט מן היבשה**: כדי שלא ידחפו וילחצו עליו ההמון עם: **וילמד**: פירש להם את דברי ה' והורה להם את דבריו ואת דברי התשובה: והדברים אשר דבר להם לא נכתבו כאן אלא במתי בסימן ד' נכתבו מקצתן: ודרש ברחוב ובשדה כדרך שהיו נוהגין מזמן ההוא והלאה כמו שאמרו גם על ר' יוחנן בן זכאי שהיה דורש בצילו של היכל כל היום כולו בפסחים בפרק כל שעה: ובעירובין אמרו על בן עזאי שהיה דורש בשוקי טבריא והוא מפני שרבו אנשים עם רב אשר א"א לבית המדרש להחזיקן: על שגזר רבי יהודה שלא ישנו לתלמידים בשוק כדאיתא באלו מגלחין: (ד) **אל המצולה**: ר"ל בתוך הים אשר המים מצולים שמה יותר מאשר בשפתו: ועשה זאת כדי להראות להם את גדלו שבידו לעשות מה שלא יוכלו בני אדם: כי דרך בני אדם לצוד דגים בשפת הנהרים במקום אשר יוכלו להשיג בכליהם על שולי הים לפי שהדגים יורדים אז למצולה או מתחבאים תחת האגם וסוף המים וצריך לטרדם ולהדיחם משם ברשתם אבל הוא לא כן עשה אלא צוה להוליך את האניה בתוך המים לעומק ואע"פי כן אחזו דגים הרבה עד למאוד כאשר יבואר בפסוקים הבאים: (ו) **וילכדו המון דגים**: רמז לו שיצוד ויאחז גם בני אדם הרבה בשליחתו וישיבום אל אלהים אלהי אמת לדוד מלכם ופחדו

לו׃ לא וַיֵּרֶד אֶל־כְּפַר־נַחוּם עִיר הַגָּלִיל וַיְלַמְּדֵם שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ׃
לב וַיִּתְמְהוּ עַל־לִקְחוֹ כִּי בְשִׁלְטוֹן דְּבָרוֹ׃ לג וּבְבֵית הַכְּנֶסֶת הָיָה
אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ רוּחַ שֵׁד טָמֵא וַיִּקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל׃ לד לֵאמֹר· הַנִּיחָה
לִּי מַה־לָּנוּ וָלָךְ יֵשׁוּעַ הַנָּצְרִי· הֲבָאתָ לְאַבְּדֵנוּ· יָדַעְתִּי מִי אַתָּה קְדוֹשׁ
הָאֱלֹהִים׃ לה וַיִּגְעַר בּוֹ יֵשׁוּעַ לֵאמֹר· הַחֲרֵשׁ וְצֵא מִמֶּנּוּ· וַיַּפִּילֵהוּ
הַשֵּׁד בְּתָוֶךְ וַיֵּצֵא מִמֶּנּוּ וְלֹא הֵרַע לוֹ׃ לו וּרְעָדָה אֲחָזָתַם כֻּלָּם·
וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לֵאמֹר· מַה הַדָּבָר הַזֶּה כִּי בְשִׁלְטוֹן וּבִגְבוּרָה
הוּא מְצַוֶּה אֶת־הָרוּחוֹת הַטְּמֵאוֹת וְהִנֵּה יוֹצְאוֹת׃ לז וַיֵּצֵא שִׁמְעוֹ
בְּכָל־פִּנּוֹת הַכִּכָּר׃ לח וַיָּקָם וַיֵּצֵא מִבֵּית־הַכְּנֶסֶת וַיָּבֹא אֶל־בֵּית
שִׁמְעוֹן· וַחֲמוֹת שִׁמְעוֹן הָיְתָה אֲחֻזַת קַדַּחַת רָעָה· וַיִּשְׁאֲלוּ לוֹ עַל־
אוֹדוֹתֶיהָ׃ לט וַיִּתְיַצֵּב אֶצְלָהּ וַיִּגְעַר בַּקַּדַּחַת וַתַּעַזְבֶהָ· וּכְרֶגַע קָמָה
וַתְּשָׁרֶת לָהֶם׃ מ וּבְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ כָּל־אֵלֶּה אֲשֶׁר לָהֶם חֹלִים מַחֲלוֹת
שׁוֹנוֹת הֱבִיאוּם אֵלָיו וַיָּשֶׂם אֶת־יָדָיו עַל־כָּל־אֶחָד מֵהֶם וַיִּרְפָּאֵם׃
מא וְגַם שֵׁדִים יָצְאוּ מֵרַבִּים צֹעֲקִים וְאֹמְרִים· כִּי אַתָּה הוּא הַמָּשִׁיחַ
בֶּן הָאֱלֹהִים· וַיִּגְעַר בָּם וְלֹא נְתָנָם לְדַבֵּר כִּי יָדְעוּ כִּי הוּא הַמָּשִׁיחַ׃

בעבור בתוכם: הכה אותם בסנורים או עשה כואם שלא יכלו לעשות לו דבר: (לא) **אל כפר נחום:** כפר נחום סמוך לטבריא בשפת ים גנוסר: **שבת בשבתו:** ר"ל בשבתות הרבה: (לב) **על לקחו:** לפי שהיה לו לשון למודים (ישעיה נ'): **כי בשלטון דברו:** ר"ל היו דבריו כמדבר מפי הגבורה: או כמי שיש לו כח וגבורה בידו לדבר כרצונו: **רוח שד:** הוא יצר הרע הוא השטן לפי שמטמא את האדם והוא הפך לרוח הקודש: ועיין במפרשי התורה ובפרט בא"ע בפסוק **ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ** (זכריה י"ג ב'): (לד) **הבאת לאבדנו:** מלמד שבא המשיח להחליש את כח השטן ולאבדו מתוך בני אדם שלא יהא לו רשות להסיאם ולהחטיאם ולהמית אותם מיתת עולמים כדברי חז"ל בפסוק ישעיה כ"ה ח' בלע המות לנצח: והנו גם מה שאמר רשב"י בזוהר בהוא חויא (והוא נחש הקדמוני ר"ל סמאל והוא יצר הרע כידוע) דאיהו כל בעלי תריסין לנגא קרבא ביה לאיתו בלע וקטיל וקטיל גם לאדם קדמאה וכו' ולית מאן דקטיל לחויא עד דייתי דאתמר בי' עד כי יבא שילה ולאי איהו קטיל לחויא ולו יקהת עמים וכו'. כאשר הבאנו בהקדמה עיין עליו: (לה) **ויגער בו:** לא השביע אותו בשמות ובקמיעות כדרך המכשפים הרוצים להקרא בעלי קבלה וכיוצא בו אלא גער בו כאדון בעבדו: ואע"פי שהעיד שהוא קדוש אלהים מ"מ לא רצה שידבר עוד כי אמורים הרשעים· טובתם אינה שלמה והתכוון השטן בזה להכשיל עוד רבים בשתיקותיו בדברים כאלה לפי שיאמרו האנשים שהוא ג"כ יודע דברים נסתרים ונעלמים לפי שידע שישוע הוא קדוש אלקים משיח אלקי יעקב ואיש לא הודיע לו זאת ויתאוו להדבק בו: **ויפילהו:** כלומר השליך את האיש אשר היה בו: ומגיד שבעל כרחו יצא ממנו לפיכך השליכהו לנקום עוד ממנו קודם צאתו ועזוב אותו ובמרקוס כתוב שצעק עוד על למאוד: **ולא הרע לו:** לא עשה לו היזק או מום כדרך שעושין אם הוצאו ע"י המכשפים: (לח) **אל**

גויי הארץ ומכסים כבריות ומשאר אסורים : והואיל והתכוונו בדורות האלו לשם שמים הלכו והצליחו וגם עשו פרי על למעלה : ויהיו עיני כל העם על הפרושים כאלו הין מאנשי כנסת הגדולה לצאת ולבא על פיהם בכל אשר יורו להם ובלעדיהם לא ירים איש את ידו ואת רגלו : וברבות הימים בקום אנשי הר"מה רומי עינים ותעי לבב ה"ה החכמים האחרונים חכמים להרע ומורי שקר וראו כי טוב בעיני העם להבין ולהשכיל בתורת השם וכי כלם סרו אל משמעת החכמים נותנים אל לבם לדקדק במצות ובאסורין וגם נטו שכמם לקבל עולם וכל המרבה לדקדק הרי זה משובח ויבואו גם המה ויעשו בערמת לבם לב חנף ולב בליעל והתחילו לדקדק עוד ביותר ולהחמיר על עצמן בהרבה דברים מה שלא צוה ה' ולא עלתה על לב הראשונים : ויוסיפו עוד להרבות מצות וחוקים ולהפוך דברי אלהים חיים : ונהגו פרישות גם בעמי הארץ מאחיהם והרחיקו את עצמן מהם וגם ממאכלם וממשתם וקראו גם טמא טמא סורו ממנו אל תגעו בנו כי קדושים אנחנו משאר ת"ח וחבריהן אשר לא פרשו את עצמן מאחיהן שלא ידעו ספר ולשון ואשר אמרו הלא כל ישראל אחים כאלהינו אלהי עם הארץ כאבותינו אבותם וכנפשותם כנפשותינו למה יבגוד איש באחיו ויגרוש אותו מהסתפח בנחלת השם הזה ויורה להם את דרך ה' : והמה לא כן חשבו כי היו אנשי שקר ומרמה אנשי קנאה ושנאה אנשי בליעל וחנף אנשי בצע ועשוק מלא ריב ותחרות ויצאו מדונים בין הת"ח מורי צדק ובין המלכים מלכי ישראל עד שנשפך דם נקי הרבה למאוד ככתוב ביוסיפון : ואחרי כן מפני שקנא איש באחיו בראותו שלב השרים ורחשי העם אחריו וכל אחד רצה לפסוע על ראשי עם קדוש ולהכביד סבלו עליו ולהיות לראש ולקצין התחיל כל אחד להשתדל בכל עוז לדקדק במעשיו ובדרכיו יותר מאחיו כדי שיראוהו הבריות ויחשבוהו לחסיד מאחרים ויתנו עיניהם עליו : ושבע תועבות בלבם כדתנו רבנן דהיו נוטל **שבעה פרושין הן פרוש שכמי פרוש נקפי פרוש קיזאי פרוש מדוכיא פרוש מה חובתי ואעשנה פרוש מאהבה פרוש מיראה :** ומפרשין שם **פרוש שכמי זה העושה מעשה שכם** פירוש שאינן מעשיו לשם שמים אלא להנאתו כמו שעשו בעלי שכם שמלו את עצמן שלא לשם שמים אלא משום דינה בת יעקב שחשקה נפש חמור כשיאהם בה : ובירושלמי פירשו **פרוש שכמי דטעין מצוותיה על כתפיה** והוא לפי' בעל הערוך המתעסק במצות בפרהסיא משום הבריות דהיינו שנושא עני סוכה על שכמו וכיוצא בזה : **פרוש נקפי זה המנקף רגלי** פירוש רש"י מהלך בשפלות עקב בצד הגודל ואינו מרים רגליו מן הארץ ומתוך כך מנקף אצבעותיו באבנים : **פרוש קיזאי אמר רב נחמן בר יצחק זה המקיז דם לכתלים** פירוש עושה עצמו כעוצם עיניו שלא יסתכל בנשים ומתוך כך מכה ראשו בכותל והדם יוצא : **פרוש מדוכיא אמר רבה בר שילא דמשפע כי מדוכיא** פירוש שהולך כפוף כמדוכה העשוי כמקבת וראשו כפוף : **פרוש מה חובתי ואעשנה** פירוש לאמרי מה עלי לעשות ואעשנה : ופירכו שם בגמרא **הא מעליותא היא?** כלומר זו מדה טובה היא שאם הוא בעצמו אינו בקי באיסורין ודקדוקי המצות ובא לחכם כדי ללמוד ממנו : ותירצו **אלא דאמר מה חובתי תו ואעשנה** כלומר מה לעשות עוד אשר לא עשיתי וקיימתי כבר ומראה עצמו כאלו קיים את הכל : **פרוש מאהבה** פירוש מאהבת שכר המצות ולא מאהבת מצות בוראו : **פרוש מיראה** דהיינו מיראת העונשין ע"כ עיין גם בתלמוד ירושלמי פרק הרואה : והן הם הפרושים הנזכרים בספר הזה כמה פעמים ולא היו אלו פרושים אלא צבועין מבחוץ הדומים לפרושים מעשיהן מעשי זמרי ובקשו שכר כפנחס :

ומלמדי התורה הם החכמים הסופרים ושאר אנשי כנסת הגדולה שעמדו על נפשם והשתדלו בכל מאמצי כחם להחזיר העטרה ליושנה ונקראו ג"כ בכלל סופרים על שלא נחו ולא שקטו עד שספרו כל הפסוקים וכל התיבות והאותיות מכל ספר וספר שבתורה כדגרסינן בהא"ש מקדש · ובראשם עזרא הסופר מהיר בתורת

עַד־לִטְבֹּעַ׃ ח וַיַּרְא שִׁמְעוֹן פֶּטְרוֹס וַיִּפֹּל לְרַגְלֵי יֵשׁוּעַ וַיֹּאמַר · אֲהָהּ
אֲדֹנִי צֵא מֵעָלַי כִּי אִישׁ חֹטֵא אָנֹכִי׃ ט כִּי תִמָּהוֹן אָחַז אֹתוֹ וְאֶת־
כָּל־אֲשֶׁר אִתּוֹ עַל לֶכֶד הַדָּגִים אֲשֶׁר לָכָדוּ׃ י וּכְמוֹ־כֵן אֶת יַעֲקֹב
וְיוֹחָנָן בְּנֵי זַבְדִּי אֲשֶׁר הָיוּ חַבְרֵי שִׁמְעוֹן · וַיֹּאמֶר יֵשׁוּעַ אֶל־שִׁמְעוֹן ·
אַל־תִּירָא מֵעַתָּה תָּדִיג אֲנָשִׁים׃ יא וַיַּעֲלוּ אֶת הָאֳנִיּוֹת אֶל־הַיַּבָּשָׁה
וַיַּעַזְבוּ אֶת־כֹּל וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו׃ יב וַיְהִי בִּהְיוֹתוֹ בְּאַחַת הֶעָרִים וְהִנֵּה
אִישׁ מָלֵא צָרָעַת · וַיַּרְא אֶת־יֵשׁוּעַ וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו וַיִּתְחַנֶּן לוֹ לֵאמֹר ·
אֲדֹנִי אִם־תִּרְצֶה תוּכַל לְטַהֲרֵנִי׃ יג וַיִּשְׁלַח אֶת־יָדוֹ וַיִּגַּע בּוֹ לֵאמֹר ·
רָצֹה אֲנִי טְהָר · וּכְרֶגַע סָרָה מִמֶּנּוּ הַצָּרָעַת׃ יד וַיְצַו אֹתוֹ לְבַל
יְסַפֵּר לְאִישׁ רַק לֵךְ וְהֵרָאֵה אֶל־הַכֹּהֵן וְהַקְרֵב קָרְבָּן עַל טָהֳרָתְךָ כַּאֲשֶׁר
צִוָּה מֹשֶׁה לְעֵדוּת לָהֶם׃ טו וּבְכָל־זֹאת יָצָא שִׁמְעוֹ הוֹלֵךְ וְגָדֵל ·
וַיִּקָּהֲלוּ הֲמוֹנִים רַבִּים לִשְׁמוֹעַ וּלְהֵרָפֵא עַל־יָדוֹ מֵחֳלָיֵיהֶם׃ טז וְהוּא
הֹלֵךְ בַּמִּדְבָּר וּמִתְפַּלֵּל׃ יז וַיְהִי הַיּוֹם וַיְלַמֵּד · וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו פְּרוּשִׁים

אליו ואל עזבו: (ח) **שמעון פטרוס:** הסב ישוע אח"כ את שמו כן כי ענין הדבר בלשון יון צור ר"ל שיהיה עומד בצדקתו ובאמונתו כצור אשר לא יעתק ממקומו ושיהיה לצור מעוז לאחר אחיו להחזיק ידיהם באלהי ישעם כאשר נפרש לקמן במקומו וקרא עתה כן ע"ש העתיד: אי נמי אין מוקדם ומאוחר בתורה: (י) **מעתה תדיג אנשים:** ר"ל תחזירם מדרכם הרעה לחיי עולם הבא: ולא אמר כן אלא מפני שהלשון נופל על הלשון רצוני לומר לפי שמלאכת שמעון היתה עד עתה לצוד דגים והיא מלאכה קטנה ובזויה אמר לו הנה אני מחלף מעתה את מלאכתך במלאכה ועבודה יקרה וחשובה ממנה דהיינו שתהיה מדייג אנשים: (יא) **ויעזבו את כל:** מרוב אהבתם ותשוקתם להדבק בחכמה כמו שמצינו גם באלישע שעזב את בקריו וירץ אחר אליהו (מלכי' א' י"ט): (יב) **באחת הערים:** שלא היתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון ולפיכך לא היה צריך לשלוח ממנה את המצורעים: **ויתחנן וגו':** על כרחך כבר נכון לב המצורע היה ונפשו בטוחה שביד ישוע כח וגבורה לרפאו שאם לא כן לא היה אומר **תוכל** וגו': (יד) **לבל יספר לאיש:** קודם הראותך אל הכהן: **לעדות להם:** כדי שיראו ג"כ את האות הזו בעיניהם ותהיה להם לעדות ולראיה מהימנותא שיש לאל ידי לעשות כדבר הזה מה שאינו ביכולת בשר ודם אולי יתנו זאת אל לבם כנעמן הארמי שלא היתה רפואתו כל כך בנס כי הוצרך בתחילה להטבל בירדן שבע פעמים וזה נרפא רק בדבור אחד וישובו אל ה' ויאמינו בו ובמשיחו: (טז) **והוא הלך במדבר:** כדי לכוון שם בתפלה יותר לפי שאין שם מהומה ורעש בני אדם המבטלים כוונת לב המתפלל והוא כמ"ש למעלה שסר אל מקום פנוי: ד"א סר אל המדבר כדי שלא יאמרו עליו שהוא מסית ומפתה את העם לבא אחריו: (יז) **פרושים:** הם בני אדם שנהגו פרישות בדקדוק גדול מכל דבר שיש בו טומאה או איסור דאורייתא ולכן נקראו **פרושים** לפי שהיה גם פרושים ונזירים מכל דברי ותענוגי עולם הזה: ואפשר שהיתה ראשיתם בימי עזרא ונחמיה כי המה התאזרו חיל להחזיר את הקדושה הראשונה ליושנה לבער כל זרע טמא ולהבדיל בין הקודש ובין החול: ואמן ה' הצליח בידם וכל ישראל הבינו לבם כאיש אחד להטהר ולהבדל מטומאות

לִסְלֹחַ חֲטָאִים בִּלְתִּי הָאֱלֹהִים לְבַדּוֹ׃ כב וַיֵּדַע יֵשׁוּעַ אֶת־מַחְשְׁבֹתֵיהֶם
וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · מַה־זֶּה אֲמַרְתֶּם בִּלְבַבְכֶם׃ כג מָה הַקַּלָּה אִם
אָמֹר · נִסְלְחוּ לְךָ חַטֹּאתֶיךָ · אוֹ אָמֹר · קוּם וְלֵךְ׃ כד אַךְ לְמַעַן
תֵּדְעוּ כִּי יֵשׁ לְבֶן־הָאָדָם שִׁלְטוֹן בָּאָרֶץ לִסְלֹחַ חַטָּאוֹת · אָמַר אֶל־נְכֵה
הָאֵבָרִים · אֲנִי אֹמֵר לְךָ · קוּם שָׂא אֶת־מִטָּתְךָ וְלֵךְ אֶל־בֵּיתֶךָ׃
כה וּכְרֶגַע קָם בִּפְנֵיהֶם וַיִּשָּׂא אֶת־מִשְׁכָּבוֹ וַיֵּלֶךְ אֶל־בֵּיתוֹ וַיְכַבֵּד אֶת־

ג' פעמים יבא השם הקדוש על כל הקדושות בפסוק הזה ושלשתם הרי הן עצמותם של שם כך כתב הלוי בחיי בביאורו הנאמר על חמשה חומשי תורה בפ' כי תשא בקבלתו וקבלת הרמ"בן: ואיתא במכילתא דרש"בי ב"ג שמהן פסק **טעמא גם בה'** ה' · **בר מן משה בגין דקדמאי ובתראי שלם והמשכיל יבין וידום** · פירש בעל ספר המסורת ז"ל גבי משה משה (בשמות סימן ג' ד') לית פסיק כמו גבי אברהם אברהם (בראשית כ"ב) אולתו כי משה היה שלם ותמים יותר מהם ואשתמש בכתרא קדישא: **ומה שיש פסיק בין יהוה יהוה** בפרשת כי תשא לזה נאמר והמשכיל יבין וידום רצה לומר סוד גדול ואין מגלין אלא לצנועין: דוק ותשכח: והוא שנאמר עליו לפני משה אל רחום וגו': אמר גם **אנכי אנכי הוא מחה פשעיך למעני וחטאותיך לא אזכר** (ישעיה מ"ג): והראיה מה שנאמר בפסוק שלפניו **אך העבדתני בחטאותיך הוגעתני בעונותיך**: וכי מי הוא זה אשר העבידו ישראל בחטאותיהם והוגיעוהו בעונותיהם ה"ה מלך המשיח המתענה והמצטער בעד הפושעים ועליו נאמר **והוא מחולל מפשעינו וגו' וה' הפגיע בו את עון כלנו: נגש והוא נענה** וגו' (ישעיה נ"ג): כמאמר ר' יוסי הגלילי בספרי: ואומר **מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאותיך** (שם מ"ד כ"ב): מה כתיב בתריה **רנו שמים כי עשה ה' וגו' כי גאל ה' את יעקב ובישראל יתפאר**: והוא בלי ספק על גאולה האחרונה שתהיה ע"י המשיח: כי על הגאולה מבבל לא יתכן לאמר שהתפאר ה' בישראל וגו' כי סרו מהר מן הדרך והרשיעו לעשות עד שמאס ה' בם עוד: והגאולה ההיא האחרונה שתהיה בהק"בה עצמו שהוא במימרא דיי והוא במלך המשיח כדברי החכמים בפסוק **ישראל נושע בה' תשועת עולמים** (ישעיה מ"ה י"ז): ושוב אינם חוזרים ומשתעבדים כי לא יוסיפו עוד לעשות הרע כל כך בעיני ה' מפני שנבלע המות לנצח ואת השטן ויצר הרע שיעבר מן העולם כמו שאמרנו למעלה: וזהו **אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך**: ר"ל המשיח אשר העבידוהו בחטאותם ימחה עונותם ויסלח לפשעיהם כנזכר:

(כב) **ויאמר אליהם**: בהראותו להם ולכל העם כי הוא יודע תעלומות לב הודיע גם לכלם שהוא זה אשר בידו לרפא לנשברי לב ולחבשם ולהושיע לישרי לב בסליחת החטאים:

(כג) **מה הקלה** וגו': כלומר אם יש יכולת בידי לרפא את החולה רק בדברים וכו' כי נקל לדבר דברים כאלה מלאמר לו קום ולך ולהראות בזה את גבורתו:

(כד) **למען תדעו** וגו': ר"ל למען תדעו שלא דברתי גדופות ויש ברשותי לסלוח את החטאים אעשה גם את הדבר הזה שאתם אומרים שהוא קשה ואשר אתם מעידים עליו שאין בכח האנשי לעשות כזה ובזה תראו כי אני הוא המדבר בצדקה ורב להושיע את האנשים מחטאותיהם ולסלוח להם את פשעיהם כי רק בסליחת החטאים תליא מלתא: **קום שא את מטתך** וגו': גם מזה נראה שאין רפואה זאת כרפואת בשר ודם: כי בשר ודם אין יכולת בידו לרפא ברגע אחד כי אם בימים רבים ובפרט המחלה כזאת כידוע לכל חכמי הרפואות: ועוד אם נרפא החולה צריך עוד זמן רב להשיב את נפשו ולחזקו ואין בו כח ללכת מעט כל שכן לשאת משא: וכאן ברגע נרפא וברגע זו היה בו כח ללכת

וּמְלַמְּדֵי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר בָּאוּ מִכָּל כִּפְרֵי הַגָּלִיל וִיהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם • וַתְּהִי
גְּבוּרַת יְהוָה עֲלֵיהֶם לְרַפֵּא אֹתָם׃ יח וְהִנֵּה אֲנָשִׁים נֹשְׂאִים בְּמִטָּה
אִישׁ נְכֵה אֵבָרִים • וַיְבַקְשׁוּ לַהֲבִיאוֹ הַבַּיְתָה וּלְהַצִּיגוֹ לְפָנָיו׃ יט
וּבַאֲשֶׁר לֹא יָכְלוּ לַהֲבִיאוֹ מִפְּנֵי הֶהָמוֹן עָלוּ עַל־הַגָּג וַיּוֹרִידוּהוּ עִם
הַמִּטָּה מִבֵּין הָרְעָפִים בְּתוֹכָם לִפְנֵי יֵשׁוּעַ׃ כ וּבִרְאוֹתוֹ אֶת־אֱמוּנָתָם
וַיֹּאמֶר אֵלָיו • בֶּן־אָדָם נִסְלְחוּ לְךָ חַטֹּאתֶיךָ׃ כא וַיָּחֵלּוּ הַסּוֹפְרִים
וְהַפְּרוּשִׁים לְהִתְוַכֵּחַ לֵאמֹר • מִי הוּא זֶה הַמְדַבֵּר גְּדוּפוֹת • מִי יוּכַל

משה היה כי הוא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות וללמד בישראל חוק ומשפט (עזרא ז'): וכל אלה נקראו ראשונים: וכאשר הלכו עמודי הגולה האלה לעולמם התחילה תורת ה' לרדת מטה מטה: כי קמו אחריהם אנשי עקש ופתלתל ומלאו את מקום הראשונים ה"ה הסופרים האחרונים הנקראים גם תנאים רבנן והאמוראים. ונלכדו באמרם על עצמן דאלו קטנים שהם כחמורים בבחינת הראשונים ולא כחמורו של ר' חנינא בן דוסא ושל ר' פנחס בן יאיר אלא כשאר החמורים ובפרק של ראשונים טובה מכריסן של אחרונים בפרק קמא דיומא: כי היו אנשי מדון ותגרה ולא התכוונו לשם שמים כלל בתורתם אלא זדון לבם הביאום לעשות עוד תקנות וחוקים רבים על תורת משה והן מצות דרבנן כדי להתגדל ולהתפאר ולעשות להם שם בארץ בהמון התלמידים: ומשום זה נתרבו המחלוקות ביניהם ומה שהתיר זה אוסר זה ומה שאוסר זה התיר זה ונעשית התורה כשתי תורות כמו שהיינו באלו הן הנחנקין: ואע"פ העיזו פניהם לאמר שדבריהם דברי ריבות וכרגע אשר אין בהם ממש הם תורה שבעל פה והיא חביבה להם יותר מתורתו ושעל פי הדברים האלה כרת השם ברית: ועשו אותם עקר על דברי אלהים חיים: ודברו סרה על ה' ועל תורתו כאשר הוכחתי בהקדמה עיין עליו: והסופרים כאלו היו ג"כ הסופרים בימי ישוע הנאמרים בספר הזה: ולא היתה ידם גם עם הפרושים בכמה דברים כאשר נראה מיוסיפון ומשנה: **לרפא אותם**: החולים שבתוכם ואשר יבאו לפניו: (יח) **נכה אברים**: שהיו אבריו בלי כח כאברי מת שא"א להתנועע עמהן ובלע"ז נקרא החולה הזה פאראליטיקום והמחלה בעצמה פאראליזיס: (יט) **עלו על הגג**: ר"ל שעלו על הגג והסירו את הרעפים אשר עליו והורידו את החולה משם דרך החור אשר על הגג: (כ) **את אמונתם**: אמונת החולה ואמונת הנושאים אותו כלומר ראה ישוע שהנושאים האמינו בכל לבם ובוטחים בו שיש לאל ידו לרפא את החולה הזה מחליו ולפיכך הטריחו את עצמן כל כך להורידו לפניו כדי שיראהו וירחם עליו: **נסלחו לך חטאותיך**: בשביל החטאים באות לו לאדם המכות והחליים וכיון שנסלחו החטאים יסורו גם החליים: וכן אמר משה **אם שמוע תשמעו בקול ה' אלהיך וגו' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך** וגו' (שמות ט"ו): ואפשר שהיה האדם נכה אברים הזה בימי חרפו שטוף בזמה כי נכיית האברים היא ברוב הזה ועונש של זנות כידוע לחכמי הן: ולפיכך אמר גם ישוע נסלחו לך חטאותיך לפי שעקר הרפואה תלוי בסליחת החטאים: (כא) **המדבר גדופות**: לפי שאמר שנסלחו החטאים להחולה והוא דבר שאי אפשר לבן אדם לעשות כ"א לה' לבדו: ועדיין עורו עיניהם מראות שישוע הוא המשיח והוא ה' צדקנו (ירמיה כ"ג) אשר יצדיק בדעתו לרבים (ישעיה נ"ג): כדאיתא בספרי הזכה מלך המשיח לכל הדורות: **בלתי אלהים לבדו**: כמ"ש **נושא עון ופשע** וגו' (שמות ל"ד): ואומר **כי עמך הסליחה** (תהלים ק"ל): אבל שכחו להתבונן שקרא שם ה' אל ה' ואמר שהוא רחום וחנון נושא עון וגו': והוא מימרא דיי או חכמה: כי

הַפְּרוּשִׁים · וְתַלְמִידֶיךָ אֹכְלִים וְשֹׁתִים׃ לד וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · הֲתוּכְלוּ
לְאַלֵּץ בְּנֵי הַחֲתֻנָּה לָצוּם בְּעוֹד הֶחָתָן עִמָּהֶם׃ לה הִנֵּה יָמִים בָּאִים
וְלֻקַּח מֵהֶם הֶחָתָן וְאָז יָצוּמוּ בַּיָּמִים הָהֵם׃ לו וְגַם מָשָׁל דִּבֶּר
אֲלֵיהֶם · כִּי אֵין מַעֲלִים טְלָאָה מִן־בֶּגֶד חָדָשׁ עַל שִׂמְלָה בָלָה כִּי אָז
הֶחָדָשׁ יוֹסִיף הַקְּרִיעָה וְהַטְּלָאָה מִן הֶחָדָשׁ לֹא תִשְׁוֶה לַבָּלָה׃ לז וְאֵין

לימין ה׳ : ואמר שא״א להם לעשות שיצומו : ר״ל הלא הוא מן הדין שהחתן ובני החופה שהם שושביניו פטורים מכל תענית שאינו תענית צבור : כ״ש שראוי לתלמידיו שהם גם שושביניו שלא יצומו בעוד שאני עמהם : ועוד כבר הגיע העת עת המשיח שבו יבטלו כל התעניות : ומסייע לזה מה שכתב הרמ״בם בהלכות תעניות בסוף הלכה משנה י״ט שכל התעניות עתידים לבטל לימות המשיח : (לה) **ימים באים** : הם ימי יסוריו ועינוייו שנתלה בהם : **ואז יצומו** : כלומר יענו את נפשם מפני צער : (לו) **כי או החדש** : ר״ל אם יעשה אדם כדבר הזה הלא השחית ישחית את הבגד החדש ויכלה אותו בקרעו ממנו חלק אחד והחלק הזה מבגד חדש לא נאה לבגד ישן : ופתרון המשל הזה כנגד הפירושים להגיד להם שבאו הימים שתכרת בם הברית החדשה כלומר שתנתן לישראל תורה חדשה כמ״ש **וכרתי את בית ישראל ברית חדשה** (ירמיה ל״א) : ואין ברית אלא תורה כדאיתא במכילתא בפ׳ בא : וזהו פי׳ בגד חדש שאמר במשל : וענין בגד ישן רמז על הברית שנכרתה את ישראל בחורב והיא התורה שנתנה בהר סיני כד״א **לא כברית אשר כרתי את אבותם ביום החזיקי בידם להוציאם מארץ מצרים** וגו׳ (שם פסוק ל״ג) : ועליה אמרו בתורת כהנים **וישן מפני חדש תוציאו** ת״ל **כיון שתנתן להם לישראל תורה חדשה בימי המשיח יוציאו את הברית הישנה שנתנה בהר סיני** : ובפרט טעם **בגד ישן** על תורת הפרושים שהוא תורה הנקראה תורה שבעל פה אשר אמרו עליה שקבלוה איש מפי איש בקבלה ושעל פי הדברים האלה כרת ה׳ ברית והוסיפו והרבו בה מצות עד למאוד כדי לעשות סיג לתורה ונתנו עול גדול על צואר האנשים אשר לא צוה ה׳ ולא עלתה על לבו וכל מצות אנשים כאלה הם כבגדים בלים וכקורי עכביש לפני תורת המשיח וכלם כהבל נחשבו כמו שכתבנו ג״כ במדרש קהלת סימן י״א בפסוק **כי שנים הרבה יחיה האדם** וגו׳ : וז״ל כל שבא הבל : **כל תורה שאדם למד בע״הז הבל היא לפני תורתו של משיח** : והוא שיאיר את עטרת התורה ליושנה שתהא חרותה ותקועה בלב האדם לבלתי שכח אותה כדרשם במדרש שיר השירים בפסוק **ישקני מנשיקות פיהו** : ומקרא מלא הוא **ונתתי תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה** (ירמי׳ ל״א) **ומלאה כל הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסים** (ישעי׳ י״א) : והרצון בזה לומר שדבר שטות ביד הפרושים להקים תורתו שהיא תורת הברית החדשה שהתחילה בימיהם לתורתם שכולה מצות אנשים כחדים מלאה שגיאות ולבקש שגם הוא ר״ל ישוע ותלמידיו ילכו בדרך חוקם כאשר שהיא אולת ושטות להשחית בגד חדש בקריעת איזה חלק ממנו ולתפור אותו על בגד ישן וזה לא נאה לזה : כי איך יצוה הוא לתלמידיו לשמור את תורתם שהיא כבגד בלוי וכקורי עכביש וצריכה הוצאה מפני חדש והיא הבל לפני תורתו : ואיך יתערב זה בזה כי זה לא נאה לזה : כי בתורה האמת של ברית החדשה יותרו דברים הרבה מה שנאסרו בסיני ובפרט מה שאסרו הפרושים מעצמן בלי צות השם וכן להיפך כמו שביארנו בהקדמה : וגם יבטלו איזה דברים הנהוגים עד היום הזה כגון התעניות וזולתם כנזכר למעלה : א״כ איך תעלה על דעתם להוכיח אותו על אשר עזבו התלמידים את מצותם : (לז) **בנאדות** : הם כלים כשקים העשוים

הָאֱלֹהִים׃ כו וּפַלָּצוּת אֲחָזָה אֶת־כֻּלָּם וַיְכַבְּדוּ אֶת־הָאֱלֹהִים וַיִּמָּלְאוּ
יִרְאָה לֵאמֹר כִּי הַיּוֹם רָאִינוּ פְּלָאוֹת׃ כז וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה וַיֵּצֵא וַיַּרְא מוֹכֵס אֶחָד וּשְׁמוֹ לֵוִי יוֹשֵׁב בְּבֵית־הַמֶּכֶס וַיֹּאמֶר
אֵלָיו לֵךְ אַחֲרָי׃ כח וַיַּעֲזֹב אֶת־כֹּל וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרָיו׃ כט וַיַּעַשׂ
לוֹ לֵוִי מִשְׁתֶּה גָדוֹל בְּבֵיתוֹ וַיְהִי הֲמוֹן רַב מִן הַמּוֹכְסִים וַאֲחֵרִים
מְסֻבִּים אִתָּם׃ ל וַיִּלּוֹנוּ סֹפְרֵיהֶם וְהַפְּרוּשִׁים עַל תַּלְמִידָיו לֵאמֹר
לָמָּה אַתֶּם אֹכְלִים וְשֹׁתִים עִם מוֹכְסִים וְחַטָּאִים׃ לא וַיַּעַן יֵשׁוּעַ
וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הַחֲזָקִים אֵינָם צְרִיכִים לְרוֹפֵא כִּי אִם־הַחוֹלִים׃
לב לֹא בָאתִי לִקְרֹא צַדִּיקִים כִּי אִם־חַטָּאִים לִתְשׁוּבָה׃ לג וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו תַּלְמִידֵי יוֹחָנָן לָמָּה צָמוּ הַרְבֵּה וְהִתְפַּלְּלוּ וְכֵן גַּם תַּלְמִידֵי

לביתו ולשאת גם מטתו: (כו) **ופלצות אחזה**: בשעה שהקב"ה מראה לרשעים את ידו החזקה הם מתרעשים ומתבהלים ואע"פ כן לא שבים אליו בכל לבם וכן מצינו בימי משה בים סוף ובמדבר ובימי הנביאים הרבה פעמים: (כז) **ושמו לוי**: הוא לוי המוכס גם מתי והוא גם הנקרא המבשר אשר נודע שמו בספרו אשר כתב מלידת ישוע ומאותותיו ומופתיו עד עלותו למרום וספרו הוא ספר ראשון מספרים הנקראים ספרי בשורה טובה או ברית החדשה: (כט) **ויעש לו משתה גדול**: כדי להכניס שמה אנשים רבים מסיעת המוכסים ומאחרים אשר עדיין לבם מלא מרמה ותוך שישמעו את דברי ישוע וישובו אל לבם כאשר עשה גם הוא: (ל) **וילונו וגו'**: לפי שהם נהגו פרישה מישיבת ואכילת עמי הארץ ובפרט ממשתות המוכסים: (לא) **החזקים אינם צריכים לרופא**: וכן הוא בבחינת הנשמה: ואמר כך במשל על הצדיקים והרשעים כי הרשעים בחייהם נקראו מתים וכל ימי חייהם הם כבחולאות כמו שמפרש והולך: ורצו בזה שלא יחשבו שהוא שמח עם המוכסים והרשעים משום הנאתו שיאכל וישתה עמהם אלא כדי שיוכל להגיד להם פשעם ולהוכיח אותם למען ישובו אל ה': (לג) **צמו הרבה**: רגילים להתענות את נפשם בתענית יחיד בימי השבוע למשל בשני וחמישי או כיוצא בהם: (לד) **בני החתונה לצום וגו'**: אמר כך במשל על עצמו ועל תלמידיו: וקורא את עצמו חתן מצד קנינו ופדיונו: כלו' מה חתן זה יש לו רשות על כלתו מצד הקנין שקנה אותה בכסף או בשוה כסף כך הוא קנה לו את כל בני אדם בדמים יקרים בדמי חייו שהערה את נפשו למות בשביל עונותיהם (ישעי' נ"ג): וכמו שאמרו במדרש ילקוט סימן שנ"ט שהתנה המשיח עם הקב"ה לסבול יסורים קשים בלבד שלא יאבד אחד מהנבראים: ומשום זה יש לו ג"כ רשות עליהם: וכל זה הוא כענין מה שנאמר ע"י שלמה"ע אני לדודי ודודי לי (ש"ה ו' ג'): ועל דרך הזה אמר עליו גם יוחנן המבשר בספרו בפרק ג' פסוק כ"ט: למי שיש לו הכלה הוא החתן ושושבין החתן עומד ושומע לו ושמח מאוד על קול החתן והשמחה הזאת עתה נתקיימה: ועוד מה חתן הזה משתדל בכל כחו להטיב לכלתו ולבני החופה ולשמחם ביום חתנתו וביום שמחת לבו כך המשיח משתדל בכל עת לשמוח את כלתו ושושביניו שהם כנסת הצדיקים שהאמינו לשמועתו וישמחם בשמחת עולם להלבישם בגדי ישע ולעטותם מעיל צדקה כחתן יכהן פאר (ישעי' ס"א): ומשום חתן על כלה ישיש עליהם לעטרם בעטרת תפארת ולהביאם חדריו ולעלותם לגנו לגן עדן ביום חתנתו ביום קומו לעד מבין המתים ויעלה למרום וישב'

אֵין מֻתָּר לֶאֱכֹל רַק לַכֹּהֲנִים לְבַדָּם׃ ה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם· כִּי בֶן־הָאָדָם
גַּם אֲדוֹן הַשַּׁבָּת הוּא׃ ו וַיְהִי עוֹד בְּשַׁבָּת אַחֵר וַיָּבֹא אֶל־בֵּית־
הַכְּנֶסֶת וַיְלַמֵּד· וַיְהִי שָׁם אִישׁ וְיַד יְמִינוֹ יְבֵשָׁה׃ ז וַיִּשְׁקְדוּ עָלָיו
הַסֹּפְרִים וְהַפְּרוּשִׁים אִם בַּשַּׁבָּת יְרַפֵּא לִמְצוֹא עָלָיו שִׂטְנָה׃ ח וַיֵּדַע
אֶת־מַחְשְׁבֹתֵיהֶם וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר יָדוֹ יְבֵשָׁה· קוּם וַעֲמֹד
בַּתָּוֶךְ· וַיָּקָם וַיַּעֲמוֹד׃ ט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יֵשׁוּעַ· אֶשְׁאַל אֶתְכֶם דָּבָר
אֶחָד· הֲמֻתָּר בַּשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת טוֹב אוֹ רָע לְהוֹשִׁיעַ נֶפֶשׁ אוֹ לְאַבֵּד׃

הפריסה והיפיסה שאין שם לא טעם ולאיה לדבריהם אלא מדרך התושיה כדי להעמיד הדבר על בוריו: וכוונתו בזה להורות להם שלא ככתבה גם המעשה הזה של דוד כי אם ללמד שבעת הדחק והסכנה מותר לחלל את הקדש ובפרט מותר לחלל שבת משום צורכי הנפש וא"כ אין להם להוכיח על תלמידיו בשביל מלילת השבלים בשבת שאין בה משום חילול כלחשמע הפס בברייתא: ואע"ג דכימא דוקא שיש בה חילול שבת מ"מ אין להקפיד ולדקדק עליה כי אין דבר שעומד בפני פקוח נפש: כדתנו רבנן במסכת יומא דף פ"ב ע"א ת"ל: עוברה שהריחה בשר קודש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב ומניחין לה על פיה אם נתישבה דעתה מוטב ואם לא מאכילין אותה רוטב עצמו ואם נתישבה דעתה מוטב ואם לאו מאכילין אותה שומן עצמו שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש חוץ מע"א וגלוי עריות ושפיכות דמים: ולהלן בדף פ"ד ע"א התירו להאכיל בשר חמור למי שאחזו ירקון (והוא חולי שפניו כהפך לירקון) ומי שנשכו כלב מאכילין אותו מחצר כבד שלו: והלא דברים קל וחומר מה בדברים שיש בהם איסור גמור לאורייתא כגון בשר קדש או טריפות ליכא למיחש בהם ומותרים מפני פקוח נפש דבר שאין בה לא איסור לאורייתא ולא איסור חכמים כגון מלילות שבלים בשבת לא כל שכן שמותר מפני פקוח נפש: (ה) ויאמר אליהם וגו': ר"ל מה לי לפלפל עמכם אם מותר לעשות כזו בשבת או לא· הנה תדעו שבן האדם ר"ל הוא בעצמו גם אדון השבת כלומר בידי לבטל גם את השבת כאשר עשיתי אותו וצויתי לקדשו כי מי שעשה את השבת הוא גם אדונו: ובזה הודיע שהוא לא כאחר בני אדם אלא שהוא ה' דקנו ר"ל אלהי אמת: ורמז גם שלא יהיה עוד שבת ביום קבוע לימות המשיח כי כל ימי המשיח כלם שבת כדאיתא במדרש תהילים צ': עיין גם בהקדמה על הענין הזה: (ז) וישקדו עליו: פירושו שמו עליו עין פקיחא לשון שקד שומר (תהילי' קכ"ז א'): אם בשבת ירפא: אע"פי שלא מצינו שאיסרה התורה רפואה בשבת ואדרבה כל הפוסקים מתירים לעשות אותה כאשר אוכיח למטה בסימן י"ג פסוק י"ד עיין עליו· וגם לא היא נגד כוונת התיקון לפי שכתבה לקרא לה עונג ואין לך עונג גדול מרפואה המטיבה את נפש האדם ומצילו מן הצער מ"מ קוו הפרושים לראות אם גם ישוע יעשה כזאת כדי שימצאו תאוה להלשין אותו ר"ל לחייבו לפני עם הארץ שאינם בקיאי' בתורה לאמר שחילל את השבת: שטנה: ענינו כמו תואנה' ועלילה והוא הפך הדבר שמתכוון האד' לעשו' דבר לחברו אע"ג שהוא בעצמו יודע שהיא עולתה: (ט) המותר בשבת וגו': כאן בא להודיעם שמותר לעשות רפואה בשבת מדרך תכונתה ותיקונה ר"ל שלא נתן ה' לנו את השבת אלא לעשות בה נחת לו ולחברו כי למה יגרע יום השבת מאחר ימי השבועה והוא שיותר אים לאחוז בכל מה דאפשר כאשר וכמו שמפורש והולך: וכתב הרמב"ם בפרק יום הכיפורים במאמר דר' מתיא דבר שם במשנה שהחושש בגרונו מטילין

נְתָנִים עֲסִיס בְּנֹאדוֹת בָּלִים פֶּן־יְבַקַּע הֶעָסִיס אֶת־הַנֹּאדוֹת וְיִשָּׁפֵךְ
וְהַנֹּאדוֹת יֹאבֵדוּ׃ לח אַךְ עָסִיס יִנָּתֵן בְּנֹאדוֹת חֲדָשִׁים וּשְׁנֵיהֶם
יִשָּׁמֵרוּ׃ לט וְאֵין שֹׁתֶה יַיִן יָשָׁן אֲשֶׁר חִישׁ יִתְאַוֶּה לֶעָסִיס כִּי יֹאמַר·
הַיָּשָׁן טוֹב מִמֶּנּוּ׃

ו א וַיְהִי בַּשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹן מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח וַיֵּלֶךְ בְּקָמוֹת· וַיִּקְטְפוּ
תַלְמִידָיו אֶת־הַמְּלִילֹת וַיָּדוֹכוּ בִידֵיהֶם וַיֹּאכֵלוּ׃ ב וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵיהֶם אֲנָשִׁים מִן־הַפְּרוּשִׁים· לָמָּה־זֶּה אַתֶּם עֹשִׂים אֶת־אֲשֶׁר אֵין
מֻתָּר לַעֲשׂוֹת בַּשַּׁבָּת׃ ג וַיַּעַן אֹתָם יֵשׁוּעַ וַיֹּאמַר· הֲלֹא קְרָאתֶם אֶת־
אֲשֶׁר עָשָׂה דָוִד בִּרְעָבוֹ הוּא וְאֵלֶּה אֲשֶׁר אִתּוֹ׃ ד אֵיךְ בָּא לְבֵית־
הָאֱלֹהִים וַיִּקַּח אֶת־לֶחֶם הַפָּנִים וַיֹּאכַל וַיִּתֵּן גַּם לָאֵלֶּה אֲשֶׁר אִתּוֹ אֲשֶׁר

מעורות מעובדות למלאותם כל מיני משקים ולשאתם בדרך או כיוצא בו : **פן יבקע וגו'**: ידוע הוא לכל שכח היין חדש ושאר מיני משקים שמחמיצים כל כך חזק בשעה שמתחילין להחמיץ עד שמשברים כלי חרס וכלי עץ : (לט) **ואין שתה יין וגו'**: וכן אמרו בשלשה שאכלו לא מיושן יפה הוא וכו' : וכוונתו עוד במשלים האלה להודיע אותן מה שרמז באשר שלפניו שא"א להם להבין ולקבל את החדשות שהיא תורתו החדשה המשמחת לב האנשים כעסיס רמונים אחר שכבר נתישנו במנהגים מצות אנשים מלומדים וכיון דדשו בדרך הזה דשו ושוב אינם חוזרים כי אם בקושי : דוק היטב ותשכח : ועיין גם מה שהובא בהקדמה בענין התורה והמצות אשר נתנו ביד משה והנביאים ז"ל קרי ביה :

ו (א) **ויהי בשבת הראשון ממחרת**: כפי הנראה הי' המעשה הזה ביום שני של חג הפסח כי המועדים נקראו ג"כ **שבת** לפי שהן שבתון לה' ע"ד **וספרתם לכם ממחרת השבת** (במדבר כ"ג ט"ו) כתרגומו **ותמנון לכון מבתר יומא טבא קמאה דפסחא** ועיין ברש"י : ונקרא יום טוב הזה בלשון יון שבת ראשון השני לפי שהוא יום ראשון לספירה ויום שני לחג הפסח : **ויקטפו**: כרתו אותן מלשון **וקטפת מלילות בידך** (דברים כ"ג) : (ב) **אין מותר לעשות בשבת**: תימה והתנן שם במס' שבת קכח ע"א **תבילי פיאה איזוב וקורנית הכניסן לעצים אין מסתפק מהן בשבת למאכל הבהמה מסתפק מהן בשבת : וקוטם ביד ואוכל ובלבד שלא יקטום בכלי ומולל ואוכל ובלבד שלא ימלול בכלי הרבה דברי רבי יהודה וחכמים אומרים מולל בראשי אצבעותיו ואוכל ובלבד שלא ימלול בידו הרבה כדרך שהוא עושה בחול**: וכן פסק ג"כ הרמב"ם בפרק כ"א מהלכות שבת משנה י"ו ז"ל **המולל מלילות מולל בשנוי כדי שלא יראה כדש**: אלא שמזה מבין שכל מחשבות הפרושים היו לרעה ולא התכוונו בדברים כאלה אשר אין להם שחר רק כדי לציד את ההדיוטים ועמי הארצות בפיהם : עיין במה שאמרנו בסמוך בפסוק ז' תיל קרי גם מה שהבאנו למטה בסימן י"ג פסוק י"ד : (ג) **הלא קראתם**: ר"ל המעשה שכתובה בשמואל א' סימן כ"א בפסוק ד' עד ז' : (ד) **את לחם הפנים**: לפי שלא היה שם לחם אחר : **ויתן גם לאלה**: כי לא שאל דוד לחם לו לבדו כ"א גם לנערים אשר אתו ומשום זה אמר הכהן גם אם נשמרו הנערים רק מאשה : **כי אם לכהנים לבדם**: כמ"ש והיתה לאהרן ולבניו ואכלהו במקום קדש וגו' : וא"ת למה לא תירץ להם מברייתא דשבת הנאמרה בפסוק שלפניו וי"ל מפני שהמה אמרו שלא כהוגן גמר בדעתו להשיב כהוגן לו מתוך

לָגַעַת בּוֹ כִּי גְבוּרָה יָצְאָה מֵאִתּוֹ וַתִּרְפָּאֵם כֻּלָּם׃ כ וַיִּשָּׂא אֶת־עֵינָיו
אֶל־תַּלְמִידָיו וַיֹּאמַר · אַשְׁרֵיכֶם הָעֲנִיִּים כִּי לָכֶם מַלְכוּת הָאֱלֹהִים׃
כא אַשְׁרֵיכֶם הָרְעֵבִים עַתָּה כִּי תִשְׂבָּעוּ · אַשְׁרֵיכֶם הַבּוֹכִים עַתָּה כִּי
תִשְׂחָקוּ׃ כב אַשְׁרֵיכֶם אִם יִשְׂנְאוּ אֶתְכֶם הָאֲנָשִׁים וְאִם יְנַדּוּ וִיחָרְפוּ
אֶתְכֶם וְיוֹצִיאוּ אֶת־שִׁמְכֶם כְּרָע לְמַעַן בֶּן־הָאָדָם׃ כג שִׂמְחוּ בַּיּוֹם
הַהוּא וְרַקֵּדוּ · כִּי הִנֵּה שְׂכַרְכֶם רַב בַּשָּׁמָיִם · כִּי כָכָה עָשׂוּ אֲבוֹתֵיהֶם
לַנְּבִיאִים׃ כד וְאוֹי לָכֶם הָעֲשִׁירִים כִּי לְקַחְתֶּם אֶת־נֶחָמַתְכֶם׃
כה אוֹי לָכֶם הַשְּׂבֵעִים כִּי תִרְעָבוּ · אוֹי לָכֶם הַשֹּׂחֲקִים עַתָּה כִּי

(כ) **אל תלמידיו:** להודיע להם האמת והאיכות האושר ושלא יאמרו לריק יגענו הלא כל ימי חיינו בעוה"ז בצער ענינו בדרך כחינו והיינו חרפת אדם ובזוי עם: נחשבו כצאן לטבחה באנו באש ובמים: לפיכך הבטיחם ששכרם הרבה לעולם שכולו ארוך: **העניים:** הם העניים שפלי ודכאי רוח: (כא) **כי תשבעו:** הוא כמו שאמר ישע' סי' ס"ה הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו וגו': עבדי ירונו מטוב לב ואתם תצעקו: (כב) **ואם ינדו:** כלו' אם ירחיקו אתכם ויבדילו אתכם הסופרים מקהלם כמו שמרחיקין אשה נדה מלשון שנאיכם מנדיכם (ישעי' ס"ו): והוא שיכו אותם בחרם ובכלוי בבתי הכנסת ויבדילו אותם מתוך קהלם: **ויחרפו אתכם:** ענין החירוף ידוע: **את שמכם כרע:** ר"ל שיוציאו שם רע עליהם ודבה וימחו את שמם מספריהם ולא יכנו אותם עוד בשם ישראל ולא יזכירו את שמם כי אם בקללה כגון ימח שמם וכיוצא בהם: **למען בן האדם:** דעתו על עצמו: ר"ל בשבילי: (כג) **שמחו:** כי זו היא מדת הענוה ממש לשמוח על כל מחרפות והעלבון כדתניא גם בפרק שני דיומא הנעלבין ואינן עולבין שומעין חרפתם ואינן משיבין עושין מאהבה ושמחין ביסורין עליהם הכתוב אומר כצאת השמש בגבורתו (שופטי' ה'): ומשום זה אמר ר' אבהו בסוף פרק החובל לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפין: וכל זה קרוב להאי עובדא שנמצא בספר אחד מספרי המדות והובא בפירוש ישן נושן על פרקי אבות וגם בספר לב טוב רק שהוסיף בעל לב טוב איזו פנינים בלשון אשכנז: והנה זה לשון המעשה ככתבה וכלשונה נשאל חסיד אחד לאחד מן הצדיקי' החשובי' איזה יום הוא שמחת בו ביותר בכל ימיך ואמר פעם אחת הייתי בספינה והי' מקומי במקום הפחות שבכל הספינה והיו שם סוחרים ובעלי ממון ואני שוכב במקומי ואחד מאנשי הספינה קם להשתין והיותי כך שפל ונבזה בעיניו על שגלה ערותו והשתין עלי וכו' ואני ראשי לא נגבה נפשי למעשהו כלל ולא התעורר ממנו כחי ושמחתי שמחה גדולה שלא הכאיבני ענין החסר ההוא ולא הרגישה נפשי עליו להשיב לו דבר עכ"ל: **עשו אבותיהם:** דור המדבר ויושבי יהודה וירושלים: **לנביאים:** אין אתה מוצא נביא ממש על סוף כל הנביאים שלא היו סוררי ישראל מבקשים להמיתו או לענות אותו או שלא היו מליזים עליו: **במשה כתיב ויאמר כל העם לרגום אותם באבנים** (במדבר י"ד): **עוד מעט וסקלנו** (שמות י"ז): **בירמי' כי גם אחיך ובית אביך גם המה בגדו בך גם המה קראו אחריך מלא וגו'** (ירמי' י"ב ו') **לכו ונחשבה על ירמי' מחשבות כי לא תאבד תורה מכהן וגו' לכו ונכהו בלשון ואל נקשיבה אל דבריו: כל עצתם עלי למות** (שם י"ח)**: יומת נא האיש הזה** (שם ל"ח) וכן בכולם: **ועל זכרי' בן יהוידע הכהן קשרו ורגמו אותו במצות המלך** (ד"ה ב' סימן כ"ה): (כד) **העשירים:** הם הרשעים הבוטחים על עשרם: **את־נחמתכם:** שכרכם כמ"ש דור חלקם בחיים (תהלים י"ז): (כה) **השבעים:** אשר בתיהם מפיקים

י ויבט אליהם כלם מסביב ויאמר אל־האיש · שלח את־ידך · ויעש
כן ותרפא ידו ותשב כאחרת : יא וימלאו שגעון ויאמרו איש אל־
רעהו מה־יעשו לישוע : יב ויהי בימים האלה ויצא אל־ההר
להתפלל · וילן כל־הלילה בתפלה לאלהים : יג ויהי בבקר ויקרא
אל־תלמידיו ויבחר מהם שנים עשר אשר גם קרא אתם שליחים
יד את־שמעון אשר גם קרא פטרוס ואת־אנדרעס אחיו · את־יעקב
ואת־יוחנן את־פילפוס ואת־בר־תלמי : טו את־מתיא ואת־תומא
את־יעקב בן־אלפי ואת־שמעון הנקרא הקנאי : טז את־יהודה אחי
יעקב ואת־יהודה איש קריות והוא המסגיר : יז וירד אתם ויעמד
בשפלה · וקהל תלמידיו והמון רב מן העם מכל־יהודה וירושלים
וחוף צור וצידון אשר באו לשמע אתו ולהרפא מחלייהם : יח ואלה
אשר רוחות טמאות מבעתות אתם וירפאו : יט וכל־ההמון בקש

לו הם בתוך פיו בשבת מפני שהוא ספק נפשות וכל ספק נפשות דוחה את השבת וז"ל ואמרם כל ספק נפשות דוחה את השבת להזהירך ולזרז אותך להקדים ולהתחיל בזה הענין ושלא לאחרו אפילו בשבת הראשונה מן החולי שהחולה סובל חוליו · ושלא נאמר אין ספק שהחולי יתמיד עד לשבת האחרת ונצטרך לחלל עליו השבת ע"כ ניחהו היום עד למחר כדי שלא נחלל עליו שני שבתות : עכ"ל : וקימא להון במסכת שבת דף ק"ט ע"א גב היד וגב הרגל כמכה של חלל דמי וכן מוכח ברמב"ם בהלכות שבת פרק ב' משנה ה' ת"ל ומכה שהיא בגב היד וגב הרגל הרי היא כמכה של חלל ואינה צריכה אומד ומחללין עליה את השבת : עיין למטה בסימן י"ג פסוק י"ד כי שמה כתבנו על הענין הזה באר היטב : (י) **ויבט אליהם** : לראות אם יוכלו לענות דבר על שאלתו וכיון שאין קול ואין קשב ויבושו ויכלמו ויחפרו יחדיו מתורתם לפני כל העם ויאמר אל האיש וגו' : (יא) **וימלאו שגעון** : על שנגלה לעיני ההמון זדון לבם וירא כל העם שהם רק חכמים להרע ובודאים דברים מלבם כדי להתגדל ולהכביד את עולם עליהם עיין למטה בסימן י"ג פסוק י"ד : **ויאמרו איש אל רעהו** : אחר שהתבלעה חכמתם ולא יוכלו להשיבו אל העם ולקחת את נפשו בפרהסיא נתיעצו מה יעשו לו בסתר : (יג) **ויקרא אל תלמידיו** : הרבה תלמידי' היו לו והם אנשים ונשים וטפם אשר שמעו לדבריו וסרו אל משמעתו ומהם בחר אנשי מתי מספר אשר שיער היות' הגוני' לעבוד' קשה כזאת ועשו אותם לשליחים ולצירים שילכו ויסובבו בערים ובכפרים לקרא בשם ה' ולבשר ביאתו : **שנים עשר** : למספר שבטי ישראל : **שליחים** : ע"ש שנשלחו בכל יהודה וישראל ובכל גויי הארץ להודיע להם שישובו כי קרובה מלכות אלהים להגלות כאשר : (יד) **פטרום** : הוא שם מלשון יון ופירושו צור ככ"ל : **אנדריאם** : ענינו איש חיל : ר"ל שיהיה לבן חיל בעבודתו והוא מלשון יון : (טו) **ותאומה** : מפני שנולד בתאומים : **הקנאי** : שיקנא לה' אלהיו ולכבודו : (טז) **איש קריות** : נקרא כן ע"ש עיר מולדתו כי קריות עיר בגבולו של יהוד' היתה (יהוש' ט"ו כ"ה) : או ע"ש השכר ובצע שנתן במחיר את ישוע את רבו שמכרו בשלשים שקל כסף : ולפי זה הוא מגזרת כרה שפירושו מכירה : וכריות הוא סימן רבים על משקל בריות : **והוא המסגיר** : כלו' אשר מסר אח"כ את ישוע בידי הסופרים בשכר שלשים כסף : (יז) **בשפלה** : הוא מקום השפלה ביער :

ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון (שמות י"ח כ'): וכדי לקדש את עצמו במותר לו: כהא דאיתא בסוף פרק השוכר את האומנין וז"ל **רבה בר בר חנן תברו ליה הנהו שקולאי** (פי' נושאי המשאות בשכר) **חביתא דחמרא שקל לגלימיהו** (לקח בגדיהם כדי לשלם את יינו): **אתו** (הנושאים) **אמרו לרב** (ערכו את דברי משפטם לפני רב שהיה דיין בזמן ההוא) **אמר ליה** (רב אמר לרבה בר חנן) **הב להו גלימיה** (השיב להם את בגדיהם) **אמר ליה דינא הכי** (בר בר חנן אמר לרב ושאל לו האם הוא כפי משורת הדין שישיב להם את בגדיהם בלתי שלם את ההזק אשר גרמו לו בשבירות החביות) **אמר ליה אין למען תלך בדרך טובים: יהיב להו גלימיהו: אמרו ליה** (הנושאים הוסיפו לטעון לפני רב ואמרו לו) **עניי אנן** (עניים אנחנו) **ושרחינן כולה יומא** (עבדנו ועמלנו כל היום) **וכפינן** (רעבים אנחנו) **ולית לן מידי** (ואין לנו דבר לאכול) **אמר ליה** (רב צוה לרבה בר בר חנן) **זיל הב אגריהו** (לך ותן להם את שכר עבודתם הראוי להם) **אמר ליה דינא הכי** (כלומר הלא לא גמרו את עבודתם כהוגן וגרמו לי היזק) **אמר ליה אין ואורחות צדיקים תשמור** (משלי ב' כ'): ע"כ: זיל וקרי גם מה שהביא בעל שני לוחות הברית על הענין הענוה במאמר השביעי בעשרה מאמרות בשער המצות ובשער האותיות באות עיי"ן זיל זיל קרי ביה כי כל דבריו הם נכונים וכפירוש למאמר הזה: א"כ לא בא הכתוב כאן במאמר הזה אלא להזהיר מלא תקום ולא תטור, אבל לא להחמיר על המוכה ועל הגזול לבלתי הגד צדקם יושרם לעיני כל העם או לערוך את דבריהם לפני שופטי צדק באם שהרשעים יעותו את פניהם ויכתירו את הצדיקים להכותם ולשודדם ביותר כי זה לכולי עלמא שרי כדי שתצא כאור צדקת הצדיקים ומשפטם כצהרים: כי אם בגאות רשע ידלק עני וירמוס לארץ חיין ויכאו פצעי חנם או לאויב יקומם ממול שלמה אדר יפשיט מעובר צדיק בטח והצדיק ישי' כאל' ולא יפתח פיו בעוד רשע לנגדו ולא ימסור מודעא לעיני כל ויאמ' לרשע למה תעשה לי כזאת וכזאת הלא אין עול יחמס בכפי אז יחשבו הבריות בדעתם למה יעשה ככה לאיש הזה בוודאי הוא איש בליעל וחמס והוא מחולל מפשעיו ומדוכא מעוונותיו כגמול ידיו יעשה לו: או יאמרו בעל חוב הוא או ערב לרעהו תקע לזר כפיו ולוקחים בגדו למשכון ובעד נכרים חובלים אותו וגומר: אם כן מוכח מכאן שצריך העשוק או המוכה עכ"פ לגלות צדקו: ולפיכך מצינו בספר יוחנן סימן י"ח פסוק כ"ב שישוע בעצמו עשה כדבר הזה בהכות אותו שוטר אחד על פיו עכה ואמר לו **אם רע דברתי ענה בי ואם לא למה תכה אותי**: כדי שלא יחשבו השומעים שמן הדין הוא מוכה לפי שחטא בשפתיו ודבר סרה על ה' או קלל במלך ובאלהים ר"ל בנשיא וכהן הגדול שנאמר בו אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור כאשר גם בקש הרשע להתגולל ולהתנפל על ישוע ככתוב שם אלא שיראו וידעו שהעבד הוא איש רשע וחמס ומכה אותו בלא דבר' ואין בזה משום לא תקום ולא תטור או לא תשנא כי אפשר לו לאדם צדיק להוכיח לרשע את רשעת רשעו על פניו בספר פנים יפות בלי שום כעס ולא מתוך נקימה או נטירה או שנאה לפי שאין בדעתו להנקם מרשע על העלבון שעשה לו אלא רק להזהירו מדרכו הרעה שמא ישוב אל לבו ויתן תודה לאלהים ואם לא שאת פני רשע לא טוב אלא מצוה לעשות בו דין ומשפט כגמול ידיו למען לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים ויבלע רשע צדיק ממנו ויכלו הצדיקים באפס תקוה וכן אמר שלמה באבוד רשעים רנה (משלי י' א') וק"ל: ואחר שהצעתי אלה לפניך והוכחתי ע"פ סוגיות הלשון המקרא וע"פ דברי החכמים ומאמריהם שמשמעות הפסוקים היא רק להורות על דרך הפלגה שיהי' כל אדם מן הנעלבין ולא מן העולבין ולהוסר מן הנקימה והנטירה ושלא ידיח אדם את חבירו המכה וחומס אותו לידי היזקות גדולות אלא שילכו עם חומסיהם בדרך טובים לפנים משורת הדין' אבל לא בא הכתוב להחמיר על הנעלב מהגיד צדקו ולערוך משפטו לפני אלהים

תִּתְאַבְּלוּ וְתִבְכּוּ׃ כו אוֹי לָכֶם אִם כָּל־בְּנֵי הָאָדָם יְדַבְּרוּ טוֹב
עֲלֵיכֶם׃ כִּי כֵן עָשׂוּ אֲבוֹתֵיהֶם לִנְבִיאֵי שָׁקֶר׃ כז אַךְ לָכֶם הַשֹּׁמְעִים
אֲנִי אֹמֵר׃ אֶהֱבוּ אֶת־אוֹיְבֵיכֶם׃ הֵיטִיבוּ עִם שֹׂנְאֵיכֶם׃ כח בָּרְכוּ
אֹרְרֵיכֶם׃ וְהִתְפַּלְלוּ בְּעַד צֹרְרֵיכֶם׃ כט וְלַמַּכְּךָ עַל לְחִי אַחַת הַטֵּה
גַּם הָאַחֶרֶת׃ וּמִן נֹשֵׂא אֶת־מְעִילְךָ מֵעָלֶיךָ גַּם אֶת־כֻּתָּנְתְּךָ לֹא תִמְנָע׃

מזן אל זן כאות נפשם: **כי תרעבו:** ע"ד מה שכתוב ביחזקאל ז' י"ט **כספם וזהבם לא יוכל להצילם ביום עברת ה' נפשם לא ישבעו ומעיהם לא ימלאו כי מכשול עונם היה:** וכל זה הפך מה שאמר למעלה בדרך הברכה: (כו) **טוב עליכם:** לפי שאין לך דור שכולו צדיקים כי לעולם רובם רשעים: ואם כלם ר"ל רוב האנשים משבחים את הנביאים הוא סימן שחלקות המה מדברים להם חזים מהתלות (ישעי' ל' י'): ולפיכך הזהיר ישוע את תלמידיו שאל יעלה על לב השלוחים והתלמידים לקבל שבח או כבוד מן היהודים על עבודתם כי לא יקבלו: לפי שאין אמונת האומה מעולם לעשו' נחת רוח לנביאי אמת כי אם לנביאי שקר: (כז) **השומעים:** לקבל דברי ולעשותם: (כט) **גם האחרת** הפסוק הזה הוא על צד ההפלגה וכן הבא אחריו ר"ל כדי להפליג ולהרחיב מדת הענוה ולהזהיר שאם נעלב איש מחבירו אל יגמור בדעתו לנקום ולנטור כהא דאמר ר' יוחנן משום ר' יהושע בן יהוצדק בפרק שני דיומא כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח אלא ימחול על כבודו ויעשה עמו לפנים משורת הדין בכל מה דאפשר ומתוך כך יהיה כאלו נותן לו גם את הלחי השנית וגם את הכתונת כי רחמנא לבא בעי והמתכוון לדבר כעושה דמי: וענין הפסוקים כאלו נאמר סתם **אם יכבו־ה איש על הלחי מחול לו מיד:** **גם את־כתנתך** כמו כן על תעמוד על נפשך לשנוא אותו בלבבך על כך ולהביא לידי היזיקות גדולות: כלומר נוח לך שתתן להמכה אותך לחי השנית ולהחומס גם את הכתונת מהיותך נוקם ונוטר או מזיק לו: כי כן דרך המקראות לדבר לפעמים לדוגמא על דרך שכנגדו במקום שהיה ראוי לומר רק סתם לא תעשה כאת וכאת והוא כדי להפליג: כגון יתן למכהו לחי (איכה ג' פי' יסבול עלבון האויב ולא יבקש לנקום ואל ישנא אותו על כך בלבבו: וכן אמר שלמה כי תשב ללחום את מושל בין תבין את אשר לפניך: ושמת שכין בלעך וגו' (משלי כ"ג): ואין דעתו בזה שישים אדם קוצים או הסכין ממש בבית הבליעה כדי להחנק בהם ויהיה רוצח בנפש חלילה אלא בא לומר שירחיק אדם את עצמו מאוד מסעודות ושיבת המושלים כדרך שאמרו גם באבות הוי זהירין ברשות וכו': והוא כאלו אמר סתם עשה כל מה שתמצא ידך לעשות ואל תשוב ללחום את מושלים כי מרה תהיה לך באחרונה: וכהאי לשון מצינו גם בדברי החכמים בעמוד השני קודם לסוף פרק החובל דאמרו רבנן: **חברך קרייך חמרא אוכפא לגבך** מוש פי' אם החבר שלך קורא אותך חמור תקח הכר שנוהגין לתת על גב החמור בעת שרוכבין עליו ותשים ג"כ על גביך: ואין רצונם לצוות בזה על האדם שיהיה חמור חבוש לכל מי שיכנהו בשם הגנאי הזה ויהיה מתג ורסן בפיו שלו אלא להורות שאל יעמוד על מדותיו ויבקש לנקום ולנטור מחברו או לשנוא אותו על כל דבר גנאי ועלבון אלא ימחול לו: והוא כאלו אמרו **חברך קרייך חמרא שבוק או מחול ליה:** אף כאן כך יהי רחוק מלבך הכעס והשנאה וכ"ש הנקימה והנטירה על העלבון עד שתהי' מוכן ומזומן לקבל עוד מכות כהנה וכן בענין הגזילה מוטב שתתן לחומס גם את הכתונת משנוא אותו על כך או מהביאהו לידי היזיקות גדולות: כלומר שיעשה כל אדם עם חבירו לפנים משורת הדין כמוהם בפרק הגוזל עצים דף ק' ע"א בפסוק והודעת להם את הדרך

ל לְכָל־שֹׁאֵל מִמְּךָ תֵּן וְהַנֹּשֵׂא אֶת־אֲשֶׁר לְךָ לֹא תִגֹּשׂ׃ לא וְאֶת־
אֲשֶׁר תֹּאבוּ כִּי בְנֵי אָדָם יַעֲשׂוּ לָכֶם עֲשׂוּ כְמוֹ־כֵן גַּם אַתֶּם לָהֶם׃
לב וְאִם תֶּאֶהֱבוּ אֶת־אֹהֲבֵיכֶם מַה־גְּמוּלְכֶם· הֵן גַּם הַחַטָּאִים אֹהֲבִים
אֶת־אֹהֲבֵיהֶם׃ לג וְאִם תֵּיטִיבוּ לִמְטִיבֵיכֶם מַה־גְּמוּלְכֶם· הֵן גַּם
הַחַטָּאִים עֹשִׂים כְּמוֹ־כֵן׃ לד וְאִם תַּלְווּ אֶת־אֵלֶּה אֲשֶׁר תְּקַוּוּ לָקַחַת

ענה בי ואם לא למה תכה אותי: מכאן יש לראות לכל איש אמונה העומד ברוחו שאין בדברי ישוע התרעמות ותלונה על המכות אלא שאלה בעלמא למה הכהו וזו לכ"ע שרי כאשר ביארנו למעלה. ובפרט במעשה הזה כדי שלא יאמרו השומעים מן הדין הוא נלקה לפי שדבר סרה על הכהן הגדול והשיב לו שלא כהוגן והוא לא נתן תפלה לא לאלהים ולא לנשיא אלא אדרבה השיב אותו בהכנעה ובנחת כנראה מדבריו ולפיכך שאל למכהו כדי להראות שהמכה הוא עבד בליעל: א"כ אין כאן סתירת הדברים. וסתירת יסוד דת הנוצרים: והראיה מפאול היא ראיית הבל ושטות כי רוח אחרת היתה בו ואין לי להאריך בזה כאן כי קצר המצע מהשתרע והוא דבר שאעירך עליו במקומו באם יזכני אלהים להשלים גם הספר מעשי השלוחים הנקרא אקטא אפאסטאלארום: ומה שטונה כסיל באולתו ואומר שהנוצרים אומרים שתורת ישוע היא קלת השמירה הם דברי איש חמסי' ובוגד המסלף דברי צדיקים· כי לא אומרים הנוצרים שתורת ישוע היא קלת השמירה בבחינתה אלא רק בבחינת חסדי השם הגדולים. במתנת רוח הקודש הנותנת ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה לעשות חיל בשמירת התורה והמצות החמורות כי זאת היא ההבטחה שנתן השם על הימים הללו שהם ימי ברית החדשה כמ"ש יחזקאל ל"ו **והסרותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר:** ואומר **ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחוקי תלכו ומשפטי תשמרו ועשיתם** ועיין גם על הענין הזה למטה בסימן י"ח פסוק כ"ב הנך אתה רואה שכל דברי המין יגעים ובטלים ואין בהם ממש ופי כסיל מחתה לו ושפתיו מוקש נפשו: (ל) **לכל שואל ממך:** לאמור שאם יבקש אדם דבר בדרך בקשה לצורכו מצוה לתת לו: ע"ד **פזר נתן לאביונים** (תהלי' קיב): **הנשא וגו':** אזהרה למלוה שלא יתבע ויגבה את חובו באכזריות דהיינו אם ישאל איש בגד או כיוצא בו וישתמש בו כשלו ולא ישיב לבעלו אעפ"כ לא יגוש ויגבה אותו ממנו באכזריות ובחזק חברו: (לא) **ואת אשר תאבו וגו':** מצינו בבמה מדליקין דף ל"א שבא דרך הזה לימד הלל הזקן את הגר כל התורה כולה על רגל אחת ושינה רק מעט את הפסוק הזה בלשון ירושלמי באמרו **דעלך סני להברך לא תעביד וכו':** לפי שהדברי' האלה כוללים כל המצות של אהבת חברו כאשר גם אהבת חברו היא רגל שעליה עומד התורה כאשר הארכתי בזה בעל שני לוחות הברית באות ש: (לב) **מה־גמולכם:** כלומר מה היא גמילות חסדכם מה שכר תהי' לכם ע"ז הלא גם הרשעים יעשו כן: (לד) **ואם תלוו** וגומר מדבר הכתוב כנגד מדת בני אדם הנוהגין לעשות חסד ולעזור לאחרים בכל מיני עזר לא לשם שמים אלא משום הנאתן: דהיינו אם עבר על ראובן שהי' עשיר שטף קצף מים או אש או מלחמה וכיוצא בו ומך ומטה ידו עם אחיו ושמעון רואה ומתבונן שאם יבא איש אחר ויחזיק ביד ראובן אז ישגה אחריתו מראשיתו ויוכל ראובן אחר כך לשלם קרן וחמישתו יוסיף עליו בכל מיני ג"ח לפיכך הוא שמעון בא וסומך את ראובן בכסף ובזהב: לכן מזהיר ישוע תלמידיו מן הדרך הזה באמרו ואם תלוו וגו' כלומר אם תלוו את בני אדם האלה אשר אתם רואי' ויודעי' שתהי' לאל ידם לשלם קרן וחומש ושיש תקוה לקבל מהם כל מיני טובות מה היא חסדכם ר"ל אין זו גמילות חסד ואין ראוי לשכר כי וגו'

וכל הדברים נכוחים למבין. דבר מתוך דבר וישרים למוצאי דעת דעת עליון לדבר ולהשכיל ואין לי צורך לענות על משובה כזאת אחרי חקי מזה וחסרי לב ס"ה בעל חיזוק האמונה ובעל נצחון הטועים בדברים האלה עד מאוד בחשבם שכמשמעם כאמרים ושהמאמר הזה הוא עזר גדול לעלילותיהם ברשע ולזימות זו חשבו ולפיכך פוערים כאן פיהם פי כסיל ופי מרמה ואומרים שהמאמר הוא חרב פיפיות בידם חרב לה' וחרב לעמו לעשות נקמה בגויים נקמות אלהיהם לעלות אל מגדל הנוצרים מבצר עת מבטחם להשחית ולנתוץ חיל וחומה ולהרוס יסודו יסוד תורתם ואמונתם תוכחות בלאומים לבא בארמנותיהם לבזות כל אוצרותיהם לעשות בהם משפט כתוב בפסוקים האלה כי הנה הדריכו הפוקרים לשונם שקר ולא לאמונה אמון אין בם הטוה לא כלאו: אך כדי לגלות זדון לבם אבוא כאן רק דברי הראשון בריבו ואעריך על כל דבר דבר על אפניו: הם קול הכסיל **אהבו את אויביכם וגו' זאת המצוה לא ראיתי שום נוצרי שיקיים אותה כי אפי' ישוע עצמו לא הי' מתנהג כמו שהי' מלמד לאחרים כי הנה מצינו ביאן פרק י"ח פסוק כ"ב כאשר הכהו איש אחד על הלחי לא נתן לו לחיו השנית אלא התרעם אפי' על ההכאה האחת באמרו למה מכה אתה אותי: וכן מצינו בפעלי השליחים פרק כ"ג פסוק ג' כאשר גזר הכהן להכות את פאול על הלחי לא נתן לו לחיו השנית אלא קללו באמרו האל יכה אותך וכו': והנה זה הדבר עומד כנגדם וסותר יסוד דתם והנה פאול שהי' נאמן ביתו של ישוע ולא יכול לקיים מצוותיו א"כ שאר מאמיניו איך יוכלו לקיים ע"כ**: והנה כל דבריו הם דברי נרגן ודברי בוגד: כי בראשון לא מחכמה שאל על זאת שענין הפסוקים הנזכרים כפשוטם ע"פ פירוש המלות: שבדעתו כבערה שכוונת ישוע היתה במאמר הזה לתת חרב ביד היהודים לבא בטח על הקוראים בשמו ולבזות יגיע כפם ואת יתרם יחרימו ואותם ישמידו מתחת שמי ה'? זה לב סורר ישראל תאות מחשבותם תמיד: וברוך ה' אשר לא נתן מאווי רשע והלא זה דבר אשר לא יסבלהו השכל כי ידוע ומפורסם לכל בעל דעת שכל הרוצה להקים לו עם לשם ולתהלה על עולם לא יצוה להם שיתנו פעולתם לשלל ולבז וגום למכים ולחיים למורטים אותם חנם ושלא יאמרו דבר ויאספו בלי משפט כי אז יהיו למרמס ולמאכל לאויביהם ושסוהו כל עוברי דרך ושמהרה יכרת מארץ זכרם ותכרון זה אשר נקרא שמו עליהם: והנה אף לדעת היהודים הי' לב ישוע לאסוף לו עם לא מעט כדי לעשות לו שם בארץ ושיקרא שמו עליהם לעולמי עד ואיך יעלה על לב איש שיצוה להם כדבר הזה ויסגיר את נאמניו ושומרי בריתו חנם ביד אויבו שמו הלא במהרה יכלו מני ולא יזכר שם הנוצרים עוד: אלא על כרחך צריך אתה לומר שפי' הפסוקים הוא על פי הענין שביארנו למעלה באר היטב דהיינו שבא הכתוב רק להזהיר מנקימה ונטירה ושנאת הלב על העלבון וגומר: א"כ תחלת דברי פי אויב סכלות באמרו **זאת המצות לא ראיתי שום נוצרי שיקיים אותה** כי לא מצווים הם הנוצרים להיות טרף לשיני גוי עז פנים גוי חוטא ואבד עצות עצת ה' אשר יעץ עליהם לטובה: שנית בפקרו שאפי' ישוע עצמו לא התנהג כמו שהי' מלמד לאחרים לפי שהתרעם אפי' בהכאה האחת ואמר למכהו למה תכה אותי הם ג"כ דברי רוח ושקר כי לא הי' ישוע מלמד לאחרים כדעת איש בער כאשר הוכחנו ולא התרעם בהכאה האחת רק כוון לגלות צדקתו ולהוכיח לרשע את רשעתו על פניו: והמעשה שהי' כך הי': כתוב בבשורת יוחנן פרק י"ח פסוק י"ט אחר שנתפס ישוע הובא לכהן הגדול: **וישאל הכהן הגדול על תלמידיו וגו' ויען ישוע ויאמר (בנחת) למה זה תשאל אותי** (אי אפשר לו לאדם להעיד על עצמו הלא לא בסתר דברתי אל בני אדם אלא לעיני כל בפרהסיא): א"כ למה זה תשאל אותי שכל השומעים את דברי הנה הם יודעים אשר דברתי: ובדברו את הדברים האלה הרים אחד מן השוטרים את ידו ויך את ישוע על פיו לאמר הכדבר הזה אתה משיב לכהן הגדול: ויען ישוע ויאמר אם הרעותי לדבר

מב וְאֵיכָה תֹאמַר לְאָחִיךָ · אָחִי הַנִּיחָה לִּי וְאוֹצִיאָה אֶת־הַמֹּץ אֲשֶׁר
בְּעֵינֶךָ · וְלֹא־תָשִׂים לִבְּךָ אֶל־הַקּוֹרָה אֲשֶׁר בְּעֵינְךָ גַּם לָךְ · חָנֵף הוֹצֵא
בָרִאשֹׁנָה אֶת־הַקּוֹרָה מֵעֵינֶךָ וְאָז רָאֹה תִרְאֶה אֵיךְ לְהוֹצִיא אֶת־הַמֹּץ
אֲשֶׁר בְּעֵין אָחִיךָ׃ מג כִּי אֵין עֵץ טוֹב אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פְּרִי רָע · וְאֵין
עֵץ רָע אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פְּרִי טוֹב׃ מד כִּי כָל־עֵץ בְּפִרְיוֹ יִתְנַכֵּר ·
כִּי לֹא מִקּוֹץ יַאַסְפוּ תְאֵנִים וְלֹא מֵחֲרֻלִּים יִבְצְרוּ עֲנָבִים׃ מה אִישׁ
טוֹב מִן הָאוֹצָר הַטּוֹב בִּלְבָבוֹ יוֹצִיא טוֹב · וְאִישׁ רָע מִן הָאוֹצָר הָרָע
בִּלְבָבוֹ יוֹצִיא רָע · כִּי מִמְּלֹא הַלֵּב יַבִּיעַ פִּיו׃ מו וְלָמָּה תִקְרְאוּ
לִי אֲדֹנִי אֲדֹנִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְדַבֵּר׃ מז כָּל הַבָּא
אֵלַי וְשֹׁמֵעַ דְּבָרַי וְעֹשֶׂה אֹתָם אַרְאֶה אֶתְכֶם לְמִי הוּא דוֹמֶה׃ מח
דּוֹמֶה הוּא לְאִישׁ בֹּנֶה בַיִת אֲשֶׁר חָפַר וְהֶעֱמִיק וַיְיַסֵּד יְסוֹד בַּסָּלַע ·
וּבִהְיוֹת שֶׁטֶף וַיִּשְׁטְפוּ הַמַּיִם אֶת־הַבַּיִת הַהוּא וְלֹא יָכְלוּ לְהָנִיעַ אֹתוֹ

מעיניך הוא אומר לו טול קורה מעיניך כדאיתא בערכין דף ט"ז ע"ב : **את־המוץ :** ר"ל עבירה קלה : כי פי' קיסם הוא חתיכת עץ קטנה הנופלת לפעמים לעין האדם : **ואת הקורה :** עבירות גדולות וחמורות : (מב) **הניחה לי :** עמוד והמתן לי כמו הרף ואגידה לך (שמואל א' סימן ט"ו) **ואוציא :** כלו' אוכיח אותך על חטאתיך : וכל זה כמו בפסוק שלפניו : והוא קרוב לזה מה שאמרו בלשון החכמים איך תאמר טול מבין עיניך קיסם הסבורה ועל עפעפיך כעובי הקורה : **הוצא בראשונה את הקורה :** ר"ל יפשפש במעשיו ויקשוט את עצמו תחילה : **ואז ראה תראה וגו' :** ואז תוכל גם לקשוט אחרים ולהוכיחם : (מג) **כי אין עץ טוב וגו' :** הפסוק הזה והבאים אחריו מורים על ענין הנכר ונותנים לו טעם ומודיעים ג"כ שיש להבחין ולהכיר את תוך לב האדם ממעשיו וממדותיו כי האדם עץ השדה (דברי' י"ט) : וכמו שטיבת העץ נכר מפריו כך טיבת לב האדם ממעשיו : ומלת לב כנוי אל רוח האדם כידוע : ואמר את הענין הזה במשלים שונים לחזק הדבר : (מד) **מקוץ יאספו תאנים :** כלו' הקוצי' לא יעשו תאנים לפיכך א"א לאספם משם וכן הסנה : (מה) **מן האוצר הטוב וגו' :** אוצר לב הטוב כנו' במשל על הקדושה שבנשמת האדם והפכו אוצר לב הרע שמלא טומאה תוך ומרמה : **יביע פיו :** פירושו יגיד וידבר מן **יביעון בפיהם** (תהלי' כ"ט) **תבענה שפתי תהלה** (שם קיט) : והוא מגזרת **נחל נובע מקור חכמה** (משלי' י"ח) וכן הוא אומר על הרשעים שפיהם יביע רעות (תהלי' ט"ו) : (מו) **ולמה תקראו לי אדוני וגו' :** רבים בזמן ההוא הכירו מתוך דברי ישוע ואותותיו ומופתיו שהוא בחיר ה' ומשום זה הגישו אליו וכבדו אותו אבל רק בשפתותיהם לפיכך מודיע להם שלא תועיל להם זאת כלל לפי שאינם עושים ושומרים את דבריו : (מז) **ועושה אותם :** כי לא המדרש הוא עיקר אלא המעשה : (מח) **והעמיק וגו' :** קרוב לזה מה שהמשילו בפרקי אבות את כל אדם שמעשיו מרובים מחכמתו לאילן שענפיו מועטין ושרשיו מרובים שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אותו ממקומו : כי החכמה היא לא לבד שיש לו לאדם לב להבין את דברי רבו אלא שיודע אותם ומתכוין לעשותם : **וישטפו המים :** ר"ל שבא בהמיה גדולה ובחזקה : אע"פ שאמת נוע אינה נופלת ברוב כ"א על הרוח

מֵהֶם מַה־גְּמוּלְכֶם · הֵן גַּם הַחַטָּאִים מַלְוִים אֶת־הַחַטָּאִים בְּרֶדֶף
שִׁלְמוֹנִים׃ לה אַךְ אֶהֱבוּ אֶת־אוֹיְבֵיכֶם וְהֵיטִיבוּ וְתַלְווּ בְּלִי תִקְוַת
גְּמוּל · וְהָיָה שְׂכַרְכֶם רַב וִהְיִיתֶם בְּנֵי עֶלְיוֹן · כִּי טוֹב הוּא לְלֹא מַכִּירֵי
טוֹבָה וְלָרְשָׁעִים׃ לו לָכֵן הֱיוּ רַחֲמָנִים כַּאֲשֶׁר גַּם אֲבִיכֶם הוּא
רַחוּם׃ לז לֹא תִשְׁפְּטוּ וְלֹא תִשָּׁפֵטוּ · לֹא תַרְשִׁיעוּ וְלֹא יַרְשִׁיעוּ
אֶתְכֶם · שַׁמְטוּ וְיִשָּׁמֵט לָכֶם׃ לח תְּנוּ וְיִנָּתֵן לָכֶם · מִדָּה שְׁלֵמָה
מוּצָקָה וּמוּנָעָה וּמְשִׁיקָה נָתוֹן יִתְּנוּ אֶל־חֵיקְכֶם · כִּי בַמִּדָּה אֲשֶׁר
תָּמֹדּוּ בָהּ יִמַּד לָכֶם׃ לט וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם מָשָׁל · הֲיוּכַל עִוֵּר לִנְהַג
אֶת־עִוֵּר בַּדָּרֶךְ · הֲלֹא שְׁנֵיהֶם יִפְּלוּ בַבּוֹר׃ מ הַתַּלְמִיד אֵינֶנּוּ גָדוֹל
מִמּוֹרֵהוּ וְכָל־אִישׁ הַשָּׁלֵם יִהְיֶה כְּמוֹרֵהוּ׃ מא וְלָמָּה תַבִּיט אֶת־
הַמּוֹץ אֲשֶׁר בְּעֵין אָחִיךָ וְאֶל־הַקּוֹרָה אֲשֶׁר בְּעֵינְךָ לֹא תָשִׂים לִבֶּךָ׃

להעשות גם להם כאת מדה כנגד מדה: (לה) **גמול** לא לקבל כסף ותרגי' כדרך הכתובי' משום הכאתן וגם לא לנגוש את הקרן אם אין ללוה לשלום: (לז) **לא תשפטו:** אזהרה שלא יהא האדם מהרהר אחר מעשי חברו וידין לכף חוב מעשיו אלא לכף זכות כמ"ש בפרק אבות הוי דן את כל אדם לכף זכות: לפי שגם זאת היא כלל **ואהבת לרעך כמוך** שאמר עליה שלמה ועל כל פשעים תכסה אהבה (משלי י"ב) ועוד כי אלהים בוחן כליות ולב ולא כחם לשפוט ולשלם לאיש כמעשהו: **ולא תשפטו:** ר"ל אם תעשו אתם כן לחבריכם גם בני אדם אחרים לא ישפטו אתכם כי הקב"ה משלם מדה כנגד מדה כמו שמפרש: וכן **לא תרשיעו: שמטו:** אם פשע איש באחיו או בדברי' או במעשי' ימחול לו מיד ולא יהא חס על כבודו ויחשוב לנקום ולנטור כצ"ל: **וישמט לכם:** גם הקב"ה יסלח לפשעיכם: (לח) **תנו:** חזקו ברעכם בכל מיני עזר: **וינתן לכם:** מן השמים: **מוצקה:** היא שבוססין ודורכים את התבואה או שאר הדברים שמודדין בחזקה במדה כדי שתכיל יותר והיא לטובת הלוקח וכל זה דרך משל להרחבת הלשון להודיע שמדת טובה מרובה: **כי במדה וגו':** והוא מה ששנו בחלק ק' **במדה שאדם מודד מודדין לו:** (לט) **היוכל עור וגו':** רמז לאנשי מרמה הבאים להורות את העם בדרך אמת להתהלך לפני ה' בארצות החיים והם מורי שקר כי בעצמם לא ידעו את דרך ה' ולא הלכו בדרך אמת מנעוריהם כ"א מלאים מרמה ובצע וחנופה: ומפני זה הם כעורים ולא יכלו גם המה להדריך את העם בדרך ישרה כ"א בדרך עקלתון והמה כושלים ואחרים עמם: והוא ע"ד מה שדרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא בב"ק דף כ"ב **כדרגיז רעיא על ענא עביד לנגדא סמותא:** וענין המשל הזה בפרט על הפרושי' ועל הסופרים בימים ההמה: (מ) **התלמיד איננו גדול:** כלומר יותר מרבו: כי ברוב ילמד התלמיד רק מה שלמד מרבו: **וכל איש השלם:** כלו' תלמיד נכון והגון הוא לדעת את עצמו אם הוא כרבו: כלומר אם הוא עושה מעשי רבו והולך בדרכיו כי כן דרך הבריות לקרוא תלמיד הגון אם כן מדותיו כמדת רבו: וזה מוסב לפסוק שלפניו: ר"ל אם המורי דרך שהם הסופרים והרבנים לא ידעו את דרך האמת ולא יעשו מעשי אמת תלמידיהם מהיכן ידעו? רבי לא שנה ר' חייא מנא ליה: (מא) **ולמה תביט:** אזהרה שלא יוכיח אדם את חברו בעוד שהוא עצמו עושה מעשי' כאלה ורעים מאלה: כי אם יאמר לחברו טול קיסם

לך וילך · ולאחר · בוא ויבא · ולעבדי · עשה זאת ויעשה:
ט וישמע ישוע את־אלה ויתמה עליו · ויפן ויאמר אל־ההמון ההולך
אחריו · אני אמר לכם · גם בישראל אמונה גדלה כזאת לא מצאתי:
י וישבו השלוחים אל־הבית וימצאו את־העבד אשר חלה כי נרפא
לו: יא ויהי ממחרת וילך לעיר הנקראת נאין · וילכו אתו רבים
מתלמידיו והמון רב: יב וכאשר קרב אל־שער העיר והנה מת
מוצא בן יחיד לאמו והיא אלמנה · והמון רב מן העיר עמה:
יג וכראות אתה האדון ויכמרו רחמיו עליה ויאמר לה · אל־תבכי:
יד ויגש ויגע במטה ויעמדו הנשאים ויאמר · נער אני אמר לך ·
קומה: טו וישא עצמו המת וישב ויחל לדבר · ויתן אתו לאמו:
טז ויראה אחזה את־כלם ויכבדו את־האלהים לאמר · הנה נביא
גדול קם בקרבנו ופקד האלהים את־עמו: יז ויצא עליו קול הדבר
הזה בכל־יהודה ובכל־הככר: יח וליוחנן הגידו תלמידיו את־כל־
אלה: יט ויקרא יוחנן אל־שנים מתלמידיו וישלח אל־ישוע לאמר ·
האתה הוא הבא או אם־נחכה לאחר: כ ויבאו אליו האנשים
ויאמרו · יוחנן המטבל שלחנו אליך לאמר · האתה הוא הבא או
אם־נחכה לאחר: כא ובשעה ההיא רפא רבים מחליים ונגעים
ורוחות רעות ולעורים רבים נתן ראות עינים: כב ויען ישוע ויאמר

אל יפלא ממך דבר לפי שאתה אדון הכל על אחת כמה וכמה: (יא) **נאין**: עיר היא בגבולו של יששכר בגליל: (יב) **מוצא**: לקבורה: (יג) **המון רב**: לקיים מצות הלוית המת: **האדון**: ישוע: **ויכמרו**: כנוי לרחמנות מן נכמרו נחומיו: (יד) **ויגע במטה**: שנושאין עליה את המתים: **אומר**: לא התפלל עליו ולא גהר עליו ויחם בשרו כאליהו וכאלישע ולא אמר בלשון בקשה **תשב נא נפש הילד הזה אל קרבו ויחי** (מלכים א׳ סימן י״ז פסוק כ״א כ״ב) שם ב׳ סימן ד׳ פסוק ל״ד) אלא אמר בדרך צווי **אני אומר לך קומה** להגיד שהוא אשר בידו נפש כל חי ולדברו עמדו הכל כי הם עבדיו: (טז) **נביא גדול וגו׳**: קוראים אותו גדול משום מעלתו ושלטונו כי לא תמצא בכל הנביאים שעשו כן אחד אלא בבקשה ובתחנונים אבל זה בצווי המכר תהוא כביא גדול שאין לך גדול ממנו: (יח) **וליוחנן הגידו**: כבר אסור הי׳ יוחנן בעת ההיא בבית האסורים במצות הורדוס הרשע על שהוכיח אותו בדבר אשת אחיו שלקחה לו לאשה בחיי אחיו כנ״ל: **כל אלה**: כל האותות והמופתים אשר עשה ישוע ובפרט שהחיה את בן האלמנה: (יט) **וישלח האתה הוא הבא** וגו׳: לא עשה יוחנן זאת אלא משום תלמידיו כדי שידברו גם הם עם ישוע ויראו ויאמינו כי הוא המשיח ומלכותו לא מן העולם הזה השפל אלא מלכות עולם: כי יוחנן בעצמו ידוע ידע שהוא בולאי זה הבא כאשר הודה בספר הזה סימן ג׳ ובמקומות אחרים: (כא) **נתן וגו׳**: ר״ל נתן להם בחמלה את ראיית העינים ופקח אותם שיכלו לראות: (כב) **עורים**

כִּי יֻסַּד בַּסָּלַע: מט וְהַשֹּׁמֵעַ וְלֹא עָשָׂה דּוֹמֶה הוּא לְאִישׁ בֹּנֶה בַיִת
עַל־הָאָרֶץ בְּלִי יְסוֹד • וַיִּשְׁטְפוּ אֹתוֹ הַמַּיִם וַיִּפֹּל פִּתְאֹם וַתְּהִי מַפֶּלֶת
הַבַּיִת הַהוּא גְדוֹלָה:

ז א וַיְכַל אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵי הָעָם וַיָּבֹא אֶל־כְּפַר־נָחוּם:
ב וְהִנֵּה עֶבֶד שַׂר מֵאָה אֶחָד חָלָה לָמוּת וְהוּא יָקָר לוֹ: ג וַיִּשְׁמַע
אֶת־שֵׁמַע יֵשׁוּעַ וַיִּשְׁלַח אֵלָיו אֶת־זִקְנֵי הַיְּהוּדִים וַיִּשְׁאַל מֵאִתּוֹ לָבוֹא
וּלְרַפֵּא אֶת־עַבְדּוֹ: ד וַיָּבֹאוּ אֶל־יֵשׁוּעַ וַיִּתְחַנְּנוּ לוֹ בְּהַפְצַר לֵאמֹר •
כִּי שָׁוֶה הוּא שֶׁתַּעֲשֶׂה לוֹ זֹאת: ה כִּי אֹהֵב הוּא אֶת־עַמֵּנוּ וּבֵית־
הַכְּנֶסֶת בָּנָה לָנוּ: ו וַיֵּלֶךְ יֵשׁוּעַ אִתָּם • וְכַאֲשֶׁר לֹא הָיָה עוֹד רָחוֹק
מִן הַבַּיִת וַיִּשְׁלַח אֵלָיו שַׂר הַמֵּאָה מֵרֵעָיו לֵאמֹר לוֹ • אֲדֹנִי אַל־תַּטְרִיחַ
עַצְמְךָ כִּי אֵינֶנִּי שָׁוֶה שֶׁתָּבֹא בְּצֵל קֹרָתִי: ז לָכֵן לֹא הוֹקַרְתִּי אֶת־
עַצְמִי לָבוֹא אֵלֶיךָ • אַךְ דַּבֵּר נָא דָּבָר וְיִתְרַפֵּא נַעֲרִי: ח כִּי גַם אָנֹכִי
אִישׁ מָפְקָד תַּחַת מֶמְשָׁלָה וְיֵשׁ אַנְשֵׁי צָבָא תַּחַת יָדִי • וְאִם אֹמַר לָזֶה •

והרעש כמו וינוע אמות הספים (ישעיה ו׳) מ״מ נהגו לומר ע״ד ההשאלה גם על מים ונהרות שמרוצתן בחזקה: וכן אמרו ע״ל המליצה שנקרא גיחון לפי שהי׳ הולך והומה והמייתו גדולה מאוד עד כי ירעש וירעם והולך והומה כמו שפירש רש״י בראשית ב׳ י״ג:
(מט) **בלי יסוד:** ודומה לאילן שענפיו מרובין ושרשיו מועטים והרוח באה ועקרתו והפכתו על פניו: **מפלת:** הנפרד מפלה בקמץ הפ״א ולמ״ד על משקל הכרה ובסמוך הכרת פניהם (ישעיה ג׳): ור״ל נפילת הבית וחרבתו:

ז (א) **כפר־נחום:** עיר בגליל על שפת ים כנרת בחלק של זבולן ונפתלי והיא עיר גדולה ומרובה באוכלסין: ועלתה בזמן הזה עד לשמים כי סחרה עם כל גויי הארץ לפי שעל ימים יסדה וכוננה לבא ולצאת באניות: והיא גם עיר מושב ישוע המשיח כמ״ש במתי׳ סימן ד׳ פסוק י״ג שעזב ישוע את עיר נצרת ויבא לגור בכפר נחום:
(ב) **עבד שר מאה:** ר״ל שהי׳ עבד לאיש אחד שהוא שר מאה על חיילות הרומיים:
והוא יקר לו: ע״ש שכלו ונאמנותו: ע״ד **רצון מלך לעבד משכיל** (משלי י״ד):
(ג) **שמע ישוע:** ששמע עליו תמיד שהוא מדבר בצדקה ורב להושיע: **זקני היהודים:** הם ראשי העם והפרנסים: לפי שערל גוי היה חושב בדעתו שלא ישא ישוע את פניו כדרך הפרושים שנהגו פרישות אפילו מדבר עם גוי כדי שלא יפול מרוקו על בגדיהם וצריכים לטבילה: וכן הוא מודה בעצמו בפסוקים הבאים שמתוך בושה לא הלך אליו:
(ה) **כי אהב הוא את עמנו וגו׳:** לא הוא כשאר אנשי המלחמה החומסין וגוזלין אלא רוח אחרת אתו כי הוא הטיב לנו ובנה לנו גם בית הכנסת: (ז) **לכן:** לפי שאינני ראוי לכך: **אך דבר נא:** מגיד שהאמין הגוי הזה שגדול כח ישוע יותר מכל הנביאים לפי שלא היתה יכולת בידם לעשות נס כזה בדבור אחד: **נערי:** ר״ל עבדי כמו שנזכר בפסוק ב׳ כי דרך המקראות לקרא לעבד נער ויקח את שני נעריו (בראשית כ״ב):
(ח) **תחת ממשלה:** ר״ל ברשותו של השר והוא השר אלף או שר צבא רומי: ואם יש לאל ידי לעשות ולצוות כרצוני לאשר ברשותי ואני רק אנוש בשר ודם אתה שבידך הכל

הנאמר למעלה בשם היוסיפון והכין לה' עם מוכן והשיב רבים מבני ישראל אל ה' אלהיהם והשיב לב אבות על בנים וגו' כדברי המלאך אל זכריהו אביו למעלה בסימן א' פסוק ט"ז י"ז והוא נקרא גם נביא עליון כנבואת אביו (שם פסוק ע"ו) אם כן בעל כרחך יוחנן הוא זה הנקרא שם נביא בשם אליהו הנביא: ואלה הם דברי ריבות בשערי היהודים על הנוצרים: ואע"פ שחכמי היהודים מודים שאמת היה שיבוא אליהו הנביא קודם למשיח ע"פ הפסוק **הנה אנכי שלח לכם את אליהו הנביא** וגו': מ"מ נחלקו מפרשיהם בענין הזה ומתאמצים בפירושים לעקם הישרה יושר דברי אמת בענין ראש דברי הנביא בסימן ג' כדי להטותם מדרך אמת ומדרך שהובא כאן בפסוק וחולקין על יוחנן ואומרים שהוא לא זה היה המיועד מפי הנביא לפי שלא נאמר שם **הנה אנכי שלח לכם את איש כמו אליהו אלא נאמר אליהו סתם**: ומשום זה מדברים עתק ואומרים **ששקר העיד עליו המעיד שהוא היה אליהו ושהמכוין ממנו בזו העדות כדי שיאמינו בו שהוא משיח** וכו': אבל כדי להעמיד הדבר הזה על בוריו אוכיחך ואערכה לעיניך בראשונה שהפשוט כמו שכתב אמת ר"ל שראש דברי הנביא בסימן ג' מדברים בביאת המשיח ובשליחות מלאכו והוא אליהו כסוף דבריו בסימן ד': שנית שיוחנן זה הוא המיועד מפי הנביא מקדם בשם אליהו אע"פ שנאמר אליהו סתם א"כ תתחייב אח"כ שעד אמת העיד עליו אמת שהוא אליהו א"כ המעיד אמת ג"כ ומשיח אמת היה: וכדי לפרק הרים הרי הע"ברים הרים גבנונים והרי בתר ולשבר סלעי המחלוקות ולהרים כל מכשול בענין הזה מדרך עם עקש עם עמקי שפה וכבדי לשון ולעמוד על אמתת הדבר צריך להקדים עקר כוונת הנביא מסימן ג' עד סוף נבואתו ואחרי כן אשיב דבר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון: והנה כלל כל דברי הנביא מהנני שלח מלאכי עד הנה אנכי שלח לכם את אליהו הנביא והשיב לב אבות על בנים וגו' הוא להודיע כי לא אל חפץ רשע הוא ולא יגורו רע אלא שכל מחשבות רע תועבה בעיניו וכי יש אלהים שופטים בארץ אשר ישפט תבל בצדק ועמים באמונתו לשלם לאיש כמעשהו לצדיק טוב יהיה וכפרי מעלליו יתן לו ולרשע רע גמול ידיו יעשה לו: והוא לפי שקנאו קנאת מבני דורו של הנביא ברשעים וטוב להם ואמרו בלבם שוא עבוד אלהים וירפו ידיהם במצות ובצדקה ובכל דבר שיש בו טורח או חסרון כיס כגון תרומות ומעשרות ומתנות לעבוד עבודת בית אלהים: כי אמרו בסוף סימן שלמעלה **כל עשה רע טוב בעיני ה' ובהם הוא חפץ** בסימן ג' פסוק י"ד התרעמו על מלותיו של הקב"ה באמרם **ומה בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קדורנית מפני ה' צבאות: ועתה אנחנו מאשרים זדים וגו':** ואם השיב להם הנביא לאמר שיבא אלקים ויעשה משפט ברשעים ויתן שכר טוב לצדיקים שאלו ואמרו **איה אלהי המשפט**: לפיכך אמר להם הנביא מפי הגבורה בסימן ג' **שעוד מעט ויבא אלהי המשפט כאש מצרף וכבורית מכבסים** והוא יקרב אליהם למשפט והיה **עד ממהר** וגו': ואז ישובו וראו מה בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו: אבל מקודם לכן ישלח את מלאכו כלומר את שליחו לפנה דרך לפניו לתקן מחשבות בני האדם ולהכין לבם בתשובה כדי שלא יבא אליהם בעודם ברשעתם ויכה את כל הארץ חרם: וכן בסימן ד' מתחיל ואומר **כי הנה היום בא** כלומר יום דין לרשעים בוער כתנור וגו': **וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה** וגו': א"כ מוכח מכאן שסוף סימן ב' דהיינו הפסוק **הוגעתם** ה' **בדבריכם** וגו' שייך לפי ענין ומשמעות הדברים לראש סימן ג' וסוף דברי סימן ד' מקושרים בקשר הענין לראש דברי סימן ג': ולפי זה ראש הנבואה הזאת נעוץ בסופה וסופה בתחילתה רק שנשתנו הדברים בלשונות שונות כדרך הנביאים לחזק הפעולה: כי ראש סימן ג' היא תשובה לסוף הפסוק שלפניו: כי בפסוק שלפניו שאלו ואמרו **איה אלהי המשפט**: על זה אמר להם הנביא תיכף בראש הסימן ג' מפי אלהי המשפט **הנה שלח מלאכי ופנה דרך לפני ופתאום יבא**

אֲלֵיהֶם · לְכוּ וְהַגִּידוּ לְיוֹחָנָן אֵת־אֲשֶׁר רְאִיתֶם וּשְׁמַעְתֶּם · כִּי עִוְרִים
רֹאִים פִּסְחִים הֹלְכִים מְצֹרָעִים מְטֹהָרִים חֵרְשִׁים שֹׁמְעִים מֵתִים קָמִים
עֲנִיִּים מִתְבַּשְּׂרִים׃ כג וְאַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִכָּשֶׁל־בִּי׃ כד וַיֵּלְכוּ
מַלְאֲכֵי יוֹחָנָן וַיָּחֶל לְדַבֵּר אֶל־הֶהָמוֹנִים עַל־יוֹחָנָן · מַה־זֹּאת אֲשֶׁר
יְצָאתֶם הַמִּדְבָּרָה לִרְאוֹת · הַקָּנֶה אֲשֶׁר יָנוּעַ מִפְּנֵי הָרוּחַ׃ כה וּמַה־
זֹּאת אֲשֶׁר יְצָאתֶם לִרְאוֹת · אִם אִישׁ לָבוּשׁ בִּגְדֵי חֲמֻדוֹת · הִנֵּה
הַמִּתְנַהֲגִים בִּלְבוּשֵׁי הוֹד וּבַעֲדָנִים בְּאַרְמְנוֹת מְלָכִים הֵמָּה׃ כו וּמַה־
זֹּאת אֲשֶׁר יְצָאתֶם לִרְאוֹת · הֲנָבִיא · אָמְנָם אֲנִי אֹמֵר לָכֶם · עוֹד יוֹתֵר
מִנָּבִיא׃ כז זֶה הוּא אֲשֶׁר כָּתוּב עָלָיו · הִנְנִי שֹׁלֵחַ מַלְאָכִי לְפָנֶיךָ

רואים וגו': כוונתו בזה שיתבוננו במה שאמר ישעיה בסימן ל"ה ה' ו' **אז תפקחנה עיני עורים ואזני חרשים תפתחנה: אז ידלג כאיל פסח וגו'**: שהן הן אותות המשיח · ולמדו מזה שהוא זה הוא לפי שאחת מהאותות האלה לא נעדרה בו ועוד רבות מאלה נעשו בימיו על ידו: **עניים**: הם נכאי רוח והחרדים אל דברי ה' (ישעיה ס"ו): **מתבשרים**: כאומרו להם דברים טובים ודברי נחומים לדברי בשורה טובה והוא שיושעו בה' תשועת עולמים: הה"ד **לבשר ענוים שלחני** (שם ס"א א'): (כג) **ואשרי האיש וגו'**: לפי שהיו תלמידי יוחנן והרבה אנשים אחרים אנשי מבולבלי הדעת אנשי עולם הזה סוברים שימלוך מלך המשיח כמלכי בשר ודם לפיכך הזהיר אותם שלא יחשבו מחשבות רעות כהנה לא יאמינו בו על שהוא נכה ודל אישים כי מלכותו לא מן העולם הזה השפל כי כל ענין המשיח הוא אלהי ולא גשמי כאשר הוכיח בעל נצח ישראל דף מ"ח ע"ב: והוא דבר שנכשלו בו כל עדת בני ישראל עד היום הזה · והאיש הזה ישוע אשר לא תאר לו ולא הדר איש מכאובות חרפת אדם ובזוי עם אשר מעוצר וממשפט לוקח ונגזר מארץ החיים ונתן את רשעים קברו וגו' הוא להם לאבן נגף ולצור מכשול לפח ולמוקש: ואע"פי שנפלו ונשברו ונוקשו ונלכדו אין להם עינים לראות ולב להבין שנואלו וחטאו ופשעו בה' על מאסם את משיחו ובצפיתם המה מצפים על המשיח שיעשירם וירכיבם על סוסים ויושיבם במסיבה כבני מלכים וישמחם באכילה ושתיה ובכל מיני זמר ותענוג: והוא שגעון ותקות הבל ותקות חנף כיום הזה · וזאת לא היתה תאות הנביאים ותשוקת הצדיקים מעולם כאשר כתבנו למעלה והארכנו בהקדמה: **יצאתם לראות**: כלומר למה טרחתם עצמכם כל כך ויגעתם לענות את כחכם בדרך הרחוקה כזו אל המדבר הגדול והנורא כי מה תאבה נפשיכם לראות פה הקנה אשר ינוד מרוח וגו': (כז) **אשר כתוב עליו** מלאכי סימן ג' פסוק א' רק שכתבנו כאן מעט כנויי איזה שמות לנכח מה שנאמרו שם בכנוי מדבר בעדו והוא בכוונת המדבר לפי מנהג הלשון: ומגיד הכתוב כאן בראשון שהפסוק הזה רוח משיח אלהי יעקב דברו בפיו של הנביא על ביאתו ועל שליחות מלאכו והוא הנקרא שם בנביא סימן ד' פסוק ה'. בשם אליהו הנביא שילך לפניו לפנה דרך ולתקן את האומה ולהכין לבה בתשובה קודם שיבא הוא בעצמו אל ההיכל ויתגל ויהדף הכל כאמור שם בנביא בסימן ג' פסוק ב' ג': שנית מודיעך שיוחנן הוא זה הנקרא שם בנביא בשם אליהו לפי שהוא (ר"ל ישוע) משיח אמת ה' כאשר הוכחנו למעלה ובפרט בהקדמה ויוחנן הלך לפניו ברוח ובגבורת אליהו ופנה דרך לפניו וקנא קנאה לה' אלהיו ולכבודו ולא נשא פנים אף למלך אלא הוכיח. הוכיחו על דבר. אשת איש ושם נפשו בכפו כאשר

נקרא שם הנביא בשם אליהו באמרו **לפי שהכתוב אמר בבירור הנה אנכי שלח לכם את אליהו הנביא כלשון הכתוב במלכים א' י"ח : ויהי כעלות המנחה ויגש אליהו וגו' : וכן בדברי הימים ב' סימן כ"א פסוק י"ב ויבא אליו מכתב מאליהו הנביא : אם היה כדברי הנוצרים היה הכתוב אומר הנה אנכי שלח לכם איש כמו אליהו הנביא ולא אליהו ממש וכו' :** והנה אלכלנו בדבריו שהם דברי איש בער אשר לא קרא ושנה לדברי הנביאים דברי חכמים וקלותם ולא בקי בסוגיות לשון המקרא והתלמוד ואודיע שהם אליהו הנביא נאמר ברמז על איש הדומה לאליהו : כי א"א לומר שאליהו הנביא הנזכר בד"ה ב' סימן כ"א פסוק י"ב אשר בא מכתב ממנו אל המלך יהורם בן יהושפט מלך יהודה הוא זה הכתוב בו **ויהי כעלות המנחה ויגש אליהו הנביא :** והלא זה אליהו כבר עלה בסערה השמימה בימי המלך יהושפט לפי מה שנאמר שם במלכים ב' סימן ג' פסוק י"א ששאל המלך יהושפט לאמר **האין פה נביא לדרוש את ה' מאתו : ויען אחד מעבדי המלך ישראל ויאמר פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו** ואלישע לא נפרד מעל אליהו אחר ששרתו עד עלותו כמ"ש **חי ה' וחי נפשך אם אעזבך** (שם ב' סימן ד' פסוק ו')· ומצינו בסדר עולם כי כבר היה לאליהו שבע שנים שעלה השמימה כשבא ליהורם המכתב ממנו : וכי תימא שכתב אליהו את המכתב הזה לפני עלותו א"כ היה כתוב וימצא בבנין כפעל או ויובא מכתב אשר הניח אליהו : וא"ת שנגלה אליהו ברוח לאחד מהנביאים ושם בפיו את דברי המכתב ואמר לו שיביא המכתב ליהורם ויאמר לו שזה המכתב שולח אליו אליהו כדי שיחשוב יהורם שזה המכתב בא לו מן השמים ויפחד ויכניע לבבו : איך אפשר שהמקרא לאלהי אמת ולתורת אמת ואשר בפיו רוח אמת יעבור באל תשקרו ואל תכזבו : חלילה לנו מלחשוב כזאת : אלא מאי ויבא אליו מכתב מאליהו הנביא שבא מאיש נביא שהיה דומה לאליהו בכל מיני מעלה כמו שמצינו שאלישע משח את חזאל (מלכים ב' סימן ח' פסוק י"ג) ואמר **הראני ה' אותך מלך על ארם :** וכי אלישע הראה ה' את חזאל למלך על ארם והלא את אליהו צוה למשוח אותו למלך (שם א' סימן י"ט פסוק ט"ו) וכן **את יהוא בן נמשי צווהו למשוח** (שם פסוק ט"ז) ובמלכים ב' סימן ט' תמצא שאחד מבני הנביאים משחו : אלא לפי שדומים היו לאליהו מעלה עליו הכתוב כאלו אליהו בעצמו משחם : כי דרך המקראות לדבר כן לפעמים כגון **ויך אלחנן בן יערי ארגים בית הלחמי את גלית** הגתי שמואל ב' סימן כ"א פסוק י"ט : וכי אלחנן הרג את גלית הגתי והלא דוד הרגו אלא מאי ויך את גלית הגתי שהכה את איש שהיה איש מדון וגדול בענקים כגלית הגתי משמע שנקרא גם איש אחר איש מדון וגדול כמותו של גלית בשם גלית על שם שהי' אחיו של גלית כלומר את מי שהיה עם גלית או מי שהיה דומה לו בקומה ובגבורה כאח : וכמוהו **השלום זמרי הרג אדוניו** (מלכים ב' סימן ט' פסוק ל"א) : וכי זמרי שמו הלא יהוא שמו וזמרי הוא שר מחצית הרכב למלך אלה אשר קשר עליו וימיתהו (שם א' סימן ט"ז פסוק ט' וי"ד) : אלא לפי שיהוא הרג גם כן את אדוניו כזמרי לפיכך נקרא כן : וידענו מדרך התוסים שדרך הכתוב לכנות את המשיח בשם דוד כמו **ואת דוד מלכם** (הושע ג') **ודוד עבדי נשיא להם לעולם** (ירמיה ל"ח) : דהיינו ברמז על המשיח : וכן דרך בלשון חכמים לקרא כל איש יודע מדע בלשונות ובחכמה בשם מרדכי כדאיתא בתוספות בריש רבי ישמעאל דף ס"ד ע"ב : אף כאן אין כוונת הנביא להגיד שישלח השם את אליהו הנביא ממש אלא איש אחר שבו רוח קנאה לאלהיו כרוח אליהו ודומה לו במדותיו אף שלא יקרא בשמו ולפיכך **לא נאמר אליהו התשבי** אלא **אליהו סתם :** וזו גם דעת הנשר הגדול ה"ה הרמ"בם בהלכות מלכים פרק י"ב הלכה ב' : וזה לשונו **קודם ביאת המשיח יעמוד נשיא או נביא אחד לישראל להכין לבם ולא אליהו ממש :** ולפי שיוחנן היה מושלם בכל מדות אליהו הנביא כמו שביארנו בסימן א' וישוע משיח

אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא אמר ה' צבאות: א"כ האדון ומלאך הברית (שהוא ענין אחד רק שכפל הדבר במלות שונות) הוא יהיה אלהי המשפט אשר בקשו: ומי הוא המלאך אשר ישלח לפניו לפנה דרך: וכי תימא שהוא משיח בן יוסף הרי כבר הוכחתי בהקדמה שהענין הזה מה שאמרו חכמי התלמוד בדבר משיח בן יוסף הוא הבל ורעות רוח: אלא מדכתיב למטה בסוף הנבואה **הנה אנכי שלח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום הגדול והנורא: והשיב וגו' פן אבא והכיתי את הארץ חרם.** הרי שני כתובים הבאים כאחד למוד מזה מה שלא נכתב בפירוש בזה ובזה מה שנסתם בזה: ולפי שאמר כאן הכתוב בפירוש **הנה אנכי שלח לכם את אליהו הנביא לפני בא וגו':** משמע שהמלאך הנזכר שם בסימן ג' סתם אשר יפנה דרך לפניו הוא אליהו הנביא: ומה שסתם הכתוב כאן את שם הבא ויכה את הארץ חרם כלומר מי הוא זה שישפט אותה במידת הדין לא ולמד משם דאמרו שאלהי המשפט אשר בקשו הוא האדון ומלאך הברית: וכי תימא שהוא אליהו כדעת איזה אנשים בוערים ע"ד המדרש לא סלקא דעתך שהרי אליהו יהי' רק השליח לו להבא לדין והמשכיל הדרך אם לפירוש הכתוב ואם לדעת האמונות לר' סעדי' גאון בפרק ח' ונאמר בפירוש בפסוק ראשון **הנה שלח מלאכי ופתאום יבא האדון ומלאך הברית:** ובפסוק שני **הנה אנכי שלח לכם את אליהו הנביא פן אבא וגו':** להפריש בין עבד לאדוניו בין השולח את עבדו כאדון ובין השליח מלפני אדוניו כעבד א"כ בעל כרחך אתה צריך לומר שהאדון ומלאך הברית אשר יבא ויכה את הארץ חרם הוא הכבוד הוא המלך המשיח כדעת הר"דק ע"פ משמעת הכתוב וכדעת הראב"ע: ומדקאמר הכתוב **ופתאום יבא אל היכלו.** משמע שיבא האדון ומלאך הברית הזה ר"ל המשיח בעוד שההיכל היכל ה' בירושלים על מכונו ובבנינו קודם שיחרב: והנה לא תמצא שבא איש אחד בזמן הזה כי אם ישוע הנוצרי: א"כ בעל כרחך ישוע הנוצרי הוא היה הכבוד והוא הוא מלאך הברית והוא הוא המשיח: א"כ מתחייב ג"כ שיוחנן אשר הלך לפניו ופנה דרך כנזכר הי' זה המכונה שם בנביא בשם אליהו: וידעתי גם ידעתי שהשתבשו רבים מחכמים הראשונים והאחרונים בדבר אליהו בחשבם שדברי הנביא **הנה אנכי שלח לכם את אליהו הנביא** כמשמעם הם כלומר שישלח השם את אליהו הנביא ממש: דהיינו אליהו התשבי אשר חי מימי המלך אחאב והלאה: ולפיכך גם אין קץ לדבריהם דברי רוח וסכלות אשר אין להם שורש ועיקר היגעים ובעלים בפרשם איכות הדבר הגדול הזה ר"ל איך יבא אליהו התשבי אשר עלה למרום: יש אומרים ובראשם הר"דק שהטעם הפסוק בביאת אליהו הנביא שישיב השם נשמתו שעלתה לשמים אל גוף נביא כגופו ראשון כי גופו הראשון שב אל הארץ בעלותו כל יסוד אל יסודו ואחר שהחיה אותו בגוף ישלחנו אל ישראל לפני יום המשפט וכו': ואחרים אומרים ובתוכם הרמ"בן והראב"ע ואחרים לדעת חכמי התלמוד שעומד אליהו הנביא שלם בגופו ובנשמתו בגן עדן אשר בארץ ומשם יבא מיד על שלא יצטרך השם לברוא גופו מראשיתו לפי שגשמו כנאי וקיים כאחד מן הגשמים השמימיים ולכן הוא קל להראות בכל מקום ולא הוא מוגבל ממקום ולא צריך למאכל ולמשקה ולשאר הדברים ההכרחיים לחי לפי שנעשה גשמו מתכונה רוחנית על דרך נס: לפירוש הר"דק שם במלכים ב': ואע"פי כן לא נתקררה דעתו דעת הרד"ק והוא בעצמו עדיין מסופק בזו: כי בפירושו על הפסוק הנ"ל במלאכי נוטה לדעת הראשונים ת"ל: **הראשון אשר יקום בתחייה יהי' אליהו הנביא אם שיהי' כמותם אם היה שכלה גופו בהלקחו כדעת קצת מן האחרונים ואם שהוא עומד על דרך הפלא בגוף ונפש קיים בגן עדן אשר בארץ כדעת חז"ל** על כאן: רק סוף סוף זו מחשבות כל איש ישראל הם לבדם ככהן כעם כחכם וכסיל שאליהו התשבי בעצמו יבוא קודם למשיח: והנה גם דעת לב נבער של בעל חיזוק האמונה ותמה זה הוא מתעבר על הטועים ועל המתברברים שיוחנן הוא הוא זה אשר

כט וְכָל־הָעָם הַשֹּׁמְעִים וְגַם הַמּוֹכְסִים הִצְדִּיקוּ אֶת־הָאֱלֹהִים וַיִּטָּבְלוּ
בִּטְבִילַת יוֹחָנָן׃ ל וְהַפְּרוּשִׁים וְהַמְּהִירִים בַּתּוֹרָה נִאֲצוּ בְנַפְשָׁם עֲצַת
אֱלֹהִים לְבִל הִטָּבֵל עַל־יָדוֹ׃ לא וַיֹּאמֶר הָאָדוֹן · וְאֶל־מִי אֲדַמֶּה אֶת־
אַנְשֵׁי הַדּוֹר הַזֶּה וּלְמִי הֵם דּוֹמִים׃ לב דּוֹמִים הֵם לִילָדִים יֹשְׁבִים
בַּשּׁוּק וְקֹרְאִים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְאֹמְרִים · הָיִינוּ מְחַלְּלִים לָכֶם בַּחֲלִילִים
וְלֹא רְקַדְתֶּם · הָיִינוּ מְקוֹנְנִים לָכֶם וְלֹא בְכִיתֶם׃ לג כִּי בָא יוֹחָנָן
הַמְּטַבֵּל לֹא אֹכֵל לֶחֶם וְלֹא שֹׁתֶה יַיִן וַאֲמַרְתֶּם · שֵׁד בּוֹ׃ לד וּבֶן־
הָאָדָם בָּא אֹכֵל וְשֹׁתֶה וַאֲמַרְתֶּם · הִנֵּה אִישׁ זוֹלֵל וְסֹבֵא וְרֵעַ לְמוֹכְסִים

לפי שהמה רואים את כל עניני מלכות אלהים וסודות של המשיח באספקלריא יותר מאירה מאשר ראה יוחנן כי בזמנו לא נתקיים עוד הכל להגיד גודל המעלה והחשיבות של כל בני אדם הקדושים לשרת את ה' בקודש בברית החדשה· כי מעלת יוחנן גדולה על מעלת כל הנביאים ומעלתם עוד גדולה ויתירה מכולם עד שאין למעלה ממנה: (כט) **וכל העם:** עם הארץ והם הדיוטים: **הצדיקו:** מודים היו ליוחנן ומאמינים בישוע· הודו ליוחנן שהוא מלאכו ושליחו של המשיח והאמינו בישוע שהוא משיח ה' ומשום זה הללו ושבחו את אלהים כי צדיק הוא וצדקות אוהב ולא בא אתם במשפט ולא התנהג עמם במדת הדין שלו אלא שלח להם פדות אם יחזרו בתשובה ולא יוסיפו עוד לחטוא: **ויטבלו:** מאליהן באו ובקשו להטבל· ובזו העידו שדבר ה' נגע בלבם ולבם נכון בתשובה ועליהן כאמר הבא לטהר מסייעין לו: **בטבילת יוחנן:** ר"ל מאז וקודם לכן נטבלו בעוד יוחנן הטובל מתהלך בארץ ודורש וטובל את בני אדם לתשובה כי כל הפסוקים האלה עד פסוק ל"ו לא הם דברי הכותב אלא דבריו של ישוע הוא הולך ומספר את כל הקורות אשר קרו ליוחנן ולדברי קריאתו מאשר החל לדרוש ברבים ולהוכיח את האנשים ולהסירם שיעשו תשובה· ואמר שבעת ההיא רק עם הארץ והמוכסים קבלו את דברי תוכחותיו ושמעו להם ושבו אל לבם ונטבלו אבל הפרושים והסופרים לא אבו ולא שמעו לו כבפסוק הבא: ועיין למעלה בסימן ג': (ל) **נאצו:** פי' מאסו והפרו את עצת אלהים אשר יעץ עליהם עצה טובה ועצת השלום להושיעם מחטאותם תשועת עולמים והמה כחשו והמרו את דברו הטוב ומאסו את המלאך אשר נשלח לפני המשיח ולא רצו בטבילתו ומאסו גם את האבן הפנה אשר אמר להוסד בציון כדרך שעשו גם אבותם בימי הנביאים מעולם: (לא) **אנשי הדור הזה:** אנשים הרשעים ופשעים האלה אשר בדור הזה והם הפרושים אשר קרא יוחנן לאנשי הצפעונים בסימן ג': (לב) **יושבים בשוק:** מחייכים ומשטים זה בזה: **לכם בחלילים:** פי' מנגנים היינו לכם בחלילים מן **והעם מהללים בחלילים** (מלכי' א' סימן א' פסוק מ'): **רקדתם** כדרך שעושין החוללים במחול: **מקוננים:** פתחנו את פינו ונשאנו עליכם קינה כדרך שאר בני אדם השומעים קינה ורצונו בזה להודיע להם שהם עם סורר ומורה עם קשי לבב ועם סכל אשר דרך ה' לא יתכן בעיניהם כאשר הולך ומפרש: (לג) **לא אכל לחם וגו':** פי' לחם חמודות ומאכלי מעדנים כדרך בני הכהנים והקצינים בירושלים כי אם לחם צער ומים לחץ כי החמיר על עצמו כל כך כדי להתרחק מעניני עולם הזה וגם הרבה לצום ככתוב במתי' ע' י' ואע"פכ התרעמו עליו וחרפו וגדפו אותו באמרם רוח רעה בו: (לד) **ובן האדם:** דעתו על עצמו **אוכל ושותה:** לא מחמיר על עצמו בתעניות ובדברים אחרים כפרושים

וּפִנָּה דַרְכְּךָ לְפָנֶיךָ׃
כח כִּי אֲנִי אֹמֵר לָכֶם · בֵּין יְלוּדֵי אִשָּׁה אֵין נָבִיא גָּדוֹל מִיּוֹחָנָן הַמְטַבֵּל · וְהַקָּטֹן בְּמַלְכוּת הָאֱלֹהִים יִגְדַּל מִמֶּנּוּ׃

אמת היה כנ"ל בעל כרחך הוא זה הי' הנקרא שם **אליהו**: ואל תחשוב בלבבך שדברי יוחנן שהשיב דבר לכהנים והלוים בשאלם אותו מי הוא אם הוא אליהו ואמר להם אינני אליהו סותרים את הדברים והראיות האלה ודברי ישוע כאשר חשבו אנשי חסרי לב כי הנה הכהנים והלוים האלה שאלוהו שלא כהוגן: כי הם שאלו אותו לפי דעתם הנבערה בחשבם שלוקא אליהו ממש יבא קודם ביאת המשיח ואמרו האם הוא זה אליהו התשבי אשר חי בימי מלך אחאב ועלה בסערה השמימה וישב בגן עדן: לפיכך השיב להם לאמר אינני ר"ל לא אני זה אליהו התשבי כאשר אתם חושבים: כדי שבל יחזק ידם בדברי הבליהם: ובזה לא הפר אמיתת הדבר כלומר שהוא נשלח במקום אליהו כנראה גם מפסוקים אחרים: ואם שאלוהו כהוגן על דבר שליחותו אז השב השיב להם כהוגן שהוא שליח ולא אליהו ממש: דוק ותשכח: נחזור לענין הראשון: אמרנו למעלה שהאדון ומלאך הברית הוא המשיח והוא יהי' אלהי המשפט: והוכחנו שישוע הוא המשיח א"כ הוא המלאך הברית הוא האדון ואלהי המשפט· ופן יעלו דברים על לבבך לאמר ומה הוא ואיה הוא המשפט שעשה ישוע ברשעים ואיך טהר את בני לוי תקן אותם להיות לה' מגישי מנחה בצדקה לפיכך צריך שתדע כי באמת היה בידו ביד ישוע לדון את כל העולם במדת הדין ולהרשיע את הרשעים והפושעים ולהורידם לבאר שחת שלא יחצו ימיהם: אבל אהבתו קלקלה את השורה: ר"ל לפי שכבר התנה עם השם לקבל על עצמו כל מרעין ובישין בשביל בני אדם והכין לבו להצטער ולהתענות בנפש חפצה בעד הרשעים והפושעים כדי שלא יאבד אחד מהם אלא שיושעו כולם בזימון לחיי עולם הבא כמו שהבאנו למעלה בשם הזהר והספרי לפיכך לא הלך את הרשעים במשורת הדין אלא נהג עמם במדת הרחמים שלו פן ישובו אל לבם בדברי תוכחות ובדברים נחומים שלו מאליהן ברוח נדיבה ומאהבה: וזהו מה שאמר ישוע בספר יוחנן (סימן ח' פסוק כ"ו) **רבות לי לדבר ולשפוט בנו** וגו': אבל לעתיד ביום הדין יבא וינקום את נקמתו מן האנשים החוטאים בנפשותם ולא יהי' להם פתחון פה ויהי' פורק אותם ואין מציל: ובבני **לוי** הוא כנוי ברמז על המאמינים בישוע לפי שנטהרו מזוהמת הנחש מטומאת השטן לקרב אל הקודש ולהגיש לה' מנחה בצדקה והוא תפילתם שתכון לפני השם כקטורת ומשאת כפם כמנחת ערב וכמ"ש **ונשלמה פרים שפתינו**: ע"ד שנאמר בישעיהו ס"א **ואתם כהני ה' תקראו** דהיינו ברמז שיהיו מוכנים ומזומנים לעבודת השם ככהנים כמו שפרשנו למעלה: ודי בזה למבין:

(כח) **נביא גדול מיוחנן**: מצד מעלת כהונתו ושירות נביאותו לפי שלא נבא על ישועת ישראל להבא ככל שאר הנביאים שהתנבאו רק לימות המשיח לעתיד וראו רק באספקלריא שאינה מאירה אלא נבא בעת שכבר באה מלכות השמים להגלות וראה באספקלריא המאירה: **והקטן במלכות אלהים**: מלכות אלהים היא מלכות שמים ומלכות המשיח כי הוא יחזיר העטרה ליושנה כנ"ל: ונקראת מלכות אלהים לפי שכל המאמינים במשיח יכינו את לבם לקבל עליהם את עול מלכות שמים ולפרק את עול השטן ולעבוד את השם בכל נפשם ולבם ומאודם אחר שהמשיח העביר את רוח הטומאה מן הארץ והוא שבער את הרע הכולל את השטן ויצר הרע לבלתי משול עוד בם במאמינים בישוע להחטיאם הה"ד **אז אהפך אל כל העמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד** (צפניה ג'): ומלת קטן שב אל ישוע לפי שהי' קטן בשנים מיוחנן וגדול ממנו בשירותו ר"ל שחי עוד ימים רבים אחר מות יוחנן: א"כ טעם מלת קטן שב אל כל משרתי משמרת הקודש במלכות הזאת לאמר כן כלומר קטן שבהם גדול הוא מיוחנן

הַנֹּגַעַת בּוֹ כִּי חַטָּאָה הִיא׃ מ וַיַּעַן יֵשׁוּעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו · שִׁמְעוֹן
דָּבָר לִי אֵלֶיךָ · וַיֹּאמַר · דַּבֵּר מוֹרֶה׃ מא שְׁנֵי אֲנָשִׁים הָיוּ חַיָּבִים
לְנֹשֶׁה אֶחָד · הָאֶחָד חַיָּב חֲמֵשׁ מֵאוֹת דִּנָרִים וְהָאַחֵר חֲמִשִּׁים׃
מב וּבַאֲשֶׁר אֵין לְאֵל יָדָם לְשַׁלֵּם וַיָּחָן אֶת־שְׁנֵיהֶם · וְעַתָּה אֱמוֹר לִי
מִי מֵהֶם יֶאֱהָבֶהוּ בְּיוֹתֵר׃ מג וַיַּעַן שִׁמְעוֹן וַיֹּאמַר · לְפִי דַעְתִּי זֶה
אֲשֶׁר הוּחַן יוֹתֵר · וַיֹּאמֶר אֵלָיו · כַּיֹּשֶׁר חָרָצְתָּ׃ מד וַיִּפֶן אֶל־הָאִשָּׁה
וַיֹּאמֶר אֶל־שִׁמְעוֹן · הֲרָאָה אַתָּה אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת · בָּאתִי לְבֵיתְךָ
וּמַיִם לְרַגְלַי לֹא נָתַתָּ · וְהִיא בְּדִמְעוֹת הִמְטִירָה אֶת־רַגְלַי וּבְשַׂעֲרוֹת
הָאִשָּׁה נִגְּבָה אוֹתָן׃ מה מִנְּשִׁיקוֹת פִּיךָ לֹא נְשַׁקְתַּנִי וְהִיא מֵאָז
בָּאָה לֹא חָדְלָה מְנַשֵּׁק אֶת־רַגְלָי׃ מו בְּשֶׁמֶן אֶת־רֹאשִׁי לֹא מָשַׁחְתָּ
וְהִיא בְמִרְקַחַת מָשְׁחָה אֶת־רַגְלָי׃ מז עַל־כֵּן אֲנִי אֹמֵר לְךָ · נִסְלְחוּ
לָהּ חַטֹּאתֶיהָ הָרַבּוֹת כִּי אָהֲבָה רַבָּה אָהֵבָה · וּמִי אֲשֶׁר מְעַט נִסְלַח
לוֹ מְעַט אֹהֵב׃ מח וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ · נִסְלְחוּ לָךְ חַטֹּאתָיִךְ׃ מט וַיָּחֵלּוּ
הַמְסִבִּים אִתּוֹ לֵאמֹר בְּלִבָּם · מִי־הוּא־זֶה אֲשֶׁר גַּם חֲטָאִים יִסְלָח׃
נ וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה · אֱמוּנָתֵךְ הוֹשִׁיעָה לָּךְ · לְכִי לְשָׁלוֹם׃
ח א וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן וַיַּעֲבֹר בֶּעָרִים וּבַכְּפָרִים וַיִּקְרָא וַיְבַשֵּׂר אֶת־

הנביאים לא ידעו דבר מעצמן אם לא הודיעם השם: (מ) **ויען ישוע:** להודיע שהוא
נביא על כל הנביאים ויודע נסתרות · יודע הוא מי האשה הזאת ואף מחשבות לבו: וכדי
שלא יכחש הפרוש את תימותיו לפיכך בא ישוע ומסבב את פני הדבר בדרך משל כדי
שלא ירגיש מיד וילכד באמרי פיו: **שמעון:** כך הי' שם הפרוש: (מא) **דינרים:** דינר
אחד הוא רבע שקל כסף: (מג) **לפי דעתי:** לפי הסברא ודרך הטבע כך הוא שבני
אדם אוהבי' ומכבדים יותר את האנשים האלה אשר קבלו מהם טובות ומתנות רבות יותר
מאחרים אשר לא נתנו להם כל כך: (מד) **ומים לרגלי לא נתתי** דרך ארץ הי' בעת
ההיא לרחוץ רגליהם בבואם ביתה מן השוק או מבית המדרש: כמו שמצינו בתלמוד:
ובפרט דרך בעל הבית הי' לכבד את אורח תלמיד חכם במים לרחוץ את רגליו: וכן
הנשיקה נשיקה של אהבה כדאיתא בסנהדרין קם בר חמא ונשקיה אכרעיה · והמשיחה מדרך
כבוד: ולפי שהפרוש לא חש על דרך ארץ כזו משום גאותו והאשה הזאת עשתה כל אלה
לא משום דרך ארץ כי לא הוכרחה לכך אלא מרוב תשוקתה ואהבתה להושע מחטאתיה
לפיכך הוכיחו ישוע על זאת והודיע לו שהוא שרש פרה ראש ולענה: **נגבה:** קנחה
אותם: (מז) **אני אומר לך:** כלו' אף לדברי משפטיך שאמרת לאשר נתן הנושה יותר
יאהבנו יותר: (מט) **מי הוא זה וגו':** עיין מה שאמרנו למעלה בסימן ה' פסוק
כ"א: (נ) **אמונתך:** ר"ל לפי שהאמנת בי שאני זה הוא המדבר בצדקה ורב להושיע
את בני האדם מחטאתם וכי באתי לבשר ולחבוש לנשברי לב:

ח (א) **ויעבור בערים ובכפרים:** כדי שלא יהא ליושבי יהודה פתחון פה לאמר
אלו שמענו וראינו את ישוע בעצמו קורא ומבשר אותנו בשורו' ביאתו ושהוא משיח

וּלְחַטָּאִים׃ לה וְהַחָכְמָה תִּצְטַדֵּק בְּכָל־בָּנֶיהָ׃ לו וַיִּשְׁאַל אֹתוֹ אֶחָד
מִן הַפְּרוּשִׁים לֶאֱכֹל אִתּוֹ׃ וַיָּבֹא אֶל־בֵּית־הַפָּרוּשׁ וַיָּסֵב׃ לז וְהִנֵּה
אִשָּׁה חַטָּאָה הָיְתָה בָּעִיר וּבְדַעְתָּהּ כִּי הוּא מֵסֵב בְּבֵית הַפָּרוּשׁ וַתִּקַּח
צַלַּחַת שֶׁמֶן רֹקַח׃ לח וַתַּעֲמֹד לְרַגְלָיו מֵאַחֲרָיו וַתֵּבְךְּ וַתָּחֶל לְהַמְסוֹת
אֶת־רַגְלָיו בְּדִמְעוֹת וַתְּנַגֵּב אֹתָן בְּשַׂעֲרוֹת רֹאשָׁהּ וַתִּשַּׁק אֶת־רַגְלָיו
וַתִּמְשַׁח אֹתָן בַּמִּרְקַחַת׃ לט וַיַּרְא הַפָּרוּשׁ אֲשֶׁר קָרָא לוֹ וַיֹּאמֶר
בְּלִבּוֹ לֵאמֹר׃ זֶה אִם הָיָה נָבִיא הָיָה יוֹדֵעַ מִי זֹאת וָאֵי זֹאת הָאִשָּׁה

וסופרים לפי שאני בא לבטל כל אלה אלא אדרבה אני נוהג כשאר בני אדם והולך לבית המשתה כדי לדבר על לב המסובין דברי תוכחות ולהשיבם מדרכם הרעה מ"מ הם פוערים עלי את פיהם ואומרים לא יתכן דרכו וקוראים אותי זולל וסובא וגו' : (לה) **והחכמה :** חכמת אלהים והיא עצת חכמתו אשר יעץ על בני אדם לטובה בשליחות יוחנן להשיבם מרעתם ובשליחות משיחו לגאול את עמו מידי צר ולפדותם משחת · **בכל בניה** זו מה שאמר בפסוק כ"ט הצדיקו את אלהים כלו' כל בני החכמה והם האנשים המכירים בטובתו של מקום ובעצתו הטובה לישועתם ומתאוין להנות ממנה הם מודים בפיהם ובלבם את חסדי השם הגדולים ונותנים לו שבח והודיה על זאת : או טעם **החכמה** על חכמה הקדומה הנאצלת מכתר עליון הנקרא גם מימרא דיי' והוא מלך המשיח כאשר בארנו למעלה בסימן א' פסוק ב' : ולפי זה מלת **חכמה** שב אל ישוע לפי שהוא משיח ופי' הכתוב כל בני החכמה (והם תלמידי ישוע והעובדים אותו בלב שלם כי הן הם תלמידי חכמים המשרתים את פני החכמה כעבד את רבו) הצדיקו את ישוע הנקרא החכמה הקדומה ומעידים עליו שהוא משיח אמת בחיר ה' העושה צדקות בכל עת : (לו) **אחד מן הפרושים** וגו' : נסמכה המעשה הזה לדברי תוכחות הקודמים ללמדך שעם הארץ וההדיוטים והענוים ענוי הארץ יודעים שעונותם גברו למעלה ואין בהם מתום מכף רגל ועד ראש זריזין ומקדימין לבא להרפא מתחלואיהם יותר מלומדי תורה המבקשים לרפא את עצמם משברם על נקלה כדרך שעשו נביאי שקר כמו שאמר למעלה שהעם והמוכסים שמעו לדברי תוכחה ושבו והצדיקו את אלהים אבל הפרושים והסופרים נאצו את עצתו וכן כאן אע"פי שהפרוש הזה קרא את ישוע לאכל עמו ונראה כמכניס אורחים ומהנה לחכמים מנכסיו מ"מ לא הכין לבו לשוב אל אלהים רק אשה אחת באה מעם הארץ ובקשה רחמים על עונותיה ושבה אל ה' בכל לבה: לפיכך הם מקבלים תרופה למכותם ויושעו וימלטו אבל הם ימקו בעונם ויפלו וירדו לבאר שחת ואין מושיע : **ויסוב** הי' שוכב על הארץ בהסבה על הקרקע על בסתרקי או על כר וכסת : (לז) **אשה חטאה :** שית זונה ונצורת לב העוזבת אלוף נעוריה ואת ברית אלהיה שכחה: **צלחת :** כלי מאבן יקרה אשר נהגו לשמור בו את הבושם ובלשון משנה נקראת צלוחית של פלייטון שבת דף ס"ב ע"א : (לח) **מאחריו** מפני בושה: **להמסות** מן ערשי **אמסה** (תהלי' ו') כלו' כל כך בכתה ושפכה דמעות עד שהשחתה והמסתה בהן רגליו והוא סימן ללב נשבר ונדכה ומשום כך לא בזה : (לט) **וירא הפרוש :** ראה שהאשה הזאת קרבה אל ישוע מחבק' ומנשק' רגליו והוא לא מיחה בה וירע הדבר בעיניו לפי שהפרושי' התנהגו בכבו' ובקדושה ושמרו את עצמן מנגיעת עם הארץ ובפרט מנגיעת אשה חטאה כזו : ומשום שסבר הפרוש בדעתו שישוע נוהג ג"כ בדבר הזה רק שלא שת את לבו לדבר האשה או שלא ידע מי ואיזו הי' לפיכך תמה עד למאוד שלא ידע ישוע זאת בהיותו נביא · והנה הפרוש שאף

אֶת־הַדָּבָר מִלִּבָּם פֶּן־יַאֲמִינוּ וְיִוָּשֵׁעוּ׃ יג וַאֲשֶׁר עַל־הַסֶּלַע הֵמָּה
אֲשֶׁר בְּשָׁמְעָם יְקַבְּלוּ אֶת־הַדָּבָר בְּשִׂמְחָה · אַךְ אֵין שֹׁרֶשׁ לָהֶם וַיַּאֲמִינוּ
לִמְעַט עֵת וּבְעֵת הַמַּסָּה יָסוּרוּ׃ יד וַאֲשֶׁר נָפַל בְּתוֹךְ הַקֹּצִים הֵמָּה
הַשֹּׁמְעִים וְהֹלְכִים לָהֶם וְנֶחֱנָקִים בְּדַאֲגוֹת וּבְעֹשֶׁר וּבְתַעֲנֻגוֹת הַחַיִּים
וְלֹא יַעֲשׂוּ פְּרִי תָמִים׃ טו וַאֲשֶׁר עַל־הַחֶלְקָה הַטּוֹבָה הֵמָּה
הַשֹּׁמְעִים אֶת הַדָּבָר וּבְלֵב יָשָׁר וָטוֹב אֹחֲזִים בּוֹ וְעֹשִׂים פְּרִי בְּתוֹחֶלֶת
טז אֵין מַדְלִיק נֵר וּמְכַסֶּה אֹתוֹ בִּכְלִי אוֹ מֵשִׂים אֹתוֹ מִתַּחַת לְמִטָּה·
כִּי אִם־עַל הַמְּנוֹרָה יְשִׂימֵהוּ לְמַעַן הַבָּאִים יִרְאוּ אֶת־הָאוֹר׃ יז כִּי
אֵין נֶעְלָם אֲשֶׁר לֹא יִגָּלֶה וְאֵין נִסְתָּר אֲשֶׁר לֹא יִוָּדַע וְיֵצֵא לָאוֹר׃
יח לָכֵן רְאוּ אֵיךְ תִּשְׁמָעוּן · כִּי מִי אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ יִנָּתֶן לוֹ וּמִי אֲשֶׁר
אֵין לוֹ גַּם אֶת־אֲשֶׁר יְדַמֶּה לִהְיוֹת לוֹ יֻקַּח מִמֶּנּוּ׃ יט וַיָּבֹאוּ אֵלָיו

לשמוע דבר ה' ולא הכינו לבם לשמור ולעשות ולקיים מה ששמעו אלא הולכים מיד ומבטלים את הדברים האלה מלבם בהבלי עולם הזה והם כמשפך ולפיכך בא אחרי כן השטן מקטרג ולוקח דבר ה' מלבם וגו': (יג) **על הסלע**: פי' ובני אדם הדומים לסלע הם השומעים וגו': (יד) **החיים**: חיי עולם הזה משום הנאות ותענוגי הגוף **ולא יעשו פרי**: אלא כלם הם בקשת רמיה: (טז) **מדליק** וגו': כל הפסוקים הבאים עד **ויבאו אליו אמו ואחיו** שבים אל התלמידים אשר שאלוהו לפתור את המשל: וכוונת ישוע להודיע להם שלא לחנם פקח עיניהם בפתרון המשל וגלה להם את סוד מלכות אלהים מה שלא עשה לאחרים אלא כדי שיאירו לעבר פניהם לכל בני אדם ויפתח ג"כ את עיניהם ללכת בדרך ישרה ולאור באור החיים: כי כאשר הוא בסדר עולם שאין אדם מדליק נר ומכסהו בכלי וגו': כך הוא בבחינת נשמת האדם שהיא נר אלקים אם האיר אלקים את פניה לעמוד בסודיו ובנסתריו אין ראוי שתכסה את פניה ותסתר אורה לבלתי הראות לאיש את זיוה: (יז) **כי אין נעלם** וגו': המאמר הזה מוסב לפסוק שלפניו ושלאחריו· לפסוק שלפניו להגיד להם שיהיו דולים ומשקים מתורתו לאחרים כנזכר: לפסוק שלאחריו להזהירם ולהשית את לבם לדברי פיו ושכלו בם מאד מאד לפי שהם צריכים לגלות את דברי תורתו לאחרים ולהוציאם לאור א"כ ככל ונודע בזה מחשבות לבם הנכונות הן או לא: (יח) **לכן ראו**: לפי שענינים גדולים תלויים בדברים האלה גם מחשבות לבכם לא תסתרנה צריך הוא שתראו ותשמרו את נפשיכם מאד להקשיב ולהתבונן בדבר הזה איך אתם שומעים ובאיזו כוונת לבבכם אתם שומעין אותם: **ינתן לו**: לאשר יש לו תשובה גמורה וכוונתו נכונה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים ולזכות רבים לזה ינתן לו עוד מספיקין על בינת חכמה ודעת בידיעת סודות ונסתרות בדבר מלכות השמים ויהי זה כמעין המתגבר ועליו כאמר הבא לטהר מסייעין לו: **ולאשר אין לו**: מי שאין בידו תשובה גמורה וכוונת לבו אינה נכונה ללמוד וללמד לשמה אף מחשבתו לא תעלה בידו ולא תתקיים מה שהוא חושב להיות לו: (יט) **אמו ואחיו**: ענין מלת אח הוא לשון אהבה ואחוה ולפיכך נקראו אוהבי של אדם ומיודעיו בלשון **אח**· א"כ אין כאן טעם מלת אחיו שהם אחיו ממש רק מיודעיו וקרוביו כמו **כי נשבה אחיו** (בראשית י"ד) **נגד אחינו הכר לך**: (שם ל"א) **ויאמר יעקב לאחיו** (שם): ורבים כמוהו: **ולא יכלו לגשת אליו מפני ההמון**:

מַלְכוּת הָאֱלֹהִים׃ וּשְׁנֵים הֶעָשָׂר אִתּוֹ׃ ב וְנָשִׁים אֲחֵרוֹת אֲשֶׁר
נִרְפְּאוּ מֵרוּחוֹת רָעוֹת וּמֵחֳלָיִים מִרְיָם הַנִּקְרֵאת מַגְדָּלִית אֲשֶׁר
מִמֶּנָּה יָצְאוּ שִׁבְעָה שֵׁדִים׃ ג וְיוֹחָנָה אֵשֶׁת כּוּזָא סוֹכֵן הוֹרְדוֹס
וְשׁוֹשַׁנָּה וַאֲחֵרוֹת רַבּוֹת אֲשֶׁר שֵׁרְתוּ לוֹ מִקִּנְיָנָן׃ ד וַיְהִי בְהִקָּהֵל
הָמוֹן רָב אֵלָיו וּבְבוֹאָם מִכָּל־עִיר וַיְדַבֵּר בְּמָשָׁל׃ ה הַזֹּרֵעַ יָצָא
לִזְרוֹעַ אֶת־זַרְעוֹ׃ וּבְזָרְעוֹ נָפַל זֶה עַל־יַד הַדֶּרֶךְ וַיֵּרָמֵס וְעוֹף הַשָּׁמַיִם
אֲכָלֻהוּ׃ ו וְזֶה נָפַל עַל־הַסֶּלַע וַיַּעַל וַיִּיבַשׁ כִּי לֵחַ לֹא הָיָה לוֹ׃
ז וְזֶה נָפַל בְּתוֹךְ הַקֹּצִים׃ וַיַּעֲלוּ הַקֹּצִים עִמּוֹ וַיְחַנְּקוּ אֹתוֹ׃ ח וְזֶה
נָפַל עַל הַחֶלְקָה הַטּוֹבָה׃ וַיַּעַל וַיַּעַשׂ פְּרִי מֵאָה שְׁעָרִים׃ וּבְדַבְּרוֹ אֶת־
אֵלֶּה קָרָא׃ מִי אֲשֶׁר לוֹ אָזְנַיִם לִשְׁמֹעַ יִשְׁמָע׃ ט וַיִּשְׁאָלוּ אֹתוֹ
תַּלְמִידָיו לֵאמֹר׃ מַה הַמָּשָׁל הַזֶּה׃ י וַיֹּאמֶר׃ לָכֶם נִתַּן לָדַעַת
אֶת־סוֹד מַלְכוּת הָאֱלֹהִים וְלַאֲחֵרִים בִּמְשָׁלִים לְמַעַן בִּרְאוֹתָם לֹא יִרְאוּ
וּבְשָׁמְעָם לֹא יָבִינוּ׃ יא וְזֶה הוּא הַמָּשָׁל׃ הַזֶּרַע דְּבַר הָאֱלֹהִים
הוּא׃ יב וַאֲשֶׁר עַל־יַד הַדֶּרֶךְ הֵמָּה הַשֹּׁמְעִים׃ וְהַשָּׂטָן בָּא וְנָשָׂא

שאמינו בו: (ב) **מגדלית**: לפי שמגדלא שיערא דנשייא כמו שאמרו בתלמוד מרים מגדלא שיערא· או הוא מן שם המקו' הנקרא מגדלן והראוי מגדלנית: **שבעה שדים**: פי' שדים רבים כי המספר שבע ושבעה יבוא במקרא על דרך החשבון שענינו יותר מזה ברב כמו **שבע יפול צדיק· שבע ביום הללתיך** (תהלים קי"ט): (ג) **אשר שרתו**: פי' עזרהו והנאו אותו מנכסיהן: כדרך הנשים המבאות והשאננות בישראל עד היום הזה שמהנין לתלמידי חכמים מנכסיהן: (ד) **ובבואם מכל עיר**: ר"ל אל המקום אשר הי' ישוע עומד ודורש שם כדי לשמוע בקול דבריו דברי חכמה ומן היוצאים מפיו: (ה) **יצא לזרוע** וגו': מדבר כנגד ארבע מדות בתלמידים הבאים לשמוע דבר ה' מפי רבם כאמרם במשנה ספוג ומשפך משמרת ונפה: כדאיתא באבות: ולקמן הוא בעצמו מפרש את דברי המשל הזה: (ו) **לח**: ענינו ליחות ודשנות הבאה מן הגשם ומן הטל אשר יגרע בו הזרע: (ז) **ויחנקו אותו**: לפי שצמחו גם הקוצים עם הזרע והמה כבדים ממנו לפיכך השחיתו הקוצים את הזרע הכבידו עליו מפני משאם שלא יכול לגדל ולצמוח עוד: (ח) **קרא**: כדי להתעורר לב השומעים להטות אזנם אל פתרון המשל הזה ישכילו בו (י) **סוד מלכות האלהים**: דע כי ענין מלכות האלהים הוא דבר כמוס וחתום ורק לבדי לבב מדע והן הן הדברים אשר אומות העולם ופושעי ישראל מונין את הנוצרים עליהן· לאמר אם ישוע משיח הי' למה לא עשה כזאת וכזאת: אם תורתו תורת אמת למה לא קבלוה כל השומעים אותו ולמה לא הושע כל ישראל ויהודה או למה לא עושה כן וכך כיום הזה כדי שנראה אות ונשוב ונאמין בו וכיוצא בהן: **לא יראו**: לפי שכבר ראו ושמעו הרבה ועדיין כבד לבם להקשיב ולהאמין לכן עכשיו יהי' שלא יראו ולא יבינו אף אעפ"י שיראו וישמעו והוא ע"ד **שמעו שמוע ואל תבינו וראו ראו ואל תדעו השמן לב העם הזה ואזניו הכבד** וגו' (ישעי' סימן ו'): (יב) **על יד הדרך**: ר"ל בני אדם המשולים לדרך סלולה אשר נרמס בו הזרע אם יפול שמה: **השומעים**: שבאים רק

וַיִּקְרָא וַיִּפֹּל לְפָנָיו וַיֹּאמֶר בְּקוֹל גָּדוֹל · מַה־לִּי וָלָךְ יֵשׁוּעַ בֶּן־אֵל עֶלְיוֹן ·
אֲנִי מִתְחַנֵּן אֵלֶיךָ לְבִלְתִּי הָצֵק אֹתִי׃ כט כִּי צִוָּה אֶת־הָרוּחַ הַטְּמֵאָה
לָצֵאת מִן־הָאִישׁ · כִּי פְּעָמִים רַבּוֹת חָטְפָה אֹתוֹ · וַיֵּאָסֵר בְּשַׁרְשְׁרוֹת
וּבִנְחֻשְׁתַּיִם וַיִּשָּׁמֵר · וַיְנַתֵּק הַמּוֹסֵרוֹת וַיְדִיחֵהוּ הַשֵּׁד הַמִּדְבָּרָה׃
ל וַיִּשְׁאַל אֹתוֹ יֵשׁוּעַ לֵאמֹר · מַה־שְּׁמֶךָ · וַיֹּאמַר · מַחֲנֶה · כִּי שֵׁדִים
רַבִּים בָּאוּ בוֹ׃ לא וַיִּתְחַנְּנוּ לוֹ לְבִלְתִּי צַוֹּתָם לָרֶדֶת אֶל־הַתְּהוֹם׃
לב וַיְהִי שָׁם עֵדֶר חֲזִירִים רַבִּים רוֹעִים בָּהָר · וַיִּתְחַנְּנוּ אֵלָיו לְהַנִּיחַ
לָהֶם לָבוֹא בָהֶם וַיַּנַּח לָהֶם׃ לג וַיֵּצְאוּ הַשֵּׁדִים מִן הָאִישׁ וַיָּבֹאוּ
בַּחֲזִירִים · וַיִּשְׁטֹף הָעֵדֶר בְּמוֹרָד אֶל־הַיָּם וַיֵּחָנְקוּ׃ לד וַיִּרְאוּ
הָרֹעִים אֵת אֲשֶׁר־נִהְיָתָה וַיָּנוּסוּ וַיָּבֹאוּ וַיַּגִּידוּ בָּעִיר וּבַשָּׂדוֹת׃
לה וַיֵּצְאוּ לִרְאוֹת אֶת־אֲשֶׁר נִהְיָתָה וַיָּבֹאוּ אֶל־יֵשׁוּעַ וַיִּמְצְאוּ אֶת־
הָאִישׁ אֲשֶׁר יָצְאוּ מִמֶּנּוּ הַשֵּׁדִים יוֹשֵׁב לְרַגְלֵי יֵשׁוּעַ וּמְלֻבָּשׁ וּבְדַעְתּוֹ ·
וַיִּרָאוּ׃ לו וַיַּגִּידוּ לָהֶם גַּם הָרֹאִים אֵיךְ נִרְפָּא לַאֲחוּז הַשֵּׁדִים׃
לז וַיִּשְׁאֲלוּ מֵאִתּוֹ כָּל־הֲמוֹן כִּכַּר הַגִּדְרָנִים שֶׁיֵּלֵךְ מֵהֶם כִּי יִרְאָה
גְדוֹלָה אֲחָזָתַם · וַיֵּרֶד אֶל־הָאֳנִיָּה וַיָּשָׁב׃ לח וַיִּתְחַנֵּן לוֹ הָאִישׁ אֲשֶׁר
יָצְאוּ הַשֵּׁדִים מִמֶּנּוּ לִהְיוֹת עִמּוֹ · וַיְשַׁלְּחֵהוּ יֵשׁוּעַ לֵאמֹר׃ לט שׁוּב
אֶל־בֵּיתְךָ וְהַגֵּד אֶת־אֲשֶׁר עָשָׂה עִמְּךָ הָאֱלֹהִים · וַיֵּלֶךְ וַיִּקְרָא בְּכָל־
הָעִיר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לוֹ יֵשׁוּעַ׃ מ וַיְהִי בְּשׁוּב יֵשׁוּעַ וַיְקַבְּלֵהוּ
הֶהָמוֹן כִּי הָיוּ כֻלָּם מְצַפִּים אֵלָיו׃ מא וְהִנֵּה בָא אִישׁ וּשְׁמוֹ יָאִיר
וְהוּא רֹאשׁ בֵּית־הַכְּנֶסֶת · וַיִּפֹּל לְרַגְלֵי יֵשׁוּעַ וַיִּתְחַנֵּן לוֹ לָבוֹא אֶל־
בֵּיתוֹ׃ מב כִּי בַת יְחִידָה הָיְתָה לוֹ כְּבַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְהִיא
נֹטָה לָמוּת · וַיְהִי בְּלֶכְתּוֹ וַיִּדְחָקוּ אֹתוֹ הֶהָמוֹנִים׃ מג וְאִשָּׁה אֲשֶׁר

בכח הרוח רעה כידוע שבני אדם כאלה מדברין ואינן יודעין מה מדברין אלא הן רק דברי ומעשי הרוח: **הציק אותי**: ידעו הרוחות הטומאה שבא ישוע להחליש כח השטן ולאבד את רוחות הטומאה מן הארץ כאשר בארנו למעלה בסימן ד' פסוק ל"ד): (כט) **כי צוה**: לפי שישוע צוה עליה לצאת וגו' **פעמים רבות חטפה** כי הרוח רעה אחזה את האיש אשר בו ועכתה אותו ובגמרא גנדרופס אחזית (חגיגה ג'): **וינתק אסוריו**: כל זאת בכח השטן: (ל) **מחנה**: דע כי המלה אשר העתקנו בעברית מחנה היא בלשון יון לגיון והוא בלשון רומי. ונמצא גם בתרגום יונתן וירושלמי ובמדרש רבה: ופירושה סך מששת אלפים ומעלה מאנשי הצבא הנקרא רעגימענט בלע"ז: ואפשר שמספר גדול מרוחות הטומאה היו באיש ההוא לפיכך קרא את עצמו בשם הזה: (לא) **ויתחננו**: הרוחות בקשו רחמים מן ישוע שלא יצוה להם וגו': (מ) **בשוב**: מן הדרך הזה לכפר נחום: **זבת דם**: אף בלא עת נדתה והוא חולי רע עד למאוד כידוע

אִמּוֹ וְאֶחָיו וְלֹא יָכְלוּ לָגֶשֶׁת אֵלָיו מִפְּנֵי הֶהָמוֹן׃ כ וַיֻּגַּד לוֹ לֵאמֹר·
אִמְּךָ וְאַחֶיךָ עֹמְדִים בַּחוּץ מְבַקְשִׁים לִרְאוֹתֶךָ׃ כא וַיַּעַן וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם· אִמִּי וְאַחַי אֵלֶּה הֵם הַשֹּׁמְעִים אֶת־דְּבַר הָאֱלֹהִים וְעֹשִׂים
אֹתוֹ׃ כב וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּרֶד אֶל־אֳנִיָּה הוּא וְתַלְמִידָיו· וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם· נַעְבְּרָה אֶל־עֵבֶר הַיָּם· וַיָּשׁוּטוּ׃ כג וּבְעָבְרָם בַּיָּם וַיֵּרָדַם·
וַתְּהִי רוּחַ סְעָרָה בַּיָּם וַיִּמָּלְאוּ מַיִם וַיִּהְיוּ בְּסַכָּנָה׃ כד וַיִּגְּשׁוּ
אֵלָיו וַיְעִירוּ אֹתוֹ לֵאמֹר· אֲדֹנִי אֲדֹנִי הִנֵּה נֹאבֵד· וַיָּקָם וַיִּגְעַר בָּרוּחַ
וּבִשְׁאוֹן הַמַּיִם· וַיִּשְׁתְּקוּ וַתְּהִי דְּמָמָה׃ כה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם· אַיֵּה
אֱמוּנַתְכֶם· וַיִּרְאוּ וַיִּתְמְהוּ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ· מִי־הוּא־זֶה אֲשֶׁר
גַּם אֶת־הָרוּחַ יְצַוֶּה וְאֶת־הַמַּיִם וְהֵמָּה שֹׁמְעִים לוֹ׃ כו וַיָּבֹאוּ אֶל־
אֶרֶץ הַגְּדָרְנִים אֲשֶׁר מִמּוּל הַגָּלִיל׃ כז וַיֵּצֵא אֶל־הַיַּבָּשָׁה וַיִּפְגַּע בּוֹ
אִישׁ אֶחָד מִן־הָעִיר אֲשֶׁר בּוֹ שֵׁדִים זֶה יָמִים רַבִּים וּלְבוּשׁ לֹא לָבַשׁ
וּבַבַּיִת לֹא יָשַׁב כִּי אִם־בַּקְּבָרִים׃ כח וַיְהִי כִּרְאוֹתוֹ אֶת־יֵשׁוּעַ

הנך אתה רואה שקר טען הטוען באמרו שמרים אם ישוע ואחיו לא היו מקשיבים לקולו ולהוראותיו ושלא רצו אפילו להכנס לבית ההוא אשר הי' בו מסית את הפתאים אלא ששלחו לקרוא לחוץ למנעו מהמעשה ההוא וכו' כי מה שהביא ראי' מאמר מארקוס שכתוב שם ששלחה אמו וקראה לבנה החוצה לא עשתה משום שלא רצתה להכנס בבית ההוא אלא משום שלא יכלה לקרוב שמה מפני ההמון עם: ככתוב כאן: ומי יתן והי' לב כל ישראל נכון להאמין שישוע הוא המשיח כאשר האמינה מרים אמו ורוב אחיו ע"פ הדברים אשר דבר אליה מלאך גבריאל כאשר נראה בסימנים הבאים ובמעשי השלוחים: א"כ דברי פי כסיל ומרמה הם האומר שדברי המלאך אל מרים בסימן א' פסוק כ"ו וגו' אינם מסכימים עם שאר מאמרי הא"ג כלומר עם המאמר של מארקוס הנזכר ועם הפסוק הנכתב כאן כי שניהם ענין אחד וכו' כי אדרבה כלם נדקו יחדיו לפי שאין זה סותר את זה והוא דבר פשוט ומבואר לכל בעל דעת: (כב) עבר הים: ר"ל אל שפת הים אשר מנגד אל ארץ הגדרנים והים הנזכר כאן הוא ים כנרת: (כג) וישוטו: כלומר החזיקו במשוטות להוליך את הספינה בים: (כד) וירדם: אבל לבו ער ולא עשה כן אלא כדי לנסות את תלמידיו לראות הלבם נכון באמונה: ויגער ברוח: מגיד שהוא זה המושל בגאות הים ורוח סערה עושה דברו לפיכך גער והוא גוער כמלך את עבדיו ע"ד גוער בים ויבשהו (נחום א' ד') ובשאון המים הוא כנוי לגלי הים ע"ד שאון ימים שאון גליהם (תהלים ס"ה ח') כשאון מים רבים (ישעי' י"ז י"ב): ותהי דממה: מלשון יקם סערה לדממה ויחשו גליהם (תהלים ק"ז): (כה) איה אמונתכם: שלא הייתם מאמינים שתוכלו להמלט מן הסכנה הזאת אף שאני ישן ולמה חרדתם כל כך: ויראו: העומדים בשפת הים מרחוק והם גם תמהו ואמרו איש אל רעהו וגו': ארץ הגדרנים: גדרה סמוכה היתה לים גנוסר וממנה נקרא עבד המלך דוד אשר על הזתים ועל השקמים אשר בשפלה בעל חנן הגדרי (ד"ה א' סימן כ"ז פסוק כ"ח): (כז) אשר בו שדים: רוחות הטומאה: (כח) כראותו: האיש אשר בו הרוח עשה כדברים האלה בעל כרחו

אֶת־מַלְכוּת הָאֱלֹהִים וְלִרְפֹּא אֶת־הַחוֹלִים׃ ג וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם׃ אַל־
תִּקְחוּ מְאוּמָה לַדָּרֶךְ לֹא מַטּוֹת וְלֹא יַלְקוּט וְלֹא לֶחֶם וְלֹא כֶסֶף וְלֹא
שְׁתֵּי כֻתָּנוֹת לְאִישׁ׃ ד וּבַבַּיִת אֲשֶׁר תָּבֹאוּ־בוֹ שָׁם תֵּשְׁבוּ וּמִשָּׁם
תֵּצֵאוּ׃ ה וְהָיָה אִם לֹא יְקַבְּלוּ אֶתְכֶם צְאוּ מִן הָעִיר הַהִיא וְתִנְעֲרוּ
אֶת־הֶעָפָר מֵעַל־רַגְלֵיכֶם לְעֵדוּת לָהֶם׃ ו וַיֵּצְאוּ וַיַּעַבְרוּ בַּכְּפָרִים
וַיִּקְרְאוּ אֶת הַבְּשׂוֹרָה וַיִּרְפְּאוּ בְּכָל־מָקוֹם׃ ז וַיִּשְׁמַע הוֹרוֹדוֹס
טֶטְרַרְכִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר נִהְיְתָה עַל־יָדוֹ׃ וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ יַעַן כִּי יֵשׁ
אֹמְרִים כִּי יוֹחָנָן קָם מֵעִם הַמֵּתִים׃ ח וְיֵשׁ אֹמְרִים כִּי נִגְלָה
אֵלִיָּהוּ׃ וְיֵשׁ אֹמְרִים כִּי קָם נָבִיא אֶחָד מִן הַנְּבִיאִים הַקַּדְמֹנִים׃
ט וַיֹּאמֶר הוֹרוֹדוֹס׃ אֶת־רֹאשׁ יוֹחָנָן נָשָׂאתִי מֵעָלָיו וּמִי־הוּא־זֶה

אלהים והיא מלכות המשיח כלו' שבא המשיח ויראה לכל בשר: (ג) **ילקוט:** ענינו
שק שנוהגין הרועים להניח בו כל דבר הצריך לדרך ונושאין על שכמם: (ד) **ומשם
תצאו:** ישבו בבית אחד עד שיצאו מן העיר הסיא לנסוע לעיר אחרת ולא ילכו מבית
לבית ומאכסניא לאכסניא והוא דרך ארץ ועיין ברש"י ב"פ לך לך בפסוק וילך למסעיו:
(ה) **אם לא יקבלו אתכם:** שימאנו לשמוע דברי פיכם **ותנערו את עפר מעל רגליכם**
לאות ולסימן שינקום אלהים את נקמתו מהם על אודות הדבר הזה ויכער וישליך אותם
מעל פניו כעפר והוא ע"ד **גם חצני נערתי ואמרה ככה** (נחמי' ה' י"ג): **לעדות להם:**
כדי שלא יהא להם פתחון פה ביום הדין: וכמו כן אמר השם ליחזקאל (בסימן ב')
שישלחהו אל בני ישראל אע"פי שהם גוים המורדים קשי פנים וחזקי לב׳ ואע"פי שקדם
ודאי שלא ישמעו לדבריו כמ"ש **והמה אם ישמעו ואם יחדלו כי בית מרי המה וידעו
כי נביא הי' בתוכם:** (ז) **וישמע הורדוס** הוא הורדוס אנטיפס בן של הורדוס הגדול
כנזכר למעלה בסימן ג׳ עיין שם: **טטרכים:** כלומר הי' שר על חלק רביעי ממלכות
אביו כי לארבע חלקים נחלק' המלכו' אחרי מות הורדוס הגדול כנ"ל: **ותפעם רוחו:**
אחזו סער ומבוכה ולא ידע מה יאמין כי יש אומרים שיוחנן קם מן המתים ויש שאליהו
הנביא נראה וגו': והוא כענין **ויסער לב מלך ארם** (מלכים ב׳ סימן ו׳): (ט) **את
ראש יוחנן נשאתי** חתך אתו בסייף כאשר הבאנו למעלה בשם יוסיפון והוא על שם
שהוכיח אותו יוחנן משום אשת איש שנשא הורדוס את אשת פיליפוס אחיו לו לאשה
בחייו והיו לה בנים ממנה: וכתוב במתי' ובמרקוס שאע"פי שהוכיח הורדוס ממנו מ"מ
ברצותו כי אמת היה את יוחנן ירא הורדוס את אלהים ולא רצה להרגו עד שנלכד
בערמת אשתו היהודית הרשעה אשר מקודם אשת פיליפוס היתה והיא שמה את לדברי
רשעתה בפי בתה כי בהיות יום גנוסיא של הורדוס ויעש משתה לכל שרי המאות ושרי
אלפים ולכל הקצינים אשר בגליל׳ ויהי כי טוב לבם ביין ותבא בתה בתחבולות אמה ותיטב
בעיניו ותרקד לפניו וייטב הדבר בעיני כל המסובין ותשא חן וחסד לפני הורדוס: ויאמר
לה שאלי ממני דבר כאשר בלבבך ואתנה לך: וישבע לה לאמור כל אשר תשאלי ממני
עד חצי מלכותי ותנתן לך: ותצא הנערה ותשאל לאמה לאמר מה אשאל ותאמר אמה
אליה שאלי את ראש יוחנן הטובל: ותבא ותמהר ותפול לפני המלך ותבקש מלפניו
לאמר שאלתי ובקשתי אשר תתן לי מיד את ראש יוחנן הטובל על הקערה: ויתעצב
המלך אל לבו אבל בגלל השבועה אשר נשבע ובגלל השרים היושבים לפניו לא אבה להשיב

הָיְתָה זָבַת דָּם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַאֲשֶׁר כִּלְּתָה אֶת־כָּל־מִחְיָתָהּ
לָרוֹפְאִים וְלֹא־יָכֹל אִישׁ לְרַפֵּא אֹתָהּ׃ מד קָרְבָה אֵלָיו מֵאַחֲרָיו
וַתִּגַּע בִּכְנַף בִּגְדוֹ׃ וּכְרֶגַע עָמַד זֹב דָּמֶיהָ׃ מה וַיֹּאמֶר יֵשׁוּעַ׃ מִי
זֶה נָגַע בִּי׃ וַיְכַחֲשׁוּ כֻלָּם וַיֹּאמֶר פֶּטְרוֹס וַאֲשֶׁר אִתּוֹ׃ מוֹרֶה הֲהֲמוֹנִים
לֹחֲצִים וְדֹחֲקִים אֹתְךָ וְאַתָּה אֹמֵר׃ מִי זֶה נָגַע בִּי׃ מו וַיֹּאמֶר
יֵשׁוּעַ׃ נָגַע בִּי אֶחָד כִּי יָדַעְתִּי אֲשֶׁר גְּבוּרָה יָצְאָה מֵאִתִּי׃ מז וַתֵּרֶא
הָאִשָּׁה כִּי לֹא תִסָּתֵר וַתָּבֹא בִרְעָדָה וַתִּפֹּל לְפָנָיו וַתַּגֵּד לִפְנֵי כָל־הָעָם
עַל־מֶה נָגְעָה בוֹ וְכִי נִרְפְּאָה פִתְאוֹם׃ מח וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ׃ הִתְחַזְּקִי
בִתִּי׃ אֱמוּנָתֵךְ הוֹשִׁיעָה לָךְ׃ לְכִי לְשָׁלוֹם׃ מט עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר וְאִישׁ
אֶחָד מֵאַנְשֵׁי רֹאשׁ בֵּית־הַכְּנֶסֶת בָּא וַיֹּאמֶר לוֹ׃ מֵתָה בִתְּךָ׃ אַל־
תַּטְרִיחַ אֶת־הַמּוֹרֶה׃ נ וְכִשְׁמוֹעַ יֵשׁוּעַ וַיַּעַן אֹתוֹ לֵאמֹר׃ אַל־תִּירָא
אַךְ הַאֲמֵן וְתִוָּשֵׁעַ׃ נא וַיָּבֹא הַבַּיְתָה וְלֹא נָתַן אִישׁ לָבוֹא בִּלְתִּי
אֶת־פֶּטְרוֹס וְיַעֲקֹב וְיוֹחָנָן וַאֲבִי הַיַּלְדָּה וְאִמָּהּ׃ נב וְכֻלָּם בּוֹכִים
וְסוֹפְדִים עָלֶיהָ׃ וַיֹּאמַר׃ אַל־תִּבְכּוּ׃ לֹא מֵתָה אַךְ יְשֵׁנָה הִיא׃
נג וַיִּלְעֲגוּ לוֹ כִּי יָדְעוּ כִּי מֵתָה׃ נד וַיּוֹצִיאֵם כֻּלָּם חוּצָה וַיֹּאחֶז
בְּיָדָהּ וַיִּקְרָא לֵאמֹר׃ נַעֲרָה קוּמִי׃ נה וַתָּשָׁב רוּחָהּ וַתָּקָם פִּתְאֹם׃
וַיְצַו לָתֵת לָהּ לֶאֱכֹל׃ נו וַיִּתְמְהוּ יוֹלְדֶיהָ׃ וַיְצַו אֹתָם לְבִלְתִּי הַגִּיד
לְאִישׁ אֶת־אֲשֶׁר נִהְיָתָה׃

ט א וַיִּקְרָא אֶל־שְׁנֵים עָשָׂר תַּלְמִידָיו וַיִּתֵּן לָהֶם גְּבוּרָה וְשִׁלְטָן
עַל־כָּל־הַשֵּׁדִים וּלְרַפֵּא חֳלָיִים׃ ב וַיִּשְׁלַח אֹתָם לִקְרוֹא

לכל חכמי הרפואות כאשר גם סוף הדבר מוכיח על תחילתו והכתוב אומר שהוציאה את כל אשר לה לרופאים ואע"פי כן לא יכלו לרפא אותה : **מחיתה :** ר"ל כל הון ביתה שממנו מחיתה : (מד) **מאחריו :** מפני הבושה : **בכנף בגדו :** בציצית אשר בכנף הבגד כמו על כנפי בגדיהם לדורותם ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת : במדבר ט"ו : (מד) **עמד זוב דמיה :** פי' הדם שלה קם ופסק מיד מזוב עוד : וכיון שפסק זוב דמה נרפאה גם מחליה : (מו) **נגע בי אחד :** כלומר כי נגע בי איש אחד בכוונת הלב ולא במקרה : **יצאה ממני גבורה :** לעשות אות ומופת ולא לחנם היתה זאת אלא לתכלית : (נב) **אך ישנה היא :** לא אמר כן אלא לפי דעתו לפי שבידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש וכל המתים כישנים הם לפניו ומפני שלא הבינו הנלבבים את דעתו הלעיגו עליו בפסוק הבא : (נה) **ויצו להנתן לה לאכל :** כדי להראות שהיא חיה ממש :

ט (א) **שנים עשר תלמידיו :** הם המשולחים אשר בחר בם בחכמתו ממספר כל תלמידיו לעבודה הזאת : **השדים :** הם גם רוחות הטומאה כנ"ל :

(ב) **לקרא :** פי' להודיע דברים לבשר ולהגיד לכל איש · ומה יקראו ויבשרו שבאה מלכות

וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לָקוּם׃ כג וַיֹּאמֶר אֶל־כֻּלָּם · כָּל־מִי אֲשֶׁר יֹאבֶה
לָלֶכֶת אַחֲרַי יְכַחֵשׁ בְּנַפְשׁוֹ וְיִשָּׂא אֶת־צְלָבוֹ יוֹם יוֹם וְיָבֹא אַחֲרָי׃
כד כִּי כָל־מִי אֲשֶׁר יֹאבֶה לְהַצִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ יַכְרִיתֶנָּה · וְכָל־מִי אֲשֶׁר
יַכְרִית אֶת־נַפְשׁוֹ לְמַעֲנִי הוּא יַצִּילֶנָּה׃ כה כִּי מַה־יִּתְרוֹן לָאִישׁ
אִם יִרְכֹּשׁ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְיַכְרִית אֶת־נַפְשׁוֹ אוֹ יַזִּיק לָהּ׃ כו לָכֵן
כָּל־מִי אֲשֶׁר יֵבוֹשׁ מִמֶּנִּי וּמִדְּבָרַי מִמֶּנּוּ יֵבוֹשׁ בֶּן־הָאָדָם בְּבוֹאוֹ
בִּכְבוֹדוֹ וּבִכְבוֹד אָבִיו וְהַמַּלְאָכִים הַקְּדוֹשִׁים׃ כז וְאָמְנָם אֲנִי אֹמֵר
לָכֶם · יֵשׁ עֹמְדִים פֹּה אֲשֶׁר לֹא יִטְעֲמוּ מָוֶת עַד כִּי־יִרְאוּ אֶת־מַלְכוּת
הָאֱלֹהִים׃ כח וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּשְׁמֹנַת יָמִים וַיִּקַּח אֶת־
פֶּטְרוֹס וְאֶת־יוֹחָנָן וְאֶת־יַעֲקֹב וַיַּעַל אֶל־הָהָר לְהִתְפַּלֵּל׃ כט וַיְהִי
בְּהִתְפַּלְלוֹ וַיִּתְחַלֵּף מַרְאֵה פָנָיו וּלְבוּשׁוֹ הִלְבִּין כַּבָּרָק · ל וְהִנֵּה שְׁנֵי
אֲנָשִׁים מְדַבְּרִים אִתּוֹ וְהֵם מֹשֶׁה וְאֵלִיָּהוּ׃ לא וַיֵּרָאוּ בְכָבוֹד וַיְדַבְּרוּ
עַל אַחֲרִיתוֹ אֲשֶׁר הוּא הֹלֵךְ לְמַלֹּאת בִּירוּשָׁלָיִם׃ לב וּפֶטְרוֹס וַאֲשֶׁר

(כג) **יכחש בנפשו:** ר"ל ימאס בכל דברים אשר רצתה בם נפשו נפש הבהמית דהיינו תענוגי עולם הזה עושר ונכסים וכבוד וכיוצא בזה: **וישא את צלבו עליו:** הצליבה היא עץ שתולין בו את האנשים אשר בם חטא משפט מות ושום דבר בליעל כמו **ותלית אותו אל העץ** (דברים כ"א) וקורתו כשתי וערב: וכאן ענינו ברמז על כל דברי בזיון היסורים ועינויים הקשים לבשר ודם כמיתה על העץ: ורצונו בזה להודיע שכל מי אשר יכין את לבו להאמין בו יהיה מוכן ומזומן לשאת כל הצרות והעינויים שבעולם על כך וימסור את נפשו למות על קידוש שמו והוא כמו היוצא להרג שנושא צלבו ומוכן למיתה: **ויבא אחרי** ע"ד **אחר ה' אלהיך תלכו** (דברים י"ג ד') יצא בעקבי ויעשה כמעשי בכל מה דאפשר: (כד) **להציל את נפשו:** בעולם הזה למשוך את בשרו בכל תענוגי העולם ולרדוף אחר כבוד ועושר כדי להנות בעולם הזה: **יכריתנה:** לעולם שכולו ארוך וכן ואשר יאבד נפשו וגו': והוא ע"ד מה שדרשו שם **בכבוד אב שנא' בו למען יאריכון ימיך ובשלוח קן צפור נאמר ג"כ למען יאריכון ימיך ואם אמר לו אביו עלה לבירה והביא גוזלות ועלה ומת היכן אריכות ימיו של זה והיכן טובתו?** ומשני **אלא למען יאריכון ימיך לעולם שכולו ארוך:** (כה) **מה יתרון לאיש:** מוסב לפסוקים שלמעלה כי בו כתיבת טעם ודעת למה יעשה אדם כל כך וישים את נפשו בכפו וימסרה לקידוש השם ויהי ללעג ולקלס ונחשב כאין עבחה. לפי שלא יועיל לאדם כלום כל העושר וכל הכבוד והתענוג שבעולם אם יאבד את נפשו לנצח או אם יזיק אותה בעבירות: כי העולם הזה דומה לפרוזדור בפני עולם הבא מי שלא התקין את עצמו בפרוזדור לא יכנס לטרקלין ומי שלא טרח בערב שבת לא יאכל בשבת: ועל כאלה אמר (איוב כ"ז) **כי מה תקות חנף כי יבצע:** (כז) **מלכות אלהים:** זו מלכות המשיח. כאמרנו ודעתו על תקימתו מבין המתים ועלותו למרום ושפיכות רוח הקודש על אנשי סגולתו ועל נסים ונפלאות שנעשו אח"כ כי הן הן סימני ימי המשיח ומלכותו: (כט) **מראה פניו:** לא למשחית אלא להוד כתאר פני מלאך וק"ו מבגדיו שנגהו כנגה וכברק: (לא) **בכבוד:** שהיו גויתם מזהירות כזהר הרקיע: **על אחריתו:** על יסוריו ועינויו ומיתתו אשר

אשר אני שמע עליו כאלה· ויבקש לראתו: י וישבו השליחים
ויגידו לו את־כל־אשר עשו· ויקחם וילך בדד אל־מדבר עיר
הנקראת בית־צידה: יא וידעו ההמונים וילכו אחריו· ויקבלם
וידבר אליהם על מלכות האלהים וירפא את־אלה הצריכים לרפואה:
יב ויהי כי רד היום ויבאו שנים העשר ויאמרו אליו· שלח את־
ההמון וילכו אל־הכפרים והשדות מסביב ללון ולמצוא צדה· כי
פה במדבר אנחנו: יג ויאמר אליהם· תנו להם אתם לאכל·
ויאמרו· אין לנו יותר מחמש ככרות לחם ושני דגים אם לא נלך
ונקנה אכל לכל העם הזה: יד כי היו כחמשת אלף איש·
ויאמר אל־תלמידיו· הושיבום חבל חבל חמשים בחבל:
טו ויעשו כן· ויושיבו את־כלם: טז ויקח את־חמשת ככרות
הלחם ואת־שני הדגים· ויבט אל־השמים ויברך עליהם ויפרס ויתן
לתלמידים לשום לפני ההמון: יז ויאכלו וישבעו כלם· וישאו
מן הפתתים הנותרים שנים עשר סלים: יח ויהי כאשר התפלל
לבדו ויהיו אתו תלמידיו· וישאל אתם לאמר· מה־יאמרו ההמנים
עלי מי אני: יט ויענו ויאמרו· יוחנן המטבל ויש אמרים·
אליהו· ויש אמרים כי קם נביא אחד מן הנביאים הקדמונים:
כ ויאמר אליהם· ואתם מה־תאמרו עלי מי אני· ויען פטרוס
ויאמר משיח האלהים: כא ויעד בם ויצו אתם אשר לא יגידו
את־הדבר הזה לאיש: כב ויאמר· כי על בן־האדם להתענות
הרבה ולהמאס מן הזקנים ומראשי הכהנים ומן הסופרים ולהומת

את פניה ריקם ושלח ויצו לחתוך את ראש יוחנן בסייף ולהביא אותו לפניו מושם בקערה: (י) **אל מדבר**: לא פירושו מדבר ממש אלא מקום פנוי מכל רעש בני אדם שאינן שכיחים שם אנשים כל כך ולפיכך נקרא בית צידה כלו' מקום שממה מן **וצדו** עריהם (צפני' ג'): (יג) **אם לא נלך** וגו': הוא מקרא קצר ופי' אם לא נלך ונשבר אוכל לכל העם הרב כזה אי אפשר לתת להם לאכל ולהשביעם כי הם כחמשת אלפי איש כאלך ומפרש: (יד) **חבל חבל**: פי' מושב בשורה לסעודה: (טז) **ויברך**: ברך ברכת המוציא: (יז) **שנים עשר סלים** וגו: מלמד שיותר הי' מה שהותירו מן מה שהושם לפניהם: והוא גדל הנס על שאין למעלה ממנו: (כא) **לא יגידו**: לפי שהלא כבר כל כך את ידו בתוכם שיוכלו כלם להכיר ממעשיו ומאותותיו שהוא משיח ה' לפיכך לא רצה שיגידו עליו לאיש אחד אלא שיכיר אותו כל אחד ואחד מעצמו: (כב) **על בן האדם**: דעתו על עצמו ועניינו הוא וגזירה הוא על בן האדם והיכן היא גזירתו של מקום (ישעי' נ"ג) **וה' חפץ דכאו** וגו': **ולהמאס מן הזקנים**: כמו שנתקיים מה שאמר דוד **אבן מאסו הבונים** כי הבוני' הם הסופרים והכהנים כידוע:

לְשָׁאוֹל אֹתוֹ עַל הַדָּבָר הַזֶּה׃ מו וַתְּהִי הַתּוֹכָחוֹת בֵּינֵיהֶם מִי יִהְיֶה
הַגָּדוֹל בָּהֶם׃ מז וַיֵּדַע יֵשׁוּעַ אֶת־מַחְשֶׁבֶת לִבָּם וַיִּקַּח יֶלֶד וַיַּעֲמִידֵהוּ
אֶצְלוֹ׃ מח וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם׃ כָּל־הַמְקַבֵּל אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה בִּשְׁמִי אֹתִי הוּא
מְקַבֵּל׃ וְהַמְקַבֵּל אֹתִי הוּא מְקַבֵּל אֶת־שֹׁלְחִי׃ כִּי הַקָּטֹן בְּכֻלְּכֶם הוּא יִהְיֶה
הַגָּדוֹל׃ מט וַיַּעַן יוֹחָנָן וַיֹּאמַר׃ מוֹרֶה רָאִינוּ אִישׁ אֶחָד מְגָרֵשׁ שֵׁדִים
בְּשִׁמְךָ׃ וַנְּכַלֵּא אֹתוֹ יַעַן לֹא הָלַךְ עִמָּנוּ׃ נ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יֵשׁוּעַ׃ אַל־תְּכַלְאוּ
אֹתוֹ כִּי אִישׁ אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ נֶגְדֵּנוּ הוּא אִתָּנוּ׃ נא וַיְהִי בִּמְלֹאת יְמֵי
הִלָּקְחוֹ וַיָּשֶׂם אֶת־פָּנָיו כַּחַלָּמִישׁ לַעֲלוֹת יְרוּשָׁלָֽיְמָה׃ נב וַיִּשְׁלַח

להבין את דברי ישוע ויהי הדבר הזה נסתר מעיניהם איך יסגר מלך גדול ועצום כמשיח בידי בני אדם והמה יענו ויתלו אותו: (מו) **התוכחות**: משום שלא הבינו עדין מלכות המשיח ודברי ישוע כאשר חשבו בלבם שהדברים האלה הם רק דברי רמז ומשל בעלמא וכי מעתה יחל ישוע לכבוש את כל הגויים וישב על כסא מלכותו והמה יהיו שריו ועבדיו וישבו ראשונה במלכות בכבוד ויקר: וכדי שלא יקנא אח"כ איש באחיו כי א"א לעתים שיהיו כלם במעלה אחת ולשלוט בערבוביא אלא צריך לחלוק כבוד לכל אחד כפי גדולתו וכפי פועל ידיו אמרו בלבם מה שיעשה זמן יעשה היום ואם לא נוסדו יחדיו בדבר הזה עכשיו אימתי: (מח) **כל המקבל**: אשר יקבל לביתו וייטיב עמו כמשאת ידו להודיע להם גדול מדת הענוה שהוא הוד מלכותו וכגבהי שמים מארץ כן גבהו מחשבותיו ממחשבותיהם: (נ) **נגדינו**: קטיגור: **אתנו**: סניגור: **ימי הלקחו**: ר"ל העת אשר יעלה וילקח בה השמימה והוא כנוי למיתתו: **וישם את פניו**: שם אותם חזקים כשמיר ולא יירא ולא יחת מפני כל הענויים והיסורים אשר עליו לסבול בירושלים: (נב) **שומרונים**: הם הכותיים: ולמען הידעך איך יצאו משומרון עם עמקי ולעגי שפה כאלה צריך שתדע ששומרון היתה עיר ואם במלכות ישראל אשר בנה אותה עמרי אבי אחאב על הר שמו שומרון מבעליו שנקרא שומר וקרא עמרי את שם העיר ג"כ שומרון על שם שומר אדוני ההר ככתוב במלכי' א' סימן ט"ז: ואח"כ נקרא' כל ארץ עשרת השבטים בשם הזה: ומן העיר ההיא יצאו כמה פורענות לישראל מאז ובפרט אחר חרבן בית ראשון והלאה: כי כאשר עלה שלמנאסר מלך אשור שומרון וילכדה בשנה התשעית להושע ויגל ישראל אשורה הושיב בעריהם ערב הגויים מכל ארבע פינות העולם ועל שלא יראו הגויים האלה את ה' בתחלת שבתם בארץ ההיא שלח הקב"ה בהם את האריות ויהיו הורגים בהם: ויצו המלך אשור להוליך שמה אחד מן כוהני ישראל להורות אותם משפט אלהי הארץ ואיך יראו ה': מכל מקום היו עושים להם גוי גוי אלהיו ויניחו בבית הבמות בעריהם אשר ישבו שם: ויהיו הגויים האלה יראים את ה' וגם את הפסילים היו עובדים וילכו בכל אחר טומאות הגויים ובכל שקוציהם: ואע"פכ היו אומרים שהם בני האבות הקדושים ורצו להקרא בני יעקב: ובאמת היו רבים בהם מזרע ישראל אבל לא זרע אמת כי אם סורי גפן נכריה זרע שקר וילדי פשע אשר מאסו בתורת ה' ובחרו ללכת בשרירות לבם: ויהי בימי עזרא ונחמי' אחר גלות בבל והתאזרו חיל להסיר מישראל כל דבר טומאה ותועבה וכל נשי נכר כדי לטהר העדה לישנה ויבחרו השומרוני' בטומאה יותר מהקדוש' ולא הסירו את הנשים הנכריות ואשר הסירו השיבו אותן: ויחרימו כל ישראל את רכושם ואותם בדלו מתוך הקהל כמצות עזרא (בספרו סימן י') ויחר אף בני שומרון על הדבר

אִתּוֹ נִרְדָּמוּ וְכַאֲשֶׁר הֵקִיצוּ רָאוּ אֶת־כְּבוֹדוֹ וְאֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים נִצָּבִים
עָלָיו׃ לג וַיְהִי בְּהִפָּרְדָם מִמֶּנּוּ וַיֹּאמֶר פֶּטְרוֹס אֶל־יֵשׁוּעַ· מוֹרֶה טוֹב
הֱיוֹתֵנוּ פֹּה וְנַעֲשֶׂה נָּא שָׁלֹשׁ סֻכּוֹת לְךָ אַחַת וּלְמשֶׁה אַחַת וּלְאֵלִיָּהוּ
אֶחָת· וְלֹא יָדַע מַה־יְדַבֵּר׃ לד עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר אֶת־אֵלֶּה וְעָנָן בָּא
וַיָּסֶךְ עֲלֵיהֶם· וַיְהִי בְּבֹאָם בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיִּירָאוּ׃ לה וְקוֹל יָצָא מִן
הֶעָנָן לֵאמֹר· זֶה בְּנִי יְדִידִי אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן׃ לו וַיְהִי בְּצֵאת הַקּוֹל
וַיִּמָּצֵא יֵשׁוּעַ לְבַדּוֹ· וַיֶּחֱשׁוּ וּלְאִישׁ לֹא הִגִּידוּ בַּיָּמִים הָהֵם דָּבָר מֵאֲשֶׁר
רָאוּ׃ לז וַיְהִי מִמָּחֳרַת בְּרִדְתָּם מִן הָהָר וַיִּפְגְּעוּ בוֹ הָמוֹן רָב׃
לח וְהִנֵּה אִישׁ מִן הֶהָמוֹן קָרָא לֵאמֹר· אָנָּא מוֹרֶה הַבֵּט נָא לִבְנִי
כִּי יָחִיד הוּא לִי׃ לט וְהִנֵּה רוּחַ תִּקָּחֵהוּ וּפִתְאֹם הוּא צוֹעֵק
וּתְפַרְפְּרֵהוּ עַד כִּי־יוֹרִיד רִירוֹ וְאַחֲרֵי רַצֵּץ אֹתוֹ עוֹד תִּקְשֶׁה לָצֵאת
מִמֶּנּוּ׃ מ וָאֶשְׁאַל מִתַּלְמִידֶיךָ לְגָרְשָׁהּ וְלֹא יָכֹלוּ׃ מא וַיַּעַן יֵשׁוּעַ
וַיֹּאמַר· דּוֹר תַּהְפֻּכֹת וְלֹא אֵמֻן בּוֹ עַד־מָתַי אֶהְיֶה עִמָּכֶם וְאֶשָּׂא
אֶתְכֶם· הָבֵא אֶת־בִּנְךָ הֵנָּה׃ מב וְעוֹדֶנּוּ בָא וַיְרַצֵּץ אֹתוֹ הַשֵּׁד
וַיְפַרְפְּרֵהוּ· וַיִּגְעַר יֵשׁוּעַ בָּרוּחַ הַטְּמֵאָה וַיִּרְפָּא אֶת־הַנַּעַר וַיָּשֶׁב אֹתוֹ
לְאָבִיו׃ מג וַיִּתָּמְהוּ כֻלָּם עַל גְּדֻלַּת הָאֱלֹהִים וּבְהִשְׁתּוֹמֵם כֻּלָּם עַל
כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יֵשׁוּעַ אָמַר אֶל־תַּלְמִידָיו׃ מד שִׂימוּ אַתֶּם אֶת־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיכֶם· כִּי הִנֵּה בֶן־הָאָדָם יִסָּגֵר בִּידֵי אֲנָשִׁים׃ מה וְהֵמָּה
לֹא הֵבִינוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה כִּי מְכֻסֶּה מֵהֶם מִדַּעַת אֹתוֹ· וַיִּרְאוּ

עתיד למלאות בסוף ימיו ע"פ דברי הנביאים בירושלים : (לג) **בהפרדם :** משה ואליהו מן ישוע · **לא ידע מה ידבר :** כיפא בעצמו לא ידע והתבונן בזה הדבר לפי שתקפה עליו שנתו : (לט) **רוח תקחהו :** פי' הרוח מכה ומכפלה אותו : **יוריד רירו :** על שיצא ריר מפיו כדרך המטורפים (שמואל א' כ"א י"ד) : (מא) **דור תהפוכות :** דעתו על עם עקשי לב והוא סורר ישראל כלומר כמה אותות ומופתים ראיתם שעשיתי לכם ואעפ"כ לבכם כבד ועיניכם כטוחות מראות שאני משיח ה' · **ואשא אתכם** משאכם טרחכם וריבכם ומגיד בזה שכבר כלאה לשאת את קשי ערפם ומשום זה קרובה ישועת ה' להגלות לפני הגויים ולהוסר מהם : (מד) **שימו וגו' יסגר בידי אנשים :** ר"ל הטו אזניכם לדברי שירות ותשבחות אשר עתה בפי העם עלי ושמעו כי איך הם מקללין אותי על אודות הנס הזה ושימו את הדברים האלה על לבבכם בטרם בא היום אשר אני עתיד להמסר בידי בני אדם האכזריים אשר יענו ויתלו אותי · ואם תהינה אזניכם קשובות ותשמענה דברי' מאחריכ' עלי דברי לעג וקלס לאמר **אסיא אסי ית חגרתך הושעת לאחרים למה לא תושיע לעצמך אם אתה משיח ה' הבה ורדה מן העץ** וכיוצא בהם : **לא הבינו את הדבר** לא הרגישו והתבוננו במה שאמר ישוע שסוף עתיד להסגר למיתה בידי בני אדם כי עדיין גמרו בדעתם שימלוך ישוע בעולם הזה כמלך בשר ודם (והוא גם לב ישראל על המשיח עד היום הזה) לפיכך פליאה דעת נשגבה מהתלמידים ולא יכלו

קִבְּלֻהוּ כִּי פָנָיו הָיוּ מֻעָדוֹת יְרוּשָׁלָֽיְמָה׃ נד וַיִּרְאוּ תַלְמִידָיו יַעֲקֹב וְיוֹחָנָן וַיֹּאמְרוּ · אֲדֹנֵינוּ הֲתַחְפֹּץ כִּי נֹאמַר וְתֵרֶד אֵשׁ מִן־הַשָּׁמַיִם וְתֹאכַל אֹתָם כַּאֲשֶׁר גַּם אֵלִיָּהוּ עָשָׂה׃ נה וַיִּפֶן וַיִּגְעַר בָּם וַיֹּאמַר · אֵינְכֶם יוֹדְעִים רוּחַ מִי רוּחֲכֶם · נו כִּי לֹא בָא בֶן־הָאָדָם לְאַבֵּד כִּי אִם־לְהוֹשִׁיעַ נַפְשׁוֹת אֲנָשִׁים · וַיֵּלְכוּ אֶל־כְּפָר אַחֵר׃ נז וַיְהִי בְּלֶכְתָּם בַּדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִישׁ אֶחָד · אֵלֵךְ אַחֲרֶיךָ אֲדֹנִי אֶל־אֲשֶׁר תֵּלֵךְ׃

עלה בית אל וגו': רבי ישמעאל בר ר' יוסי סליק לצלאה בירושלים עבר בהדין פלאטינוס וחמה יתיה חד שמראי אמר רבי להיכן ארת אזיל? אמר ליה למיסק למצלי בהדי ירושלים: אמר ליה ולא טב לך מצלי בהדי טורא בריכא ולא בההיא קלקלתא: אמר ליה אומר לכם למה אתם דומים לכלב שהיה להוט אחר הנבלה כך אתם · לפי שאתם יודעים שע"ז טמונה תחתיו דכתיב ויטמן אותם יעקב לפיכך אתם להוטים אחריו · אמרין דין בעי מנסבה (פירוש מאהר שזה יודע שע"ז טמונה שם ודאי יקחנה) ונתיעצו עליו להרגו קם וערק בלילא וכה"ג איתא בפרשה כח בפסוק והמים גברו מאוד מאוד ר' יונתן סלק למצליה בירושלים עבר בהדין פלטאנים וחמתי חד שמריי אמר ליה להיכן את אזיל? אמר ליה למסק למצלי בירושלים אמר ליה לא טב לך למצלי בהדין טורא בריכא ולא בההוא ביתא קלקלתא: אמר ליה למה הוא בריך אמר ליה דלא טף במוי דמבולא וכו' עיין שם: ומשום זה לא רצו גם להכניס את ישוע לפי שפניו היו ללכת ירושלימה כנאמר: (נד) **אליהו עשה**: לשני שרי חמשים ולחמשיהם מלכי' ב' סימ' א': (נה) **אינכם יודעים** וגו': רוח היא כנוי למדות בני האדם כמ"ש קצר רוח גבה רוח ארך רוח שפל רוח ומושל ברוחו וכיוצא בהם: וכן הוא אומר **אז רפתה רוחם מעליו** (שופטי' ח'): ונאמר גם רוח על מעלות בני אדם בחכמה ובדעת אלהי' כמו רוח אלהים בו (בראשית מ"א) היתה עליו רוח ה' (דברי הימים ב' סימן כ') איש אשר רוח בו (במדבר כ"ז): ופי' הכתוב לא ידעתם להבחין ולהתבונן מי זה ואי זה הוא הרוח המסיתה אתכם בדבר הזה: אתם חושבים שהיא רוח אלהים ודעת קדושים כבפנחס ואליהו ואלישע הואיל וכוונתכם ג"כ לקנא לשמי ולכבודי אבל באמת אין זה כי אם רוחכם רוח קנאה וגבוה מפני הטעמים הבאים בפסוק כ"ו: ועיין גם בפירוש הרא"בע על הפסוק טוב כעס משחוק (קהל' סימן ז'): (נו) **בן האדם** וגו' דעתו על עצמו וכבר העירותיך בהקדמה לספרי ברית החדשה על הלשון הזה וגם פירשתי באר היטב למה נקרא ישוע בן אדם: ורצונו בדברים האלה להוכיח להם על פניה' שלא שאלוהו כהוגן ולתת טעם לתוכחתו והוא משני טעמים: הראשון מענין ביאתו לעולם הזה: כלומר הלא ידע ידעתם שסבת ביאתי לעולם השפל לא היה להתנהג עם הבריות ברוח בער ורוח משפט אע"פי שבידי להמית את הרשעים ברוח שפתי (ישעי' י"א) ולאבדם במדת הדין שלי אלא כדי להתנהג עמהם ברוח חן וחסד רוח רחמים וענוה במדת הרחמים לפנים משורת הדין כדי להושיעם ע"ד ישראל נושע בה' ולהחיותם ע"פ התנאי שהתניתי עם הקב"ה על מנת שלא יאבד אדם אחד (עיין למעלה בסימן ה' ובילקוט חלק ב' שכ"ט): שנית אינו דומה מעשה אליהו לדבר הזה: כי השרי חמשים בהיות שידעו שאליהו הוא נביא אמת עשו בזדון ובקשו לשלוח בו את ידם ולהביאו למלך עובד ע"ז להיות טרף לשניו ובטלו רצון קונם מפני רצון מלך בשר ודם משום הנאתן אבל השומרונים האלה לא ידעו מי הוא זה ואי זה

מַלְאָכִים לְפָנָיו׃ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־כְּפַר שֹׁמְרֹנִים לְהָכִין לוֹ׃ נג וְלֹא

הם: ויבקשו להקים בבני יהודה וירושלים: ויאספו אליהם כל אנשי בליעל מיהודה אשר בקשו לפרוק את עול הקדושה מעליהם: וגם את כל הערב בני עמון ומואב אשר הבדיל ישראל מתוכם (נחמי' י"ג ג') למען לעשות להם יד ללחום ביהודה: ויהיו מורת רוח לעזרא ולנחמי' בבנין חומות ירושלים ובית המקדש ובראשם סנבלט החרני וטוביה העבד עמוני הוא הרע לעשות מכולם: כי רבים מחורי יהודה היו בעלי שבועה לאותו רשע כי הוא היה חותן לשכניה בן ארח ויוחנן בנו לקח בת איש נכבד ושר גדול ביהודה ומשולם בן ברכיה שמו (נחמי' ו') וגם אלישב הכהן היה קרוב לאיש צר ואויב הזה (שם י"ג): ויועצו יחדיו ויתאמצו בכל כחם להתעולל כל עלילות ברשע כדי להשטין את בנין הבית: וה' הפיר עצתם וקלקל מחשבותם: והיו מכין ומשמתין אותם עזרא וסיעתו בפני כל קהל ישראל בפני שלש מאות כהנים ושלש מאות ספרי קודש לבלתי בא בקהל ה' ולבלתי תת להם נחלה וחלק בתוך עם הקודש כדאיתא בתנחומא ובפרקי דר' אליעזר: וילכו השומרונים ויבנו גם המה להם היכל בהר גריזים להכעיס והרשיעו לעשות נבלות רבות ונשאו את היהודי' בשנאה גמורה וגם היהודי' פרשו את עצמן מחברותם: וקראו אותם הראשונים כותים על שם אבותם שבאו מכותה וישבו בשומרון כד"א ויבא מלך אשור מבבל **ומכותה** וגו' וירשו את שומרון וישבו בעריהם (מלכים ב' סימן י"ז פ' כ"ד): ואומר ואנשי **כות** עשו את נרגל (שם פסוק ל'): ומשום שעשו מעשי אבותיהם לאחר כך בימי עזרא וגם כמוהם היהודים הסוררים אשר התחברו עמהם לכן נקראו על שמם כותיים: א"נ נקראו בשם הזה לגנאי ע"ש מעשיהם המכוערים כי כות היא כמו כוש וכוש הוא בלשון עברי שם גנאי למי שמעשיו מכוערים כמו **על דברי כוש בן ימיני** (תהלים ז') עיין שם בפי' רש"י: **להכין לו**: דהיינו אכסניא ללון שם: כי אע"פ שנהגו היהודים פרישות מדברי הכותיים מ"מ בשעת הדחק לא חשו להו כדתנו תמן בהשוכר בתלמוד ירושלמי ארץ כותי' טהורה ומקוותיה ומדורותיה ושביליה טהורים וכו' ולכן האורחים בעריהם לפי שאין שם משום טומאה: (נג) **ולא קבלוהו** וגו': תכלית שנאה היתה בין היהודים ובין הכותים כי הכותים בכל אשר יפנו ירשיעו להכעיס את ה' ואת עמו: בנו להם היכל בהר גריזים כצורת ההיכל אשר בירושלים וכתבניתו ויהי למוקש לבני יהודה כבית אל בימי ירבעם בן נבט כי הסבו את לב רבים מעמי הארצות אחריו באמרם לא בירושלים בחר ה' להזכיר שמו שם אלא בהר גריזים ושם צוה אלהים את הברכה כפי מה שנאמר ונתת את הברכה בהר גריזים: וזיפו את תורת משה וכתבו בתורתם **תקימו האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר גריזים** תמורת מה שאמר משה דברים כ"ז פסוק ד' **תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל**: וכן עשו בכמה פסוקי' לעזר למינותם: עיין באלו נאמרים דף ל"ג ע"ב ובעבודה זרה ירושלמי פרק השוכר: ואע"פ שהשמיד הורקנוס את הכותי' והרס והחריב את היכלם אחר מאתים שנה לבנינו מ"מ שבו עוד אל קיאם לאחר זמן כנראה במסעות של ר' בנימין דף סמ"ך: והי' להם היכל גם במצרים והוא הנקרא בית חוניו על שם חניו בן שמעון הצדיק אשר בנה אותו אחר מות אביו כדאיתא בפרק בתרא דמנחות סמוך לסופו: ומשום השערורות האלה נהגו היהודים פרישות מכל דברי הכותים והיו תועבה בעיניהם כידוע וחשבו אותם כמעט כגויים לכל דבר שבקדושה כדגרסינן בפרק קמא דשקלים ירושלמי: וכן היו ג"כ היהודים בעיניהם ולא נהגו אפי' דרך ארץ זה לזה בהכנסת אורחים וכיוצא בו: וביותר היה לשומרונים לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש על עולי לרגל לירושלים כי אמרו בהר גריזים יראה ה' ולא בירושלים כנ"ל: ומסייע לזה מה ששנינו בבראשית רבה בפרשת וישלח בפסוק ויאמר אלהים אל יעקב קום

י א וְאַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הִפְקִיד הָאָדוֹן עוֹד שִׁבְעִים אֲחֵרִים
וַיִּשְׁלַח אֹתָם שְׁנַיִם שְׁנַיִם לְפָנָיו אֶל־כָּל־עִיר וּמָקוֹם אֲשֶׁר
יָבוֹא שָׁמָּה׃ ב וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · הַקָּצִיר רַב וְהַפֹּעֲלִים מְעַטִּים · לָכֵן
הַעְתִּירוּ לַאֲדוֹן הַקָּצִיר לִשְׁלֹחַ פֹּעֲלִים לִקְצִירוֹ׃ ג לְכוּ · הִנְנִי שֹׁלֵחַ
אֶתְכֶם כִּכְבָשִׂים בְּתוֹךְ זְאֵבִים׃ ד אַל־תִּשְׂאוּ צְרוֹר וְיַלְקוּט וּנְעָלִים ·
וְאַל־תְּבָרְכוּ אִישׁ בַּדָּרֶךְ׃ ה וּלְכָל־בַּיִת אֲשֶׁר תָּבֹאוּ בוֹ אִמְרוּ
בָּרִאשֹׁנָה · שָׁלוֹם לַבַּיִת הַזֶּה׃ ו וְאִם יִהְיֶה־שָּׁם בֶּן־שָׁלוֹם יָנוּחַ עָלָיו
שְׁלֹמְכֶם · וְאִם לֹא אֲלֵיכֶם יָשׁוּב׃ ז וּבַבַּיִת הַזֶּה שְׁבוּ וְאִכְלוּ וּשְׁתוּ
אֶת־הַנִּמְצָא תַּחַת יָדָם · כִּי זָכָה הַפֹּעֵל לִשְׂכָרוֹ · אַל־תַּעְתִּיקוּ מִבַּיִת
לְבָיִת׃ ח וּבְכָל־עִיר אֲשֶׁר תָּבֹאוּ בָהּ וִיקַבְּלוּ אֶתְכֶם אִכְלוּ אֶת־אֲשֶׁר
יוּשַׂם לִפְנֵיכֶם׃ ט וְרִפְאוּ אֶת־הַחוֹלִים אֲשֶׁר בָּהּ וְאִמְרוּ אֲלֵיהֶם ·
קָרְבָה אֲלֵיכֶם מַלְכוּת הָאֱלֹהִים׃ י וּבְכָל־עִיר אֲשֶׁר תָּבֹאוּ בָהּ וְלֹא
יְקַבְּלוּ אֶתְכֶם צְאוּ אֶל־רְחֹבֹתֶיהָ וְאִמְרוּ׃ יא גַּם אֶת־עֲפַר עִירְכֶם
הַדֹּבֵק בָּנוּ נִנְעַר עֲלֵיכֶם · אַךְ זֹאת דְּעוּ כִּי קָרְבָה אֲלֵיכֶם מַלְכוּת
הָאֱלֹהִים׃ יב וַאֲנִי אֹמֵר לָכֶם כִּי בַּיּוֹם הַהוּא יֵקַל לִסְדֹם מִן לָעִיר
הַהִיא׃ יג אוֹי לָךְ כָּרְזִין · אוֹי לָךְ בֵּית־צַיְדָה · כִּי אִם־בְּצוֹר וּבְצִידוֹן
תֵּעָשֶׂינָה הַגְּבוּרוֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ בָכֶן כְּבָר שָׁבוּ וְיָשְׁבוּ בְּשַׂק־וָאֵפֶר׃
יד וּלְצוֹר וּלְצִידוֹן יֵקַל בְּיוֹם הַמִּשְׁפָּט מִכֶּן׃ טו וְאַתְּ כְּפַר־נָחוּם
אֲשֶׁר עַד הַשָּׁמַיִם רוֹמַמְתְּ אֶל־שְׁאוֹל תּוּרָדִי׃ טז הַשֹּׁמֵעַ אֲלֵיכֶם אֵלַי
שֹׁמֵעַ · וְהַמֹּאֵס בָּכֶם בִּי מֹאֵס · וְהַמֹּאֵס בִּי מֹאֵס בְּשֹׁלְחִי׃ יז וַיָּשֻׁבוּ
הַשִּׁבְעִים בְּשִׂמְחָה לֵאמֹר · אֲדֹנִי גַּם הַשֵּׁדִים נִכְנָעִים תַּחְתֵּינוּ בְּשִׁמְךָ׃

י (א) **ואחרי הדברים האלה**: אחר שעלה ישוע מכפר נחום לירושלים ועברו בגבול בני שומרון: **עוד**: ר"ל חוץ מן השנים עשר תלמידיו ושלוחיו הנזכרים למעלה בסימן ט' פסוק י"ג שלא שייכו לחשבון הזה כי להם עוד מעלה יתירה מאלה: **שבעים**: השנים עשר הם למספר י"ב שבטי ישראל והשבעים כנגד השבעים זקנים כמ"ש אספה לי שבעים איש מזקני ישראל (במדבר י"א): (ב) **הקציר רב וגו'**: הכל בדרך משל כאומרם באבות היו' קצר והמלאכה מרובה והפועלי' עצלים והשכר הרבה ובעל הבית דוחק וכו' עיין שם: **אדון הקציר**: הוא הק"בה הנקרא שם באבות בעל הבית: (ד) **אל תברכו**: דהיינו בהשתחויה בכריעה בחיבוק ונשיקה כפי דרך המדינה ובזה יתעכבו יותר מדאי: (ו) **בן שלום**: פי' איש הראוי לברכה ולשלום: (ח) **אשר יושם לפניכם**: אע"פי שישימו לפניכם רק לחם ומים: (יא) **את עפר וגו'**: פירשנוהו למעלה בסימן שלפניו פסוק ה' עיין עליו: (יב) **לסדום**: פי' גזר דין של אנשי סדום ועמורה לא יהיה כל כך קשה ביום הדין כגזר דין של אנשי העיר ההיא אשר לא קבלו אתכם ולא שמעו לדבריכם כי לא יהיה להם פתחון פה: **כורזין**: עיר הגליל סמוך

נח וַיֹּאמֶר אֵלָיו יֵשׁוּעַ הַשּׁוּעָלִים יֵשׁ לָהֶם חֹרִים וְעוֹף הַשָּׁמַיִם קֵן לוֹ
וּבֶן־הָאָדָם אֵין לוֹ אָנָה יָנִיחַ אֶת־רֹאשׁוֹ׃ נט וַיֹּאמֶר אֶל־אִישׁ אַחֵר
לֵךְ אַחֲרָי וַיֹּאמֶר אֲדֹנִי הַנִּיחָה־לִּי בָּרִאשֹׁנָה לָלֶכֶת וְלִקְבֹּר אֶת־אָבִי׃
ס וַיֹּאמֶר אֵלָיו יֵשׁוּעַ הַנַּח לַמֵּתִים לִקְבֹּר אֶת־מֵתֵיהֶם וְאַתָּה לֵךְ
וּקְרָא אֶת־מַלְכוּת הָאֱלֹהִים׃ סא וַיֹּאמֶר גַּם אַחֵר אֵלֵךְ אַחֲרֶיךָ
אֲדֹנִי אַךְ הַנִּיחָה־לִּי בָּרִאשֹׁנָה לְבָרֵךְ אֶת־בְּנֵי בֵיתִי׃ סב וַיֹּאמֶר
אֵלָיו יֵשׁוּעַ אֵין אִישׁ שֹׁלֵחַ יָדוֹ לַחֲרֹשׁ בַּמַּחֲרֵשָׁה וּמַבִּיט לְאָחוֹר
אֲשֶׁר יִכּוֹן לְמַלְכוּת הָאֱלֹהִים׃

הוא הבא להתלונן אצלם והיו מעשי אבותיהם בידיהם לבלתי הכניס לבתיהן איש עברי כדי לעשות להם מדה כנגד מדה א"כ שוגים הם ולא מזידין ואין דין לענוש את השוגים כמזידים: (כח) **חורים:** הם אשר להם לצל יומם מחורב ולמחסה מזרם וממטר ולהתחבא שם מפני הציידים ושאר בעלי משחיתים: **ובן האדם:** הטעם למה קרא ישוע את עצמו לפעמים בשם בן אדם תמצא בהקדמה ושם תראה מבואר שהשמות איך מבטלים את הטעם א"כ אע"פ שנקרא ישוע בן אדם לא תבטל בזה עצמות אלהותו א"כ בזוכים הם הנוצרים המוטחים בה' ה"ה ה' צדקנו הוא מלך המשיח המדבר בצדקה ורב להושיע תשועת עולמים והיה ה' מבטחם: **אין לו וגו':** לפי שלא היה לב האיש הזה נכון כי חשב כשאר מבולבלי הדעת בימים ההם שימלוך המשיח כמלך בשר ודם כאשר גם תלמידי ישוע טעו בתחילה בדבר הזה כנראה למעלה בפסוק מ"ו ובגלל הדבר הזה אמר ללכת אחריו ולהיות תלמידו כדי שיהיה שר גדול במלכותו בעולם הזה: ולא אמר ישוע שאין לו מקום להניח שמה את ראשו רק בבחינת מדריגתו השפלה והיא ביאתו לע"הז כי לא בא להיות שר ומושל בכל אלא כעבד נכה וחדל אישים למען יצדיק לרבים ועוונותם הוא יסבול אבל בבחינת מעלתו והיא עת עלותו השמימה ושבתו לימין ה' אחר שיתו אויביו הדום רגליו לו הארץ ומלואה תבל ויושבי בה כל"א **ולה יהיב שלטן ויקר ומלכו וכל עממיא אמיא ולשניא לה יפלחון שלטנה שלטן עלם די לא יעדה ומלכותיה די לא תתחבל** (דניאל ז') ואומר **ומשלו מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ** (זכריה ט'): ועיין למעלה בסימן א' פסוק ל"ב ול"ג וגם בסימן ד' פסוק י"ב: ובזה מתבטל תפלות המינים אשר טפלו על הדברים האלה באמרם זה המאמר סותר אמונתם (ר"ל אמונת הנוצרים) שמאמינים שהוא (ישוע) אלקים: ואם היה הוא אלקים כדבריהם למה היה קורא את עצמו בן אדם וכו': ולמה אמר שאין לו מקום והלא כל העולם שלו וגו': כי הנך אתה רואה שלא ידעו ויבינו הפוקרים את המאמר הזה כי במחשך מעשיהם: וכל דברי הכתוב נכוחים למבין כלפרשנו: (ס) **לקבור את מתיהם:** הוא ע"ד מה שאמרו החכמים הרשעים אף בחייהם קרויים מתים: (סא) **לברך את בני ביתי וגו':** כלומר אעשה צוואה להם ואלכה ברשותם כדרך שעשה אלישע בשעה שנמשח לנביא תחת אליהו אמר: **אשקה נא לאבי ולאמי ואלכה אחריך** (מלכים א' סימן י"ט) ועיין שם בפירוש הרד"ק: (סב) **מחרשת:** הוא כלי שחורשין בו אראטרו"ם בלשון רומי: **ומביט לאחור:** כלומר מתאבל הוא ולא מתאזר חיל לזרז בעבודתו עבודת הקודש בברית החדשה וכן הכל בדרך משל: **יכון:** פירוש יהיה הגון וראוי ובדברי חכמים המתחיל במצוה אומרים לו גמור:

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ וּבְכָל־בִּינָתֶךָ ·
וּלְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ׃ כח וַיֹּאמֶר אֵלָיו · טוֹב עָנִיתָ · זֹאת עֲשֵׂה וְתִחְיֶה׃
כט וַיּוֹאֶל לְהִצְטַדֵּק וַיֹּאמֶר אֶל־יֵשׁוּעַ · וּמִי הוּא רֵעִי׃ ל וַיַּעַן יֵשׁוּעַ
וַיֹּאמַר · אִישׁ אֶחָד יָרַד מִירוּשָׁלַםִ לִירִיחוֹ וַיִּפֹּל בִּידֵי פָּרִצִים וַיַּפְשִׁיטֻהוּ
וַיַּכֻּהוּ וַיֵּלְכוּ וַיַּנִּיחֻהוּ כַּמֵּת׃ לא וַיֵּרֶד כֹּהֵן אֶחָד לְתֻמּוֹ בַּדֶּרֶךְ הַהוּא ·
וַיַּרְא אֹתוֹ וַיַּעֲבֹר מֵעָלָיו׃ לב וְגַם לֵוִי אֶחָד בְּהִמָּצְאוֹ בַּמָּקוֹם הַהוּא
בָּא וַיַּרְא וַיַּעֲבֹר מֵעָלָיו׃ לג אַךְ שׁוֹמְרֹנִי אֶחָד בְּמַסָּעוֹ בָּא שָׁמָּה
וַיַּרְא אֹתוֹ וַיִּכָּמְרוּ רַחֲמָיו׃ לד וַיֵּט אֵלָיו וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־פְּצָעָיו וַיִּצֹק
עֲלֵיהֶם שֶׁמֶן וָיָיִן וַיַּרְכִּיבֵהוּ עַל־בְּהֶמְתּוֹ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־הַמָּלוֹן וְהִשְׁגִּיחַ
אֵלָיו׃ לה וַיְהִי מִמָּחֳרַת בְּצֵאתוֹ וַיּוֹצֵא שְׁנֵי דִינָרִים וַיִּתֵּן לְבַעַל הַמָּלוֹן
וַיֹּאמַר אֵלָיו · הַשְׁגִּיחָה אֵלָיו וְכָל־אֲשֶׁר תּוֹסִיף לְהוֹצִיא אֲנִי בְּשׁוּבִי
אֲשַׁלֶּם לָךְ׃ לו וְעַתָּה אֶת־מִי מִשְּׁלֹשֶׁת אֵלֶּה תַּחְשֹׁב לְרֵעֶה לָאִישׁ
אֲשֶׁר נָפַל בִּידֵי הַפָּרִצִים׃ לז וַיֹּאמַר · אֶת־זֶה אֲשֶׁר עָשָׂה עִמּוֹ
חָסֶד · וַיֹּאמֶר אֵלָיו יֵשׁוּעַ · לֵךְ וַעֲשֵׂה גַּם אַתָּה כָּמוֹהוּ׃ לח וַיְהִי
בְּנָסְעָם וַיָּבֹא אֶל־כְּפָר אֶחָד · וְאִשָּׁה אַחַת וּשְׁמָהּ מַרְתָּה קִבְּלָה אֹתוֹ
אֶל־בֵּיתָהּ׃ לט וְלָהּ אָחוֹת הַנִּקְרֵאת מִרְיָם וְהִיא יֹשֶׁבֶת לְרַגְלֵי יֵשׁוּעַ
וְשֹׁמַעַת אֶת־דְּבָרוֹ׃ מ וַתִּפָּעֶם רוּחַ מַרְתָּה מֵרֹב שֵׁרוּת · וַתִּגַּשׁ אֵלָיו
וַתֹּאמַר · אֲדֹנִי הֲלֹא תָשִׁית לִבְּךָ עַל אֲשֶׁר־עֲזָבַתְנִי אֲחוֹתִי לְבַדִּי לְשָׁרֵת ·
אֱמוֹר נָא אֵלֶיהָ שֶׁתַּעֲזוֹר לִי׃ מא וַיַּעַן יֵשׁוּעַ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ · מַרְתָּה
מַרְתָּה דֹּאֶגֶת וְחֹרֶדֶת אַתְּ עַל דְּבָרִים רַבִּים׃ מב וְאֵין צָרִיךְ אַךְ לְדָבָר
אֶחָד וּמִרְיָם בָּחֲרָה בַחֵלֶק הַטּוֹב אֲשֶׁר לֹא יֻקַּח מִמֶּנָּה׃

בקריאת שמע אשר אתה קורא פעמיים בכל יום : (כח) עשה ותחיה : כלומר אם תעשה זאת תנחל חיי ע"הב : (לג) שומרני : הוא כותי עיין מה שאמרנו בסימן שלפניו פסוק נ"א נ"ג : (לח) מרתא : אפשר שמרתא בת ביתוס עשירתא דירושלם הנזכרת בהניזקין ממשפחתה היתה : (מ) מרוב שרות : פי' הטריחה את עצמה לעשות שירות הרבה לישוע בצרכי הגוף וסברה שישוע ת"ח כזה יותר מלימודו : תשית לבך : כלומר רבי האין אתה חושש לדבר כזה שאני מטריחה ומצערה את עצמי לכבודיך ואחותי לא עשתה דבר : (מא) וחרדת : פי' יגעת את עצמך בשבילי כל כך והוא כמו שאמר אלישע אל שונם חרדת אלינו את כל החרדה הזאת (מלכי' ב' סימן ד') : (מב) דבר אחד : כלומר הרבה ענינים יש בעולם הזה אשר הבריות רודפים אחריהם ויגעו בם ובכולם אין חפץ ותועלת רק בענין אחד והוא האושר האמיתי לבא לחיי ע"הב וראוי הוא שיתאוה כל אדם חיל ויתפלל בכל עת כדי למצוא דבר חפץ כזה : וכן אמר דוד אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי ולחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו (תהלים כ"ז) :

יח וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · רָאִיתִי אֶת־הַשָּׂטָן כְּבָרָק נֹפֵל מִן־הַשָּׁמָיִם׃
יט הִנְנִי נֹתֵן לָכֶם הַשָּׁלְטָן לִרְמוֹס נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים וְעַל־כָּל־גְּבוּרַת
הָאוֹיֵב · וְלֹא יֵרַע לָכֶם דָּבָר׃ כ אֲבָל בְּזֹאת אַל־תִּשְׂמְחוּ שֶׁהָרוּחוֹת
נִכְנָעִים תַּחְתֵּיכֶם כִּי אִם־שִׂמְחוּ עַל אֲשֶׁר שְׁמוֹתֵיכֶם נִכְתְּבוּ בַּשָּׁמָיִם׃
כא בַּשָּׁעָה הַהִיא הִתְעַלֵּס יֵשׁוּעַ בָּרוּחַ וַיֹּאמַר · אוֹדְךָ אָבִי אֲדוֹן
הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ כִּי הִסְתַּרְתָּ אֶת־אֵלֶּה מֵחֲכָמִים וּנְבֹנִים וְגִלִּיתָ אֹתָם
לְעוֹלָלִים · אָכֵן אָבִי · כִּי כֵן רָצוֹן לְפָנֶיךָ׃ כב כֹּל נִתַּן לִי מֵאָבִי ·
וְאֵין יוֹדֵעַ מִי הוּא הַבֵּן זוּלָתִי הָאָב וּמִי הוּא הָאָב זוּלָתִי הַבֵּן וַאֲשֶׁר
יַחְפֹּץ הַבֵּן לְגַלּוֹת לוֹ׃ כג וַיִּפֶן אֶל־הַתַּלְמִידִים וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לְבַדָּם ·
אַשְׁרֵי הָעֵינַיִם הָרֹאוֹת אֶת־אֲשֶׁר אַתֶּם רֹאִים׃ כד כִּי אֲנִי אֹמֵר לָכֶם
כִּי נְבִיאִים וּמְלָכִים רַבִּים אִוּוּ לִרְאוֹת אֶת־אֲשֶׁר אַתֶּם רֹאִים וְלֹא רָאוּ ·
וְלִשְׁמֹעַ אֶת־אֲשֶׁר אַתֶּם שֹׁמְעִים וְלֹא שָׁמֵעוּ׃ כה וְהִנֵּה חָכָם אֶחָד
קָם וַיְנַסֵּהוּ לֵאמֹר · מוֹרֶה מָה אֶעֱשֶׂה לָרֶשֶׁת חַיֵּי עוֹלָמִים׃ כו וַיֹּאמֶר
אֵלָיו · מַה־כָּתוּב בַּתּוֹרָה אֵיךְ קָרָאתָ׃ כז וַיַּעַן וַיֹּאמַר · וְאָהַבְתָּ אֵת

לבית מדה: (יט) **כפר נחום**: עיין למעלה בסימן ז': **לרמוס נחשים**: נחש הוא כמו במקרא למלשינים והולכי רכיל כענין **שננו לשונם כמו נחש** (תהלים ק"מ ד') **חמת למו כדמות חמת נחש** (שם נ"ח): והטעם לפי שבעל הלשון מכה וממית את חברו בשתיקה בלי הרמת קול ע"ד כאשר ישוך הנחש בלי לחש ואין יתרון לבעל הלשון (קהל' י' י"א) ועיין על הפסוק הזה במפרשים: ולפי זה פירוש הכתוב שאל יראו השלוחים מן המלשינים והולכי רכיל אשר ילשינו אותם אל מלכי אומות העולם ויטפלו עליהם שקר ויבקשו להכותם בלשונם כי ינצחו העבדים הנאמנים בכל דית ישוע את כל המלשינים בעזרתו אשר ישוף ראש הנחש הקדמוני ויחליש גם כח הכת שלה אשר זוהמתה בפיהם ולא יזיקו אותם אם לא בגזירת עירין ובמאמר קדישין: ואפשר שמדבר הכתוב כנגד הסופרים והפרושים כי המה המשילו את עצמן לנחשים ועקרבים כל"א שם באבות פרק שני שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וגו': וכן אמרו בפרק שני דיומא כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח: ויש גם לפרשו כמשמעו ע"ד מה שכתוב בתהלים צ"א **על שחל ופתן תדרוך תרמוס כפיר ותנין** לקיים מה שנאמר בישעי' י"א **ושעשע יונק על חור פתן ועל מאורת צפעוני גמול ידו הדה** ונוכחים הם תלמידי ישוע ע"פ הפסוק כ"ח הבא כאשר מצינו בספר מעשי השלוחים בסימן כ"ח שהיה עקרב כרוך ביד שאול המכונה פולוס ולא הזק: (כ) **נכתבו בשמים**: בספר זכרון לפני ה' כלשון **ימלט כל עמך הנמצא כתוב בספר** (דניאל י"ב) וכמוהו **ועל ספרך כלם יכתבו** (תהלים קל"ט) והפכו **מחני נא מספרך** (שמות ל"ב):
(כא) **לעוללים**: עניינו על התלמידים שהלכו אחריו בתום לבם כעוללים ויונקים:
(כב) **כל**: כל העולם כולו וכל אשר בו: (כה) **וינסהו**: לפי ששמע שגם ישוע ליוד ודרש תחיית המתים וחיי עולם הבא חשב בדעתו שהוא מורה דרך אחר לבא שמה מאשר כרת בתורה לפיכך עלתה במחשבתו לנסותו ולשמוע האם מסכימים דברי ישוע עם דברי משה בענין חיי עה"ב ומה היא כוונתו בעקר הזה: (כו) **איך קראת**:

דָּג תַּחַת דָּג יִתֶּן לוֹ נָחָשׁ: יב אוֹ אִם יִשְׁאַל בֵּיצָה הֲיִתֵּן לוֹ עַקְרָב:
יג לָכֵן אִם אַתֶּם הָרָעִים יֹדְעִים לָתֵת מַתָּנוֹת טוֹבוֹת לִבְנֵיכֶם אַף כִּי־
הָאָב אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם יִתֵּן אֶת־רוּחַ הַקֹּדֶשׁ לְשֹׁאֲלָיו: יד וַיְגָרֶשׁ שֵׁד
אֶחָד וְהוּא אִלֵּם· וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָצָא הַשֵּׁד וַיְדַבֵּר הָאִלֵּם וַיִּתְמְהוּ
הֶהֱמוֹנִים: טו וַאֲנָשִׁים מֵהֶם אָמְרוּ · בְּבַעַל זְבוּב שַׂר הַשֵּׁדִים גֹּרֵשׁ
הוּא אֶת־הַשֵּׁדִים: טז וַאֲחֵרִים נִסּוּ אֹתוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ מִמֶּנּוּ אוֹת מִן־
הַשָּׁמָיִם: יז וְהוּא יָדַע אֶת־מַחְשְׁבֹתֵיהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · כָּל־מַלְכוּת
הַנֶּחֱלָקָה עַל־נַפְשָׁהּ תֶּחֱרָב וּבַיִת הַנֶּחְלָק עַל בַּיִת יִפֹּל: יח וְאִם
הַשָּׂטָן נֶחֱלַק עַל־עַצְמוֹ אֵיךְ תָּקוּם מַלְכוּתוֹ · וְתֹאמְרוּ כִּי בְּבַעַל זְבוּב
אֲנִי גֹרֵשׁ אֶת־הַשֵּׁדִים: יט וְאִם אֲנִי בְּבַעַל־זְבוּב גֹּרֵשׁ אֶת־
הַשֵּׁדִים בְּנֵיכֶם בְּמִי יְגָרְשׁוּ · עַל־כֵּן הֵמָּה יִהְיוּ שֹׁפְטֵיכֶם:
כ וְאִם בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים אֲנִי גֹרֵשׁ אֶת־הַשֵּׁדִים אֶל־נָכוֹן בָּאָה
אֲלֵיכֶם מַלְכוּת הָאֱלֹהִים: כא אִם גִּבּוֹר חָלוּץ יִשְׁמֹר אֶת־הֵיכָלוֹ
בְּשָׁלוֹם יִהְיֶה קִנְיָנוֹ: כב וְאִם הַגִּבּוֹר מִמֶּנּוּ יָבֹא עָלָיו וְיָכָל לוֹ
יִשָּׂא מִמֶּנּוּ אֶת־כָּל־נִשְׁקוֹ אֲשֶׁר בָּטַח בּוֹ וִיחַלֵּק אֶת־שְׁלָלוֹ: כג אֲשֶׁר
אֵינֶנּוּ אִתִּי כְּנֶגְדִּי · וַאֲשֶׁר אֵינֶנּוּ מְאַסֵּף אִתִּי מְפַזֵּר: כד בְּצֵאת
רוּחַ הַטֻּמְאָה מֵאָדָם תַּעֲבוֹר בְּצִיּוֹת לְבַקֵּשׁ מְנוּחָה · וְלֹא תִמְצָאֶנָּה

המבקש דבר מה : (יג) **אתם הרעים**: ע"ש הפסוק כי יצר לב האדם רע מנעוריו :
(טו) **בבעל זבוב**: הוא שם אלהי עקרון (מלכים ב' סימן א') והוא גם אלהי כל
הגוים ה' רק שהגויים במדינותם שינו את שמו וקראו אותו עם עם כלשונו : **שר
השדים**: קסברו הגויים שגם בתוך השדים מנהיג וקצין כבתוך בני אדם. ולא אמרו אויבי
ישוע כדברים האלה אשר אין להם שחר אלא כדי להקטין את האותות והמופתים אשר
נעשו בידו שלא יעלה על לב ההמונים שהוא מושל על השדים בכח הקדושה רק בשם
הטומאה : (יח) **כל מלכות וגו'**: כוונתו בזה להוכיח לצריו תרמית פיהם על פניהם
מדרך העולם· ולהודיע בזה שאי אפשר לשלוט על השדים ולהוציאם בכח הטומאה ר"ל
בכח הראש שבהם. אלא שהוא מוציאם בכח הקדושה ביד אדוני האדונים מלך מלכי המלכים
הק"בה : (יט) **בניכם במי יגרשו**: שהיו בתוכם בעלי שם והוציאו ג"כ רוחות
הטומאה ר"ל ואם הם מוציאים אותם בבעל זבוב למה תלשינו אותי וטפלתם עלי שקר
אתם : (כא) **אם גבור וגו'**: דעתו בזה להודיעם אמתת אותותיו ר"ל לפי שהוא
הנה ומכנע את השטן ומביא את מלכות אלהים צריך שיהא גבור וחזק ממנו א"כ הוא
הוא זה אשר יחליש כח השטן ואשר יעביר את רוח הטומאה מן הארץ ואשר ימחה למעט
מעל כל פנים דמעת העשוקים מן יצר הרע ויביא צדק עולמים : (כג) **איננו אתי**:
הולך בעקבי ועושה כמעשי כי אומנותי להדריך את הבריות בדרך התשובה ובדרך החיים·
ואומנות השטן היא להשטין את בני האדם בזה הדרך ולהטותם ממנו א"כ אין אפשר

יא א וַיְהִי בִּהְיוֹתוֹ מִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם אֶחָד וְכַאֲשֶׁר כִּלָּה וַיֹּאמֶר אֵלָיו
אֶחָד מִתַּלְמִידָיו אֲדֹנִי לַמְּדֵנוּ לְהִתְפַּלֵּל כַּאֲשֶׁר גַּם יוֹחָנָן לִמֵּד
אֶת־תַּלְמִידָיו׃ ב וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בְּהִתְפַּלֶּלְכֶם אִמְרוּ אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם
יִתְקַדֵּשׁ שְׁמֶךָ תָּבֹא מַלְכוּתֶךָ יְהִי רְצוֹנְךָ כְּבַשָּׁמַיִם כָּאָרֶץ׃ ג תֶּן
לָנוּ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ לֶחֶם חֻקֵּנוּ׃ ד וּסְלַח לָנוּ אֶת־חַטֹּאתֵינוּ כִּי גַם
אֲנַחְנוּ סֹלְחִים לְכָל־חַיָּבֵינוּ וְאַל תְּבִיאֵנוּ לִידֵי נִסָּיוֹן כִּי אִם־הַצִּילֵנוּ
מִן הָרָע׃ ה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִי בָכֶם אֲשֶׁר לוֹ רֵעַ וּבָא אֵלָיו בַּחֲצוֹת
הַלַּיְלָה וְאָמַר אֵלָיו רֵעִי הַלְוֵנִי שָׁלֹשׁ כִּכְּרוֹת לָחֶם׃ ו כִּי בָא אֵלַי
רֵעִי מִדֶּרֶךְ וּמְאוּמָה אֵין לִי לָשׂוּם לְפָנָיו׃ ז וְהוּא מִבַּיִת יַעֲנֶה וְיֹאמַר
אַל־תַּלְאֵנִי הַדֶּלֶת כְּבָר סְגוּרָה וִילָדַי עִמִּי בַּמִּטָּה לֹא אוּכַל לָקוּם
וְלָתֵת לָךְ׃ ח אֲנִי אֹמֵר לָכֶם גַּם אִם לֹא יָקוּם וְיִתֵּן לוֹ בַּאֲשֶׁר הוּא
רֵעֵהוּ אַף מִפְּנֵי הַפְצָרָתוֹ יָקוּם וְיִתֶּן לוֹ כֹּל אֲשֶׁר־יֶחְסָר׃ ט וַאֲנִי
אֹמֵר לָכֶם שַׁאֲלוּ וְיִנָּתֵן לָכֶם בַּקְּשׁוּ וְתִמְצָאוּ דִּפְקוּ וְיִפָּתַח לָכֶם׃
י כִּי כָל־הַשֹּׁאֵל יִקָּח וְהַמְבַקֵּשׁ יִמְצָא וְהַדֹּפֵק יִפָּתַח לוֹ׃ יא כִּי
מִי בָכֶם הָאָב אֲשֶׁר בְּנוֹ יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ לֶחֶם וְיִתֵּן לוֹ אָבֶן וְאִם יִשְׁאַל

יא (א) **למדנו להתפלל:** תפלה קרוי׳ למצלי בתר צלותא כדרך החכמים כדגרסינן בהיה קורא דף י״ו ע״ב ודף י״ז ע״א רבי אלכסנדרי בתר דמצלי אמר הכי: רבון העולמי׳ גלוי וידוע לפניך שרצונינו לעשו׳ רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה וכו׳: או לצלאה במקום התפילה בכל עת והטעם כי טוב מעט תחנונים בכוונה מהרבה שלא בכוונה: **כאשר לימד גם יוחנן:** כמנהג החכמים הראשונים ועיין בתפילת השחר דף כ״ט: (ב) **אבינו:** הקב״ה נקרא אב לא לבד משום שהוא אב לכלנו שבראנו לכבודו כד״א ואתה ה׳ אבינו אתה אנחנו החומר ואתה יוצרנו ומעשה ידיך כלנו (ישעיה ס״ד) אלא ג״כ משום רוב חסדיו ורחמיו כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו כי אתה ה׳ אבינו גואלנו מעולם שמך (שם ס״ג) ובפרט משום חסדיו ורחמיו כביכול על יראיו שנאמר כרחם אב על בנים רחם ה׳ על יראיו (תהלים ק״ג): **שבשמים:** ע״ד אתה הוא אלהים בשמים (ד״ה ב׳ סימן כ׳) וכן אמר דוד ה׳ בשמים כסאו (תהלים י״א) ואלהינו בשמים (שם ק״ג) היושב בשמים (שם קכ״ג): כי באמת אף השמים ושמי השמים לא יכלכלוהו: **תבוא מלכותך:** מלכות השמי׳ ע״ש והי׳ ה׳ למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד (זכריה י״ד): **יהי רצונך וגו׳:** מכיון שיהיה ה׳ למלך על כל הארץ ובכל מקומות ממשלתו אז תמלא כל הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסים ויהיו כלם גבורי כח לשמוע בקול דבריו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם: (ג) **לחם חקינו:** וכן התפלל שלמה הטריפני לחם חקי (משלי ל׳): (ד) **לכל חיבינו:** הם העולבים וחומסים אותנו: (ח) **הפצרתו:** על שפצר בו לכנאו ודפק על ביתו בלילה בעת המטה׳: (ט) **שאלו:** פי׳ ידבקו בענוה ובתחנונים כעני השואל מתנה על הפתח מלמד שיעשה אדם את תפילתו רחמים ותחנונים ולא פסיק מיד אם לא נענה בתפילתו פעם אחד אלא יחזור ויתחיל ויפציר תמיד כאביון

והתקדשתם פשיטא לא קאי על נטילת ידים ואי איתא שהכתוב הזה הוא סמך למים הראשונים והאחרונים מתחייב שהוא גם ראיה לשמן שהיו סכין בו את הידים לאחר הסעודה להעביר את הזוהמא משום דדרש והייתם קדושי' אלו שמן ולא נמצא בכל מצות החכמים שמן הוא מצוה או חובה: ועיין בתוספות חולין דף ק"ה ע"א גבי מה דאמר רב אידי בר אבין מים ראשונים מצוה וכו': א"כ הואיל ואין להם לרבנן על מה שיסמכו בתורה בראיה גמורה הוכח מכאן שהוא רק מצות החכמים ומסייע לזה מה ששנינו בפרק קמא דשבת ירושלמי דף ג' ע"ד הלל ושמאי גזרו על טהרת הידים וכו': וכן משמע בפרק כל הבשר דף ק"ז ע"א אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן נטילת ידים לחולין מפני סרך תרומה ועוד משום מצוה: מאי מצוה אמר אביי מצוה לשמוע דברי חכמים (פי' רש"י שתקנום) ולזה הודה ג"כ הרמב"ם בריש פרק בתרא דהלכות מקואות וז"ל כבר ביארנו שנטילת ידים וטבילתן מדברי סופרים ע"כ: א"כ לא שייך להסמיך ברכת הנטילה אל השם ולברך בא"י אמ"ה אקב"ו ע"י: לפי שהיא ברכת שקר כי לא צוה השם עליה כלכך: והרגיש האשל הגדול בדבר הזה וכתב בפרק שישי מהלכות ברכות דאע"פ שהיא מצות חכמים מ"מ שייך להסמיך הברכה אל ה' מפני שנצטוינו מן התורה לשמוע מהן ומצותן כמצות ה' שנאמר (דברים י"ז פסוק י"א) על פי התורה אשר יורוך: והנה זאת שגגה שיצאה מלפני השליט כזה כי לא נצטוינו לשמוע אפילו בתורת הכהנים והשופטים אלא בכל היכי שהם יכולין להביא ראיה ברורה לדבריהם מדברי ה' שנכתבו ע"י משה והנביאים יצא בדבר שאין להם על מה שיסמכו בתורת ה' נאמר לא תאבה להם ולא תשמע להם: וכן משמע שם בפסוק על פי התורה וכו' כי לא מדבר הכתוב רק בהעלמת דבר בדיני ממון ודיני נפשות מן ב"ד הקטן שבעירות קטנות שאינן בקיאים כל כך בכל המצות והחוקים שנמסרו ע"פ הגבורה ורשומים בכתב יושר ואמת: א"כ ענין הכתוב **על פי התורה** שב אל תורת ה' ולא אל תורת החכמים והשופטים אשר יאמרו מלבן בלתי להביא ראיה עליהם מדברי ה'. והוא כאלו נאמר על פי התור' אשר יורוך על פי תורת ה' ועל פי הדברים אשר יגידו לך ע"פ דברי ה' לא תסור וגו' אבל להוסיף ולגרוע או לחדש דבר אפילו לנביא אסור זה דבר שהעידותיך עליו בהקדמה בענין מצות דרבנן: שבית להודיעך קושט ואמת בענין הזה תדע שלא התקינו הראשונים טהרת הידים אלא משום נקיות בעלמא וכן משמע בתוספות בפרק כל הבשר דף ק"ו ע"א גבי מאמר דרב אידי בר אבין דאמר נטילת ידים לחולין מפני סרך תרומה ועוד משום מצוה: מאי מצוה אמר אביי מצוה לשמוע דברי חכמים וכו': ופריך שם בעל התוספות וא"ת הלא משום סרך תרומה תקנוה וא"כ מאי ועוד? וי"ל התקינו משום נקיות ע"כ: ומוכח ג"כ ממה דאיתא שם ע"ב דאמר רב נוטל אדם את שתי ידיו שחרית ומתנה עליהם כל היום כלו (פירוש בקונט' ומתנה לאכילה ובלבד שיהר מלטנפם ולטמאם): והלכה כרב כמסיק דף ק"ז ע"א: וכן דעת הרמב"ם בפרק שישי מהלכות ברכות: והוא קל וחומר ממים אחרונים שהרי לכולי עלמא מים אחרונים חמורים ממים ראשונים לכל דבר כדתנן בפר' שני דחלה ירושלמי וז"ל המים שלפני המזון רשות ושל אחר המזון חובה וכו': וכהנה בחולין דף ק"ה ע"א אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן מים ראשונים מצוה ואחרונים חובה: (פי' רש"י חובה עדיפי ממצוה) והקשו שם מתניי' מים ראשונים ואחרונים חובה אמצעים רשות ומשני מצוה לגבי רשות חובה קרי ליה: (פי' אע"פ שאינן אלא מצוה חשובות הן אצל רשות להקרות חובה): וכן אמרו במסכת אחרונה בפרק קמא דעירובין גבי מחנה היוצאת למלחמת רשות שפטורין מרחיצת הידים: ופירשו בגמרא לא שנו אלא מים ראשונים אבל מים אחרונים חובה: ותנן התם אמר רב חייא בר אשי מפני מה אמרו מים אחרונים חובה מפני שמלח סדומית יש שמסמא את העינים: (פירוש רש"י הואיל ואמרו החכמים על כל אכילתך אכול מלח וכיון דנגע במלח כי הדר יהיב

וְאָמְרָה· אָשׁוּבָה אֶל־בֵּיתִי אֲשֶׁר יָצָאתִי מִשָּׁם׃ כה וּבְבֹאָהּ תִּמְצָא
אֹתוֹ מְטֻאטָא וּמְפֹאָר׃ כו אָז תֵּלֵךְ וְתִקַּח שֶׁבַע רוּחוֹת אֲחֵרוֹת
רָעוֹת מִמֶּנָּה וְתָבֹאנָה וְתִשְׁכַּנָּה שָׁם· וְהָיְתָה אַחֲרִית הָאִישׁ הַהוּא
רָעָה מֵרֵאשִׁיתוֹ׃ כז וַיְהִי בְּדַבְּרוֹ אֶת־אֵלֶּה וַתִּשָּׂא אִשָּׁה אַחַת אֶת־
קוֹלָהּ מִתּוֹךְ הֶהָמוֹן וַתֹּאמֶר אֵלָיו· אַשְׁרֵי הַבֶּטֶן אֲשֶׁר נְשָׂאָךְ וְהַשָּׁדַיִם
אֲשֶׁר יָנַקְתָּ מֵהֶם׃ כח וַיֹּאמֶר· אַף כִּי אַשְׁרֵי הַשֹּׁמְעִים אֶת־דְּבַר
אֱלֹהִים וְשֹׁמְרִים אֹתוֹ׃ כט וּבְהִקָּבֵץ הֶהֲמוֹנִים יַחְדָּו וַיָּחֶל לְדַבֵּר·
הַדּוֹר הַזֶּה רַע הוּא· אוֹת יְבַקֵּשׁ וְאוֹת לֹא יִנָּתֶן לוֹ זוּלָתִי אוֹת יוֹנָה
הַנָּבִיא׃ ל כִּי כַּאֲשֶׁר הָיָה יוֹנָה לְאוֹת לְאַנְשֵׁי נִינְוֵה כֵּן יִהְיֶה גַּם
בֶּן־הָאָדָם לַדּוֹר הַזֶּה׃ לא מַלְכַּת תֵּימָן תָּקוּם בַּמִּשְׁפָּט עִם אַנְשֵׁי

שאני והוא באגדה אחת יהיו : (כה) **מטאטא :** מן וטאטאתיה במטאטא (ישעיה י"ד) ופירושו נקוי וטהרה כמו שמכבדין את הבית : ואמרו שם בר"ה שלא ידעו רבנן מאי וטאטאתיה עד דשמעוה לאמתי' דבי רבי דקאמרה להדדי אמתא שקלי טאטאתך וטאטאי ביתא· מטאטא הוא בלשון תורה יעים (שמו' ל"ח ג') ובלשון חכמים נקרא מכבד ומכבדת לפי שמכבדין בו את הבית : **ומפואר :** כמו לפאר את בית ה' (עזרא ז') : ולמען זה להגיד אע"פי שהוא יהלל ויגלה את השטן מ"מ לא ימנע מבא אל אנשי עקשי וכבדי לב המאמינים להאמין בו בישוע ולשמוע בקול תורתו אלא מדברים עוד עליו דברי בזיון וקלס ומכוונים לחרוד בו : (כז) **אשרי הבטן :** כיוצא בזה אמרו על רבי יהושע בן חנניה תלמידו של ריב"ז בשעה שהיה מונה את שבחיו אשרי יולדתו : (ל) **לאנשי נינוה :** בלי ספק סיפר יונה הנביא בקריאתו אשר קרא בנינוה ג"כ את כל הקורות שקרוהו בספינה ודג שבלע אותו ושהיה בבטנו ג' ימים וג' לילות ואח"כ הקיא אותו אל היבשה ותגע האות הזו עד לבם ושמעו לדברי קריאתו : **יהיה גם בן האדם וגו'** ר"ל כמו שהיה יונה ג' ימים רצופים במעי הדג ויהי הדבר הזה לאות לאנשי נינוה שהאמינו לדבריו כך יהיה הוא ישוע בעצמו אות ומופת כזה דהיינו שימות ויקבר ויתעכב שמה ג' ימים רצופים ואח"כ יחיה ויקום וזו היא אות שאין למעלה ממנו : (לח) **לא רחץ :** אמר המעתיק הואיל דעסקינן כאן בנטילת ידים אמרתי בלבי עת לעשות לה' לבאר ולברר את הדבר הזה לתת לחכם להכריע עליו : בראשון צריך שתדע שלא צוה ה' על נטילת ידים אלא היא רק מצוה דרבנן· ואע"פי דסבר ר' אליעזר בן ערך בפרק כל הבשר דף ק"ו ע"א שסמכו החכמים לנטילת ידים מן התורה על פסוק כל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים (ויקרא ט"ו) ובסוף אלו דברי' תנא להו מקרא והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה' (שם כ') ודרש והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים אלו מים אחרונים כי קדוש זה שמן וכו' : מ"מ מי לא חזי שהאסמכתא הראשונה היא סמיכה לנטילת ידים כמשענת הקנה הרצוץ והשנית אין בה ממש כלל· והרי להון מורא שגילו פנים בתורה שלא כהלכה : והרי אפילו תינוקות של בית רבן יודעים שקרא **כל אשר יגע בו הזב** ומיירי בזב שפסק זובו ומחוסר טבילה הוא כפי' רש"י שם בפסוק עיין עליו· וכן מוכח בהדיא שם בגמרא ה"ל רבא לרב נחמן מאי משמע דכתיב **וידיו לא שטף במים**. הא שטף טהור הוא (מגיעתו בזב בתמיה) הא טבילה בעי : ומשני אלא הכי קאמר ואחר שלא שטף טמא (פי' דקונט' הנוגע בזב ומי שאינו שוטף את ידיו שהיה טמאים : והפסוק

הדור הזה ותרשיעם · כי באה מקצות הארץ לשמע את־חכמת
שלמה · והנה פה רב משלמה : לב אנשי נינוה יקמו במשפט
עם־הדור הזה וירשיעהו · כי שבו בקריאת יונה · והנה פה רב
מיונה : לג ואין מדליק נר ומשים אתו במסתר או מתחת לאיפה
כי אם־על המנורה למען יראו הבאים את־האור : לד נר הגו
הוא העין · לכן אם עינך תמימה כל־גופך יהיה מלא אור · ואם
רעה היא כל־גופך יחשך : לה לכן השמר לך פן־האור אשר בך
יהיה חשך : לו ואם כל־גופך מלא אור ואין בו חלק אשר יחשך
יהיה כלו מלא אור כאם הנר בנגהו יאיר לך : לז עודנו מדבר
ופרוש אחד שאל אתו אשר יאכל אתו ויבא ויסב : לח וירא
הפרוש ויתמה על כי לא רחץ בראשנה קודם הסעודה : לט ויאמר
אליו האדון · הן אתם הפרושים מטהרים את־הכוס ואת־הקערה
מחוץ · ותוככם מלא עשק ועול : מ אוילים העשה את־החוץ

מן הטומאות מכלל החוקים היא שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים וכו' : כי הנה אף הטומאות הדקות שאין נראו לעינים ופורחות באויר כקרלו מאת הגוף ויש בהן כח אם הן באות מגוף טמא להזיק ולטמא יותר מטומאה הגסה כידוע לחכמי המחקר· וידענו ג"כ מכמה חליים רעים רחמנא ליצלן שמטמאי' ומזיקים לגוף אחר לא לבד במגע אלא אפילו ברוח היוצא מפי החולה לפי שטומאות הגוף כל כך דקה עד שאינה נראה לעינים ואינה נרגשת : וכן בטומאות שצותה התורה לבא עליהם במים מפני שהטומאות היוצאות מגופות טמאות תוכלנה לטמא ולהזיק בפחות מכל שהוא · א"כ לדעתו של אדם מכרעתו אע"ג שיש בהן איזו גזירות הכתוב כגון פרה אדומה וכיוצא בה בתר רובא אזלינן· א"כ הבדע' האחרוני' כבערה שרוח רעה הוא חומר מה שיש בו ממשו' ויוכל להמרק ולהשטף במים? כי הטומאות היוצאות מגוף אע"פי שהן כל כך דקות עד שאין נראו לעינים מ"מ אינן כחומר לכל דבר מפני שאי אפשר לחומר להשתנות לרוח : ומשום זה תפול עליו טהרה ושטיפה במים· יצא הרוח שאין ממין החומר א"א למרקו ולשטפו במים כאילו הוא ממין החומר· ועוד אין דרך הרוח רעה לשרות על הידים אלא בלב ושם הוא מטמא והוא דבר ברור וגלוי לכל יודעי דת ודין בתורה ובחכמה ואין לי להאריך עליו ודי בזה למבין : ומשום שראה ישוע שבושים כאלה נהוגים בין הפרושים וכבדו את ה' רק בשפתותיהם ובידיהם ולבם רחוק ממנו עשה במתכוין ולא נטל ידיו כדי שיתמהו המסובין על זאת ויהיה לו עילה וסיבה להוכיח את אולתם על פניהם ולהורותם שטהרת הנפש בתשובה שלמה היא עקר· כי השם יראה ללבב ורוצה לקדשו ולטהרו מכל אבות הטומאה והם החטאים : (לט) **מטהרים את הכוס** : בכמה מיני טבילות בלי צורך אשר לא צוה ה' אלא הסופרים בלאון מלבן ועיין בהלכות כלים : **מלא עשק ועול** : כך העיד ג"כ יוסיפון על הפרושים שהיו חנפי לעני מעוג וגזלו וחמסו את רעיהם בחנופתם : (מ) **מחוץ** : עניינו על גוף בני אדם : וכן **התוך** : שב אל הנשמה· ופי' הכתוב הלא עשה אלהים גם את הגוף וגם את הנשמה אשר בו א"כ לא די לטהר ולרחוץ רק את הגוף וטומאתו אלא צריך קודם כל לטהר ולקדש את הנשמה כנ"ל : כי טהרת הגוף היתה

ידיו העינים מסמי לאו ולפיכך תקנו מים אחרונים): משמע מכאן שטהרת הידים היא רק משום נקיות או משום סכנה: א"כ אי אפשר לומר שהיא חובה אלא רשות בעלמא בעי נטלין בעי לא נטלן בפרט במקום שאין שם סכנה לסמא את העינים כדאיתא התם בתוספות: מים אחרונים חובה: עכשיו לא נהגו במים אחרונים דאין מלח סדומית מצוי ביניהם: א"כ לפי שאין אנו רגילין לטבל אצבעותינו במלח אחר אכילה ע"כ: והטעם למים אחרונים הם רשות ולא נהגו במקום שאין למיחוש משום מלח המסמא את העינים מים ראשונים שאינם אלא משום נקיות בלבד והם בלאו הכי רשות כדאמרנו למעלה (מהלה ירושלמי וחולין ועירובין) לא כל שכן שאין ראוי להקפיד ולדקדק עליהם: דו"ק: ואם הראשונים כבני אדם המשכילים באמרי פיהם ודברי פי חכם חן בענין טהרת הידים כי כמה סגולות טובות באות לו לגוף ע"י נטילת שחרית וערבית כדאמר ר' מונא משום ר' יהודה בשמונה שרצים ק"ח ע"ב טובה טיפה צונן שחרית ורחיצת ידים ורגלים ערבית מכל קילורין שבעולם: וגם קודם הסעודה ולאחריה והיא גם פעולה גדולה לנפש הועיל ונקיות מביאה לידי טהרה וטהרה מביאה לידי קדושה כידוע לחכמי חן: האחרונים הם בודאי בוערים מאיש ולא בינת אדם להם: כי לא למדו חכמה חכמת אלהים ואדם ודעת הראשונים אשר שפתם ברור מללו כדבארנו לא ידעו: ויבערו ויכסלו יחדיו בענין הזה ואין קץ לדבריהם לדברי רוח ושקר דברי נרגן והוללות: הלא הם דברי הבל מה דדרש רב עוירא משמיה דרב אסי בפרק קמא דסוטה כל האוכל לחם בלא נטילת ידים כאלו בא על אשה זונה שנאמר (משלי ו' כ"ו) בעד אשה זונה עד ככר לחם: כי הנה כוונת שהמ"עה בפסוק הזה היא להזהיר כל אדם מלדבק באשה זונה כי בעבורה יאבד ממונו כמ"ש (שם כ"ט ג') ורועה זונות יאבד הון וסופו יהיה שצריך לשאול מן הבריות ככר לחם או היא בעד באשה זונה עד ככר לחם: כלומר בעבור אשה זונה ימוך ותמוט ידו עד שיבא לשאול ככר לחם: ועיין שם בפירוש הרא"בע והרל"בג: וגזירה שוה שהתורה נדרשת בה לא גזרינן כי היא מדה רעה ומקולקלת כאשר הוכחתי בהקדמה: ודברי רוח ושקר הם מה דאמר התם ר' זריקא כל המזלזל בנטילת ידים נעקר מן העולם לפי שלא שייך כרת אלא במצות דאורייתא: וכבר הוכחתי למעלה שלא צוה ה' על נטילת ידים ולא עלתה אף לדעת הראשונים לעשותה חובה אלא רשות בעלמא: ומי יוכל לסבול דברי נרגן והוללות הלא הם מחלוקות הפוסקים בהעושה צרכיו ורוצה לאכול כיצד יעשה עם ברכות אשר יצר וע"י הלא כל דבריהם הבל הוא: ומה מאד משתבשים האומרים שנטילת ידים היא משום שבתא שהוא לדעתם רוח רעה ששורה על הידים שלא נטלו ומזיק לו לאדם אם לא נטל את ידיו כדגרסינן בסדר תענית אלו דף כ' ע"ב וביום הכפורים ע"ז ע"ב ובכל הבשר ק"ז ע"ב: ובשמונה שרצים אמר ר' מונא משום ר' יהודה יד לעין תיקצץ (פי' בקונט' יד לעין שחרית קודם שיטול ידיו נוח לו שתיקצץ שרוח רעה שורה על היד ומסמותו) יד לחוטם תקצץ יד לפה תקצץ וכו' (ג"כ מהאי טעמא כפירוש רש"י): ואמרו שם בדף ק"ט ע"א בת חורין היא זו ומקפדת על שירחוץ ידיו ג' פעמים: (פירוש רש"י בת חורין היא הרוח השורה על הידים לפני נטילה ומקפדת בנטילתו לנוטלו יפה עד שישפוך מים יפה ג' פעמים על ידיו): אמר ר' יוחנן פוך מעביר בת מלך (כלומר אם נתן פוך בעיניו מעביר את הרוח הרעה אם תיקה לעיניו): והיא גם סברת מבולבלי הדעת הנקראים בעלי קבלה האומרים משום סטרא אחרא: כי הנה לא שייך מדיקה או טהרה וטבילה ונטיפה אלא בטומאות הבאות מגוף שיש בו מום ומזור: ולא ומאוד על כל אבות הטומאה שהם ה' עליהן טהרה וטומאה בכולן שיצאו מגופות בני אדם או חיות ועופות וכיוצא בהם שכולן מותר תוספתן כמו כן: על שתמה אני מאוד על דברי הרמ"בם שכתב בסוף הלכות מקוואות **שהטומאות והטהרות גזירות הכתוב הן ואינן מדברים שדעתו של אדם מכרעתו והרי הן מכלל החוקים: וכן הטבילה**

הָאֱלֹהִים · צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת זֹאת וּמִזֹּאת לֹא לְהָנִיחַ יָד׃ מג אוֹי לָכֶם
פְּרוּשִׁים כִּי אֹהֲבִים אַתֶּם אֶת־הַמּוֹשָׁבוֹת הָרִאשֹׁנִים בְּבָתֵּי־הַכְּנֵסִיּוֹת
וּלְהִשָּׁאֵל לְשָׁלוֹם בַּשְּׁוָקִים׃ מד אוֹי לָכֶם סוֹפְרִים וּפְרוּשִׁים חֲנֵפִים ·
כִּי הִנְּכֶם כַּקְּבָרִים הַסְּתוּמִים וְהָאֲנָשִׁים הַהֹלְכִים עֲלֵיהֶם לֹא יָדָעוּ׃
מה וַיַּעַן אֶחָד מִן הַחֲכָמִים וַיֹּאמֶר אֵלָיו · מוֹרֶה בְּדַבֶּר אֶת־זֹאת
חֵרַפְתָּ גַּם אֹתָנוּ׃ מו וַיֹּאמַר · אוֹי לָכֶם גַּם אַתֶּם הַחֲכָמִים כִּי
עֹמְסִים אַתֶּם עַל אֲנָשִׁים סְבָלִים כְּבֵדִים מִנְּשֹׂא וְאַתֶּם גַּם בְּאַחַת
אֶצְבְּעוֹתֵיכֶם לֹא תִגְּעוּ בַּסְּבָלִים׃ מז אוֹי לָכֶם כִּי בוֹנִים אַתֶּם
אֶת־קִבְרֵי הַנְּבִיאִים וַאֲבוֹתֵיכֶם הָרְגוּ אֹתָם׃ מח אָמְנָם מְעִידִים
וּמַסְכִּימִים אַתֶּם לְמַעֲשֵׂי אֲבוֹתֵיכֶם כִּי הֵם הֲרָגוּם וְאַתֶּם תִּבְנוּ אֶת־
קִבְרֵיהֶם׃ מט בַּעֲבוּר זֹאת גַּם חָכְמַת הָאֱלֹהִים אֹמֶרֶת · הִנְנִי
שֹׁלֵחַ אֲלֵיהֶם נְבִיאִים וּשְׁלִיחִים וּמֵהֶם יַהַרְגוּ וְיִרְדֹּפוּ׃ נ לְמַעַן
יִדָּרֵשׁ מִן הַדּוֹר הַזֶּה דַּם כָּל־הַנְּבִיאִים הַנִּשְׁפָּךְ לְמִן הִוָּסְדָה אָרֶץ׃
נא מִדַּם הֶבֶל עַד־דַּם זְכַרְיָהוּ אֲשֶׁר נִקְטַל בֵּין הַמִּזְבֵּחַ וְלַבִּירָה ·

את ה' רק בשפתותיהם ובידיהם לעיני הבריות ולבם רחוק ממנו כנזכר : והמאמינים בישוע והולכי בעקבותיו לא מתנהגים הם בנטילת ידים אלא באם שהיא צריכה משום נקיות כידוע לכל · עד שתמה אני מאוד על דברי שטות ותיפלות כאלה שהם מחיתה לאומרם : (מב) **מנתא** : הוא מין עשב המוציא ריח-טוב וגידולו על היאורים והנחלים ואין משתמשין בו ברוב לאכול אדם רק משום רפואה · וכן פיגם הוא עשב שטעמו מר ובלע"ז נקרא רוטא רויטא : עיין בפרק קמא דעוקצין משנה ב' : ונקרא בתלמוד גם פיגא ואמיתא כאמרם שם במנחות דף קכ"א ע"א מולל בראשי אצבעותיו ואוכל ובלבד שלא ימלול בידו הרבה כדרך שהוא עושה בחול · וכן באמיתא וכן בפיגם וכן בשאר מיני תבלין : מאי אמיתא ? נינייא פי' רש"י מינטא : ולא נקט ישוע את העשבים באומתם אלא להודיע איך היו הפרושים והסופרים צדים את הבריות בפיהם : כי כל הירקות אע"פי שהן מאכל אדם אינן חייבים במעשר אלא מדברי סופרים כדמשמע בפרק קמא דמעשרות ירושלמי וביומא דף פ"ג ע"ב : וכ"ש הירקות הפחותות כמו שאינן מאכל כסוג : ואע"פי כן החמירו הפרושים ועשרו את הירקות כאלה כדי להתפאר ולהראות שהם מדקדקים במצות : **ותניחו** : פי' ותעזבו ותמאסו : **אהבת אלהים** : לאהבו בכל לב ונפש ובכל מאוד · מה ה' דורש מאתם כמאמר הנבי' (מיכה ו') **הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך** : ואמר **הנה שמע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים** (שמואל א' סימן ט"ו) (מו) **עומסים** וגו': דעתו על מצות אנשים מלומדה מצות דרבנן שהן כעול כבד ורבות וקשות הנה יותר מן המצות דאורייתא ועיין בפרק שני דעירובין דף כ"א ע"ב : (מט) **חכמת אלהים** : היא החכמה הקדומה הנאצלה מכתר עליון כמו שביארנו למעלה בסימן א' ב' : (נא) **זכריה** : כמו שנאמר בדברי הימים ב' סימן כ"ד פסוק כ"א שקשרו עליו ורגמוהו אבן במצות המלך יואש על הוכיחו אותם · והואיל ואתינא להכי ניפא

הֲלֹא עָשָׂה גַּם אֶת־הַתּוֹךְ׃ מא אַךְ עֲשׂוּ חֶסֶד מֵאֲשֶׁר יֵשׁ לָכֶם
וְהִנֵּה הַכֹּל טָהוֹר לָכֶם׃ מב וְאוֹי לָכֶם פְּרוּשִׁים כִּי תְעַשְּׂרוּ אֶת־
הַמִּנְתָּא וְאֶת־הַפֵּיגָם וְאֶת־כָּל־עֵשֶׂב וְתַנִּיחוּ אֶת־הַמִּשְׁפָּט וְאֶת־אַהֲבַת

רק רמז לטהרת ולקדושת הנשמה והיא העקר: (מא) **עשו חסד וגו'**: לפי שאמר בפסוק ל"ט שקרב הפרושים מלא תוך ומרמה גזלות ורעות · והם הגיד להם שעודם ברשעם: ובפסוק מ' הוכיח שעקר היא טהרת ורחיצת הגוף בלי טהרת נפש ולהבל תהבל· ובא בפסוק זה להודיעם הרפואה האמתית דהיינו הטהרה שבלב והיא התשובה כמאמר הנביא (ישעיה א') **רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם מנגד ה'**: וכולל את התשובה וקרא אותה בלשון חסד לפי שהחסד והצדקה ומעשים טובים הם פעולת התשובה הגמורה ותולדותיה ובהם נודע וניכר האדם אם שב אל ה' בכל לבו אם לא: וכן מצינו בכמה מקומות שדרך המקראות לכנות התשובה בלשון חסד ולסמוך אליה את כפרת החטאים ולדבר בדרך פרט על הכלל: כגון **בחסד ואמת יכופר עון** (משלי ו') וכי בחסד ואמת בלבד יכופר עון הלא צריך שיתודה ויתחרט החוטא קודם לכן וישליך מעליו את כל פשעיו אשר פשע בה' והאדם אשר גזל ישיב גזלה ישלם ויתן אל לבו לבלתי שנות באולתו כדי שלא יהיה ככלב השב אל קיאו? אלא שתפס הכתוב בפרט ודעתו על הכלל: וכן אמר הנבי' (יחזק' י"ח) **ויעשה משפט וצדקה** ר"ל שישוב בכל לבו כמו שהולך ומפרש בפסוק ל"א: ע"ד מה שיעץ דניאל לנבוכדנצר כאשר פתר לו את חלומו הרע שיפרוק את חטאיו בצדקה ועוונותיו בחנינות עניים (דניאל ד' כ"ד): אפשר שגוי עובד ע"ז כל ימי חייו ועושה מעשים רעים אשר לא יעשו יוכל לפרוק את פשעיו בצדקה ומעשים טובים בלבד הלא צריך שיתגייר מקוד' וישלם את כל הגזילו' אשר גזל וחמס וחמישתו יוסיף עליו וגו'? אלא שזכר התולדה במקום האב כדאמרן: וכן כאן **עשו חסד** כאלו נאמר השליכו מעליכם את כל פשעיכם ושובו מדרככם הרעה ועשו לכם לב חדש לעבוד את ה' בכל נפשכם ובכל מאודכם: **מאשר יש לכם**: ר"ל שיתנו לעניים אף מכל מאכלם ומשקם ומכל שאר הדברים · עם הכל יעשו חסד לעניים: **הכל טהור לכם**: מדבר כנגד איסורי וטומאת אוכלים שהאריכו בהן הפרושים ואין קץ למאמרם מצות אנשים זיל קרי בסדר טהרות בפרק מכשירין ועוקצין והעירותיך ג"כ על הדבר הזה בהקדמה: ופי' הכתוב אמר שתשובו אל ה' בכל לבבכם בתשובה גמורה אשר יעידו ויגידו עליה מעשיכם מעשי הצדקה וחסד וטוב אין לכם לדאוג ולדקדק על טומאות אוכלים אשר לא צוה ה' כי את תכירו שאין האוכלים מטמאים את הנשמה אלא החטאים מטמאים אותה ורחמנא לבא בעי · ומשום זה אף אותם הדברים יותרו לימות המשיח אשר נאסרו בתורת משה כאשר הוכחנו בהקדמה עיין עליה: והאומרים שהפסוקים האלה אין להם טעם וריח הוא לא הריחו ביראת ה' ובסוד מצותיו ואין להם לב כלל להבין דברי חכמים וחידותם · לכן גם הדברים האלה שהם דברי פי חכם חן ושפתיו ישק נכוחים וישרים למשכיל גם כפרשנו הם לפניהם כדברי הספר החתום אשר יתנו אותו אל לא ידע ספר: ואדרבה לדבריהם דברי מרמה ונרגן אין להם טעם וריח באומרם **והתמיה מן המאמינים בו (בישוע) ההולכים בעקבותיו למה רוחצים את ידיהם כשיושבים לסעוד כי מן הראוי להתנהג כמנהגו** ע"כ: והנה לא תמצא במאמר זה שכוונת ישוע היתה לעקור נטילת ידי' כלל כי היכי שהיא צריכה משום נקיות הגוף אלא רק להוכיח את הפרושים על עשותם את העקר עראי ואת העראי עקר ר"ל טהרת הידים שהיא דבר רשות עראי באמת כנ"ל עשו חובה וטהרת הנפש בתשובה שלמה שהיא עקר עשו עראי וגזלו וחמסו בעת ושפכו דם נקי חנם וכל המעשים הרעים כהיתר נחשבו בעיניהם: וכבר

יב א וּבְהִתְאַסֵּף הֲמוֹנֵי הֲמוֹנִים לְרִבְבוֹת עַד־רָמוֹס אִישׁ אֶת־
אָחִיו וַיָּחֶל לְדַבֵּר אֶל־תַּלְמִידָיו׃ קוֹדֶם כָּל־דָּבָר הִשָּׁמְרוּ
לָכֶם מִשְּׂאֹר הַפְּרוּשִׁים אֲשֶׁר הוּא הַחֲנֻפָּה׃ ב וְאֵין דָּבָר מְכֻסֶּה
אֲשֶׁר לֹא יִגָּלֶה׃ וְאֵין נֶעְלָם אֲשֶׁר לֹא יִוָּדֵעַ׃ ג לָכֵן אֶת־אֲשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם בַּחֹשֶׁךְ בָּאוֹר יִשָּׁמֵעַ׃ וְאֶת־אֲשֶׁר בָּאֹזֶן לְחַשְׁתֶּם בַּחֲדָרִים
יִקָּרֵא עַל הַגַּגּוֹת׃ ד וַאֲנִי אֹמֵר לָכֶם אֹהֲבַי׃ אַל־תִּירְאוּ מִן הַהֹרְגִים
אֶת־הַגּוּף וְאַחֲרֵי־כֵן אֵין בְּיָדָם מָה לַעֲשׂוֹת עוֹד׃ ה וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם
אֶת־אֲשֶׁר תִּירָאוּן׃ יְראוּ אֹתוֹ אֲשֶׁר אַחֲרֵי הֶרֶג יֵשׁ לוֹ הַשִּׁלְטוֹן לְהַשְׁלִיךְ

יב (א) **לרבבות:** הוא כנוי למספר המון גדול כמו **רבבות מנשה** (דברים ל"ג): **לא אירא מרבבות עם** (תהלים ג'): **משאור וגו':** סומך השאור לחנופה לומר לך מה שאור מכלה את כל העיסה ולא בטל אפילו באלף אף החנופה מכלה את כל האדם ובפרט אם הוא תלמיד חכם: ומה שאור מחמיץ את המצה אפי' במגע אף החנופה כמו כן להיינו בדרך האלה על בן אדם שיש לו לב תם וישר בלתי שאור או חמץ הפשעים: לפיכך צריך כל תלמיד חכם הגון לחדל מן האנשים כאלה: וחנופת הפרושים ידענו מספר יוסיפון: (ב) **ואין דבר:** ובפרט החנופה שהיא כשאור המחמיץ לכן השמרו לכם מדבר רע כזה כי אם לא תשמרו את נפשכ' ממנה אפשר שתסתר בכם ולא תודע לפי **שאין דבר מכסה וגו':** וכן **אשר דברתם בחושך וגו':** (ג) **על הגגות:** פי' בפרהסיא לעיני כל: (ד) **אהבי:** אשר אתם אוהבים אותי ושומרים בקול מצותי ומשמרים את דברי תורתי: **אל תיראו:** ר"ל בשר ודם: (ה) **יראו אותו:** והוא מלך מלכי המלכים הקב"ה: שכעסו כעס עולם ומיתתו מיתת עולם כדתנן התם ברבן יוחנן בן זכאי כשחלה נכנסו תלמידיו לבקרו כיון שראה אותם חתחיל לבכות אמרו לו תלמידיו מפני מה אתה בוכה? אמר להם אלו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר שאם כועס עלי אין כעסו כעס עולם ואם אוסרני אין איסורו איסור עולם ואם ממיתני אין מיתתו מיתת עולם ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון אע"פכ הייתי בוכה׃ ועכשיו שמוליכין אותי לפני מלך מלכי המלכים הק"בה שהוא חי וקיים לעולם ולעלמי עולמים שאם כועס עלי כעסו כעס עולם ואם איסרני איסורו איסור עולם ואם ממיתני מיתתו מיתת עולם ואיני יכול לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון וכו': תפילת השחר כ"ח ע"ב: וכמו כן היה גם חסיד אחד שהתפלל בדרך ובא שר אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום: והמתין לו עד שסיים תפילתו: ואחר שסיים תפילתו: אמר ליה ריקא כתיב בתורתכם רק השמר לך ושמור נפשך וכתיב ונשמרתם מאוד לנפשותכם כשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום? אם הייתי חותך ארת ראשך בסייף מי היה תובע את דמך מידי? אמר ליה המתין לי עד שאפייס אותך בדברים: אמר ליה אלו היית עומד לפני מלך בשר ודם ובא חברך ונתן לך שלום היית מחזיר לו שלום אמר ליה לאו׃ ואם היית מחזיר לו מה היו עושים לך? אמר ליה היו חותכים את ראשי בסייף: אמר ליה והלא דברים קל וחומר ומה אתה שהיית עומד לפני מלך בשר ודם שהיום כאן ומחר בקבר כך אני שהייתי עומד לפני מלך מלכי המלכים הק"בה שהוא חי וקיים

אָמְנָם אֲנִי אֹמֵר לָכֶם · הִדָּרֹשׁ יִדָּרֵשׁ מִן הַדּוֹר הַזֶּה: נב אוֹי לָכֶם
הַחֲכָמִים כִּי לְקַחְתֶּם לָכֶם אֶת־מַפְתֵּחַ הַדָּעַת · אַתֶּם לֹא תְבֹאוּ בָהּ ·
וְאֶת־הַבָּאִים תִּכְלָאוּ: נג וּבְדַבְּרוֹ אֲלֵיהֶם אֶת־אֵלֶּה וַיָּחֵלּוּ הַסּוֹפְרִים
וְהַפְּרוּשִׁים לְהָצִיק לוֹ מְאֹד וּלְהַקְצִיפוֹ לְמַעַן יְדַבֵּר עַל דְּבָרִים רַבִּים:
נד וַיֶּאֶרְבוּ לוֹ וַיְבַקְשׁוּ לַחְטֹף דָּבָר מִפִּיו לְהַלְשִׁינוֹ:

מלתא השייכה לענין הזה: אחר שנכתב כאן בפירוש שזכריה הנהרג הוא זכריה הנזכר בדברי הימים בימי המלך יואש וידוע הוא שהיה בן יהוידע הכהן ובמתי סימן כ"ג פסוק ל"ה כתוב זכריה בן ברכיה: א"כ יש לך לשאול איך יצדק זה הלא הוא שני כתובי' המכחישים זה את זה: והוא דבר אשר פער עליו את פיו הבעל חיזוק האמונה באמרו **גם בזה טעות מפורסם וגו'**: ואע"פ שהשיב לו כהוגן חכם אחד מחכמי הנוצרים ששני שמות היו לו ליהוידע אבי זכריה יהוידע וברכיה מ"מ לפי שלא נתישבה דעת המקשן בתשובה הזאת והולך ומתחזק לשאול עליה: הייתי ספור לדבריו וכתבו: א"ל: **וזה לו לטעות כי לא מצינו בשום מקום שיקרא את יהוידע הכהן בשם ברכיה. כדברי שימן בודני: וכן אינו מן האפשר להיות זכריה בן יהוידע הכהן וזכריה בן ברכיה איש אחד: כי זכרי' בן יהוידע נהרג בימי יואש מלך יהודה קודם חרבן בית ראשון רנ"ד שנים. אבל זכריה בן ברכיה התנבא בשנת שתים לדריוש הוא ארתחששתא בן אסתר והיא היתה שנת ע' לחרבן הבית: הרי לך מהריגת זכריה בן יהוידע הכהן עד נבואת זכריה בן ברכיה רנ"ד שנים: א"כ שימן בודני בתיקונו זה לא הועיל כלום כי הוא טעות אשר לא יוכל לתקן** עכ"ל: והנה בעל חזוק האמונה הולך ושואל שלא כהוגן · כי לא סבר החכם בודני שזכריה בן יהוידע הכהן וזכריה בן ברכיה הוא איש אחד אלא דעתו שהיו שני שמות אלו ליהוידע אבי זכריהו דהיינו יהוידע שמו וברכיה שמו: ומה שטוען שלא מצינו בשום מקום שיקרא יהוידע הכהן בשם ברכיה היא טענת שטות: כי ידענו שאלמה נקרא גם למואל ולא מצינו בשום מקום שיקרא בשם הזה אלא רק פעמים במשלי ל': ובבני ישי מצינו בשמואל א' סימן י"ז פס' ט' ששם השלישי היה שמה ובד"ה א' סימן ב' פס' י"ג נקרא שמעא: **תשמעא השלישי**: ולא מצינו ג"כ בשום מקום ששמו שמעא ואם לא נכתב בד"ה לא ידענו: ועוד כתוב בתרגום איכה ב' באות ר' שאומרים הפסוק אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא: **ענת מדת דינא וכן אמרת אם חוי למקטל בבית מיקדשא דיי כהנא ונביא כמה דקטלתון ית זכריה בר עדו כהנא רבא ונבייא מהימן וגו'**: נראה מכאן שיהוידע נקרא גם עדו אע"פ שלא מצינו בשום מקום: א"כ בעל כרחך ראיה זו נראיה זו והיא טעות שיוכל לתקן: **הדרש ידרש**: כמו שצעק הנביא הקדוש הזה במותו: **ירא ה' וידרש**: והיכן דרש בחרבן ירושלים עיין בתענית ירושלמי דף ס"ט ע"א ב': ובסנהדרין בבלי דף צ"ו ע"ב: (נב) **מפתח הדעת**: כלומר רשות והרמנא לפרש את התורה לאסור ולהתיר. ולהורות דרך המביא לחיי עולם הבא: **אתם לא וגו'**: לפי שאין אתם עושים מה שכתוב בתורה: **תכלאו**: לפי שאין אתם מדריכים אותם בדרך ישרה אלא בדרך עקלתון ותצוו לשמור ולקיים מצותכם יותר מדברי ה' ובזה אתם מונעים אותם מבוא שמה: (נג) **להציק לו**: בשאלות של שטות והבל ורעות רוח וגם בשאלות גדולות והחמורות וגמרו בדעתם שבודאי יהיה משיב דבר שלא כהוגן ויחטא בשפתיו ויתן תיפלה לאלהים או ידבר סרה על תורת משה או יקלל במלך ויהיה להם פתחון פה לאכול קורצוי במלכא: וזהו **ויבקשו לחטף דבר מפיו להלשינו**:

רוּחַ הַקֹּדֶשׁ לֹא יִסָּלֵחַ׃ יא וְכַאֲשֶׁר יְבִיאוּ אֶתְכֶם אֶל־בָּתֵּי הַכְּנֵסִיּוֹת
וְאֶל־הַשָּׂרִים וְהַשִּׁלְטוֹנִים לֹא תִדְאֲגוּ אֵיךְ וּבַמֶּה תְּנַקּוּ אֶת־עַצְמְכֶם אוֹ
מַה־תְּדַבֵּרוּן יב כִּי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ יְלַמֶּדְכֶם בַּשָּׁעָה הַהִיא מַה־לְּדַבֵּר׃
יג וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶחָד מִן הֶהָמוֹן · מוֹרֶה אֱמֹר אֶל־אָחִי לְחַלֵּק עִמִּי
אֶת־הַיְרֻשָּׁה׃ יד וַיֹּאמֶר אֵלָיו · אֱנוֹשׁ מִי שָׂמַנִי עֲלֵיכֶם שׁוֹפֵט אוֹ
מְחַלֵּק׃ טו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · רְאוּ וְהִשָּׁמְרוּ מִבֶּצַע · כִּי לֹא בְּרֹב
קִנְיָן חַיֵּי אִישׁ׃ טז וַיִּמְשֹׁל אֲלֵיהֶם מָשָׁל לֵאמֹר · אִישׁ עָשִׁיר הָיָה

האמונות: ואלה הם דברי שגעונו מי **שידבר דבר וגו'**: **בזה המאמר מטיאש ולוקש שניהם הוכיחו כי ישוע הוא בן אדם ולא אלהים: וכן הוכיחו בבירור שאין הבן ורוח הקודש אחד: א"כ אין הג' אחד כפי' אמונתם הבדויה מלבם כאשר זה ידוע למבינים** עד כאן לשון תלמיד מרמה: ומה הדברים יראה כל בעל לב המשכיל ברוחו שכל הטענות האלה אין בהן ממש כלל: והלא היה לטוען לב להבין ולהשכיל במאמר הזה לפיכך הוא הולך ושונה באולתו וכל דבריו הם כדברי החולם: והלא כבר עניתי כסיל באולתו הראשונה כמה פעמים ובפרט בהקדמה והם הודעתיך שהלשון בן אדם אינו מבטל עצם אלהותו והם ביארתי למה קרא את עצמו כך: שנית במה שאמר שהוכיח בבירור שאין הבן ורוח הקודש אחד מנא לי' זה? ובמה הוכיח? למה לא הביא ראיה לדבריו? וכי תימא בזה הוכיח מפני שחלקו' ועשו הפרש בין העונשין? לא מחכמה שאלת על זאת· והנה פרשתי את הדבר הזה בביאור המלות. דבר דבור על אפניו והם תראה שטעם רוח הקודש הוא על רוח ההשפעה בלב האדם המעוררה אותו ומכריעו לדון את הדבר לאמיתו: והלשון הזה מורגלת בפי הנביאי' **מרו ועצבו את רוח קדשו** (ישעי' ס"ג) **אשפוך את רוחי** (יואל ג') **ה' שלחני ורוחו** (ישעיה מ"ח): ומי הוא זה ואי זה הוא אשר העיר אלהים את רוחו לעמוד ולהבין בסוד שמו הנכבד והנורא אשר יקנן בינהם ויאמר שאין כביכול ורוחו חד. חלילה וחלילה: א"כ הנך אתה רואה שגם זו היא טענת הבל ורוח: (יא) **ואל השרים וגו'**: הוא כנסת הגדולה של סנהדרין: (יג) **אמר אל אחי וגו'**: מן ההמון: רצה יורש אחד לברר את ישוע למורשה לפני בית הדין או לדין עצמו: (יד) **מי שמני**: כלומר לא באתי להיות שופט כאשר היה משה כי אם ללמד אתכם חוקים ומשפטים טובים אשר אם תשמעו ותשימו אותם על לבבכם לא יהיו ביניכם דברי ריבות וקטטות: (טו) **ויאמר אליהם**: אל כל העם העומדים לשמוע בקול דבריו: **והשמרו מבצע**: בצע הוא אהבה וחמדה יתירה לאסוף ממון ועושר הרבה והיא רעה גדולה מאד· כי כל ימי האיש הזה רעים במחלה הגדולה: כי האוהב כסף לא ישבע כסף ועוד ממנו הכפל· והזהיר כאן את השומעים מן החולאת הזאת לפי שרוב הקטטות והמחלוקות נופלות בין איש לרעהו משום אהבת כסף ועבירה גוררת עבירה· כי זו הרעה גוררת שבוע' שוא ושבועת שוא גוררת כמה דיני' קשים בעולם· ולפי שגם האיש הנזכר בפסוק הקודם חלה במחלה הזאת ותבע גם את אחיו לפני הדיינים לכן אמר **לא ברב קנין וגו'**: פי' לא יחיה אדם מרוב כספו ועשרו ולא מאושרים הם חיי האדם בממון הרבה כי אם בהסתפקות הדברי' הנצרכים לחיי הע"הז ואדרבה לפעמים עושר שמור לבעליו לרעתו: ועל כזאת אמר שלמה טוב מעט ביראת ה' מאוצר רב ומהומה בו: וטוב ארוחת ירק ואהבה שם משור אבוס ושנאה בו: (טז) **משל**: כוונתו לחזק את דבריו במשל הזה המדבר מדרך בני עולם הזה והם האפיקורסים שחלקם

לְגֵיהִנֹּם · אָכֵן אֲנִי אֹמֵר לָכֶם · אֹתוֹ תִּירָאוּן : ו הֲלֹא תִמָּכַרְנָה
חָמֵשׁ צִפֳּרִים בִּשְׁנֵי אִסָּרִים וְאַחַת מֵהֵן לֹא תִשָּׁכַח לִפְנֵי הָאֱלֹהִים :
ז וְגַם שַׂעֲרוֹת רָאשְׁכֶם כֻּלָּן נִמְנוּ בְמִסְפָּר · לָכֵן אַל־תִּירָאוּ · יְקָרִים
אַתֶּם מִצִּפֳּרִים רַבּוֹת : ח וַאֲנִי אֹמֵר לָכֶם · אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יוֹדֶנִּי
לִפְנֵי בְנֵי אָדָם גַּם בֶּן־הָאָדָם יוֹדֶה אֹתוֹ לִפְנֵי מַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים :
ט וַאֲשֶׁר יְכַחֵשׁ בִּי לִפְנֵי בְנֵי אָדָם יְכֻחַשׁ בּוֹ לִפְנֵי מַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים :
י וְאִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְדַבֵּר דָּבָר בְּבֶן־הָאָדָם יִסָּלַח לוֹ · וְלַמְגַדֵּף אֶת־

לעד על אחת כמה וכמה וכו׳ : אין עומדים דף ל״ג : (ו) **הלא תמכרנה וגו׳ :** כוונתו להודיע להם שיש השגחת השם פרטית על כל בריותיו ומשום זה אל יראו וידאגו גם המה אם יבאו בלחץ ובמים על קדוש שמו כי אי אפשר לבשר ודם להפיל משערות ראשם ארצה אם לא בגזירת עירין ובמאמר קדישין : וכן אמר הנביא **אם תהיה רעה בעיר וה׳ לא עשה : בשני אסרים :** שני איסרין הוא פונדיון ואיסר אחד שני מסימסין כדגרסינן בפרק קמא דקידושין : וכתב הרמב״ם בדיני הלכות שקלים שאיסר אחד משקלו ארבעה שעורים : (ח) **בן האדם :** שב על עצמו כדפרשנו למעלה : (י) **אשר ידבר וגו׳ :** פי׳ כל אשר ידבר דבר גנאי ובליעל עלי בעוד שאני מתהלך בארץ כחרפת אדם ובזוי עם או אחר עלותי השמימה ואשב לימין ה׳ ולא יאמין בי מפני שלא ראה את אותותי ומופתי אשר עשיתי לעיני כל או שראה ולא שם לבו עליהן : **ונסלח לו :** לפי שהוא כשוגג כסבור בדעתו שאני כשאר בני אדם : **ולמגדף את רוח הקודש וגו׳ :** רוח הקודש הוא רוח פי ה׳ המושפעת בלב האדם : והיא הפועלת בו ומעוררת אותו בהתבוננו בדבר מה להכריע על האמת : או מביעה הדברים על שפתיו לקדש ה׳ כמו שמצינו בזכריה הנביא שלבשה אותו רוח אלהים בראותו כי כולם מחניפים ומטמאים את הארץ בע״ז כמלך כעם ויעמוד ויוכחם (ד״ה ב׳ סימן כ״ד פסוק כ׳) : וכל זה יצדק בפסוק זה · **למגדף את רוח הקודש וגו׳ :** פי׳ כל מי שראה ושמע את אותותי בדור הזה והתבונן בהן ורוח הקודש העידה בלבו שהן אצבע אלהים והכריעה אותו להאמין בי : או מי שיקרא וישמע בדורות העתידות את מעשי הגדולים והנוראים או יכיר מתוך ענינים אחרים שאני הוא המדבר בצדקה ורב להושיע או על מי שהשפיע רוחי למלא לבו אחרי ולקדש את שמי ברבים (כגון בשאול מעשי השלוחים ק׳ ט׳) והוא ירגיש בו ואעפ״כ ילך ויבטל את ההתעוררות ההיא מלבו ויקשה את ערפו לבלתי תת כבוד לה׳ ולמשיחו ומגדף בזה את רוח הקודש בהמרות בה ובהעבידה זאת מעוות שלא יוכל לתקן ואין לו תרופה לעשות תשובה כי ידע את רצונו והתכוין למרוד בו ומשום זה לא נסלח לו לפי שהוא מזיד העושה ביד רמה וחייב כרת הוא (במדבר ט״ו פסוק ל׳) : ואחר שראו ענין ותבין בלבך שרוח הקודש הוא רוח פיו של הקב״ה והוא המדבר בפי הנביאים ומעוררם ע״ד רוח ה׳ דבר בי (שמואל ב׳ כ״ג) וכן הוא מתפלל : **ורוח קדשך אל תקח ממני** (תהלים נ״א) : וידענו ג״כ מדרך התושיה שהרוח הוא בסוד הבינה והיא מ״ג מוחות הנקראות הספירות העליונות וא״ת ח״ו להפריד ולקצץ ביניהם כי כולן בתכלית האחדות : וזאת היא גם תורת הנוצרים ערוכה ושמורה בכל ספרי ברית החדשה . מזה ומזה הם כתובי׳ כאשר הוכחתי בהקדמ׳ בשער היחוד יש לך לתמוה על הכלות של בעל חיזוק האמונה שמלאו לבו לב נבער ולב עקש ופתלתל לטעון מזה הפסוק על הנוצרים ולהוכיחם ושגה שגגה בראשון שישוע הוא אדם ולא אלהים אמת · השנית שאין השילוש הקדוש בתכלית

וּמַה־תִּשְׁתּוּ וְלֹא יְסֹעַר לְבַבְכֶם׃ ל כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה מְבַקְשִׁים גּוֹיֵי
הָאָרֶץ · וַאֲבִיכֶם יוֹדֵעַ כִּי תֶחְסְרוּ אֶת־אֵלֶּה׃ לא אַךְ בַּקְּשׁוּ אֶת־
מַלְכוּת הָאֱלֹהִים וְכָל־אֵלֶּה יִוָּסְפוּ לָכֶם׃ לב אַל־תִּירָא עֵדֶר הַקָּטֹן
כִּי רְצוֹן אֲבִיכֶם הוּא לָתֵת לָכֶם אֶת־הַמַּלְכוּת׃ לג מִכְרוּ אֶת־
קִנְיְנֵיכֶם וַעֲשׂוּ חָסֶד · עֲשׂוּ לָכֶם צְרוֹרוֹת אֲשֶׁר לֹא יִבְלוּ וְאוֹצָר בַּשָּׁמַיִם
אֲשֶׁר לֹא יֶעְדַּר · אֲשֶׁר הַגַּנָּב לֹא יַגִּיעַ שָׁמָּה וְהַסָּס לֹא יַשְׁחִית׃
לד כִּי בַּאֲשֶׁר יִהְיֶה אֹצַרְכֶם שָׁם יִהְיֶה גַּם לְבַבְכֶם׃ לה מָתְנֵיכֶם
יִהְיוּ חֲגוּרִים וְהַנֵּרוֹת דֹּלְקִים׃ לו וְאַתֶּם כַּאֲנָשִׁים הַמְחַכִּים לַאֲדֹנֵיהֶם
בְּשׁוּבוֹ מִן הַחֲתֻנָּה לְמַעַן בְּבוֹאוֹ וּבְדָפְקוֹ מַהֵר יִפְתְּחוּ לוֹ׃ לז אַשְׁרֵי
הָעֲבָדִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הָאָדוֹן בְּבוֹאוֹ יִמְצָאֵם שֹׁקְדִים · אָמְנָם אֲנִי אֹמֵר
לָכֶם כִּי יַחְגֹּר אֶת־מָתְנָיו וְיוֹשִׁיב אֹתָם וְיָבוֹא וִישָׁרֵת לָהֶם׃ לח וְאִם
יָבֹא בָּאַשְׁמֻרָה הַשֵּׁנִית אוֹ אִם בָּאַשְׁמֻרָה הַשְּׁלִישִׁית יָבֹא וְיִמְצָא כֵּן
אַשְׁרֵי הָעֲבָדִים הָאֵלֶּה׃ לט וְזֹאת דְּעוּ כִּי אִם־יָדַע בַּעַל הַבַּיִת
בְּאֵיזוֹ שָׁעָה יָבֹא הַגַּנָּב הָיָה שׁוֹקֵד וְלֹא נָתַן חָתוֹר אֶת־בֵּיתוֹ׃ מ לָכֵן
גַּם אַתֶּם הֱיוּ נְכוֹנִים כִּי יָבֹא בֶן־הָאָדָם בְּשָׁעָה אֲשֶׁר לֹא יַעֲלֶה עַל־
לְבַבְכֶם׃ מא וַיֹּאמֶר אֵלָיו פֶּטְרוֹס · אֲדוֹנֵינוּ הֲלָנוּ אָמַרְתָּ אֶת־הַמָּשָׁל
הַזֶּה אוֹ גַּם לַכֹּל׃ מב וַיֹּאמֶר הָאָדוֹן · וּמִי הוּא הַסֹּכֵן הַנֶּאֱמָן
וְהַנָּבוֹן אֲשֶׁר יַפְקִידֵהוּ אֲדֹנָיו עַל בְּנֵי בֵיתוֹ לָתֵת לָהֶם אֹכֶל בְּעִתּוֹ׃

ומענינים אחרים אשר אין בהם מועיל כמוץ עלי הסער מפני הרוח : (לא) **יוספו לכם:** כל צרכי הגוף דהיינו מזונות ובגדים ר"ל כהנה וכהנה יוסיף ויתן ה' לכם במתנה בתוספה על צרכי נשמותיכם : (לג) **מכרו את קניניכם:** כדי להראות בטחונכם הגדול שנכון לבכם להאמין בהשגחת אלהים כדברי ישוע עד שלא תחששו למכור גם את קנינכם וכל אשר לכם ולפזר לעניים : (לד) **יהיה אוצרכם וגו':** טעם אוצר על כל דבר אהוב ונחמד בעיני הבריות בכלל רב · ופי' הכתוב דרך בשר ודם לחשוב תמיד על הדברים המשמחים את לבו · ואם הוא אוהב ממון או תענוגים אז כל מחשבותיו עליהם ואינו מתכוין לדבר אחר : ולפי שאוצר הצדיקים גנוז ומוכן להם בשמים לכן יהיו ג"כ עיניהם ולבם שם ואל ידאגו בדברי עולם הזה שהם הבל ורעות רוח : (לה) **מתניכם וגו':** הפסוק הזה שייך למאמר שלאחריו לענין המשל מהעבדים ורוצה בזה שלא ישגיחו בעניני עוה"ז אלא יהיו מוכנים ומזומנים תמיד לכוון לבם בתפלה וכעיני העבדים אל יד אדוניהם כן עיניה' אל ה' כמפרש והולך : **והנרות דולקים:** ג"כ ע"ד השאלה כמו **ושמן על ראשך אל יחסר** (קהלת ט') : (לח) **באשמרה השנית וגו':** שלשה משמורות הוי הלילה אליבא דר' אליעזר · ולדעת אחרים ארבע בפרק קמא דברכות עיין למעלה בסימן ב' פסוק ח' : (מב) **על בני ביתו:** מקרא קצר ועניינו על דבר ביתו עבדיו ושפחותיו מקנת כספו ועל כל אשר לו בבית ובשדה : וכל זה במשל על רועי כנסת המאמינים בשמו כמו שהמשל שלפניו נאמר בכלל על כנסת המאמינים ללמדם

וְשָׂדֵהוּ עָשָׂה פְרִי לָרֹב: יז וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ · מָה אֶעֱשֶׂה · כִּי אֵין לִי
אָנָה לֶאֱסֹף אֶת־פִּרְיִי: יח וַיֹּאמַר · זֹאת אֶעֱשֶׂה · אֶהֱרֹס אֶת־אֲסָמַי
וּגְדוֹלִים מֵהֶם אֶבְנֶה · וְשָׁמָּה אֶאֱסֹף אֶת־כָּל־תְּבוּאָתִי וּרְכוּשִׁי:
יט וְאֹמַר לְנַפְשִׁי · נַפְשִׁי יֶשׁ־לָךְ רְכוּשׁ רַב צָבוּר לְשָׁנִים רַבּוֹת · נוּחִי
אִכְלִי שְׁתִי וְשִׂישִׂי: כ וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים · סָכָל בַּלַּיְלָה הַזֶּה
אֶת־נַפְשְׁךָ יִשְׁאֲלוּ מִמֶּךָ · וְאֵת אֲשֶׁר־הֲכִינוֹתָ לְמִי יִהְיֶה: כא כֵּן
יִהְיֶה הָאוֹצֵר לְנַפְשׁוֹ אוֹצָר וּבֵאלֹהִים לֹא יֶעְשָׁר: כב וַיֹּאמֶר אֶל־
תַּלְמִידָיו · עַל־כֵּן אֲנִי אֹמֵר לָכֶם · לֹא תִדְאֲגוּ לְנַפְשְׁכֶם מַה־תֹּאכֵלוּ ·
וּלְגוּפְכֶם מַה־תִּלְבָּשׁוּ: כג הַנֶּפֶשׁ יְקָרָה מֵאֹכֶל וְהַגּוּף מִמַּלְבּוּשׁ:
כד הִתְבּוֹנְנוּ אֶל־הָעֹרְבִים כִּי לֹא יִזְרְעוּ וְלֹא יִקְצְרוּ וְאֵין לָהֶם חֶדֶר וָאָסָם
וְהָאֱלֹהִים מְכַלְכְּלָם · הֲלֹא בִמְאֹד יְקָרִים אַתֶּם מִן הָעוֹף: כה וּמִי
מִכֶּם בְּדַאֲגָתוֹ יוּכַל לְהוֹסִיף עַל קוֹמָתוֹ אַמָּה אֶחָת: כו לָכֵן אִם
עֲשׂוֹת הַמִּצְעָר לֹא יְכָלְתֶּם לָמָּה תִדְאֲגוּ לְיוֹתֵר: כז הִתְבּוֹנְנוּ אֶל־
הַשּׁוֹשַׁנִּים אֵיכָה יִגְדָּלוּ · לֹא עֲמֵלִים וְלֹא טֹוִים הֵמָּה · וַאֲנִי אֹמֵר לָכֶם
כִּי גַם שְׁלֹמֹה בְּכָל הֲדָרוֹ לֹא הָיָה לָבוּשׁ כְּאַחַד מֵאֵלֶּה: כח וְאִם
כָּכָה יַעֲטֶה הָאֱלֹהִים אֶת־הָעֵשֶׂב אֲשֶׁר הַיּוֹם בַּשָּׂדֶה וּמָחָר יֻשְׁלַךְ
בַּתַּנּוּר אַף כִּי־אֶתְכֶם קְטַנֵּי הָאֱמוּנָה: כט וְלֹא תְבַקְשׁוּ מַה־תֹּאכְלוּ

בחיים והמבקשים רק למלאות בטנם ולהניח יתרם לעולליהם : ולהפך שמעת הכתוב על אנשי הדור ההוא שאמרו בלבם בתיהם לעולם ומשכנותם בארץ ישראל לדור ודור והנה להודיעם ברור שאבדה תקותם ולא כמחשבותיהם מחשבות ה' : (יח) אסמי : אסמים הם האוצרות שמניחין שמה את תבואת השדה : (כ) ויאמר אליו האלהים : בגזירת עירין ובמאמר קדישין ע"ד גם אני באידכם אשחק אלעג בבא פחדכם וגו' (משלי א') : ישאלו : ר"ל יתבעו כי הנשמה היא כפקדון בידי הבריות מיד ה' לפיכך גם בידו לתבעה כדתנן כאמרם שם באבות הכל נתון בערבון ומצודה פרוסה על כל החיים החנות פתוחה והחנוני מקיף והפנקס פתוח והיד כותבת וכל הרוצה ללוות יבא וילוה והגבאין מחזירין תדיר בכל יום ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו ויש להם על מה שיסמכו והדין דין אמת והכל מתוקן לסעודה : למי יהיה : על כזה אמר דוד צבר ולא ידע מי יאספם : (כא) ובאלהים לא יעשר : ע"ד חכמה ודעת יראת ה' היא אוצרו : (ישעי' ל"ג) : (כב) על כן : לפי שאחרית הבצע מרה כלענה ודאגה בלב איש ישחנה : (כד) והאלהים מכלכלם : כמ"ש נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראוהו : יקרים אתם : לפי שכל החיות והעופו' לא נבראו אלא לשימוש ולצורך האדם אבל בני אדם נברא כדי לשמש את קונו : וכן גרסינן שם בסוף קדושין ר"ש בן אליעזר אומר ראית מימיך חיה או עוף שיש להם אומנות והן מתפרנסין שלא בצער והלא לא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני : ומה אלו שנבראו לשמשני הם מתפרנסות שלא בצער אני שנבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער אלא שהרעתי מעשי וקפחתי פרנסתי : (כט) ולא יסער לבבכם : כלומר ולא תע

כִּי בָאתִי לָתֵת שָׁלוֹם בָּאָרֶץ׃ אֲנִי אֹמֵר לָכֶם לֹא כִּי אִם־מָדוֹן׃ נב כִּי
מֵעַתָּה חֲמִשָּׁה בְּבַיִת אֶחָד יִהְיוּ נֶחֱלָקִים שְׁלֹשָׁה עַל־שְׁנַיִם וּשְׁנַיִם עַל־
שְׁלֹשָׁה׃ נג יֵחָלֵק אָב עַל־בְּנוֹ וּבֵן עַל־אָבִיו אֵם עַל־בִּתָּהּ וּבַת עַל־
אִמָּהּ חָמוֹת עַל־כַּלָּתָהּ וְכַלָּה עַל־חֲמוֹתָהּ׃ נד וַיֹּאמֶר אֶל־הֶהָמוֹנִים׃
בִּרְאוֹתְכֶם הֶעָנָן עֹלֶה מִמַּעֲרָב מַהֵר תֹּאמְרוּ׃ גֶּשֶׁם יָבֹא׃ וְכֵן יִהְיֶה׃
נה וְאִם רוּחַ הַנֶּגֶב נֹשֶׁבֶת תֹּאמְרוּ׃ כִּי חֹם יִהְיֶה׃ וְיִהְיֶה׃ נו חֲנֵפִים
אֶת־פְּנֵי הָאָרֶץ וְהַשָּׁמַיִם יְדַעְתֶּם לִבְחוֹן וְאֶת־הָעֵת הַזֹּאת לָמָּה לֹא

אחר הוא כי חרב הוא כנוי לריבות ומחלוקות: ומזה תבין שטעות רוח הן מה שטוען בעל חיזוק האמונה מזה שאמר בבקשו להביא ראיה ממנו שישוע לא הוא המשיח מפני שאמר **שלא בא לשלוח שלום בארץ רק לשלוח חרב: ועל המשיח המקווה נאמר** בזכרי' ט' **ודבר שלום לגוים וגו': ועל הזמן ההוא הכתוב אומר** (ישעיה ב') **לא ישא גוי אל גוי חרב וגו' וכן אמר** (מיכה ד') **לא ישא גוי אל גוי חרב** וכו': **וכן ממה שאמר להפריד בן מאביו וכו' הורה ג"כ שלא היה משיח כי בזמן המשיח המקווה יבא אליהו הנביא אשר נאמר עליו והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם (מלאכי בסופו):** עכ"ל: והנה אין טעם הכתוב שהוא ישוע יהיה סבת הריבות והמחלוקות אלא שבני הדור יהיו גורמים לכך מפני קשי ערפם ורשעם שלא יקבלו דבריו וימאנו לשמוע בקול מלאכיו וירדפו עליה' ולא וחזור על כל ספרי המבשרים והתבונן והשכיל בדברי ישוע ודרשותיו ותמצא שכל דבריו היו דברי נחומים וטובים לדברי שלום והשקט: א"כ לא הוא בא לשלוח ריבות ומחלוקות בין הרשעים כי אם במקרה תחון לבם השיאם לזה: וכן במחלוקות בין האבות והבנים ג"כ בדרך הזה: ואע"פכ לא ימנע הטוב מעבדו ההולך תמים ופועל צדק בתורתו להטות עליו כנהר שלום. שלו' והשקט בלבם שהוא שלום האמיתי כמפרשתי בהקדמה: א"כ הוא ישוע הוא משיח אמת מפני שדובר שלום היה והוא הוא השלום ויען עליהם עצת השלום להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. רק אם ימאנו בעצתו או בדברי פי קדושיו זאת תרשיעם לחרב בעצתן הרע ולא עליו יתעפו כ"א על לבם הסורר כפרה סוררה: והפסוק לא ישא לא שייך לכאן ואעירך על אמתת ענינו במקום אחר: הרי כל דברי הספקר יגעים ובטלים ועיין גם בפסוק הבא במה שהבאנו עליו מהתלמוד: (נב) **נחלקים:** מחלוקים בדיעות שונות מלשון או יחלק העם (מלכים א' סימן י"ו): (נג) **יחלק אב על בנו וגו':** כל זה ע"ד מה שאמר הנביא **בן ינבל אב בת קמה באמה כלה בחמותה אויבי איש אנשי ביתו** (מיכה ז'): וקרוב לזה מה דאיתא בשלהי סוטה ת"ל: **בעקבות משיחא חוצפא יסגא ויוקר יאמיר הגפן תתן פריה והיין ביוקר** (פי' רש"י שהכל עוסקים במשתאות) **ואין תוכחת: בית וועד יהיה לזנות והגליל יחרוב והגבלן ישום ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו וחכמת סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו האמת תהא נעדרת נערים פני זקנים ילבינו זקנים יעמדו מפני קטנים בן מנוול אביו בת קמה באמה כלה בחמותה אויבי איש אנשי ביתו פני הדור כפני הכלב הבן אינו מתבייש מאביו ועל מי יש לנו להשען על אבינו שבשמים:** (נד) **ויאמר אל וגו':** עד וזאת העת הזאת: הרצון בזה להוכיח את אנשי הדור ההוא. על שלא נתנו לבם להבחין ולהתבונן באותות ובמופתים אשר נעשו בידו בעת ההיא ויכירו מזה שבא מועד ציון וכי פקד ה' את עמו ושלח להם את משיחם וכי הוא ישוע לבדו בחיר ה' אשר

מג אַשְׁרֵי הָעֶבֶד אֲשֶׁר אֲדֹנָיו בְּבֹאוֹ יִמְצָא אֹתוֹ עֹשֶׂה כֵן׃ מד אָמְנָם
אֲנִי אֹמֵר לָכֶם כִּי עַל־כָּל־קִנְיָנוֹ יַפְקִידֵהוּ׃ מה וְאִם יֹאמַר הָעֶבֶד
הַהוּא בְּלִבּוֹ · בֹּשֵׁשׁ אֲדֹנִי לָבוֹא וְהֵחֵל לְהַכּוֹת אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־
הַשְּׁפָחוֹת וְלֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׁכּוֹר׃ מו וְיָבֹא אֲדוֹן הָעֶבֶד הַהוּא
בְּיוֹם אֲשֶׁר לֹא יְשַׂבֵּר אֵלָיו וּבְשָׁעָה אֲשֶׁר לֹא יֵדָע · וִישַׁסֵּף אֹתוֹ
וְאֶת־הַסֹּרְרִים יִתֵּן חֶלְקוֹ׃ מז וְזֶה הָעֶבֶד הַיֹּדֵעַ אֶת־רְצוֹן אֲדֹנָיו וְלֹא
יָכִין וְלֹא יַעֲשֶׂה כִרְצוֹנוֹ יֻכֶּה הַרְבֵּה׃ מח וְזֶה אֲשֶׁר לֹא יָדַע וְעָשָׂה
חֵטְא מִשְׁפַּט מַכּוֹת יֻכֶּה מְעָט · וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר נִתַּן לוֹ הַרְבֵּה הַרְבֵּה
יִדָּרֵשׁ מִמֶּנּוּ · וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר נִפְקַד לוֹ הַרְבֵּה יְבֻקַּשׁ מִמֶּנּוּ יוֹתֵר׃
מט בָּאתִי לְשַׁלַּח אֵשׁ בָּאָרֶץ וּמָה חֶפְצִי עוֹד אִם כְּבָר יוֹקֶדֶת׃
נ וְעָלַי טְבִילָה לְהִטָּבֵל בָּהּ וּמַה־צַּר לִי עַד כִּי־תִשָּׁלֵם׃ נא הֲתַחְשְׁבוּ

שכל ימיהם יהיו בתשובה : **אכל בעתו :** הוא חוק העבדים והשפחות שיתן להם מידי יום ביומו או בכל שבוע ושבוע או מידי חודש בחדשו כחק אנשי המלחמה כמו שפירשנו למעלה בסימן ג' פסוק י"ד : (מו) **וישסף אותו :** הוא כמו וישסע דוד את אנשיו שפירושו הליקה והבדלה כלומר הפריד והבדיל את העבד בליעל הזה מתוך שאר עבדי ביתו ונתן אותו לבית האסורים : או הוא שסיפה ממש כמו וישסעהו כשסע הגדי (שופטים י"ד) : וענין הכתוב שענה אדון את עבדו והכו בחרב כמפרש : (מז) **יכין :** מכין ומזמן את עצמו לכך : (מח) **משפט מכות :** כלומר דבר חטא שראוי להכות אותו על כך על פי הלשון בן הכות : וכל זה ג"כ בדרך משל בכלל ובפרט : בכלל על כל כנסת המאמינים בשם ישוע ובפרט על הרועים אותם כנזכר : (מט) **לשל"ח אש :** ענינו על דברי בשורתו שהם דברים עזים וחזקים ע"ד **כה דברי כאש** (ירמיה כ"ג) ועל הצרות והמצוקות שעתידות לבא על בני אדם כדי לטהר ולבחון ולזקק ולצרף את הצדיקים אשר עמדו בצדקתם ובאמונתם בשמו כצרוף כסף ולכלות את הרשעי' המורדים · כי אש הוא ג"כ כנוי לצרות כמו **באנו באש ובמים** (תהלים ס"ו י"ב): וכן הוא אומר **כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך** (ישעיה מ"ג) : (נ) **טבילה להטבל :** אמר כן בדרך משל על היסורי' והענויים הקשים שעליו לסבול לומר מה הטובל צריך שיכסוהו המים עד למעלה מראשו כך יבואו עליו יסורים ונגעים עד למעלה מראשו ולא עליו בלבד אלא על כל הנקראים בשמו : ע"ד **באו מים עד נפש טבעתי ביון מצולה ואין מעמד וגו'** (תהלים ס"ט) וכמוהו **צפו מים על ראשי** (איכה ג') : (נא) **התחשבו וגו' :** כלומר אע"פ שסבת ביאתי היא להושיע את כל בני אדם מחטאותיהם ולהשיג להם הצדק על ידי דינם ודין השם בכפרת עונם ולדבר להם שלום מ"מ מפני שרוב בני אדם לא יקבלו את השלום הזה כי לא יטו אזנם לדברי תורתי ושכמם לקבל עולי עליהם תהיה ביאתי גורמת להם ריבות ומחלוקות בכל עיר ועיר משפחה ומשפחה וגם בכל בית ובית : כי הרשעים יכתירו את הצדיקים המאמינים בשמי ויבקשו להשמידם ולהרגם ויחרחרו ריב ומדון וכן היה : ואמר להם בדברים האלה מקודם למען יהיו להם לעד ולא יתמהו בראותם כזאת אחרי עלותו השמימה ויבינו בהם הדורו' אשר יקומו מאחריהם עד היום הזה : ומה שנקרא כאן ריב נקרא במתי סימן י' חרב וענין

יג א וּבָעֵת הַהִיא בָּאוּ אֲנָשִׁים וַיַּגִּידוּ לוֹ אֶת־דְּבַר הַגְּלִילִים אֲשֶׁר
פִּילָטוֹס מָסַךְ דָּמָם עַל־זִבְחֵיהֶם׃ ב וַיַּעַן יֵשׁוּעַ וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם· הֲתַחְשְׁבוּ כִּי הַגְּלִילִים הָאֵלֶּה הָיוּ חַטָּאִים יוֹתֵר מִכָּל־הַגְּלִילִים
יַעַן כָּזֹאת הִתְעַנּוּ׃ ג אֲנִי אֹמֵר לָכֶם · לֹא · וְאִם לֹא תָשׁוּבוּ כֻּלְּכֶם
כְּמוֹ־כֵן תֹּאבֵדוּ׃ ד אוֹ אֵלֶּה שְׁמֹנָה עָשָׂר אֲשֶׁר נָפַל עֲלֵיהֶם הַמִּגְדָּל
בַּשִּׁלֹחַ וַיֵּהָרְגוּ הֲתַחְשְׁבוּ כִּי הֵם הָיוּ אֲשֵׁמִים מִכָּל־אֲנָשִׁים הַיֹּשְׁבִים
בִּירוּשָׁלָם׃ ה אֲנִי אֹמֵר לָכֶם · לֹא · וְאִם לֹא תָשׁוּבוּ כֻּלְּכֶם כְּמוֹ־
כֵן תֹּאבֵדוּ׃ ו וַיְדַבֵּר אֶת־הַמָּשָׁל הַזֶּה · אִישׁ הָיָה וְלוֹ תְאֵנָה נְטוּעָה
בְּכַרְמוֹ · וַיָּבֹא וַיְבַקֵּשׁ פְּרִי וְלֹא מָצָא׃ ז וַיֹּאמֶר אֶל־הַכֹּרֵם · הִנֵּה
זֶה שָׁלֹשׁ שָׁנִים בָּאתִי לְבַקֵּשׁ פְּרִי בַּתְּאֵנָה הַזֹּאת וְלֹא מָצָאתִי · כְּרֹת
אֹתָהּ · לָמָּה־תַשְׁחִית אֶת־הָאֲדָמָה׃ ח וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלָיו · אֲדֹנִי
הַנִּיחָה לָּהּ גַּם הַשָּׁנָה הַזֹּאת עַד כִּי־אֶחְפֹּר מִסָּבִיב לָהּ וְאָשִׂים דֹּמֶן׃

יג (א) **פילאטוס מסך דמם וגו'**: כבר זכרתי למעלה בראש סימן ג' שהרומיים בראותם את היהודים כי עם קשי עורף הם · בקשו להחליש גבורתם ולשבר מטה עוזם: ומשום זה חלקו את ארץ יהודה לארבעה חלקים והפקידו על שלשה חלקי' את שלשת בני הורדוס הנשארים כדי שלא יהי' ליהודים פתחון פה לטעון שאין להם מלכים ושרים מבני עמם · ועל ירושלים וסביבותיה הפקידו את פאנטיאוס פילאטוס עם חייליהם למען לא יהיו ליהודים עיר מבצר בירושלים לעזר כנגדם ולמרוד בם: וירע הדבר הזה בעיני היהודים ובפרט בעיני הורדוס שמלך על הגליל רע מאוד על שבאו גוים בנחלת אביו וטמאו את העיר הקודש · ויהי פילאטוס לשכים בעיניו ולצנינים בגבו · ומשום זה תכלית שנאה היתה ביניהם: ואפשר שעשה הורדוס דבר מה להכעיס את פילאטוס ויבקש פילאטוס לנקום ממנו ומפני כך הרג את האנשים הגלילים האלה אשר אין בידם רע ופשע בבואם ירושלימה לזבוח ולהתפלל בהיכל: (ד) **המגדל בשילוח**: שילוח הוא גיחון כי כן תרגם יונתן את הפסוק (מלכים א' סימן א') והורדתם אותו אל גיחון **ותחתון יתיה לשילוחא** · ומצינו גם שגיחון סמוך לירושלים הי' וסמוך לנהר היה מגדל על החומה ויפול המגדל הזה על שמונה עשר אנשים ויהרגם בסיבת אלקי': ומשום שלא נמצא הדבר הזה במקרא אפשר שהי' רק מסורת בידי יושבי יהודה מאבותם איש מפי איש: א"כ שנעשה אחרי תום כל דבר הארבע ועשרים ספרי הקודש בימי הדור ההוא וכו'. הדבר עוד חקוק על לבם: (ו) **את המשל וגו'**: כדי שלא יעלה על לב אנשי יהודה וירושלים לאמר אך צדיקים אנחנו ומעשינו ודרכינו טובים וישרים לפני השם ובצדקותינו הוא ייטיב לנו וסולח לחטאותינו ולא תבוא עלינו הרעה ובפרט על ירושלים עיר אלהינו למען שמו לפיכך התכוון להגיד להם בזה המשל שחסדי השם הם כי לא תמו ורחמיו הגדולים כשא להם על הכה למען ישובו ויבקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם אשר עומד ומתפלל לפניהם אם ישובו מוטב ואם לאו ידוא וישלם להם כפעלם בחמת קרי והוא בראשם: **איש היה**: נאמר דרך על השם כביכול כמ"ש **ה' איש מלחמה** תולעם: **תאנה**: רמז על כנסת ישראל ע"ד **גפן ממצרים תסיע** (תהלים פ'): (ז) **הכורם**: זו מדת הרחמים ועונו על עצמו: **פרי**: תשובה ומעשים טובים:

תִבְחָרוּ׃ נז וְלָמָּה גַם מִנַּפְשְׁכֶם לֹא תִשְׁפְּטוּ כַּיָּשָׁר׃ נח כִּי תֵלֵךְ
עִם אִישׁ רִיבְךָ אֶל־הַמֹּשֵׁל עוֹדְךָ בַּדֶּרֶךְ הִשְׁתַּדֵּל לְהִנָּצֵל מִמֶּנּוּ פֶּן־יִמְשָׁכְךָ
אִתְּךָ אֶל־הַשֹּׁפֵט וְהַשֹּׁפֵט יַסְגִּירְךָ אֶל־הַנֹּגֵשׂ וְהַנֹּגֵשׂ יַשְׁלִיכְךָ אֶל־בֵּית
הַכֶּלֶא׃ נט אֲנִי אֹמֵר לָךְ׃ יָצֹא לֹא תֵצֵא מִשָּׁם עַד אֲשֶׁר־תְּשַׁלֵּם
אֶת־הַפְּרוּטָה הָאַחֲרוֹנָה׃

רצתה נפשו בו: (נז) ולמה וגו': כל הפסוקים האלה עד סוף הפרשה הם מקושרים זה בזה בענינם וכל הענין מוסב גם לפסוקים שלפניהם בזה הדרך: כלומר מה לכם לשאול אות על אמתת הדברים אשר אנכי קורא ודורש באזניכם ולהגביה למעלה או להעמיק שאלה הלא תוכלו מלבבכם ר"ל משכלכם להבחין את הישרה פי' מה שראוי ונכון לעשות לכם אם תרצו להשלים בין המקו' וביניכם בסליחת העונות וכפרת החטאים: וקל וחומר מדרך ארץ הנהוג בין בשר ודם: כי ידוע לכל יודע דין של תורה או סדר עולם שכל החייב ממון לחבירו הוא נשתעבד לו כנוקש ונלכד בפח ואין לו תקנה ותרופה אחרת אך מדין תורה וגם מדין השכל להנצל ממנו עד שישלם לו או באם שאין לו לשלם ילך עכ"פ ויתפייס לו בתחנה ובבקשה: ובאם המצא ימצא איש בער וכסיל איש עצת מלא אשר לא יעשה כן ר"ל שלא ילך וישלם או שלא יתכנע לפני הבעל חוב מה יעשה הנושה הלוך ילך ויתבע את הרשע הזה לפני הבית דין וה"בד יגזור עליו שיושלך אל בית הכלא וישב במחשכים כמתי עולם ושוב אין לו תרופה לצאת משם אלא אם שישלם את החוב עד פרוטה אחרונה בלי שום טענה והשוואה מה שלא היה צריך לעשות אם בא קודם תביעתו או עכ"פ קודם הליכתו לפני ב"ד ובקש רחמים מן הנושה כי בוודאי נעשה עמו חסד לפנים משורת הדין וישוה עמו: וכ"ש בחובות שבין אדם למקום מה מאוד צריך אדם להשתדל בכל כחו וזריזות שלא יתן שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו עד שיכלל מחובותיו בתשובה גמורה ובתפלו' רחמים ותחנונים קודם שיבא ה' ויתבע אותו לפני ב"ד של מעלה וידינהו בכל מיני גזירות קשות ושוב אין לו תקנה לעשות תשובה ולפייס את מדת הדין: רד"ק: (נח) **השתדל:** ר"ל אזור בכל עת ועשה כל אשר תמצא ידך בשלימות החוב או בתחנה ובקשה: והמשל הזה כאמור גם ברמז על הגזירות הקשות שקרו ליהודה וירושלים בחרבן הבית: וכוונתו בזה להודיעם שיתנו כבוד לה' אלהיהם בטרם יחשך ובטרם יתנגפו רגליהם על הרי נשף וקוו לאור ושמה לצלמות ישית לערפל (ירמיה י"ג י"ז): ולהסירם בא שלא יעמדו עוד במרד ובמעל על ה' ועל משיחו ולא יוסיפו אשמה על פשע עד שיבא ה' ויכון למשפט כסאו כי אז יהיה קשה לפייסו ולהנצל מגזר דינו כנזכר: לכן ישמעו היום בקולו בעודם בדרך התשובה בעת רצון וישובו אל ה' בכל לבם ינשקו בר פן יאנף ויאבדו דרך כי יבער כמעט אפו אף ולהב אש אשר תוקד עד שאול תחתית ותאכל ארצם ויבולם יובלו ליום עברה ביום אידם יום שלם ונקם שלם לצרי משיחו ונקם לשונאיו יום בוער כתנור והיו כקש ולהט אותם היום הבא ולא יעזוב להם שורש וענף: **אל השופט:** כלומר שיבא ה' אשר לו הריב עמהם על רשעתם וקשית ערפם ויוליכם אל השופט שבט אפו ומטה זעמו אל טיר"ן קיסר הרומיים והוא יסגירם ביד השוטר שר צבאו וחילו והשוטר ישליך אותם לבית הכלא להיינו שיכלאו הרומיים אותם בעיר ירושלים ויבנו עליה דיק וישפכו עליה סוללה ולא יתנם לצאת משם עד כי ישלמו על כל פשעיהם וימקו בעונותיהם מנגד מחרב ברעב ובצמא ובסוף יכו את כל ארצם חרם:

וכן אם אמר רופא אחד לחלל עליו את השבת ורופא אחד אומר אינו צריך מחללים עליו את השבת שספק נפשות דוחה את השבת: ובמשנה ב' אמדוהו ביום השבת שהוא צריך לכך וכן לשמונה ימים אין אומרין נמתין עד הערב כדי שלא לחלל עליו שתי שבתות אלא מתחילין מהיום שהוא שבת ומחללין עליו אפילו מאה שבתות כל זמן שהוא צריך ויש בו סכנה או ספק סכנה מחללים ומדליקין לו את הנר ומכבים מלפניו את הנר ושוחטין לו ואופין ומבשלין ומחמין לו חמין בין להשקותו בין לרחיצת גופו: כללו של דבר שבת גבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא צריך להן ע"כ: ומשום זה התירו לחמם חמין בשבת לא לבד לחולה כמבואר אלא אף ליולדת ולחלל עליה את השבת בכל הדברים הצריכים לה כדאיתא בשבת (דף ק"כ ח') מסעדין ומילדין את האשה בשבת וקורא לה חכמה ממקום למקום ומחללין עליה את השבת· והקשו בג"מ מכדי תנא לי' מילדין את האשה וקורין לה חכמה ממקום למקום ומחללין עליה את השבת לאתויי מאי? ומשני לאתויי הא דתנו רבנן אם היתה צריכה לנר חבירתה מדלקת לה את הנר צריכה לשמן חבירתה מביאה לה שמן וכו': וגרסינן שם אמר רב יהודה אמר שמואל חיה כל זמן שהקבר פתוח בין אמרה צריכה בין אמרה אינה צריכה מחללין עליה את השבת· נסתם הקבר בין אמרה צריכה אני בין אמרה לא צריכה אני אין מחללין עליה את השבת· רב אשי מתני הכי· מר זוטרא מתני הכי· אמ' רב יהוד' אמ' שמואל חיה כל זמן שהקבר פתוח בין אמרה צריכה אני בין אמרה אין צריכה אני מחללין עליה את השבת וכו': אמר ליה רבינא לאמימר מר זוטרא מתני לקולא ורב אשי מתני לחומרא הלכתא כמאן? אמר ליה הלכה כמר זוטרא ספק נפשות להקל: וכתב הרמ"בם (בפרק שני מהלכות שבת משנה ט"ו) וז"ל האשה שישבה על המשבר ומתה מביאין סכין בשבת אפילו דרך רשות הרבים וקורעין את כריסה ומוציאין את הולד שמא ימצא חי שספק נפשות דוחה את השבת אפילו לזה שאין חזקו חי ע"כ: ובפרק בתרא דיומא אמרו מי שנפלה עליו מפולת ספק הוא שם ספק אינו שם ספק חי ספק מת ספק נכרי ספק ישראל מפקחין עליו את הגל וכו': וז"ל שם מפקחין פקוח נפש בשבת והזריז הרי זה משובח· ואין צריך ליטל רשות מבית דין ולא בספק נפשות בלבד התירו לחלל את השבת אלא אף בכל הדברים הגורמים צער ויסורים לאדם כמבואר בהדיא באין מעמידין (דף כ"ח ובמסכתא שבת במס' יומא דף פ"ג) ממה דאמר ר' מתיא במשנה וז"ל מטילין סם בתוך פיו בשבת מפני שהוא ספק נפשות· וכתב הרמ"בם ואמרם כל ספק נפשות דוחה את השבת להזהירך ולורו אותך להקדים ולהתחיל בזה הענין ושלא לאחר ואפילו בשבת הראשונה מן החולי שהחולה סובל חליו· ושלא נאמר אין ספק שהחולי יתמיד עד לשבת האחרת ונצטרך לחלל עליו את השבת על כן נניחהו היום עד למחר כדי שלא נחלל עליו שני שבתות: ובהלכות שבת (פרק שני משנה ל') כתב החושש בעיניו והוא שיהיה בשתיהם או באחד מהן ציר או שיהיו דמעות שותתות מהן מרוב הכאב או שיהיה דם שותת מהן או שיהיה בהן קדחת וכיוצא בחלאים אלו הרי זה בכלל חולה שיש בהן סכנה ומחללין עליו את השבת ועושין לו כל צרכי הרפואה: ומצינו שם בפרק בתרא דיומא ש"ר יוחנן כי חש בצפידנא (והוא חולי השנים) עביד רפואה בשבת ואתסן (ובמסכ' שבת דף ק"ט וי"א) גרסינן דמותר משום רפואה לצמת את היד והרגל בשבת אם נגפה אפילו רק מעט כדמשמע מעובדא דרב אשי· רבינא איקלי לבי רב אשי חזייה דדריכא ליה חמרא אגבא דכרעיה (פי' רדיכה ראה שהחמור דרך את רב אשי על רגלו) ויתיב קא צמית לי' בחלא (רב אשי הי' יושב וטבל רגליו בחומץ כדי לשכך הכאב) אמר ליה

ט וְאִם תַּעֲשֶׂה פֶּרִי · וְאִם אַיִן אָז תְּכָרֵת אֹתָהּ׃ י וַיְלַמֵּד בְּאֶחָד
מִבָּתֵּי הַכְּנֵסִיּוֹת בַּשַּׁבָּת׃ יא וְהִנֵּה אִשָּׁה אֲשֶׁר לָהּ רוּחַ חֳלִי זֶה שְׁמֹנֶה
עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְהִיא כְפוּפָה וְלֹא יָכְלָה לִזְקוֹף נַפְשָׁהּ כָּלִיל׃ יב וַיַּרְא
אֹתָהּ יֵשׁוּעַ וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ · אִשָּׁה הֻחְלַצְתְּ מֵחָלְיֵךְ׃ יג וַיָּשֶׂם
יָדָיו עָלֶיהָ וַתִּתְעוֹדֵד פִּתְאֹם וַתְּכַבֵּד אֶת־הָאֱלֹהִים׃ יד וַיַּעַן רֹאשׁ
בֵּית־הַכְּנֶסֶת בַּחֲרוֹת אַפּוֹ עַל כִּי בַשַּׁבָּת רָפָא יֵשׁוּעַ וַיֹּאמֶר אֶל־

וכל זה כענין שירת דודי לכרמו (ישעיה ה'): (יא) **רוח חלי**: פי' רוח רעה שגרמה לה המחלה הזאת· והעד מה שנאמר בפסוק ט"ז הנה אשר אסרה השטן: **כפופה**: מפני רוח רעה השבעתת אותה· וענין החלות כמו ד' זוקף **כפופים** (תהלי') לא יכלה להרים ולהקים את גופה: (יד) **ראש בית הכנסת**: הוא ראש הקהל או אב בית דין: **בשבת רפא ישוע** וגו': וכדי שלא תחשב בדעתך שהכעס הזה אשר כעס בא מרוב חכמה חכמת אדם בתורה האיר פניו לקנא לכבוד ה' אלהי צבאות ולשמו באשר שהוא מביא גם ראיה לדבריו מתורה בלי טעם וריח אעירך על אמתת הדבר הזה ותבין שהי' כעס אשר ינוח בחיק כסילים כסיל ידיע אולת ואולת כסילים מרמה: והנה לא מצינו בכל התורה שאסור לעשות רפואה בשבת: והפסו' **ששת ימים תעבוד** וגו' מדבר במלאכה ולא ברפואה· ואדרבה דעתו של אדם מכריעה שמותר לעשות רפואה בשבת משום פקוח נפש הואיל ואין דבר העומד בפני פקוח נפש חוץ מע"א וגלוי עריות ושפיכות דמים: כדתנו רבנן בפרק בתרא דיומא (דף כ"ב ע"א ושם) **עוברה שהריחה בשר קודש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב ומניחין לה על פיה אם נתישבה דעתה מוטב ואם לאו מאכילין אותה רוטב עצמו: ואם נתישבה דעתה מוטב ואם לאו מאכילין אותה שומן עצמו שאין לך דבר העומד בפני פקוח נפש חוץ מע"ז ג"ע וש"ד**: ותנו התם (להלן בדף פ"ד): **מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו אפילו דברים טמאים עד שיאורו עיניו: מי שאחזו ירקון מאכילין אותו בשר חמור: מי שנשכו כלב שוטה מאכילין אותו מחצר כבד שלו וכו'**: והלא דברים קל וחומר ומה בדברים שיש בהן איסור חיוב דאורייתא בלאו כגון בשר קודש ובשר חזיר הותרו מפני פקוח נפש רפואה שאין בה איסור דאורייתא לא כל שכן שמותרת מפני פקוח נפש: ומה לנו ללמוד הדבר מק"ו והלא דין פשוט הוא שאפילו **ספק** נפשות דוחה את השבת כדאיתא במשנה בפרק בתרא דיומא **ועוד אמר ר' מתיא בן חרש החושש בגרונו מטילין לו סם בתוך פיו בשבת מפני ספק נפשות וכל ספק נפשות דוחה את השבת**: ותנו הם בגמרא אמר רב יהודה **אמר רב לא ספק שבת זו בלבד אמרו אלא אפילו ספק שבת אחרת: היכא דמי כגון דאמדוה לתמניא יומא ויומא קמא שבתא מהו דתימא ליעכב עד לאורתא כי היכי דלא ניחול עליה תרי שבתא קמשמע לן· תניא נמי הכי מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו· ולא שבת זו בלבד אמרו אלא אף שבת אחרת ואין אומרים נמתין לו שמא יבריא אלא מחמין לו מיד מפני שספק נפשות דוחה את השבת ולא ספק שבת זו אלא אפילו ספק שבת אחרת**: וכן הוא משמע ברמ"בם (בהלכות שבת פרק ב' משנה א') ת"ל **דחויה היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצות לפיכך חולה שיש בו סכנה עושין לו כל צרכיו בשבת על פי רופא אומן של אותו המקום· ספק שהוא צריך לחלל עליו את השבת ספק שאינו צריך**

טז וְזֹאת אֲשֶׁר הִיא בַּת אַבְרָהָם אֲשֶׁר אָסַר אֹתָהּ הַשָּׂטָן זֶה שְׁמֹנֶה
עֶשְׂרֵה שָׁנָה הֲלֹא תֻתַּר מֵאֲסוּרֶיהָ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃ יז וּבְדַבְּרוֹ אֶת־
אֵלֶּה חָפְרוּ כָּל־מִתְקֹמְמָיו · וַיִּשְׂמַח כָּל־הֶהָמוֹן עַל־כָּל־הַנִּכְבָּדוֹת
הַנַּעֲשׂוֹת עַל־יָדוֹ׃ יח וַיֹּאמַר · אֶל־מָה דּוֹמָה מַלְכוּת הָאֱלֹהִים וּמָה
אֲדַמֶּה לָהּ׃ יט דָּמְתָה לְגַרְגַּר חַרְדָּל אֲשֶׁר לָקַח אִישׁ וַיַּשְׁלֵךְ בְּגַנּוֹ ·
וַיִּגְדַּל וַיְהִי לְעֵץ גָּדוֹל וְעוֹף הַשָּׁמַיִם קִנְּנוּ בַעֲנָפָיו׃ כ וַיֹּאמֶר עוֹד ·
אֶל־מָה אֲדַמֶּה אֶת־מַלְכוּת הָאֱלֹהִים׃ כא דָּמְתָה לִשְׂאֹר אֲשֶׁר לְקָחָהּ
אִתּוֹ אִשָּׁה וְהִסְתִּירָה בִּשְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח עַד־יֶחְמַץ כֻּלּוֹ׃ כב וַיַּעֲבוֹר
בֶּעָרִים וּבִכְפָרִים מְלַמֵּד וְנוֹסֵעַ יְרוּשָׁלָיְמָה׃ כג וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִישׁ ·
אֲדֹנִי הַמְעַטִּים הֵם הַנּוֹשָׁעִים · וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם׃ כד הֵאָבְקוּ לָבוֹא
בַּשַּׁעַר הַצָּר · כִּי אֲנִי אֹמֵר לָכֶם כִּי רַבִּים יְבַקְשׁוּ לָבוֹא וְלֹא יוּכָלוּ׃

דנקט מנא ונקיט לה (פי' שמחזיק בכלי ששותה בו הבהמה וגם באפסר שבצוארה כדי שלא תוכל לעקם את ראשה בחוץ) ומסיק התם שמותר למלא מים בשבת ולשופכה לפני הבהמה באבוס ברשות הרבים ת"ל לא ימלא אדם מים ויתן בשבת לפני בהמתו אבל ממלא הוא ושופך והיא שותה מאיליה הא איתמר עלה אמר אבייא הכא באבוס העומד ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים וכו' : (טז) אסר אותה השטן : חליים הם בכלל אסירי עני וברזל והוא ע"ד מה שנאמר באיוב וה' שב את שבות איוב עיין שם בפי' הרא"בע : (יח) מלכות אלהים : היא מלכות המשיח והיא מלכות ישוע : (יט) גרגיר חרדל : גרגרים הם הזרעים והחרדל הם בתכלית הקטנות ולפיכך מרגלא בפי חכמי התלמוד למנות ולגמור כל דברים האסורים כגון דם כילה וטריפו' על שיעור גרגיר של חרדל : ויהי לעץ גדול וגו' : מסייע לזה מה שהבינו בכל זית (ירושלמי הלכה ד') ת"ל מעשה בשיחן (שם מקום) בקלח אחד של חרדל שהיו בו שלשה בדין (פי' ענפים) ונפשח (ענינו נפסק) אחד מהן וסיכבו סוכת היוצרים ומצאו בו שלשה קבין של חרדל· אמר ר' שמעון בן חלפתא קלח אחד של חרדל היה לי בתוך שלי (ר"ל בתוך הגן שלי) והייתי עולה בו כעולה בראש התאנה· ובמס' כתובות (בפרק דייני גזירות) גרסינן תשעה קבין· ומעריך ומשוה ישוע מלכותו לחרדל לומר לך מה גרגיר זה קטן בכולם ואחר שנזרע צומח והולך ומתפשט עד שנעשה אילן גדול ועושה זרע עד לאין מספר כך מלכותו תהי' בתחלה בתכלית הקטנות מלכות עני ובזוי לפי שהמלך בעצמו הי' בזה וחדל אישים חרפת אדם אבל לסוף לאחר שיפרע המשיח מן עושי הרשע תכסה הרים צלה וענפיה ארזי אל תשלח קציריה עד ים ואל נהר יונקותיה· ובדניאל סי' ב' ואבנא די מחת לצלמא הות לטור רב ומלאת כל ארעא כדרשם בבראשית רבה בפרשת ·מקן מלך העשירי הוא מלך המשיח שהוא עתיד למשול מסוף עולם ועד סופו שנ' וירד מים עד ים (תהלים) : (כג) הנושעים : הם אשר יזכו לחיי עולם הבא : (כד) בשער הצר : כאמר ברמז על שער השמים לדרך מבוא לחיי עולם הבא לפי שצריך לאדם לבא שם לא מתוך שמחה ותענוגים אלא מתוך צרות ובער ר"ל שצריך להתהלך בדרך האמונה והצדקה בדרך התשובה ובדרך תמים ושידאג תמיד מחטאותיו והוא דבר קשה לבשר ודם וכל לו בדרך הזה· ומגיד בזה שמעטי' הם אשר

הֶהָמוֹן· שֵׁשֶׁת יָמִים עֲשׂוֹת מְלָאכָה· בְּאֵלֶּה בֹּאוּ וְהֵרָפְאוּ וְלֹא בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת׃ טו וַיַּעַן אֹתוֹ הָאָדוֹן וַיֹּאמַר· חָנֵף הֲלֹא יַתִּיר אִישׁ אִישׁ
מִכֶּם אֶת־שׁוֹרוֹ וְאֶת־חֲמוֹרוֹ מִן הָאֵבוּס בַּשַּׁבָּת וְיוֹלִיכֵהוּ לְהַשְׁקוֹתוֹ׃

לא סבר לה מר להא דאמר רב הילל חלא לא (כי חומץ אסור משום רפואה בשבת) **אמר ליה גב היד וגב הרגל שאני** כי מכה בגב היד וגב הרגל אע"פ שאין בה סכנה מ"מ מפני שגורמת יסורים וצער בשבת היא בכלל חולאת שיש בה סכנה ומותר לעשות רפואה בשבת: וכן כתב הרמב"ם (בפרק שני מהלכות שבת משנה ה') וז"ל **ומכה שיהא בגב היד וגב הרגל הרי היא כמכה של חלל** (ר"ל בחלל גופו של אדם מן השפה ולפנים) **ואינה צריכה אומד ומחללים עליה את השבת· וכן כל חולי שהרופאים אומרים שיש בו סכנה אף על פי שהוא בעור הבשר מבחוץ מחללין עליו את השבת על פיהם**· ומחללין את השבת לא על ידי נכרים וכותיים אלא על ידי גדולי ישראל כדאיתא בפר' בתרא דיומא (דף פ"ד ע"ב)· ובהלכות שבת להרמ"בם (פרק שני משנה ג')· ואחר שראו עיניך גם מדברי חכמים שפקוח נפש בשבת מותר אפילו בחילול גדול ובמלאכה יתירה האסורה מן התורה כאן ברפואות ישוע שלא הי' בה רפואה טבעית ולא מלאכה ולא חילול שבת לגמרי כי בדבור בעלמא נרפאה האשה לא כל שכן שאין בה איסור אלא בעל כרחך אתה מודה שרעה הי' נגד פניו של ראש הכנסת ולדבר מרמה התכוין כדפרשנו למעלה בסי' ו' פסו' ז': (טו) **את שורו וגו'**: דבר זה הוא פשוט ואין חולק עליו כדאיתא במסכ' שבת באמרם שם **יוצא הגמל באפסר** (והוא חבל שקושרים על פיות הגמלים וכו') **וסוס בשיר** (שהוא המתג) **וכל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר ומזין עליהן וטובלן במקומן** פירוש רש"י ומזין עליהן (ר"ל על השירין) במקומן כמו שהן בצואר הבהמה אם נטמאו· וטובלין במקומן מכניסין הבהמה למים להטביל את השיר· ובמשנה ג' **מכנים אדם חבלים לתוך ידו וימשכם**· ומשום דקאמר **יוצא באפסר ויוצאין בשיר ונמשכין וכו'**· משמע על פני הבהמות ומשום זה אין אדם חייב עליו שהרי הם היו קשורים בו מקודם לכן באבום· ומיירי בקשר שאינו של קיימא כדרך שקושרין קשירת ארעי כדאיתא בשבת (קי"א ע"ב) **קושרין לפני הבהמה בשביל שלא תצא וכל קשר שאינן חייבים על קישורו אינן חייבים על התירו:** וכן פסק הרמב"ם (בפרק עשיר מהלכות שבת משנה ג') וז"ל **וקושרין על פני הבהמה או ברגלה בשביל שלא תצא אע"פ שיש לה שני אפסרות· וחבל שהוא קשור בפרה קושרו באבום· היה קשור באבום קושרו בפרה·** ובמשנה ז' **וכל קשר שהקושר אותו פטור כך המתיר אותו פטור· וכל קשר שמותר לקושרו כך מותר להתירו ויוליכהו להשקותה**: וכן משמע בהדיא ממה דתנו בריש פרק שני דעירובין **עושין פסין לביראות** פי' רש"י עושין פסין **והם כמו קרשים** לבארות שברשות הרבים· ובארות עצמן רשות יחיד הן שעמוקים עשרה ואין יכול למלאות מהן ועושין פסין אלו להכין להם היקף עשר שיהו הפסין הללו עושין את סביבות הבור רשות היחיד ויתמלא ויוציא ויניח שם ותיכנס בהמתו וישקנה· ובסמוך התירו להקריב הפסין לבאר ולעשות היקף קצר ובלבד שתהא רוח משפת הבאר עד בין הפסין כדי ראשה ורובה של פרה אבל בפחות מזה השיעור אסור· והטעם שמא ימשיך אדם אחר פרתו ויוציא דלי חוץ למחיצה וקא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים: ופרכו בגמרא **פרה מי בעינן ראשה ורובה או לא? ותירצו כל היכא דקא נקיט מנא** (דהיינו היכי שהפרה שותה בו) **ולא נקיט לה** (לפרה עצמו באפסר) **לא תיבעי לך דבעי ראשה ורובה מלגיו** (מבפנים ומשום שיש למיחוש שמא תעקם הבהמה את ראשה ותוליך את הכלי אחריה) **כי תבעי לך היכא**

לד יְרוּשָׁלַםִ הַהֹרֶגֶת אֶת־הַנְּבִיאִים וְהַסֹּקֶלֶת אֶת־הַשְּׁלוּחִים
אֵלָיִךְ • כַּמֶּה פְעָמִים רָצִיתִי לְקַבֵּץ אֶת־בָּנַיִךְ כְּתַרְנְגֹלֶת אֶת־אֶפְרֹחֶיהָ
תַּחַת כְּנָפֶיהָ וְלֹא אֲבִיתֶם׃ לה הִנֵּה בֵיתְכֶם יִשָּׁאֵר לָכֶם שָׁמֵם •
וְאָמְנָם אֲנִי אֹמֵר לָכֶם כִּי לֹא תִרְאוּנִי עוֹד עַד כִּי־תָבֹא הָעֵת אֲשֶׁר
תֹּאמְרוּ • בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָֹה׃
יד א וַיְהִי בְּבֹאוֹ אֶל־בֵּית אַחַד מֵרָאשֵׁי הַפְּרוּשִׁים בַּשַּׁבָּת לֶאֱכֹל
לָחֶם • וְהֵמָּה אֹרְבִים לוֹ׃ ב וְהִנֵּה אִישׁ אֶחָד צְבוּי־
מַיִם הָיָה לְפָנָיו׃ ג וַיַּעַן יֵשׁוּעַ וַיֹּאמֶר אֶל־הַחֲכָמִים וְאֶל־הַפְּרוּשִׁים
לֵאמֹר • הַאִם מֻתָּר בַּשַּׁבָּת לְרַפֵּא • וַיַּחֲרִישׁוּ׃ ד וַיִּקַּח וַיְרַפֵּא אֹתוֹ
וַיְשַׁלְּחֵהוּ׃ ה וַיַּעַן אֹתָם לֵאמֹר • אֵי־זֶה מִכֶּם אֲשֶׁר חֲמוֹרוֹ אוֹ

אם לא ברצון עצמו : ומשום זה ילך בפעם הזאת ויסע עוד מחוץ לירושלים בעל כרחו של הורדוס ובבא העת אשר יכרת המשיח יבוא ויערה את נפשו למות בגילת ורנן ובשמחת לב : כי לא יוכל להיות : כלומר לא שכיח הוא ולא נהוג הדבר שיהרג נביא וגו' כי דרך הסנהדרין הי' להמית את חייבי מיתה דוקא בירושלים קודם החג כדי שכל ישראל אשר באו אז ירושלימה לרגל ישמעו ויראו וייראו ולא יתן איש אל לבו לעשות עוד דבר כזה · והוא מה ששנינו באלו הנחנקין (פ"ט ע"א) אין ממיתין אותן (ר"ל החייב מיתה) לא בבית דין שבעירו ולא בבית דין שביבנה אלא מעלין אותן לב"ד הגדול שבירושלים ומשמרין אותן עד הרגל וממיתין אותן ברגל שנ' וכל העם ישמעו וכו' : (לה) ביתכם ישאר : בית המקדש היכל ה' · ואמר כן לפי שזה הי' הבטחון אשר היו בוטחים עליו בחשבם שלא יפרע הקב"ה את חובו מהם על עונותיהם ויתנם ביד שונאיהם ויסגירם לחרב ולשבי בשביל היכלו ואמרו היכל ה' המה וגו' לפיכך מגיד להם שיחל השם מקדשו ואח"כ אל תחום עינו ואל יחמול גם על עירם גם על ארצם : אשר תאמרו וגו : כלומר עד בא העת אשר תכירו ותדעו שאני משיח אמת ותאמינו בי בלב שלם ותשמחו עלי ותחכו על הראותי :

יד (א) והמה אורבים לו : ארבו וצפו לו כדי לשמוע דבר מפיו שיוכלו להלשין אותו על כך ולאכול קורצוהי במלכא והוא ע"ד שאפו שורדי (תהלי' כ"ו) :

צבוי מים : היא חלאת צבית הבטן וכל הגוף משום המים היורדים להם דרך הנקבים הנעשים בורידין קטנים אשר בם ליחות כמים צלולים והיא חולי רע וקשה מאוד לרפא בסופו : (ה) ולא מהר יעלנו : דהיינו על ידי הכרים וכסתות שמביאים ומכינן תחת הבהמה כדי שתוכל לעלות בהן · ומשום צער בעלי חיים מצווים לעשו' זאת כדאיתא במס' שבת (דף קכ"ח ע"ב) : אמר רב יהודה אמר רב בהמה שנפלה לאמת המים מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ואם עלתה עלתה : מתיבי בהמה שנפלה לאמת המים עושה לה פרנסה במקומה בשביל שלא תמות פרנסה אין כרים וכסתות לא ? לא קשיא הא דאיפשר בפרנסה : פירוש דאם שאיכות הבור שנפלה הבהמה לתוכה כך היא שתוכל הבהמה להתעכב שמה עד לאחר שבת בלי שום צער וסכנה ואין משום צער בעלי חיים אסור להעלותה בשום דבר אלא צריך לתת לה פרנסה ודי לה בזה עד מוצאי שבת הא דאי אפשר בפרנסה (דהיינו שיש בבור מים או טיט ורפש שיש למיחוש שתטבע הבהמה או שתשונה ותצער את עצמה ביותר ופרנסה אינה מועילה לכלום אז מותר

כה אַחֲרֵי קוּם בַּעַל הַבַּיִת וְסָגַר אֶת־הַדֶּלֶת וַתְּחִלּוּ לַעֲמוֹד מִחוּץ
וְלִדְפּוֹק בַּדֶּלֶת לֵאמֹר · אֲדֹנֵינוּ אֲדֹנֵינוּ פְּתַח לָנוּ · וְעָנָה וְאָמַר אֲלֵיכֶם ·
לֹא יָדַעְתִּי אֶתְכֶם אֵי־מִזֶּה אַתֶּם׃ כו אָז תְּחִלּוּ לֵאמֹר · אָכַלְנוּ
לְפָנֶיךָ וְשָׁתִינוּ וּבִרְחֹבֹתֵינוּ לִמַּדְתָּ׃ כז וְיֹאמַר · אֲנִי אֹמֵר לָכֶם ·
לֹא יָדַעְתִּי אֶתְכֶם אֵי מִזֶּה אַתֶּם · סוּרוּ מִמֶּנִּי כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן׃
כח שָׁם יִהְיֶה בְכִי וַחֲרוֹק שִׁנַּיִם בִּרְאֹתְכֶם אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיַעֲקֹב
וְכָל־הַנְּבִיאִים בְּמַלְכוּת הָאֱלֹהִים וְאַתֶּם מוּצָאִים חוּצָה׃ כט וּבָאוּ
מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב וּמִצָּפוֹן וּמִדָּרוֹם וְיָסֵבּוּ בְּמַלְכוּת הָאֱלֹהִים׃
ל וְהִנֵּה יֵשׁ אַחֲרוֹנִים אֲשֶׁר יִהְיוּ רִאשֹׁנִים וְיֵשׁ רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר יִהְיוּ
אַחֲרֹנִים׃ לא וּבַיּוֹם הַהוּא בָּאוּ אֲנָשִׁים מִן הַפְּרוּשִׁים וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו · צֵא וְלֵךְ מִזֶּה כִּי הוֹרוֹדוֹס מְבַקֵּשׁ לְהָרְגֶךָ׃ לב וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם · לְכוּ וְהַגִּידוּ לַשּׁוּעָל הַזֶּה · הִנְנִי מְגָרֵשׁ שֵׁדִים וְרָפֹא אֶרְפָּא
הַיּוֹם וּמָחָר וּבַשְּׁלִישִׁי אֻשְׁלָם׃ לג אַךְ עָלַי לַהֲלוֹךְ הַיּוֹם וּמָחָר
וּמִמָּחֳרָת · כִּי לֹא יוּכַל לִהְיוֹת שֶׁיֹּאבַד נָבִיא מִחוּץ לִירוּשָׁלָיִם׃

זכו לעלות לחיי העולמים: (כה) **בעל הבית:** הוא אלקים אשר לו השמים ושמי השמים להודיע להם ליושבי יהודה וירושלים באם שלא ישובו מהיום ויכינו לבם לשמוע בקול דבריו בעודם בחיים שוב אין להם תקנה לעולם · ומפני שהתחיל השואל בפסוקים הקודמים בדבר חיי עולם הבא הוא הולך בענין הזה ומוכיח אגב גררא את אנשי דורו לפי שהענין נופל על הענין: **ותחלו:** את ישראל אשר הרדת תחל להתדפק בתפילות ותחנונים: **בדלת:** היא שערי השמים: **לא ידעתי אתכם וגו':** על פסוק ל': (כז) כל זה ע"ד **אז יקראוני ולא אענה ישחרונני ולא ימצאונני תחת כי שנאו דעת ויראת ה' לא בחרו לא אבו לעצתי נאצו כל תוכחתי ויאכלו מפרי דרכם וממעצותיהם ישבעו כי משובת פתיים תהרגם ושלות כסילים תאבדם** (משלי א'): (ל) **יש אחרונים:** שהם הגויים אשר ידרשו אליו ויקראו בשם יעקב וישבו לאמונה במלכותו ונקראו אחרונים לפי שבאו באחרונה ר"ל אחר ביאת המשיח להסתפח על נחלת אלהים: **ויש ראשונים:** הם זרע ישראל שהאמינו אבותיהם לאמונה באל שדי · אבל מפני שהאמינו בפיהם ולא הלכו בעקבות הקדושים בארץ אלא מעלו ופשעו בה' עד למאוד כגזר עליהם לשבת ימים רבי' באין מלך ואין שר ואין זבח ואין מצבה ואין אפוד ותרפים אחר ישובו ויבקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרי' הימים: (לב) **לשועל:** ר"ל להורדוס · וכינה בשם שועל לגנאי משום שהיו ערום כשועל ומלא תחבולות ומרמות · ומגיד לו שהוא לא כדאי לגדולה כזו אלא שהשעה משחקת לו · ואע"פ דאמרי אנשי תעלא בעדניה סגיד ליה מ"מ לא נשא ישוע את פניו להכניע את עצמו לרשע כזו ולהשיב לו רכות: **היום ומחר:** פי' עוד זמן מעט כמו יחיינו מיומיי' (הוש'): **אשלם:** תשובה ואמות על ידי הרשעים ואינני עוד: (לג) **עלי להלוך:** ר"ל צריך להלוך לעשות עבודתי עבודת הקודש ממקום למקום כי זה ענין הלך במקרא לפעמים · ומגיד אע"פ שהורדוס הרשע מבקש להרגו מ"מ הוא לא דואג על זאת לפי שאי אפשר לו להרג'

תִקְרָא לְאֹהֲבֶיךָ וּלְאַחֶיךָ וְלִקְרוֹבֶיךָ וְלִשְׁכֵנֶיךָ הָעֲשִׁירִים פֶּן גַּם הֵמָּה
יִקְרָאוּ לְךָ וּבְכֵן יִהְיֶה לְּךָ גְּמוּל׃ יג אֲבָל בַּעֲשׂוֹתְךָ מִשְׁתֶּה קְרָא
לַעֲנִיִּים לְנִשְׁבָּרִים לְפִסְחִים וּלְעִוְרִים׃ יד וְאַשְׁרֶיךָ כִּי הֵמָּה אֵין
בְּיָדָם לְהָשִׁיב לָךְ · כִּי יְשֻׁלַּם לְךָ בִּתְקוּמַת הַצַּדִּיקִים׃ טו וְכִשְׁמוֹעַ
אַחַד הַמְּסֻבִּים אֶת־אֵלֶּה אָמַר אֵלָיו · אַשְׁרֵי הָאֹכֵל לֶחֶם בְּמַלְכוּת
הָאֱלֹהִים׃ טז וַיֹּאמֶר אֵלָיו · אִישׁ אֶחָד עָשָׂה מִשְׁתֶּה גָּדוֹל וְקָרָא
לָרַבִּים׃ יז וּלְעֵת הַמִּשְׁתֶּה שָׁלַח אֶת־עַבְדּוֹ אֶל־הַקְּרֻאִים לֵאמֹר ·
בֹּאוּ כִּי כָל־דָּבָר כְּבָר מוּכָן׃ יח וַיָּחֵלּוּ כֻלָּם פֶּה אֶחָד לְהַצְדִּיק
נַפְשָׁם · הָרִאשׁוֹן אָמַר אֵלָיו · שָׂדֶה קָנִיתִי וְעָלַי לָצֵאת וְלִרְאֹתוֹ ·
אֶשְׁאַל מִמְּךָ לְנַקֵּנִי׃ יט וְהַשֵּׁנִי אָמַר · חֲמֵשֶׁת צִמְדֵי בָקָר קָנִיתִי
וְאֵלֵךְ לִבְחוֹן אֹתָם · אֶשְׁאַל מִמְּךָ לְנַקֵּנִי׃ כ וְאַחֵר אָמַר · אִשָּׁה
לָקַחְתִּי וְלָכֵן לֹא אוּכַל לָבוֹא׃ כא וַיָּבֹא הָעֶבֶד הַהוּא וַיַּגֵּד לַאֲדֹנָיו
אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה · וַיִּחַר לְבַעַל הַבַּיִת וַיֹּאמֶר אֶל־עַבְדּוֹ · צֵא מַהֵר
אֶל־רְחוֹבוֹת וְאֶל־חוּצוֹת הָעִיר וְהָבֵא הֲלוֹם אֶת־הָעֲנִיִּים וְהַנִּשְׁבָּרִים
וְהַפִּסְחִים וְהָעִוְרִים׃ כב וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד · אֲדֹנִי נִהְיָה כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ

את עצמו הקב"ה משפילו וכל המחזיר על הגדולה גדולה בורחת ממנו וכל הבורח מן הגדולה מחזרת עליו׃ (טו) במלכות אלהים׃ במלכות המשיח כי מלכות אלהים היא מלכות המשיח כנזכר כלומר אשרי המחכה להגאות והשפעה שעתידה להיות בימי המשיח · ואפשר שדעתו על סעודת הלויתן ושור הבר וגם על מה שאמר ר' חייא בשני דייני גזירות ת"ל עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מלת שני יהי' פסת בר בארץ· תנו רבנן יהי' פסת בארץ אמרו עתידה חטה שתתמר ותעלה כמקל שני יהי' פסת בר בארץ · ושמא תאמר יש צער לקצירה? תלמוד לומר ירעש כלבנון פריו הקב"ה מוציא רוח מגנזיו ומשרש ארת סולתה ואדם מביא מלא פסת ידו וממנה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו עכ"ל׃ ופי' רש"י כל זה יהי' ליְמות המשיח ולפי שהאיש שמע מתוך דבריו שלא הבין השואל בעניניס האמורים על ימות המשיח לפיכך פתח ואמר לכולם את משל הבא כדי שיתבוננו מתוכו שכל דברים האמורים על ימות המשיח הם באופן אחר וילמדו מזה שהמלכות המשיח כבר בא אליהם על ידו כי הוא המשיח והכל מוכן לסעודה רק יכינו לבם לשמוע בקול דבריו׃ (טז) איש אחד׃ נאמר ברמז על איש גבור מלחמה ה' שמו הוא מלך מלכי המלכים הקב"ה׃ משתה גדול׃ רמז על שליחות המשיח ועל בשורתו אשר בשר להיושבים בחושך ובצלמות לצאת מכלאם ולראות את האור הגדול אשר נגה עליהם והוא ע"ד הוי כל צמא לכו למים (ישעיה נ"ה)׃ (יז) שלח את עבדו׃ אין כאן עבד אלא המלך המשיח כד"א הנה ישכיל עבדי (שם נ"ב)׃ הקרואים׃ הם בני אברהם יצחק ויעקב אשר הבטיחם השם לגאול ולהושיע בניהם על יד המשיח תשועת עולמים׃ (יח) לנקני׃ ר"ל היה דן אותי לכף זכות׃ (כא) את העניים וגו'׃ כנוי לכל מיני בני אדם החטאי' הרשעי' והפושעים׃

שורו יפל אל־הבור ולא מהר יעלנו ביום השבת: ו ולא יכלו
עוד לענות אתו על אלה: ז וידבר משל אל־הקראים באשר
הבין כי בחרו במושבות הראשנים ויאמר אליהם: ח כי תקרא
מאיש אל־חתנה אל־תשב במושב הראשון פן־יקרא ממנו איש יקר
ממך: ט ובא הקרא אתך ואתו ואמר אליך · פנה מקום לזה
ואז תחל בכלמה לקחת־את־המקום האחרון: י אך אם־תקרא
לך ושב במקום האחרון למען יבא הקרא אתך ויאמר אליך · רעי
עלה למעלה · אז יהיה־לך כבוד לפני המסבים עמך: יא כי כל־
איש אשר ירומם נפשו ישפל ואשר ישפיל נפשו יתרומם:
יב ויאמר גם לקרא אתו · כי־תעשה משתה צהרים או ערב אל־

להביא שמה כרים וכסתות כדי להעלותה · והקשו עוד להם אפשר בפרנסה אין (כלומר הוא לאסור להעלותה) ואם לא (דאי אפשר בפרנסה) מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה והא קא מבטל כלי מהכנו? ומשני סבר (כמאן דאמר שמותר להעלותה ע"י כרים וכסתות דאם שאי אפשר בפרנסתה) מבטל כלי מהיכנו דרבנן וצער בעלי חיים דאורייתא כי איסור טילטול הכלים ממקומם בשבת הוא רק מצוה דרבנן וצער בעלי חיים הוא איסור דאורייתא (עיין שם הטעם ברש"י) ואתי דאורייתא ודחי דרבנן · וכן פסק הרמ"בם בפר' חמשה ועשרים מהלכה כ"ו · ואע"ג דלא מעלה אותה בידו ממש אלא שהבהמה עולה מעצמה ע"י הכרים והכסתות מ"מ הואיל והוא מביא את הכרים הכסתות ומניחן בידו תחתיה וגורם לה בזה עליותה הרי הוא כאלו העלה אותו בידו ממש כי המצוה וגורם לדבר כעושה דמי · וכן הוא הדין לענין הבכור שראוי לאכול האדם ע"י מום ונפל לבור בי"ט כדתנן במתני' במס' ביצה (דף כ"ה ע"ב) בכור שנפל לבור ר' יהודה אומר ירד מומחה ויראה אם יש בו מום יעלה וישחוט והוא משום הפסד ממון כדמסיק (שם ל"ז ע"א) גבי אותו ואת בנו שנפלו לבור והתירו שם להמציא ערמות ותחבולות כדי להוציאם מן הבור ולא יבוא הבעל לידי היזק ממון · וזה לשון הברייתא אותו ואת בנו (שאינו מותרין להשחט ביום אחד) שנפלו לבור ר' אליעזר אומר מעלה את הראשון על מנת לשוחטו ושוחטו והשני עושה לו פרנסה במקומו כדי שלא ימות · ר' יהושע אומר מעלה הראשון על מנת לשוחטו ואינו שוחטו וחוזר ומערים (פי' עושה בערמה ותחבולה לפני הבריות כגון שאומר שזה הראשון שהעלה הוא דל ורע ופחות ואין ראוי לאכול י"ט והשני אשר עדיין בבור טוב ויפה ממנו) ומעלה את השני רצה זה שוחט ורצה זה שוחט · ואחר שראית בעיניך שהענין הזה ר"ל להעלות הבהמות מבורות וחפירות בשבת ויום טוב הוא דין פשוט שטעמו כתוב בתורה ושנו בתלמוד ומשולש בפוסקים א"כ יש לך לתמוה על דברי איש ריק מוח ה"ה בעל הכלמון ישן שכתב שגלוי לכל העמים שאין הישראלים רשאים להעלות שום בהמה בשבת לא מבאר ולא מחפירה · ואין צורך לענות כסיל באולתו כי דברי פיהו מחיתה לו:

(י) עלה למעלה: שב בראש הקרואי' · וכן אמר שלמה טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב (משלי כ"ה): (יא) ירומם נפשו: המתעלה והמגביה ומתכבד את עצמו ישפל וכן להיפך ע"ד השפלה הגבה והגבה השפיל (יחזקאל כ"א) כאמרם שם בפרק קמא דעירובין כל המשפיל את עצמו הקב"ה מגביהו וכל המגביה

וְאִם יִתָּפֵל הַמֶּלַח בַּמֶּה יְמֻלָּח׃ לה לֹא יִצְלַח לֹא לָאָרֶץ וְלֹא
לָאַשְׁפּוֹת · הַחוּצָה יַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ · מִי אֲשֶׁר לוֹ אָזְנַיִם לִשְׁמוֹעַ יִשְׁמָע׃
טו א וַיִּגְּשׁוּ אֵלָיו כָּל־הַמּוֹכְסִים וְהַחַטָּאִים לִשְׁמוֹעַ אֹתוֹ׃ ב וַיִּלֹּנוּ
הַפְּרוּשִׁים וְהַסּוֹפְרִים לֵאמֹר · זֶה מְקָרֵב חַטָּאִים וְאוֹכֵל
עִמָּהֶם׃ ג וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם אֶת־הַמָּשָׁל הַזֶּה לֵאמֹר׃ ד מִי הָאִישׁ
מִקִּרְבְּכֶם אֲשֶׁר לוֹ מְאַת צֹאן וְאָבְדָה אַחַת מֵהֵן וְלֹא יַעֲזֹב הַתִּשְׁעִים
וְתִשְׁעָה בַּמִּדְבָּר וְיֵלֵךְ אַחֲרֵי הָאֹבֶדֶת עַד כִּי יִמְצָאֶהָ׃ ה וּבְמָצְאוֹ
יְשִׂימֶנָּה עַל־כְּתֵפָיו בְּשִׂמְחָה׃ ו וּכְבֹאוֹ אֶל־בֵּיתוֹ יִקְרָא לְמֹאֲהָבָיו
וְלִשְׁכֵנָיו לֵאמֹר אֲלֵיהֶם · שִׂמְחוּ אִתִּי כִּי מָצָאתִי אֶת־שֵׂיִי הָאֹבֶדֶת׃
ז אֲנִי אֹמֵר לָכֶם כִּי כֵן רַבָּה תִהְיֶה הַשִּׂמְחָה בַּשָּׁמַיִם עַל חֹטֶא אֶחָד
הַשָּׁב מֵעַל תִּשְׁעִים וְתִשְׁעָה צַדִּיקִים אֲשֶׁר אֵינָם צְרִיכִים לִתְשׁוּבָה׃
ח אוֹ מִי הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לָהּ עֲשָׂרָה בְקָעִ וְאָבַד מִמֶּנָּה בֶּקַע אֶחָד וְלֹא
תַדְלִיק אֶת־הַנֵּר וּתְטַאטֵא אֶת־הַבַּיִת וּתְחַפֵּשׂ הֵיטֵב עַד כִּי־תִמְצָאֵהוּ׃
ט וּבְמָצְאָהּ תִּקְרָא לְמֹאֲהֲבֶיהָ וְלִשְׁכֵנוֹתֶיהָ לֵאמֹר · שִׂמְחוּ אִתִּי כִּי
מָצָאתִי אֶת־הַבֶּקַע אֲשֶׁר אָבַד מִמֶּנִּי׃ י אֲנִי אֹמֵר לָכֶם · כֵּן תִּהְיֶה

(איוב ו') · וכוונת המושל ללמד את כל המכינים לבם לסור למשמעתו אע"פי שאין את מספר למעלתם ולגדל שאתם וריח קדושתם מכל בני אדם כל זמן שהם בצדקתם כיתר שאת המלח על כל שאר מיני בשמים כי אפשר לאכול תבשיל בלי בשמים אבל בלי מלח אי אפשר: מ"מ בטעה שהם מחמיצים ונותנים תיפלה לאלהים אין מספר לגירועתם ורועה ולכל לא יצליחו והם כיין שנמר ריחו וכמלח שסר טעמו ממנו:

טו (א) **המוכסים:** הם הממונים על מס המדינה במצות המלך הרומיים · והם מוכסי' שיש להם קצבה ומהם שאין להם קצבה ואשר עמדו מאליהן כדאיתא בארבעה נדרים (כ"ח ע"א) וכל אלו נקראו מוכסים גדולים ולהם מוכסים קטנים אשר מן הגדולים לעמוד על הגשרים כדגרסינן במס' שבת (דף ע"ח ע"ב) ועיין בפ"י רש"י שם · והגבאים שהיו גובים מס וכרגא מישראל חבריהם בשם המלך ג"כ מעין המוכסים עיין בסנהדרין (דף כ"ח ע"ב): **והחטאים:** העושים מעשים הרעים בפרהסיא:
(ב) **מקרב חטאים:** מקרב אותם אליו בדברים רכים ומקבלם בסבר פנים יפות והמוכסים והגבאים בכלל הרשעים והפושעים היו · ומשום שנטלו יותר מן הקצבה אשר קצב המלך לפיכך נחשבו הם ונכסיהם כנכסי הגזלן כדאיתא ברמב"ם בהלכות גזילות ופסולין היו לעדות ולכל דבר הנוהג בו כבוד או קדושה · ואמרו בדמאי ירושלמי חבר שנעשה גבאי דוחין אותו מחבורתו: (ד) **במדבר:** כי הם מקום מרעה וגידול הבהמות כדאיתא במתניתין אין מגדלין וכו' (בבא קמא דף ע"ט ע"ב): (ז) **חוטא אחד השב:** ללמדך כח התשובה · ומסייע לזה מה שאמר ר' אבא בהו' אין עומדין במקום **שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים** גמורים עומדין ועיין גם בספר החסידי' סי' קמ"ך: **אינם צריכם לתשובה:** כי כל ימיהם בתשובה ודואגים מחטאתם תמיד עיין גם בפי' הרד"ק בישעיה נ"ז בפסוק בורא ניב שפתים וגו': (ח) **ותטאטא:** פירשנו למעלה בסימן י"א פסוק כ"ה:

וְעוֹד יֵשׁ מָקוֹם׃ כג וַיֹּאמֶר הָאָדוֹן אֶל־הָעֶבֶד · צֵא אֶל־הַדְּרָכִים
וְאֶל־הַגְּדֵרוֹת וְאַלֵּץ אֹתָם לָבוֹא לְמַעַן יִמָּלֵא בֵיתִי׃ כד כִּי אֲנִי
אֹמֵר לָכֶם · כִּי מִן הָאֲנָשִׁים הַקְּרֻאִים הָאֵלֶּה לֹא יִטְעַם אִישׁ אֶת־
מִשְׁתִּי׃ כה וַיֵּלְכוּ אִתּוֹ הֲמוֹנִים רַבִּים וַיִּפֶן וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם׃
כו אִם יָבֹא אֵלַי אִישׁ וְלֹא יִשְׂנָא אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ
וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֶת־אַחְיוֹתָיו וְאַף גַּם־אֶת־נַפְשׁוֹ לֹא יוּכַל לִהְיוֹת
תַּלְמִידִי׃ כז וְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא אֶת־צְלָבוֹ וְיֵלֵךְ אַחֲרַי לֹא יוּכַל
לִהְיוֹת תַּלְמִידִי׃ כח כִּי מִי בָכֶם הָרוֹצֶה לִבְנוֹת מִגְדָּל אֲשֶׁר לֹא
יֵשֵׁב בָּרִאשֹׁנָה וִיחַשֵּׁב אֶת־הַהוֹצָאוֹת אִם יֵשׁ לוֹ לְכַלּוֹתוֹ׃ כט פֶּן
אַחֲרֵי יַסְּדוֹ אֶת־הַיְסוֹד וְלֹא יוּכַל לְכַלּוֹתוֹ יָחֵלּוּ כָל־הָרֹאִים לְהָתֵל
בּוֹ׃ ל לֵאמֹר · זֶה הָאִישׁ הֵחֵל לִבְנוֹת וְלֹא יָכֹל לְכַלּוֹת׃ לא אוֹ
מִי הַמֶּלֶךְ הַיּוֹצֵא לְהִתְעָרֵב אֶת־מֶלֶךְ אַחֵר לְמִלְחָמָה אֲשֶׁר לֹא יֵשֵׁב
בָּרִאשֹׁנָה לְהִתְיָעֵץ אִם יוּכַל בַּעֲשֶׂרֶת אַלְפֵי אִישׁ לָלֶכֶת לִקְרַאת זֶה
הַבָּא עָלָיו בְּעֶשְׂרִים אַלְפֵי אִישׁ׃ לב וְאִם לֹא · בְּעוֹדֶנּוּ מֵרָחוֹק
יִשְׁלַח מַלְאָכִים לִקְרֹא לוֹ לְשָׁלוֹם׃ לג וְכֵן כָּל־אִישׁ מִכֶּם אֲשֶׁר לֹא
יַעֲזֹב אֶת־כָּל־אֲשֶׁר לוֹ לֹא יוּכַל לִהְיוֹת תַּלְמִידִי׃ לד טוֹב הַמֶּלַח ·

(כג) **אל הדרכים וגו'**: כלומר גבולות הגוים אשר מסביב ליהודה וירושלים ורמז בזה מפני שהם מואסים בו ובדברי תורתו תוסב הישועה מהם ותובא אל הגוי': (כו) **ולא ישנא את אביו**: ענינו בבחינת אהבת השם ר"ל שלא יכבד אדם את אביו ואמו יותר מהקב"ה ושלא תהא אהבתם כל כך בעיניו כאהבת הש"י ויראתו כדי שלא יבוטל רצון קונו מפני רצון אביו או אמו. ומן הדין הוא שתהא יראת שמי' על האדם יותר מיראת האב והאם לפי שגם הם חייבים בכבוד השם. כמו שדרשו החכמים בפסו' כבד את אביך ואת אמך וגו' והוא ע"ד על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו. כי אי אפשר לומר שצוה הש"י את האדם לעזוב את הוריו אחר הנשואין לבלתי שמוע בקולם ולהכרים יחשבו אלא פי' שלא יאהבם כל כך כאשתו וידבק בה יותר מבהם: (כז) **לא ישא את צלבו**: כל הענין הזה פרשנו למעלה סימן ט' פסוק כ"ג עיין עליו: (כח) **הרוצה לבנות מגדל**: הרצון בזה להזהיר את כל אשר ימלא לבו אחריו ולהאמין בשמו שיתבוננו תחלה היטב כל הדברים שעליהם לסבול על כך כמו שאמרם בפסוקים הקודמים ושקלם במאזני צדק ואח"כ יבחר בזה אשר הכריע בדעתו. כי אם לא יעשה כן אלא יבא בלב נמהר ויבחר לעבוד אותו סופו שיהיה כקשת רמיה ולא יעמוד באמונתו ובצדקתו בעת הנסיון. והוא כענין מה שנא' **לא תוכלו לעבוד את ה' כי אלהים קדושים הוא אל־קנוא הוא לא ישא לפשעכם ולחטאותיכם כי תעזבו את ה' ועבדתם אלהי נכר ושב והרע לכם וכלה אתכם אחרי אשר היטיב לכם** (יהושע כ"ד כ') וכן אמר משה (דברים ל' ט"ו): **ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע וגו'**: (לב) **ואם לא**: כלומר באם שרואה הוא המלך שאין בכוחו לנצח את האחר ברבבות יבא עליו ברבבותים: (לד) **יתפל**: ענינו הסרת טעם וריח מן המאכל **תפל** בלי מלח

וְנֹאכַל וְנָשִׂישׂ: כד כִּי זֶה בְּנִי מֵת הָיָה וַיֶּחִי • וְאֹבֵד הָיָה וַיִּמָּצֵא •
וַיָּחֵלּוּ לָשׂוּשׂ: כה וּבְנוֹ הַגָּדוֹל הָיָה בַּשָּׂדֶה וַיָּבֹא וַיִּקְרַב אֶל־הַבַּיִת
וַיִּשְׁמַע קוֹל מְנַגְּנִים וּמְחוֹלְלִים: כו וַיִּקְרָא אֶל־אַחַד הַנְּעָרִים
וַיִּשְׁאַל • מַה־זֹּאת: כז וַיֹּאמֶר אֵלָיו • כִּי אָחִיךָ בָא וְאָבִיךָ טָבַח
אֶת־עֵגֶל הַמַּרְבֵּק כִּי שָׁלֵם לָקַח אֹתוֹ: כח וַיִּחַר לוֹ וְלֹא אָבָה לָבוֹא
הַבָּיְתָה • וַיֵּצֵא אָבִיו וַיְדַבֵּר עַל־לִבּוֹ: כט וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־אָבִיו •
הִנֵּה זֶה־שָׁנִים רַבּוֹת עֲבַדְתִּיךָ וְאֶת־מִצְוָתְךָ מֵעוֹלָם לֹא עָבַרְתִּי וְעוֹד
לִי לֹא נָתַתָּ גְּדִי אֶחָד לְמַעַן אָשִׂישׂ עִם רֵעָי: ל וּכְבוֹא בִנְךָ זֶה
אֲשֶׁר הֶאֱבִיד אֶת־רְכוּשְׁךָ בְּזוֹנוֹת וְטָבַחְתָּ לוֹ אֶת־עֵגֶל הַמַּרְבֵּק:
לא וַיֹּאמֶר אֵלָיו • בְּנִי • אַתָּה בְּכָל־עֵת עִמָּדִי וְכָל־אֲשֶׁר לִי לְךָ הוּא:
לב לָשׂוּשׂ וְלִשְׂמוֹחַ נָאוֹת לָנוּ • כִּי אָחִיךָ זֶה מֵת הָיָה וַיֶּחִי • וְאֹבֵד
הָיָה וַיִּמָּצֵא:

טז א וַיֹּאמֶר עוֹד אֶל־תַּלְמִידָיו • אִישׁ עָשִׁיר הָיָה וְלוֹ סֹכֵן עַל־
בֵּיתוֹ אֲשֶׁר הִלְשִׁינוּ אֹתוֹ אֵלָיו כִּי פִּזֵּר אֶת־רְכוּשׁוֹ:
ב וַיִּקְרָא אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ • מַה־זֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ עָלֶיךָ • תְּנָה
חֶשְׁבּוֹן עַל־פְּקֻדָּתֶךָ • כִּי לֹא תוּכַל לִהְיוֹת עוֹד סֹכֵן עַל־בֵּיתִי:
ג וַיֹּאמֶר הַסֹּכֵן בְּלִבּוֹ • מָה־אֶעֱשֶׂה כִּי אֲדֹנִי יִקַּח מִמֶּנִּי אֶת־פְּקֻדָּתִי •
לֹא אוּכַל לַחֲרֹשׁ וּמְבַקֵּשׁ לֶחֶם בֹּשְׁתִּי: ד יָדַעְתִּי אֲנִי מַה־לַּעֲשׂוֹת
לְמַעַן בִּהְיוֹתִי מֻשְׁלָךְ מִפְּקֻדָּתִי יְקַבְּלוּנִי אֶל־בָּתֵּיהֶם: ה וַיִּקְרָא
אֶל־כָּל־אִישׁ לֹוֶה מִן אֲדֹנָיו וַיֹּאמֶר אֶל־הָרִאשׁוֹן • כַּמָּה חַיָּבְתָּ לַאדֹנִי:
ו וַיֹּאמַר • מְאַת בַּתִּים שָׁמֶן • וַיֹּאמֶר אֵלָיו • קַח אֶת־שְׁטָרְךָ וְשֵׁב
מַהֵר וּכְתוֹב חֲמִשִּׁים: ז וְאֶל־אַחֵר אָמַר • וְאַתָּה כַּמָּה חַיַּבְתָּ •
וַיֹּאמַר • מְאַת כֹּרִים דָּגָן • וַיֹּאמֶר אֵלָיו • קַח אֶת־שְׁטָרְךָ וּכְתוֹב
שְׁמוֹנִים: ח וַיְשַׁבַּח הָאָדוֹן אֶת־הַסֹּכֵן הַמְעַוֵּל עַל־עֲשׂתוֹ בְהַשְׂכֵּל •

(כד) מת היה: כל זמן שהיה הולך בשרירות לבו בדרך רע ועקש נראה בעיני כמת כי הרשעי' בחייהם קרויין מתים: ויחי: כלומר אחר שנתן אל לבו ושב ורפא לו: ואבד: ענינו כמו תעיתי כשה אובד (תהלים קי"ט):

טז (א) ולו סוכן: ממונה ופקיד על ביתו כמו לך בא אל הסוכן הזה (ישעיה כ"ב ט"ו): (ב) על־פקודתך: ר"ל תן החשבון על הסדרים שהפקדתי בידך ושמתיך עליהם לפקיד: (ג) לא אוכל לחרוש: חרישה היא כנוי לכל עבודה קשה ועבודת הפרך: ומבקש: לחזור על הפתחים ולבקש מתנה: (ו) בתים שמן: בת היא שם מדה מה וקרוב לענין זה תמצא משל בפי' הר"דק בישעיה מ' כ"ח: (ח) מבני

שִׂמְחָה לִפְנֵי מַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים עַל־חֹטֶא אֶחָד הַשָּׁב׃ יא וַיֹּאמַר ·
אִישׁ אֶחָד הָיָה וְלוֹ שְׁנֵי בָנִים׃ יב וַיֹּאמֶר הַקָּטֹן אֶל־אָבִיו · אָבִי
תְּנָה לִּי חֵלֶק הָרְכוּשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה־לִּי · וַיְחַלֵּק לָהֶם אֶת־הַקִּנְיָן׃
יג וְאַחֲרֵי יָמִים לֹא רַבִּים אָסַף הַבֵּן הַקָּטֹן אֶת־כֹּל וַיִּסַּע אֶל־אֶרֶץ
מֶרְחָק וְשָׁם פִּזַּר אֶת־רְכוּשׁוֹ עַל־דֶּרֶךְ זוֹלְלִים׃ יד וְכַאֲשֶׁר הוֹצִיא
אֶת־כֹּל הָיָה רָעָב חָזָק בָּאָרֶץ הַהִיא · וַיָּחֶל לַחְסוֹר׃ טו וַיֵּלֶךְ
וַיִּדְבַּק בְּאֶחָד מִן יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַהִיא וַיִּשְׁלָחֵהוּ אֶל־שָׂדוֹתָיו לִרְעוֹת
חֲזִירִים׃ טז וַיִּתְאַוֶּה לְמַלֵּא אֶת־בִּטְנוֹ מֵחַרְצַנִּים אֲשֶׁר אָכְלוּ
הַחֲזִירִים · וְאֵין אִישׁ נֹתֵן לוֹ׃ יז וַיָּשָׁב אֶל־לִבּוֹ וַיֹּאמֶר · מָה־רַבּוּ
שְׂכִירֵי אָבִי אֲשֶׁר יֶשׁ לָהֶם לֶחֶם דַּי וְהוֹתֵר וַאֲנִי בָּרָעָב אֹבֵד אָנִי׃
יח אָקוּם וְאֵלֵךְ אֶל־אָבִי וְאֹמַר אֵלָיו · אָבִי חָטָאתִי לַשָּׁמַיִם וּלְפָנֶיךָ׃
יט וְקָטֹנְתִּי מֵהִקָּרֵא בִנְךָ עוֹד · עֲשֵׂה אֹתִי כְּאַחַד שְׂכִירֶיךָ׃ כ וַיָּקָם
וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו · וְעוֹדֶנּוּ מֶרְחָק וְאָבִיו רָאָה אֹתוֹ וַיִּכָּמְרוּ רַחֲמָיו ·
וַיָּרָץ וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו וַיִּשַּׁק־לוֹ׃ כא וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנוֹ · אָבִי
חָטָאתִי לַשָּׁמַיִם וּלְפָנֶיךָ וְקָטֹנְתִּי מֵהִקָּרֵא בִנְךָ עוֹד׃ כב וַיֹּאמֶר
אָבִיו אֶל־עֲבָדָיו · הָבִיאוּ אֶת־רֹאשׁ הַמַּחֲלָצוֹת וְהַלְבִּישׁוּ אֹתוֹ וּתְנוּ
טַבַּעַת עַל יָדוֹ וּנְעָלִים לְרַגְלָיו׃ כג וְהָבִיאוּ עֵגֶל הַמַּרְבֵּק וְטִבְחֻהוּ ·

(יא) **ויאמר וגו'**: ראה ישוע להוסיף עוד על המשל הזה כדי לחזק את מאמריו הראשונים מענין התשובה ולהראות להם שיד השם פשוטה לקבל שבים ורחמיו עליהם כביכול כרחמי האב על הבנים · ובא גם לרמוז על הגויים כי ישובו גם הם אל אלהי יעקב וילכו בדרכיו ואע"פי שבתחלה אהבו לבחור בדרך לבם יותר מבדרך התורה והמצות · ולפי זה ענין **שני בנים**: הם שני גויים ר"ל שני לאומים שנפרדו ממעי רבקה יעקב ועשיו בן הצעיר הנזכר כאן במשל זה **עשיו** והבכור זה **יעקב** כי משפט הבכורה שייך מן הדין ליעקב מפני שהי' בכור ליצירה · ועוד שקנה אותו מאחיו · א"כ כל ענין המשל הזה כנגד בני יצחק יעקב ועשו ומבואר הדבר למשכיל ואין צורך להאריך בפי' ארוך: (יג) **על דרך זוללים**: זולל בשר וסובא יין ומושך את בשרו בכל מיני תענוגים: (טז) **חרצנים**: כמו מחרצני' ועד זג (במדב' ו') והמה קליפי ענבי' · ולפי ענין הכתוב כאן המה קליפי הקטניות ר"ל הקליפן שבהן הקטניות והמה מאכל לבהמות טהורות ולבהמות טמאות · ואמרו שם במשנה בסוף פרק נוטל בשם ב"ה שמעבירין מלפני השולחן פירורין פחות מכזית ושער (שראוי לפי בעל הערוך להיות שיער או שעור) של אפונין ושער עדשים מפני שהוא מאכל בהמה · ופי' רש"י שער של אפונין שרביטין של קטנית שהקטנית גדלין בהם: (יז) **שכירי אבי**: עבדים ופועלים אשר שכר: (כב) **ראש המחלצות**: הוא בגד יקר מן והלבש אותך מחלצות (זכרי' ג' ד') והוא מלבוש כבוד ויקר אשר ילבש בו **עת** יראה פני חשובים ונכבדים · וטעם מלת **ראש** שב אל חשיבות הבגד כלומר שיהא הבגד החשוב והיקר שבכל מלבושי תפארת · כי דרך המקראות לקרוא לדבר חשוב ראש וראשון: (כג) **המרבק**: אבוס ומפוטם כמו ולאשה עגל מרבק בבית (שמואל א' סימן כ"ח):

נֶאֱמָנִים לֹא הֱיִיתֶם בַּאֲשֶׁר לַזָּר מִי יִתֵּן לָכֶם אֶת־אֲשֶׁר לָכֶם׃ יג לֹא
יוּכַל עֶבֶד לַעֲבֹד שְׁנֵי אֲדֹנִים ׀ כִּי אוֹ אֶת־הָאֶחָד יִשְׂנָא וְאֶת־הָאַחֵר
יֶאֱהָב ׀ אוֹ בְאֶחָד יִדְבַּק וּבָאַחֵר יִמְאָס ׀ לֹא תוּכְלוּ לַעֲבֹד אֶת־
הָאֱלֹהִים וְאֶת הַמָּמוֹן׃ יד וַיִּשְׁמְעוּ כָל־זֹאת גַּם הַפְּרוּשִׁים אֲשֶׁר
הֵם אֹהֲבֵי כֶסֶף ׀ וַיַּלְעִגוּ לוֹ׃ טו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם ׀ אַתֶּם הֵם
הַמִּצְטַדְּקִים לִפְנֵי הָאֲנָשִׁים ׀ וְהָאֱלֹהִים הוּא יֹדֵעַ אֶת־לְבַבְכֶם ׀ כִּי
הַגָּבֹהַּ בֵּין הָאֲנָשִׁים תּוֹעֵבָה הוּא לִפְנֵי הָאֱלֹהִים׃ טז הַתּוֹרָה
וְהַנְּבִיאִים עַד יוֹחָנָן ׀ מֵעֵת הַהִיא הִתְבַּשְּׂרָה מַלְכוּת הָאֱלֹהִים וְכָל־

שכולו ארוך: (יב) באשר לזר: דהיינו עושר ונכסים שנתנו מהשם רק כפקדון ביד הבריות: אשר לכם: כלומר שמוכן ומיוחד לכם והוא אוצר האמתי בחיי עולם הבא כי זאת היא מתכונת השמים והו תכלית בריאת האדם והו כוונת התורה והמצות וכל סודותיה בגזירות עירין ובמאמר קדישין כדי לזכות את האדם לעלות ולראות את פני האדון צבאות ולהנות מזיו שכינתו ׃ לפיכך צריך כל אדם להתאזר בכח חיל לעמוד על נפשו ולהשתדל בכל עת לבלתי יאביד שלו ר"ל חיי עולם הבא שהיא תכלית בריאתו ותכונתו ולקנות מה שאינו שלו דהיינו עושר ונכסים ויבטל חיי עולם מפני חיי שעה: (יג) עבד וגו': בעבד קנין כסף מדבר שצריך לעבוד את אדוניו בכל כוחו ובכל מאודו וכל מעשה ידיו לבעליו שקנהו בדמיו ׃ א"כ אי אפשר שיעבוד וישרת ג"כ את איש אחר בפעם אחת ׃ וכן הוא בבחינת בני אדם ׃ כי כלם הם עבדים להשם שקנה אותם ביצירה ובבריאה ובשאר חסדים גדולים עד לאין מספר וצריכים לאהבו ולעבדו בכל לבם ובכל נפשם ובכל מאודם ׃ לפיכך אי אפשר שיוכלו לתת את לבם על דבר אחר ולרדוף אחריו כדי להשיגו כי בזה עוברים על מצות אדוניהם שצוה לאהבו ולעבדו בכל לב ובכל מאוד ולא רק במקצתו ׃ והכוונה בזה לבטל דעת אוהבי ממון שיאמרו בלבם בשעה שישמעו או יקראו את הדברי' הקודמי' לאמר הלא צריכים אנחנו הממון בעולם הזה להחיות בו את נפש בחיי שעה וחכמת המסכן בזויה וכל אחי רש שנאוהו א"כ צריך האדם להשתדל בכל מה דאפשר כדי לקנות ולצבור כסף ואין בזה איסור ועבירה ׃ כי אפשר לו לאדם לעבוד את ה' בעת ירעב ונפשו מאכל יתאוה לפיכך אמר שאי אפשר בזה ומברר את הדבר במשל שנהוג בדרך ארץ בין עבד ואדוניו כבפסוק, כי אם הייפא לא הפרא ׃ (טו) המצטדקים: שמראי' את עצמם לפני ההמון בתפילו' ארוכו' ובכניעת גוף בתוך התפילה בטליתים ותפילין גדולים בכפיפות ראש כאגמון וכיוצא בהן: יודע את לבבכם: ר"ל יודע שלבבכם רחוק ממנו ונגשתם אליו רק בשפתותיכם ׃ בין האנשים: פי' כל הדברים שהם חשובים ויקרים בעיני הבריות דהיינו שמחזיקים טובה לעצמן בעשיית המצות ומבקשים כבוד וגדולה על כך ומתהללים ומתפארים בזה כדרך שעשו הפרושים בגאלה מואס השם והם תועבה בעיניו והוא ע"ד אל תבט אל מראהו ואל גובה קומתו כי מאסתיהו וגו' (שמואל א' סימן ט"ז) לפי שבלי ספק היה אליאב מתפאר במראהו ובקומתו שנחשבה לתפארת בעיני הבריות כמ"ש על שאול שגבה מכל העם משכמו ולמעלה אין כמהו בכל העם (שם י') ובאבשלום כאמר לא הי' איש יפה בכל ישראל וגו' (שם ב' סימן י"ד) וכל זה אסרה לגסות רוח בלאיש אופן שיהיה כי תועבת ה' כל גבה לב (משלי ט"ז) והפכו זבחי אלהים רוח נשברה ׃ ואומר לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה: (טז) התורה והנביאים עד יוחנן: דבר זה כתוב ומפורש במתי סימן י"א פסוק י"ג: כל הנביאים והתורה:

כִּי עֲרוּמִים בְּדֹרָם בְּנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה מִבְּנֵי הָאוֹר׃ ט וַאֲנִי אֹמֵר
לָכֶם • עֲשׂוּ לָכֶם רֵעִים מִמְּמוֹן הָעַוְלָה לְמַעַן כַּאֲשֶׁר תִּכְלָיוּן יְקַבְּלוּ
אֶתְכֶם בְּסֻכּוֹת עוֹלָם׃ י הַנֶּאֱמָן בִּמְעַט גַּם בְּרָב נֶאֱמָן הוּא •
וְהַמְעַוֵּל בִּמְעַט גַּם בְּרָב מְעַוֵּל הוּא׃ יא לָכֵן אִם בְּמָמוֹן הָעַוְלָה
נֶאֱמָנִים לֹא הֱיִיתֶם מִי יַפְקִיד לָכֶם אֶת־הַמָּמוֹן הָאֲמִתִּי׃ יב וְאִם

האור: הם הצדיקים לפי' שהולכים באור פני מלך חיים: (ט) **ממון העולה**: ענין העולה בזה הענין איננה כמו ברוב מקומות ר"ל דבר שאדם עושה בלא משפט וגזל ממון אשר אסף מאוד עניים (כד"א **חיל בלע ויקאנו** איוב) **כחיל תמורתו ולא יעלוס** (שם) וכו') כ"א ממון רב אשר אסף ואין לו בו צורך לחיי העולם הזה ולחיי שעה, יקרא פה ממון העולה, יען כי ממון הזה לא יעמוד אצלו ועושר כאלה שמור לבעליו לרעתו· ואמר שיבושו כל אוספי ממון ורכוש גדול רק יעשו להם **רעים מממון העולה** ר"ל שיתנו מהן צדקה לעניים ויעשו גמילות חסדים וכיוצא בהן למען **יקבלו אתכם** הוא כמו תקובלו בבנין פועל כמו יבקשו למלך נערות (אסתר ב') כמו תבוקשנה בפועל אף כאן **יקבלו אתכם** כמו תקובלו כלומ' למען יהיה אתכם השם לאחר המיתה להביא אתכם ע"י לוית מלאכים לחיי עולם הבא· וכל זה ע"ד אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה' וגו' (תהלים מ"א)· וכאמר שם קי"ב פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד: **תכליון**: היא על יום המיתה לפי שצריך אז האדם לצאת מן העולם הזה בעירום ובחוסר כל וכל כספו זהבו לא יוכל להצילו מיום המות ואין לו תועלת בכל עמלו· **בסוכות עולם**: הוא כנוי למקום מנוחת הצדיקים לאחר מותם ששם שובע שמחות את פני ה' נעימות בימינו נצח: (יא) **נאמנים לא הייתם וגו'**: פירשנו כבר בממון העולה· והוא כנוי לעושר ונכסים רבים שאינם צריכים לחיי שעה· ונקראים עולה על כי אין בהם ממש וסמיכה להשען עליהם ואינם יכולין להציל את בעליהם מיום המות או להביאו לחיי עולם הבא אלא אדרבא שמורים הם לרעתו בעולם ומביאי' אותו לגיהנם אם לא יהנה בהם עניים ואביונים כראוי ויעשה להם צדקות וגמילות חסדים· וידעו שכל העושר והאון להשם הוא כמאמר הנביא לי הכסף ולי הזהב (חגי ב') ונותנו למי שירצה בעינו, א"כ הבעל ממון ועושר הוא כמו רב בית שהפקיד האדון להיות פקיד על הונו· וכשם שמנהג האדונים להבחין בראשונה את עבדו בדבר קטן ומעט לראות אם הגון הוא לתת תחת ידו עושר ונכסים הרבה ואם הוא נאמן רוח במעט יתן בידו כל אשר לו ואם לא נאמן הוא בזאת לא יתן עוד בידו מאומה אלא יגרשהו מביתו· כך הקב"ה כביכול בראותו שבני אדם נאמנים בממון ר"ל שמתנהגים בעושרם כרצונו אע"פ שהעושר הוא דבר השייך רק לעניני עולם הזה והוא דבר קטן בבחינת הדברים הרוחניים המביאים את האדם לאושר האמיתי מ"מ לא ימנע הטוב מבעליו להוסיף לו כהנה וכהנה בדברים שגדולים וחשובים ויקרים הם מאלה דהיינו יראתו וידיעתו כבסמוך וכן להיפך· וזהו פי' **אם בממון העולה נאמנים לא הייתם**· **וטעם ממון האמיתי** הוא על הדברים השייכים לעניני הנפש כגון מתנת רוח הקודש והשפעתו בלב האדם להכיר את בוראו בידיעה אמיתית ולעמוד ולהבין בתורתו ובסוד מצותיו כדי ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את דבריו ולעלות ולראות את פני השכינה ושוכן הכרובים במרומי' לרומם שמו תמיד· ונקרא ממון האמתי להיותו הפך ממון העולה לפי שעושר כזה עומד וקיים לעולמי עד ואוכל אדם פירותיו בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא

אתה לקחת את־טובך בחייך ואלעזר את־הרע ועתה הוא יתנחם
ואתה תענה: כו ועל כל־אלה גיא עפתה גדולה מוסדה בינינו
וביניכם אשר הרצים מפה לעבר אליכם לא יוכלו וגם אלה משם
אלינו לא יעברון: כז ויאמר אם־כן אשאל מאתך אבי לשלחהו
אל־בית אבי: כח כי לי חמשה אחים למען יעיד בם פן־יבאו
גם המה אל־מקום הענוי הזה: כט ויאמר אליו אברהם יש להם
משה והנביאים ישמעו אליהם: ל ויאמר אליו לא־כן אבי
אברהם אך אם אחד מן המתים יבוא אליהם אז ישובו:
לא ויאמר אליו אם אל־משה והנביאים לא ישמעו לא יאמינו
גם אם־יקום אחד מעם המתים:
יז א ויאמר אל־התלמידים לא יוכל להיות שלא יבואו
מכשלים אך אוי לו אשר יבאו על־ידו: ב טוב היה
לו כי־יתלה פלח רכב על־צואריו וישלך אל־הים מהכשיל אר־
אחד מן הקטנים האלה: ג השמרו לנפשותיכם ואם יחטא לך
אחיך תוכיח אתו ואם־יתנחם סלח לו: ד ואם שבע ביום יחטא

ללמד שלא די לאדם לבלתי אמץ לבבו לקפוץ את ידיו מאחיו האביון אלא שחייב להחזיק בו ולפתוח לו את ידיו מעצמו ולהספיק לו די מחסורו אשר יחסר לו יהיה מי שיהיה:
(כו) גיא עפתה גדולה: גדולה כתהום כמו ארץ עיפתה כמו אופל (איוב י') ומזה הספור טוען כל חוקר האמונה על אמונת הנוצרים באמרו שזה המאמר סותר סוד דתם ואמונתם שמאמינים שהצדיקים כולם היו יורדים לגיהנם בעון אדם הראשון עד אשר בא ישוע ופדה משחת נפשם וכאן הודיע הכתוב שאברהם ואליעזר לא היו בגיהנם א"כ יתחייב מזה שהצדיקי' לא היו יורדים לגיהנם בעון אדם הראשון אפי' קודם ביאת ישוע רק הרשעים לבדם וגו' והנה הוא טוען שלא כהוגן כי לא כל קהל הנוצרים מאמינים שאפי' הצדיקים והאבות הקדושים ירדו לגיהנם קודם ביאת המשיח רק מעט מזעיר זעיר שם זעיר שם: אבל שאר הנוצרי' כולם מודים הם שכל הצדיקים והאבות הקדושים מקדם עלו למרום ונכנסו מיד השכינה אפי' קודם ביאת המשיח. א"כ המאמר הזה לא סותר יסוד דת כל הנוצרים ואמונתם אלא רק הוא סותר יסוד דת מקצתם והעירותיך ג"כ על הענין הזה בהקדמה עיין עליו:
יז (א) לא יוכל להיות: ר"ל אין באפשרית להיות ולא שכיח הוא הדבר בעולם משום רעות בני אדם שלא יבואו מכשולים: והם הדברים שנכשלים בהם העבירות והאיסורים לפי חטא וכן האיסורים הנודע לפני עור לא תתן מכשול כפי' המפרשים:
(ב) טוב היה לו וגו': לפי שאין מספיקין בידו לעשות תשובה כאמרם ג"כ באבות המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשו' תשובה: הקטנים: טעמו על הילדי' שהם קטנים והנם בשנים וגם על קטני אמונה שעדיין לא באו למדרגה חזקה ועמוקה בידיעת עיקרי הדת וסודותיו ולא יכלו לעמוד על דברים קשים וחמורים והם רכים כילדים שלא נסו ללכת במרוצה: (ג) תוכיח אותו: צריך לדון עצמו כמ"ש לא תשנא את אחיך בלבבך

איש יהרס אליה׃ יז ונקל אשר השמים והארץ יעברו מאשר
יפל קוץ אחד מן התורה׃ יח כל־איש אשר ישלח את־אשתו
וישא אחרת נאף הוא · וכל איש אשר ישא את־הגרושה מאישה
נאף הוא׃ יט ויהי איש עשיר ולבושו שני ובוץ ויתענג בגאון יום
יום׃ כ ויהי איש עני ושמו אלעזר והוא משלך לפני פתחו
מלא שחין׃ כא ויתאוה לשבוע פתתים הנפלים משלחן העשיר ·
וגם הכלבים באו וילקו את־שחינו׃ כב וימת העני וישאהו
המלאכים אל־חיק אברהם · וימת גם העשיר ויקבר׃ כג ובהיותו
בשאול במכאבות וישא את־עיניו וירא את־אברהם מרחוק ואת־
אלעזר בחיקו׃ כד ויצעק ויאמר · אבי אברהם חנני ושלח את־
אלעזר לטבול את־ראש אצבעו במים ולקרר לשוני · כי מענה
אני בלהבה הזאת׃ כה ויאמר אברהם · בני זכור תזכור כי

עד יוחנן כאלו · ועניין הכתוב על הנבואות וההבטחות שנאמרו בתורה ובנביאים שעתידות להתקיים בימי המשיח כלומר עד ימי יוחנן נאמרו כל דברי הישועות וההבטחות האלה בדרך בשורת הנבואה על העתיד והיו כלם בכלל העתידות· אבל מימי יוחנן ואילך התחילו כל הדברים האלה להתקיים כהוייתן וכמשפטם כי מלכות אלהים שהיא מלכות המשיח החלה להתבשר · ושוב נבואות התורה והנביאים אינם בכלל העתידות אלא בכלל הוויות ר"ל מעת יוחנן התחילו לצאת מכלל העתיד לכלל ההווה ומכלל הנבואה לכלל התשלומי· ונסמך מלאות הנבואות אל יוחנן לפי שהוא היה למיון אליהו כאשר הוכחתי למעלה בסימן ז' ובא קודם לבשר ביאת ישוע שהוא משיח · והתחילו מאז להתקיים תיכף דברי הנביאים· והוא כאלו אמר ישוע התורה והנביאים התנבאו עד ימי ביאתו· כמאמר החכמים שכל הנביאים לא התנבאו אלא לימות המשיח : **וכל איש יהרוס אליה וגו'** : ענינו ר"ל יאזור כח ויתאמץ כדי לעלות אל מלכות המשיח · לפי שגדרו הפרושים כל הדרכים ונתיבות העולם שהיו סלולים מימות האבות · ואת עמו בסייגם שעשו לתורה שסייגו את דברי אלהים חיים ממקורם ונתנו אבן על פי הבארות לבלתי דבר כנגדם דבר לפיכך צריך שיתאזר כל איש כגבר חלציו הרוצה לצאת מאפילה כזו לאורו של המשיח ומשעבוד הפרושים לגאולה ע"י מלכות המשיח· והטענות שפיקר בעל חיזוק האמונה על המאמר הזה במתי הם טענות איש משוגע וריק מוח וכטענות איש החולם כי אין טעם וריח לכל דבריו כאשר יראה המשכיל בם ועיין למעלה בסימן ז' : (יז) **מן התורה** : טעם התורה היא על הנבואות שנכתבו בתורה ובנביאים על העתיד לימות המשיח וכלל הכתוב יותר קל ואפשר הוא שיחלפו השמים וארץ משיפול ויבוטל נבואה אחת מכל התורה כולה והוא ע"ד לא יפול מדבר ה' ארצה (מלכים ב' סימן י') ועניין מלת קוץ ידוע בדברי חכמים באמרם קוצי של יו"ד וכיוצא בו : (יח) **ישלח את אשתו וגו'** : דהיינו שמגרשה משום דבר קל כגון שהקדיחה תבשילו לדעת בית הלל בפרק בתרא דגיטין (דף צ' ע"א) או שמצא אשה נאה ממנה כסברת ר' עקיבא שם : **נואף הוא** : כי קיימא לן כבית שמאי שצריך דוקא **ערוות דבר** והוא דבר זנות ודומה לה· ומסייע לזה מה שאמר ר' אלעזר בפרק כהן גדול **שכל המגרש את אשתו אפי' מזבח מוריד עליו דמעות** : (יט) **איש עשיר** : משל הזה אחר לעניין הראשון בדבר הקמצנות והולך ומפרש עוד את הדבר הזה במשל

כא וְלֹא יֹאמְרוּ הִנֵּה הִיא פֹה אוֹ הִנֵּה הִיא שָׁם · כִּי הִנֵּה מַלְכוּת
הָאֱלֹהִים בְּקִרְבְּכֶם הִיא׃ כב וַיֹּאמֶר אֶל־הַתַּלְמִידִים · הִנֵּה יָמִים
בָּאִים וְתִכְסְפוּ לִרְאוֹת יוֹם אֶחָד מִימֵי בֶן־הָאָדָם וְלֹא תִרְאוּ׃
כג וְאָמְרוּ אֲלֵיכֶם · הִנֵּה פֹה אוֹ הִנֵּה שָׁם · אַל־תֵּצְאוּ וְאַל־תֵּלְכוּ
אַחֲרֵיהֶם׃ כד כִּי כַבָּרָק הַבּוֹרֵק מִקְצֵה אֶחָד מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם יָאִיר
עַד־קָצֵה אַחֵר מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם · כֵּן יִהְיֶה גַּם בֶּן־הָאָדָם בְּיוֹמוֹ׃
כה וּבָרִאשׁוֹנָה עָלָיו לְהִתְעַנּוֹת הַרְבֵּה וּלְהִמָּאֵס מִן הַדּוֹר הַזֶּה׃
כו וְכַאֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי נֹחַ כְּמוֹ־כֵן יִהְיֶה בִּימֵי בֶן־הָאָדָם׃
כז אָכְלוּ וְשָׁתוּ נָשְׂאוּ וְהִשִּׂיאוּ נָשִׁים עַד־הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּא נֹחַ אֶל־
הַתֵּבָה וּבָא הַמַּבּוּל וְשִׁחֵת אֶת־כֻּלָּם׃ כח וְכַאֲשֶׁר גַּם הָיָה בִּימֵי
לוֹט · אָכְלוּ וְשָׁתוּ קָנוּ מָכְרוּ נָטְעוּ בָּנוּ׃ כט וּבַיּוֹם אֲשֶׁר יָצָא
לוֹט מִסְּדֹם הִמְטִיר אֵשׁ וְגָפְרִית מִן הַשָּׁמַיִם וְשִׁחֵת אֶת־כֻּלָּם׃
ל כֵּן יִהְיֶה בְּיוֹם הִגָּלוֹת בֶּן־הָאָדָם׃ לא בַּיּוֹם הַהוּא מִי אֲשֶׁר
יִהְיֶה עַל הַגָּג וְכֵלָיו בַּבַּיִת לֹא יֵרֵד לָשֵׂאת אֹתָם · וְגַם מִי אֲשֶׁר

וחיילות כמלך בשר ודם ויראה את עצמו לעיני כל העם בכבוד ויקר וילחם עם הרומיים ויגרשם מיהודה וירושלים וכיוצא בדברים האלה אשר יש בדעתיכם להעשות בביאת המשיח אלא אדרבה מלכותו תבוא בהיסח הדעת בזמן אשר אין איש יחשוב כי תבוא אז כבר באה· גם תחל בשפלות ובענוה לפי שהמלך המשיח בעצמו הוא עני ורוכב על החמור כנזה וחדל אישים: (כא) **ולא יאמרו:** פירוש לא יהיה צריך שיאמרו לכם כדברים האלה לעתיד לפי שעתה כבר מלכות אלהים בתוככם היא והתחילה בימי יוחנן כנ"ל ומגיד בזה שהוא הוא המשיח: (כב) **ימים באים:** אחר עלותו השמימה: **יום אחד:** פי' שתתאוו לראות אותי אחר כך לצאת ולבא עמי כבימי קדם בעוד שהתהלכתי אתכם כבשר ודם· ואפשר שטעם הכתוב על הפרושים לרמות להם שימים באים ר"ל ימי השלום והשקט ע"י הרומיים ואז יתאוו לראות יום אחד מימות ישוע דהיינו שיבקשו לדרוש אליו ולשמוע בקול דבריו כדי להושיעם ולא יזכו לראות אותו· כי בימים האלה ימי החרבן כבר התחילה מלכות המשיח ותורתו לצאת ולהעקר מיהודה וירושלים ולהוקם בין האומות העולם ושוב אין להם תקנה לשוב: (כג) **ואמרו אליכם וגו':** בטרם באו ימי הרעה ראה ישוע שהרבה משיחי שקר עתידים הם לקום אחריו בכל דור ודור אשר יניאו את לב ישראל להתעות אחריהם· ומפני שעיני ההמון יהיו כלים מחכות עול למשיח ירוצו וידרשו אליהם יהיה מי שיהיה לפיכך הוא מזהיר אותם מעשות כן ומהשגיח בם: **הנה פה:** ר"ל המשיח בביתר· הנה שם הוא בארץ תימן כאשר כתב הרמב"ם איגרת מיוחדת על הדבר הזה ועיין גם על הענין הזה בהקדמה (כד) **בן האדם ביומו:** מדבר ביום יקח נקמתו ממורדי יהודה וירושלים והוא יום הפורענות בחרבן העיר והמקדש ע"י הרומיים· וטעמו ג"כ על יום הדין שהולך ומפרש את הענין במשלים מן הדורות הראשונים: (ל) **ביום הגלות בן האדם:** לעשות דין ומשפט ברשעים אשר לא רצו עדיין להטות שכמם לקבל עולו עליהם: (לא) **אשר יהיה**

לְךָ וְשֶׁבַע בַּיּוֹם יָשׁוּב אֵלֶיךָ לֵאמֹר · נִחַמְתִּי · וְסָלַחְתָּ לוֹ׃ ה וַיֹּאמְרוּ
הַשְּׁלִיחִים לָאָדוֹן · הוֹסֵף לָנוּ אֱמוּנָה׃ ו וַיֹּאמֶר הָאָדוֹן · אִם־הָיְתָה
לָכֶם אֱמוּנָה כְּגַרְגַּר חַרְדָּל וַתֹּאמְרוּ אֶל־הַשִּׁקְמָה הַזֹּאת · תִּשָּׁרְשִׁי
וְהִנָּטְעִי בַּיָּם · וְתִשְׁמַע אֲלֵיכֶם׃ ז וּמִי בָכֶם אֲשֶׁר לוֹ עֶבֶד חֹרֵשׁ
אוֹ רֹעֶה וּבְבֹאוֹ מִן הַשָּׂדֶה יֹאמַר אֵלָיו מַהֵר · בֹּא וְהָסֵב׃ ח וְלֹא
יֹאמַר אֵלָיו · הָכֵן לִי אֶת־אֲרֻחַת הָעֶרֶב וַחֲגֹר אָתְנָךְ וְשָׁרְתֵנִי עַד כִּי־
אֹכַל וְאֶשְׁתֶּה · וְאַחֲרֵי־כֵן תֹּאכַל וְתִשְׁתֶּה אָתָּה׃ ט הֲיִתֵּן תּוֹדָה
לָעֶבֶד הַזֶּה עַל כִּי־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר צֻוָּה · אֲדַמֶּה כִּי לֹא׃ י וְכֵן גַּם
אַתֶּם בַּעֲשׂוֹתְכֶם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר צֻוֵּיתֶם אִמְרוּ · עֲבָדִים בְּלִי מוֹעִיל
אֲנַחְנוּ כִּי עָשִׂינוּ הַחוֹבָה עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת׃ יא וַיְהִי בְּלֶכְתּוֹ יְרוּשָׁלַיְמָה
וַיַּעֲבֹר בְּתוֹךְ שֹׁמְרוֹן וְהַגָּלִיל׃ יב וַיָּבֹא אֶל־כְּפַר אֶחָד וַיִּפְגְּעוּ בוֹ
עֲשָׂרָה מְצֹרָעִים וַיַּעַמְדוּ מֵרָחוֹק׃ יג וַיִּשְׂאוּ אֶת־קוֹלָם וַיֹּאמְרוּ ·
יֵשׁוּעַ רַבֵּינוּ חָנֵּנוּ׃ יד וַיַּרְא וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · לְכוּ וְהֵרָאוּ אֶל־הַכֹּהֲנִים ·
וַיְהִי בְּלֶכְתָּם וַיִּטְהָרוּ׃ טו וְאֶחָד מֵהֶם בִּרְאוֹתוֹ כִּי נִרְפָּא לוֹ שָׁב
וּבְקוֹל רָם כִּבֵּד אֶת־הָאֱלֹהִים׃ טז וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו לְרַגְלָיו וַיִּתֵּן לוֹ
תּוֹדָה · וְהוּא שֹׁמְרֹנִי׃ יז וַיַּעַן יֵשׁוּעַ וַיֹּאמַר · הֲלֹא נִטְהֲרוּ עֲשָׂרָה ·
וְהַתִּשְׁעָה אַיֵּהֶם׃ יח לֹא נִמְצְאוּ שָׁבִים לָתֵת כָּבוֹד לֵאלֹהִים בִּלְתִּי
הַנָּכְרִי הַזֶּה׃ יט וַיֹּאמֶר אֵלָיו · קוּם לֵךְ · אֱמוּנָתְךָ הוֹשִׁיעָה אֹתָךְ׃
כ וּבְשָׁאֲלוּ אֹתוֹ הַפְּרוּשִׁים מָתַי תָּבוֹא מַלְכוּת הָאֱלֹהִים וַיַּעַן אֹתָם
וַיֹּאמַר · לֹא תָבוֹא מַלְכוּת הָאֱלֹהִים כִּי אִם־בְּהֵיסַח הַדַּעַת׃

הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא דהיינו שלא ילבין את פניו ברבים: (ד) **ואם שבע** וגו': ר"ל הרבה פעמים ביום אחד· כי המספר שבע· שבעה· ושבעים יבואו לפעמים במקרא בדרך גוזמא על סך שהוא יותר מזה· כגון שבע ביום הללתיך (תהלים קי"ט) שבע יפל צדיק (משלי כ"ד) וזולתם: **נחמתי**: כלומר התחרטתי· ללמדך שהמחילה צריכה דווקא חרטה: (ו) **כגרגר חרדל**: עיין על זה הלשון למעלה בסימן י"ג פסוק י"ט: **שקמה**: הוא אילן מגדרי מיני התאנים: ואמר **שקמה** לפי שהשקמים הם שכיחים בארץ ישראל יותר מאשר העצים כמ"ש בשלמה (מלכים א' סימן יוד) ואת הארזים נתן כשקמים אשר בשפלה לרוב: **תשורשי**: התעקרי והשתילי כלו' עקרי את עצמך ונטעי את עצמך בלי ידי איש: (ז) **אשר לו עבד**: מדבר בעבד קנין כסף שאינו מקבל דבר על כל עבודתו אלא רק פרנסה בעלמא כידוע: (יח) **הנכרי הזה**: השומרונים נכרים נחשבו בעיני היהודי' עיין למעלה בסימן ט' פסוק כ"ב: (כ) **מלכות האלהים**: מלכות המשיח אשר בימיו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח והשבע מלכות אחר ליושנה לא תבוא למראה עיני בשר בדברים שהם תאוה ונחמד לעיני בשר ודם ואשר יאמר עליה כי זאת היא מלכות אלהים גם לא יבא המשיח ברכב בסוסים

וְאַחֲרֵי־כֵן אָמַר בְּלִבּוֹ · אַף גַּם אִם אֶת־הָאֱלֹהִים אֵינֶנִּי יָרֵא וְעַל־
אָדָם לֹא אָבִין: ה רַק יַעַן הַלְּאוֹת אֹתִי הָאַלְמָנָה הַזֹּאת אֶשְׁפֹּט
אֹתָהּ פֶּן תָּבֹא תָמִיד וְתוֹגִיעֵנִי: ו וַיֹּאמֶר הָאָדוֹן · שִׁמְעוּ אֵת אֲשֶׁר
אָמַר הַשֹּׁפֵט הַמְעַוֵּל: ז וְהָאֱלֹהִים הֲלֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפַּט בְּחִירָיו
הַקֹּרְאִים אֵלָיו יוֹמָם וָלַיְלָה גַּם אִם־רַחֲמָיו עֲלֵיהֶם יִתְאַפָּקוּ: ח אֲנִי
אֹמֵר לָכֶם כִּי יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּטָם בִּמְהֵרָה · אַךְ בְּבֹא בֶן־הָאָדָם הֲיִמְצָא
אֱמוּנָה עַל הָאָרֶץ: ט וַיְדַבֵּר אֶת־הַמָּשָׁל הַזֶּה נֶגֶד־הָאֲנָשִׁים
הַבֹּטְחִים בְּנַפְשָׁם · כִּי צַדִּיקִים הֵמָּה וּבֹזִים לָאֲחֵרִים: י שְׁנֵי אֲנָשִׁים
עָלוּ אֶל־הַהֵיכָל לְהִתְפַּלֵּל · הָאֶחָד פָּרוּשׁ וְהָאַחֵר מוֹכֵס: יא הַפָּרוּשׁ
עָמַד וְכֵן הִתְפַּלֵּל בְּנַפְשׁוֹ · אוֹדְךָ אֱלֹהִים כִּי אֵין אֲנִי כָּאֲנָשִׁים
הָאֲחֵרִים שֹׁדְדִים רְשָׁעִים נֹאֲפִים וְגַם לֹא כַמּוֹכֵס הַזֶּה: יב צָם
אֲנִי פַּעֲמַיִם בַּשָּׁבוּעַ · מְעַשֵּׂר אֲנִי אֶת־כָּל־אֲשֶׁר לִי: יג וְהַמּוֹכֵס
בְּעָמְדוֹ מֵרָחֹק לֹא הוֹאִיל גַּם לָשֵׂאת אֶת־עֵינָיו אֶל־הַשָּׁמַיִם כִּי אִם־
סָפַק עַל־לִבּוֹ לֵאמֹר · אֱלֹהִים רַחֵם עָלַי הַחֹטֵא: יד אֲנִי אֹמֵר לָכֶם
כִּי זֶה יָרַד לְבֵיתוֹ נִצְדָּק יוֹתֵר מִן הָאַחֵר · כִּי כָל־אִישׁ אֲשֶׁר יָרִים
אֶת־נַפְשׁוֹ יֻשְׁפָּל · וַאֲשֶׁר יַשְׁפִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ יִתְרוֹמָם: טו וַיְבִיאוּ
אֵלָיו עוֹלָלִים לְמַעַן יִגַּע בָּם וַיִּרְאוּ הַתַּלְמִידִים וַיִּגְעֲרוּ בָם:
טז וַיִּקְרָא אֹתָם יֵשׁוּעַ אֵלָיו וַיֹּאמַר · הַנִּיחוּ לַיְלָדִים לָבוֹא אֵלַי
וְאַל־תִּמְנְעוּ אֹתָם · כִּי מֵאֵלֶּה מַלְכוּת הָאֱלֹהִים: יז אָמְנָם אֲנִי

(ירמיה א'): (ה) **הלאות:** שהיא עלי לטורח ותוגיעני במאוד בבואה יום יום ותצעק לי ותקנטר אותי בדברים רעים כדרך הנשים הכועסות כמו: כי הציקה לו בדבריה (שופטים ט"ז): (ז) **הלא יעשה משפט וגו':** והלא דברים קל וחומר ומשופטי בשר ודם הרשעים שעושים משפט לעשוקים אם הם באים ומתחננים ומתפללים תמיד להעשות דין, הקב"ה שהוא תמים דעות ורב חסד ואמת על אחת כמה וכמה: (ח) **אך בבוא וגו':** הוא ע"ד אם יתמהמה חכה לו וגו' וצדיק באמונתו יחיה (חבקוק ב'): (י) **פרוש והאחר מוכס:** עיין למעלה בסימן ה' פסק י"ז ובסימן ט"ו פסוק א': (יב) **צם אני פעמים:** בשני ובחמישי: **כל אשר לי:** אפילו עשבים וירקות שאינם חייבים במעשר ועמי הארצות אינן מדקדקין בכך: (יג) **ספק על לבו:** כבעלי תשובה באמת המתודים והמתחרטים בכל לבם: (יד) **ירים:** המגדיל ומצדיק נפשו לפני השם כמ"ש השפלה הגבה והגבה השפל (יחזקאל כ"א): (טו) **יגע בם:** כדי לברכם כדרך שנוהגים עד היום הזה ברוב קהלות ישראל להגיש את הילדים לפני אורח תלמיד חכם כדי לברכם: **ויגערו בם:** במביאים אותם כדי שלא להטריח עליו ביותר: (טז) **מאלה:** ר"ל מהם מן בני אדם שהם בתומם בלי ערמה ומרמה כילדים: (יז) **כילד:** בתום לבב בלי הרהורים

בַּשָּׂדֶה לֹא יִפְנֶה לְאָחוֹר׃ לב זִכְרוּ אֶת־אֵשֶׁת לוֹט׃ לג כָּל־
מִי אֲשֶׁר יְבַקֵּשׁ לְהַצִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ יַכְרִיתֶנָּה • וְכָל־מִי אֲשֶׁר יַכְרִית
אֶת־נַפְשׁוֹ יְחַיֶּה אֹתָהּ׃ לד אֲנִי אֹמֵר לָכֶם • בַּלַּיְלָה הַהוּא יִהְיוּ
שְׁנַיִם בְּמִטָּה אֶחָת • הָאֶחָד יֵאָסֵף וְהָאֶחָד יֵעָזֵב׃ לה שְׁתַּיִם תִּהְיֶינָה
טֹחֲנוֹת יַחַד • הָאַחַת תֵּאָסֵף וְהָאַחֶרֶת תֵּעָזֵב׃ לו שְׁנַיִם יִהְיוּ
בַּשָּׂדֶה • הָאֶחָד יֵאָסֵף וְהָאֶחָד יֵעָזֵב׃ לז וַיַּעֲנוּ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו • אַיֵּה
זֹאת אֲדֹנֵינוּ • וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם • בִּמְקוֹם הַפֶּגֶר שָׁם יִקָּבְצוּ הַנְּשָׁרִים׃
יח א וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם מָשָׁל לִהְיוֹת תָּמִיד שֹׁקְדִים בַּתְּפִלָּה מֵאֵין
הֲפֻגוֹת׃ ב לֵאמֹר • שֹׁפֵט אֶחָד הָיָה בְּעִיר אַחַת אֶת־הָאֱלֹהִים לֹא
יָרֵא וְעַל־הָאָדָם לֹא הֵבִין׃ ג וַתְּהִי אַלְמָנָה בָּעִיר הַהִיא • וַתָּבֹא
אֵלָיו לֵאמֹר • שָׁפְטֵנִי מֵאִישׁ רִיבִי׃ ד וְלֹא הוֹאִיל יָמִים רַבִּים

על הגג: הכל בדרך משל כלומר שיבקשו לנוס ולברוח ולהמלט. על נפשם בכל מה דאפשר: (לב) זכרו את אשת לוט: שנענשה על שהביטה מאחריה ושמה את לבה על הדברים שעזבה בביתה וצערה את עצמה עליהן וחשבה להשיב ולהציל כך אתם אל תביטו בעת ההיא על הנכסים ואחר דברי העולם הזה פן תספו כמו כן: (לג) יבקש להציל את נפשו: ע"י אשר יכחש אמונתו כי כאשר עשו רבים בימי השלוחים ובפרט לאחר מותם. בקום מלך גוי ורשע וגזר שמד על הנוצרים. כי לאחר שנהרגו פעם מעיר או שלשה ממשפחה במיתות משונות נחם לב ההמון וכפרו רבים בישוע כדי להנצל ממיתה משונה: יכריתנה: לעולם הבא: יכרית את נפשו: שימסור את עצמו למיתה על קידוש השם: יחיה אותה: יחיינה לפי שמיתת הגוף היא רק דרך מבוא הנשמה לחיי עולם ולא נחשבה המיתה לכלום. נגד מתן שכר של נשמה הטהורה בצרור החיים עם נשמת כל הצדיקים בגן עדן לעולמי עד: (לד) בלילה ההוא: כלומר בעת בוא הצרות והמצוקות האלה. כי דרך הכתוב להמשיל הצרות לחושך וללילה: יאסף: ר"ל ינצל בחמלת אלהי' עליו שיחזיקנו. כביכול בידו ויצילנו מצרות ומצוקות כאוד מוצל מאש: שנים במטה אחת: כנוי לאיש ואשתו: יעזב: ביד האויב ויפול לחרב ולשבי ולשאר ענויים קשים: (לה) שתים: ר"ל שתי נשים מגיד בכל הדברים האלה ההפרש בין מלכותו למלכות בשר ודם. מלכות בשר ודם אין שם לא עני ולא עבד ולא שפחה אבל במלכות המשיח אין לאיש יתר שאת על רעהו כל מי שלבו נכון עם ה' יושע ויובא למלכותו אפילו הוא עבד או אפילו שפחה אחר הרחיים. כי הגואל לא נושא פנים. הוא אלא כל המודים לו בפיהם ובמעשיהם יושיעם וימלטם: (לז) איה זאת: כלומר באיזה מקום תהיינה המהומות והמבוכות והצרות הרעות והנפלאות האלה. בבני אדם: הפגר: כנוי לרשעי יהודה וירושלים שנחשבו כפגרים מתים בחייהן: וטעם הנשרים: על הרומיים שהיתה בדגלם צורת הנשר. כלומר ארץ יהודה תהיה מקום המהומות והמצוקות האלה. כי כאשר דרך הנשרים להתאסף במקום הפגרים כדי למצוא שם אוכל כמ"ש ובאשר חללים שם הוא. (איוב ל"ט) כך יבואו הרומיים על הארץ ההיא שיושביה התקדשו לטבח ולהרגה ויעשו כנשר חש לאכול וישחיתו את כולם ולא יחמלו על איש:

יח: (א) שוקדים: שלא להתעצל בתפלה מן שוקד אני על דברי לעשות

אחרי׃ כג ובשמעו את־אלה ויתעצב כי עשיר הוא מאד׃
כד וירא אתו ישוע כי מתעצב הוא ויאמר · איך יקשה לעשירים

השמים ובוטלה תורת משה להיותה כבדה במצותיה עד כי אין אדם שיוכל לשמור אותה כדכתיב בפעלי השליחים פרק ט"ו מתחלתו עד פסוק י"ב שאמר שם כיפא לבלתי צוות לגוים המתגיירים את המילה ואת תורת משה כמו שחשבו איזה אנשים מפרושים שהתגיירו · וכן אמר כיפא למען לא יתן עול על צוארי הגוים אשר לא יכלו שאת גם אנחנו · רק מאמינים אנחנו להושע בחסד אלהים כאשר גם המה · וכן כתב פויל באגרתו לאנשי גאלטיא פרק ה' פסוק א' וז"ל **עמדו בחירות אשר בה המשיח שחרר אותנו ואל תנקשו עוד בעול עבדות שנית** · והנה תורת ישוע גוזרת לתת נחלתו וכל מה שיש לו לעניים · אבל תורת משה גוזרת לתת מעשר לבד מתבואת הנחלה ונשארת לבעלה הנחלה כולה וגו' · תה הענין מורה שתורת משה איננה כבידה במצותיה כדבריהם עכ"ל · והנה בכל אשר יפנה האויב ירשיע להביע תהפוכות ואולת · כי בראשון לא אומרים הם הנוצרים שבטלה תורת משה להיותה כבדה במצותיה רק **באיכותן** ולא בפרט **בכמותן** · כי לא וחצר רק על תורת הכהנים כמה הלכות הן השייכות להקרבת הקרבנות כמה לשחיטתן · כמה לזריקת דמן · כמה לפיטום הקטורת ברוב סממניה ואם חסר אחת חייב מיתה · כמה דברים שייכים לפדיון הבכור בכור אדם ובכור בהמה · כמה למעשר ראשון ולמעשר שני · כמה לתרומה · כמה לחלה · כמה לכלאים ולשעטנז · כמה לשמיטה וליובלות · ועל אחת כמה וכמה בענין טהרה וטומאה ודינים כאלה עד שאי אפשר לו לאדם להזהר בכל אלה משום רוב ענינים וקוצר שכלו ותבונתו · ואין זכרון האנושי יעצר כח להכירן ולעמוד עליהן בכל עת ובכל שעה · ואעפ"כ הוא בכלל ארור אשר לא יקים את כל דברי התורה הזאת לעשות אותם · ואם תרצה להוסיף עוד דקדוקי המצות דרבנן מה רבות וחמורות הנה · ואף אם יתן האדם אל לבו לבלתי פנות אל כל דבר שבעולם אלא רק לדקדק במצות מ"מ הוא דבר בלתי אפשר לקיימן כראוי כאשר יראה המעיין בסמ"ג ובשני לוחות הברית בכל מצוה ותורה אור · הלא הוא משא ועול כבד שאין שיעור ומספר לכבדותו ולמשקלו · יראה תורת ישוע שמיעטה במצות ואיננה מצוה יותר לאדם כי אם לאהבה את השם בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו ולרעהו כמוהו בלי הוסיף עוד שום מצות עשה או לא תעשה והארכנו בענין הזה בהקדמה בפרק יסודי תורת הנוצרים ושם ביארנו ההפרש שבין תורת משה לתורת ישוע עיין שם ותתישבה דעתך · שנית וכי מעשר אחד בלבד אמרה תורת משה והלא כמה מעשרות גזרה? כמו מעשר ראשון ומעשר שני ללוים מעשר עני לקט שכחה ופיאה · זולתן מזה עוד להחזיק ידי עניים ואביונים בכל שעה להעביט להם ולתת די מחסורם אשר יחסרו עד שרוב יגיע כף איש היה תהיה מאכל לאחרים וכל פירות נחלתו לאחרים ואין לו יתר שאת בנחלתו על אחרים חוץ מהעבודה והטורח לחרוש ולזרוע ולקצור · א"כ ראי' ו כראיה זו · שלישית אל תחשוב בדעתך שענין הדברים **מכור ופזר לעניים** וגו' הוא כגזירה על כל הקוראים בשם ישוע שימכרו את כל אשר להם ויפזרו לעניים ושתהי' נחלתם נהפכה לזרים לדעת איש תהפוכות והלא הוא דבר שלא יסבלהו השכל ואין דעת אדם מכריעתו · כי הנה אם ילכו כל קהל עדת הנוצרים וימכרו את נחלתם ויפזרו לעניים לסוף ימוכו כולם ויצטרכו לגזול הכל בלי מחיר ובלי כסף ומטה יד עם הנוצרים ויהיו מתי רעב ונמכרים לעבדים ולשפחות ואין קונה ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם ויכחדו הנוצרים מגוי ולא יזכר שם ישוע עוד ונמצא שם שמים מתחלל בזה · ותהיה מצוה שסופה להיות עבירה · ומי חכם הרואה את הנולד מצוה חקים ומשפטים שאינם לקיום מחשבתו אלא למכשול להירוס ולבטלה ? רביעית גם לא

אָמֵר לָכֶם · אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יְקַבֵּל אֶת־מַלְכוּת הָאֱלֹהִים כְּיֶלֶד לֹא יָבֹא
בָהּ׃ יח וַיִּשְׁאַל אֹתוֹ שַׂר אֶחָד לֵאמֹר · מוֹרִי הַטּוֹב מָה אֶעֱשֶׂה
לָרֶשֶׁת חַיֵּי עוֹלָמִים׃ יט וַיֹּאמֶר אֵלָיו יֵשׁוּעַ · לָמָּה קָרָאתָ לִּי
טוֹב · אֵין טוֹב כִּי אִם־אֶחָד הָאֱלֹהִים׃ כ יָדַעְתָּ אֶת־הַמִּצְוֹת ·
לֹא תִנְאָף · לֹא תִרְצָח · לֹא תִגְנֹב · לֹא תַעֲנֶה עֵד שָׁקֶר · כַּבֵּד
אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ׃ כא וַיֹּאמַר · אֶת־כָּל־אֵלֶּה שָׁמַרְתִּי מִנְּעוּרָי׃
כב וְכִשְׁמוֹעַ יֵשׁוּעַ אֶת־אֵלֶּה אָמַר אֵלָיו · עוֹד אַחַת תֶּחְסָר · אֶת־
כָּל־אֲשֶׁר לְךָ מְכֹר וּפַזֵּר לָעֲנִיִּים וְיִהְיֶה לְךָ אוֹצָר בַּשָּׁמַיִם · וּבֹא לְךָ

רעים: (יח) **שר אחד:** מן הראשים שבקהל והוא פרנס או ראש הפרושים: **מורי:** הוא כנוי לתלמיד חכם המלמד את העם משום שמורה להם את הדרך אשר ילכו בה לבוא לחיי עולם הבא · ובלשון גמרא נקרא רב רבי ורבן: (יט) **אין טוב וגו':** ומאחר שקרא גם אותי בזה השבח על כרחך אתה מודה טוב שגם אני אל · ובזה תבטל טענת בעל חיזוק האמונה שאמר שמזה המאמר מוכח שאין ישוע אל כדעת המאמינים בו והנה לא כאמור אין אני טוב אלא בדרך השאלה למה קראת לי טוב? כדי להלכיד את השואל בדבריו ולהודיעו שגם הוא אל לפי שקראו טוב ואין טוב אלא אל אחד ואחר שקראו ג"כ טוב א"כ גם הוא אל א"כ אדרבה ונוכח מזה המאמר שהוא ישוע הוא אל והוא דבר ברור לכל בעל דעת המתבונן בזה המאמר כראוי: (כ) **ידעת את המצות:** ר"ל הנוהגות בין אדם לאדם: (כב) **עוד אחת תחסר:** ר"ל אהבת השם בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך שעל פי הדבר הזה יצוה האדם לתת ולפזר את כל הון ביתו באהבה וכל הדברים האהובים והנחמדים בעיניו כנפשו יתן · ולא היא כוונת הכתוב שהגיד שאפשר לו לאדם לבא לחיי עולם הבא ע"י צדקה ומעשים טובים · שהרי הדברים האלה מחייבים המה הבריות לקיים בלאו הכי משום אהבת השם ואהבת רע הנ' ואהבת לרעך כמוך · ועל כולם אמר ישוע בסימן שלפניו פסוק יוד **וגם אתם בעשותכם את כל אשר צויתם** (כל מצות עשה ומצות לא תעשה) **אמרו** (צריכים אתם להתודות לפני הקב"ה) **עבדים בלי מועיל אנחנו כי עשינו החובה עלינו לעשות** ואין אנחנו ראויים לקבל על זה שכר כעבד קנין כסף שאינו מקבל שכר על עבודתו שצוה אותו אדוניו לעשות · והכתוב הזה וכיוצא בו הם בנין אב לכל תורת השלוחים שאמרו בפירוש שאין האדם זוכה לחיי עולם הבא בשביל מעשיו הטובים אלא רק באמונתו השלימה והאמיתית ע"ד מה שאמר הנביא **וצדיק באמונתו יחיה** (חבקוק ב') כי כלנו כטמא וכבגד עדים כל צדקותינו (ישעיה ס"ד) · אלא בא כאן במאמר הזה רק להורות עומק סוד המצות ושאי אפשר לו לאדם לקיים אפילו מצוה ראשונה שבעשרת הדברות כהלכתה ובדקדוקה וא"כ הוא בכלל ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם (דברי' כ"ז) · ומשום שאי אפשר גם כן לו לאדם לסבול כל יסוריהון דישראל על עונשי דאורייתא לכן המשיח אקיל ונטל עליהו כמאמר הרס"די בזוהר ויקהל לכן צריך האדם לחסות תחת כנפי המשיח כדי להושע בצדקותיו כ"א ובחבורתו נרפא לנו (ישעיה נ"ג) · זאת היא תשובה על דברי בעל חזוק האמונה שעיקר כאן באמרו שא"א לו לאדם להושע בלתי שמירת מצות תורת משה · ועיין על הענין הזה בהקדמה ותמצא תשובה נכונה על דבריו: **את כל אשר לך מכור** וגו' על פסו' כ"ה: כאן פוער האויב את פיו ומפקר שהדברים האלה סותרים יסוד דת הנוצרים כי הם אומרים שעל כן נתאלהו דתי ישוע להיות קלות

לָבוֹא אֶל־מַלְכוּת הָאֱלֹהִים׃ כה כִּי יֵקַל עֲבוֹר גָּמָל בְּחוֹר הַמַּחַט
מִבּוֹא עָשִׁיר אֶל־מַלְכוּת הָאֱלֹהִים׃ כו וַיֹּאמְרוּ הַשֹּׁמְעִים · וּמִי
יוּכַל לְהִוָּשֵׁעַ׃ כז וַיֹּאמַר · אֶת־אֲשֶׁר יִפָּלֵא מֵאֲנָשִׁים לֹא יִפָּלֵא
מֵאֱלֹהִים׃ כח וַיֹּאמֶר פֶּטְרוֹס · הִנֵּה אֲנַחְנוּ עָזַבְנוּ אֶת־הַכֹּל וַנֵּלֶךְ
אַחֲרֶיךָ׃ כט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · אָמֵן אֲנִי אֹמֵר לָכֶם כִּי אֵין אִישׁ
אֲשֶׁר עָזַב אֶת־בַּיִת אוֹ יוֹלְדִים אוֹ אַחִים אוֹ אִשָּׁה אוֹ בָנִים לְמַעַן
מַלְכוּת הָאֱלֹהִים׃ ל אֲשֶׁר לֹא יִקַּח שְׁעָרִים רַבִּים בָּעֵת הַזֹּאת
וּבָעוֹלָם הַבָּא חַיֵּי עוֹלָמִים׃ לא וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵים הֶעָשָׂר וַיֹּאמֶר

משה שאמר מפי הגבורה **ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך** כמדרשו במס' סנהדרין (דף ע"ד) ת"ל אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאודך? ואם נאמר בכל מאודך למה נאמר בכל נפשך? אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך · ואם יש אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאודך · משמע מכאן שכל מי שיכנה בשם ישראל חייב למסור את נפשו ואת ממונו על קדושת השם א"כ הלא גם היהודים חייבים למכור את כל אשר להם ולפזר לעניים באם שהשעת תצטרכה לכך · עת לפזר ולהשליך והכל יפה בעתו · א"כ גזירות דתי ישוע כגזירת דתי היהודים בתורת משה · וחלילה לא על תורת ישוע הן תלונות איש מרמה והוא בעל חיוק האמונה לא לאמונה כי אם בפרט על תורת משה האמורה על פי השם תלונותיו · הוי רב את יגלו וחורשי מחשבות און ומכתבים עמל יכתבו והוי חכמים בעיניהם להעמיק עצה מה" לסתור עצת ה' והיה במחשך מעשיהם · מעשי תעתועים · ומעשה ידיהם חבלם:
(כה) **יקל עבור גמל וגו'**: גמל הוא בהמה גדולה והוא בדרך משל כדרך שאמרו בלשון החכמים כגון ברכות (דף נ"ה ע"ב) מוכיח שם רבא שרוב החלומות הן הרהורי דלבא · ומביא ראיה לדבריו כדי למלאות דברי הראשונים ואמר תדע דלא מחוו ליה לאינש לא דיקלא דדהבא ולא פילא דעייל בקופא דמחטא · ולפי" תדע שכן הוא שרוב החלומות באים מהרהורי לב דאדם כי לא מראין לו לאדם בחלום תמר של זהב ולא פיל והוא מין חיה הגדולה בכל החיות (ושנו כל כך גדול עד שעושין ממנו כל מיני כלים ואומרים כי בעצם וממנו כסא שן גדול של המלך שלמה מלכים א' סימן י' פסוק י"ח) שעולה בעד נקב המחט לפי שהוא דבר שלא הורגל האדם לראות ולא הרהר בו מעולם · ורגילין להשתמש בזה המשל באם שרצו להודיע על דבר שקשה · והוא דגרסינן בבבא מציעא (ל"ח ע"ב) דפסק רב ששת בענין נכסי השבוי כמתניתן (שלא יורידו הקרובים עליהם) א"ל רב עמרם למאי ליורד ולמכור תנן (שם במתניתן והוא דאין מניחין לרדת שם אבל לעשות ולאכול וליטול פירות מותר?) אמר ליה (רב ששת) דלמא מפומבדיתא את דמעיילין פילא בקופא דמחטא · פי' שרגילין לשנות שנויי וסברא דחיקא שלא כדרך הטבע והוא כמי שרוצה להכניס הפיל בנקב המחט · וכאן ג"כ ענינו כך והוא כאלו נאמר סתם הוא דבר שאי אפשר שיבא עשיר הבוטח בעשרו במלכות אלהים כשם שאי אפשר לגמל לעבור בעד חור המחט: (כו) **ומי יוכל להושע**: לפי שרוב בני אדם חולים במחלה זו כדי להתעשר ושתו לבם אל חילם: (כז) **לא יפלא**: כמו לא יפלא ממך כל דבר (ירמיה ל"ב) כלומר אף על פי שאין זה הדבר ביד האדם להיות מושל ברוחו לבלתי רדוף אחרי העושר ולאהבו ביותר מ"מ הוא דבר שאפשר להקב"ה כי בידו מחקרי ארץ ומושל בגאותם אף כי בלב האדם: (כח) **ונלך אחריך**: ר"ל

צוה ישוע. ולא דבר כדבר הזה ולא עלתה על לבו לצוות על צאן מרעיתו לבלתי הסתפח בנחלת אבותם. או בקנין כסף ולהבדיל מהם כל איש עשיר ושוע. והראיה מה שנאמר במארקוס פרק י' פסוק כ"ד שאמר שם ישוע בפירוש איך יקשה לבוטחים בעושר לבוא אל מלכות השמים. מדקאמר **לבוטחים בעושר** מכלל דאיכא בוטחים בעשרם יכולין לבא לחיי עולם הבא. והואיל ויש עשירים שאינן בוטחים בעשרם אלמא יש עשירים זוכים לחיי עולם הבא. ומשום שיש עשירים זוכים לחיי עולם הבא ממילא מותר לאיש צדיק וירא אלהים להיות עשיר. ומפני שמותר לאיש תם וחסיד להיות עשיר בעל כרחך גם אתה מודה שאי אפשר למכור ולפזר את הכל. כי אין מלך בלא עם ואין עושר בלי נכסים והון. והמאמר הנאמר כאן בפסוק כ"ד שקשה כי יבואו העשירים במלכות אלהים הוא כלל שצריך לפרט דהיינו **עשירים הבוטחים בעשרם** יותר מבהשגחת אלהים ואינו נכון לבם. ומזומן למסור את עשרם על קידוש השם. א"כ גם הפסוק הזה מכור ופזר לעניים הוא כלל שצריך לפרט דהיינו לאו דוקא שכל המאמין בישוע צריך למכור מיד את הכל אלא רק באם שהשעה מצטרכה לכך. והוא דבר הלמד מענינו ודבר הלמד מסופו אתא. היה דעת קדושים קדוש המדבר כאן. כי כלל העולה. מכל הדברים האלה. ר"ל מפסוק י"ח עד סוף הענין. הוא שאיש אחד חשוב ונכבד הולך לישוע. ששאל הוא המדבר בצדקה ורב להושיע ולהורהו דרך מבוא לחיי עולם הבא. ויואל ישוע. כמשפטו להושיע את האיש ויסם לפניו בראשונה את המצות השייכות לאהבת ריע. כמו ואהבת לרעך כמוך. דהיינו לא תרצח לא תנאף וגו'. ועל זה השיב שכל אלה שמר שמר מנעוריו. וירא ישוע את האיש הזה. כי ידע הוא שעדיין אינו יודע סוד המצות האלה. בדקדוקן לקיימן כראוי ומשום זה בוטח הוא בצדקתו אשר עשה. ויוסף לדבר אליו. וכדי ללכדו באמרי פיו ולהוכיח אותו על פיו שלא קיים את המצות מנעוריו שם לפניו בדרך חכמה המצות השייכות אל. ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך. ואמר שימכור את כל אשר לו ויפזר לעניים ויבא אחריו. כלומר אם יש בנפשך לקיים המצות כראוי ובלבבך תאמין כי רוח ה' עלי לקרוא לשבויים תחת יד השטן דרור ולאסורים בחרצובות רשע פקחקוח הנה. תן כבוד לה' וקדש את שמו ברבים. לך ומכור את כל אשר לך ותן לעניים עמך ויבחנו הכל שאתה אוהב את השם בכל לבך ובכל מאודך ובוא אחרי ואורך בישע אלהים. ואמר שיתן כסף מחיר קנינו אשר ימכור לעניים. כדי שיוודע בזה תום לבבו ביותר והוא ע"ד פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד (תהלים קי"ב). ובשמעו את הדברים האלה התעצב כי נפשו קשורה בעשרו והעד. **כי עשיר היה מאוד** ובזה עלה מחשבות לבו שאינו אוהב את השם בכל לבו ובכל מאודו. ועל זה אמר ישוע שקשה הוא מאוד לעשירי' לבא לחיי עולם הבא דהיינו עשירים הבוטחים בעשרם. כאיש הזה. כנ"ל. א"כ לא היה כוונת ישוע כאן כי אם לנסות את האיש הזה. הנכון לבו לקיים אהבת השם. בכל לב ובכל מאודו ולקדש את שמו ברבים בפיזור נחלתו לעניים. והליכתו אחריו. ובא רק לאותות לאחרים שאל ישיתו לבם לחילם. כמאמר המשורר חיל כי ינוב אל תשיתו לב אלא אהבה יהיו. מוכנים ומזומנים. למסור את הכל על קדושת השם. וכן הדברים האלה הם מבוארים ומקויימים בספרי השלוחים כמו שמצינו בספר מעשי השלוחים. שתלמידי ישוע ישבו בעת השלום והשקט על נחלתם. ונתנו מנכסיהם לעניי עמם. כמסת ידם. ובשעתי הצרות והמצוקות בקום מלך גוי עז פנים וגזר שמד עליהם. הלכו מארצם. וממולדתם ונתנו את כל הון ביתם לשלל ולבז באהבת ישוע. א"כ מכור ופזר לעניים. מדבר באם שהשעה מצטרכה לכך משום קידוש השם. וה"ק ותשכח. ואחר שהעמדתי את המאמר הזה. על בוריו כראוי בטוב טעם ודעת על פי סוגיות הלשון. וקשר הדברים. תבין. מזה שמשמעו הוא רק בשעת הצרה. די לצרה בשעתה בשעת קידוש השם. ומה לך לעסוק על הדברים האלה. לאמור מה המשל הזה. כמשל כבד יכבד. מתור' משה. והלא הוא מקרא מלא בתורת

יֵשׁוּעַ · כִּי הַיּוֹם הָיְתָה תְשׁוּעָה לַבַּיִת הַזֶּה יַעַן גַּם הוּא בֶּן־אַבְרָהָם׃
י כִּי בָא בֶן־הָאָדָם לְבַקֵּשׁ וּלְהוֹשִׁיעַ אֶת־הָאֹבֵד׃ יא וַיְהִי בְּשָׁמְעָם
אֶת־אֵלֶּה וַיּוֹסֶף וַיְדַבֵּר מָשָׁל יַעַן כִּי קָרוֹב הָיָה לִירוּשָׁלַיִם וְהֵם חָשְׁבוּ
כִּי פִתְאֹם תִּגָּלֶה מַלְכוּת הָאֱלֹהִים׃ יב וַיֹּאמַר · אִישׁ גָּדוֹל הָלַךְ
לְאֶרֶץ מֶרְחָק לָקַחַת לוֹ מַלְכוּת וְלָשׁוּב׃ יג וַיִּקְרָא אֶל־עֲשֶׂרֶת עֲבָדָיו
וַיִּתֵּן לָהֶם עֲשֶׂרֶת מָנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · סַחֲרוּ עַד־בּוֹאִי׃ יד וְאַנְשֵׁי
עִירוֹ שְׂנֵאוּ אֹתוֹ וַיִּשְׁלְחוּ מַלְאָכִים אַחֲרָיו לֵאמֹר · אֵין נַפְשֵׁנוּ שֶׁיִּמְלֹךְ
זֶה עָלֵינוּ׃ טו וַיְהִי בְּשׁוּבוֹ מִקַּחַת אֶת־הַמַּלְכוּת וַיְצַו לִקְרוֹא אֵלָיו
אֶת־הָעֲבָדִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם אֶת־הַכֶּסֶף לָדַעַת מָה רָכַשׁ אִישׁ
אִישׁ׃ טז וַיָּבֹא הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר · אֲדֹנִי מָנְךָ עָשָׂה עֲשֶׂרֶת מָנִים׃
יז וַיֹּאמֶר אֵלָיו · יָפֶה עָשִׂיתָ עֶבֶד טוֹב · יַעַן כִּי בִמְעַט נֶאֱמָן הָיִיתָ
הֱיֵה שִׁלְטוֹן עַל־עֶשֶׂר עָרִים׃ יח וַיָּבֹא הַשֵּׁנִי לֵאמֹר · אֲדֹנִי מָנְךָ
עָשָׂה חֲמֵשֶׁת מָנִים׃ יט וַיֹּאמֶר גַּם לָזֶה · וְאַתָּה הֱיֵה עַל חָמֵשׁ
עָרִים׃ כ וְאַחֵר בָּא לֵאמֹר · אֲדֹנִי הִנֵּה מָנְךָ אֲשֶׁר הָיָה לִי צָרוּר
בְּמִטְפָּחַת׃ כא כִּי יְרֵאתִיךָ כִּי אִישׁ קָשֶׁה אָתָּה · נֹשֵׂא אַתָּה אֶת־
אֲשֶׁר לֹא נָתַתָּ וְקֹצֵר אֲשֶׁר לֹא זָרָעְתָּ׃ כב וַיֹּאמֶר אֵלָיו · עַל פִּיךָ

(יא) **מלכות האלהים:** מלכות המשיח כביארנו: (יב) **ויאמר וגו:** כוונתו במשל הזה להודיע לכל החושבים שהליכתו לירושלים היא להתחיל במלכותו מלכות בשר ודם ולגרש את הרומים מירושלים שכרחוק מזרח ממערב כן רחקו מחשבותיו ממחשבותיהם ובא גם לרמוז להם חובות לבדם בעת ההיא כמפרש והולך: **איש גדול:** טעמו על ישוע עצמו: **לארץ מרחק:** כלו' השמימה והוא לאחר שהומת ונפרד כשמתו להם: **לקחת לו מלכות:** אמר כן בדרך דוגמא: **ולשוב:** כדי לקבל חשבון מעבדיו ועניני על היום הפקודה שיפקוד על הבריות לשלם לאיש כמעשהו: (יג) **עשרת עבדיו:** רמז אל כל אשר הכינו להם עד כה ללכת בעקבותיו ולעבדהו שכם אחד ובפרט על השלוחים ואמר **עשרת** על דרך גוזמא כמו עשרת מונים: **עשרת מנים:** משקלה מאה דינרין ואמר כן ברמז על מתנות חנם שנתנן לכל אחד ואחד כפי מדריגתן: **סחרו עד בואי:** ר"ל שיתאזרו חיל לפעול צדק ללמוד לשמור ולעשות איש איש כיד ה' הטובה עליו: (יד) **אנשי עירו:** שב אל יושבי יהודה וירושלים סורר ישראל כי הם היו שונאים את ישוע: **מלאכים לאמר:** כאמר כן ברמז על דבריהם שאמרו ביום עמדם לפני כסא דין של פילאטוס וצעקו לאמר בער אותו מקרב הארץ: (טו) **בשובו וגו':** הוא כענין שלפניו וכן הפסוקים הבאים על הדרך הזה בדוגמא: (טז) **עשה:** פירות ורווחים: (יז) **עשר ערים:** רמז לאתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא: (כ) **במטפחת:** ענינו סודר או בגד כמו **הבי המטפחת** (רות ג'): (כא) **איש קשה אתה:** כמו מה יענך אחיך קשה (שמואל א' סי' כ') אדונים קשה (ישעי' י"ט): **נושא וגו':** כאמר בדרך משל על גודל אכזריות האדם: (כב) **על פיך:** אשפטך

אֱלֹהִים · הִנֵּה אֲנַחְנוּ עֹלִים יְרוּשָׁלַיְמָה וְיִכְלוּ כָּל־הַדְּבָרִים הַכְּתוּבִים
בְּיַד הַנְּבִיאִים עַל־בֶּן־הָאָדָם׃ לב כִּי יִסָּגֵר לַגּוֹיִם וְהִתְעַלְּלוּ בוֹ וְחֵרְפוּ
אֹתוֹ וְיָרְקוּ בוֹ׃ לג וְהִכּוּ אֹתוֹ בְשׁוֹטִים וְיַהַרְגֻהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
יָקוּם׃ לד וְלֹא הֵבִינוּ דָּבָר מֵאֵלֶּה · וְהָיָה הַדָּבָר הַזֶּה נִסְתָּר מֵהֶם ·
וְלֹא יָדְעוּ אֶת־הַנֶּאֱמָרִים׃ לה וַיְהִי בְּקָרְבוֹ אֶל־יְרִיחוֹ וַיֵּשֶׁב עִוֵּר
אֶחָד עַל־יַד הַדֶּרֶךְ לְבַקֵּשׁ נְדָבוֹת׃ לו וּבְשָׁמְעוֹ אֶת־הֶהָמוֹן עֹבֵר
וַיִּשְׁאַל מַה־זֹּאת׃ לז וַיַּגִּידוּ לוֹ כִּי יֵשׁוּעַ הַנָּצְרִי יַעֲבֹר הֲלֹם׃
לח וַיִּצְעַק לֵאמֹר · יֵשׁוּעַ בֶּן־דָּוִד חָנֵּנִי׃ לט וַיִּגְעֲרוּ בוֹ הַהֹלְכִים
לְפָנָיו לְהַחֲשׁתוֹ · וְהוּא בְּיֶתֶר עֹז הוֹסִיף לִקְרֹא · חָנֵּנִי בֶּן־דָּוִד׃
מ וַיַּעֲמֹד יֵשׁוּעַ וַיְצַו לַהֲבִיאוֹ אֵלָיו · וּבְקָרְבוֹ שָׁאַל אֹתוֹ׃ מא לֵאמֹר ·
מַה־תְּבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי לַעֲשׂוֹת לָךְ · וַיֹּאמַר · אֲדֹנָי אֲשֶׁר תִּפָּקַחְנָה עֵינָי׃
מב וַיֹּאמֶר אֵלָיו יֵשׁוּעַ · פְּקַח עֵינֶיךָ · אֱמוּנָתְךָ הוֹשִׁיעָה לָּךְ׃
וּבְרֶגַע נִפְקְחוּ עֵינָיו וַיֵּלֶךְ אַחֲרָיו מְשַׁבֵּחַ אֶת־הָאֱלֹהִים · וַיַּרְא כָּל־הָעָם
וַיִּתֵּן תּוֹדָה לֵאלֹהִים׃

יט א וַיָּבֹא וַיַּעֲבֹר בִּירִיחוֹ׃ ב וְהִנֵּה אִישׁ וּשְׁמוֹ זַכַּי · וְהוּא רֹאשׁ
מוֹכְסִים וְעָשִׁיר הָיָה׃ ג וַיְבַקֵּשׁ לִרְאוֹת אֶת־יֵשׁוּעַ מִי
הוּא וְלֹא יָכֹל מִפְּנֵי הֶהָמוֹן כִּי שְׁפַל קוֹמָה הָיָה׃ ד וַיָּרָץ לְפָנָיו
וַיַּעַל עַל־שִׁקְמָה לְמַעַן יִרְאֶה אֹתוֹ כִּי שָׁם הָיָה לוֹ לַעֲבֹר׃ ה וַיָּבֹא
אֶל־הַמָּקוֹם וַיִּשָּׂא יֵשׁוּעַ אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֵלָיו · זַכַּי רֵד
מַהֵר כִּי הַיּוֹם לִי לָשֶׁבֶת בְּבֵיתֶךָ׃ ו וַיְמַהֵר וַיֵּרֶד וַיְקַבְּלֵהוּ בְּשִׂמְחָה׃
ז וַיִּרְאוּ כֻלָּם וַיִּלֹּנוּ לֵאמֹר · כִּי אֶל־אִישׁ חֹטֶא בָּא לָלוּן׃ ח וַיַּעֲמֹד
זַכַּי וַיֹּאמֶר אֶל־הָאָדוֹן · אֲדֹנִי הִנְנִי נֹתֵן אֶת־חֲצִי רְכוּשִׁי לָעֲנִיִּים · וְאִם
עָשַׁקְתִּי אֶת־אִישׁ מְאוּמָה אַרְבַּעְתַּיִם אָשִׁיב לוֹ׃ ט וַיֹּאמֶר אֵלָיו

מלאכו את לבבו לבוא אחריך: (לא) עולים ירושלימה: הרמז בזה כדי לתקן את לב התלמידים שלא יכנע וימס לבבם ביום ראותם זאת בפתע פתאום ולכן אמר ג"כ וביום השלישי יקום להודיעם שיש תקוה לאחריתם: (לד) ולא הבינו וגו': והיה הדבר הזה נסתר וגו' אע"פי ששמעו את קול והברת הדברים מ"מ לא יכלו להתבונן בם· ומגיד שלא הבינו ענין המשיח וסוד מלכותו וגמרו בדעתם שימלוך כמלך בשר ודם ולפיכך פליאה דעת מהם נשגבה ולא יכלו התבוננה איך יסגר בידי הגוים וישחקו וילעגו עליו ויכוהו ויהרגוהו והיה בעיניהם כשני הפכים בנושא אחד· והדבר הזה הוא ג"כ לאבן נגף ולצור מכשול עד היום הזה להנקראים בשם ישראל לא לאמת ולא לאמונה: (לה) לבקש נדבות: מהעוברים ושבים: (לט) לפניו: לפני ישוע:

יט (א) ראש מוכסים: עיין למעלה ברא"ש סימן ט"ו:

עניה בהר הנקרא הר הזיתים וישלח שנים מתלמידיו: ל לאמר·
לכו אל־הכפר אשר מנגד· ובבאכם בו תמצאו עיר אסור אשר
מעולם לא ישב עליו איש· התירו אתו והביאהו: לא ואם ישאל
אתכם איש· למה־זה תתירהו· כה תאמרון אליו כי האדון נצרך
לו: לב וילכו השלחים וימצאו כאשר דבר אליהם: לג ויתירו
את־העיר ויאמרו בעליו אליהם· למה־זה תתירו את־העיר:
לד ויאמרו· האדון נצרך לו: לה ויביאו אתו אל־ישוע· וישליכו
את־בגדיהם על־העיר וירכיבו עליו את־ישוע: לו ובלכתו ויפרשו
את־בגדיהם בדרך: לז ויהי כי הקריב אל־מורד הר־הזיתים
ויחלו כל־המון התלמידים לשמוח ולהלל את־האלהים בקול גדול
על־כל־הגבורות אשר ראו: לח לאמר· ברוך המלך הבא בשם
יהוה· שלום בשמים וכבוד במרומים: לט ויאמרו אליו אנשים
מן הפרושים מתוך ההמון· מורה גער בתלמידיך: מ ויען ויאמר
אליהם· אני אמר לכם· אם אלה יחשו האבנים תצעקנה:
מא ויקרב וירא את־העיר ויבך עליה: מב לאמר· מי יתן ותדעי
לך גם את ביומך הזה את־אשר לשלום לך· ועתה נסתרה מעיניך:
מג כי הנה ימים באים לך ושפכו עליך איביך סוללה והקיפוך
וצרו עליך מסביב: מד והשפילוך עד־עפר ואת־בניך בקרבך·

ד' ס"ג ע"ב ובמס' פסחי' נ"א ע"א ובפר' קמא דסנהדרין י"ד ע"ב דפליגי גבי זקן ממרא באם שמצא את הסנהדרין אבית פגי מאי? ועיין שם בפי' רש"י · ולד הכפר שכנגד העיר נקרא בית היני כמדומה מלשון אהיני שפירושו פירות התמרים קודם בישולן כמא דאמר שמואל בפרק ט' (למס' ב"מ דף קי"ג ע"ב) כל מילי ידענא אסותייהו לבר מהני תלת מאן דאכיל אהיני מרירא אליבא דריקנא ומאן דאסר מתנא דכיתנא רטיבא אחרציה · ומאן דאכיל נהמא ולא מסגי ארבעה גרמידי וכו' · ופי' רש"י אהיני תמרא · אליבא דריקנא ענינו קודם אכילה כלומר בעוד שהאצטומכא ריקה כי בלי ספק היו במקום ההוא תמרים לרוב · ואפשר שנקראו כן משום קטנותן שנראה כאלו לא בשלו כל צרכן · זכר לדבר מה דתנן במס' פסחים (ד' נ"ג ע"א) ת"ל אוכלין בגרוגרות עד שיכלו פגי בית היני · א"ר יהודה לא הוזכרו פגי בית היני אלא לענין מעשר דתנן פגי בית היני והיני דטובנא חייבין במעשר פי' רש"י והוא מן פגים ואינן תמרים לעולם קטנים : (ל) התירוהו : ענינו לשון פתיחה כמו ה' מתיר אסורים (תהלים קמ"ו) : (לא) האדון : שב לעצמו להגיד כח גדולתו : (לח) שלום בשמים : לפי שבא זה אשר באמצעו נשיג השלום מאת ה' ועיין למעלה בפרק ב' פסוק י"ד : (מ) האבנים תצעקנה : ע"ד אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יעננה (חבקוק ב') : (מב) ביומך הזה : בעת ובשעה הזאת כמו היום אם בקולו תשמעו וגו' : לשלום לך : ר"ל במה תוכל לקבל השלו' מהקב"ה : (מד) פקודתך : פקודה של שלום ואמת ע"ד ושמתי פקודתך שלום ונוגשיך צדקה

אֶשְׁפָּטְךָ עֶבֶד רָע יָדַעְתָּ כִּי אִישׁ קָשֶׁה אָנֹכִי נֹשֵׂא אֶת־אֲשֶׁר לֹא
נָתַתִּי וְקֹצֵר אֶת־אֲשֶׁר לֹא זָרָעְתִּי׃ כג וְלָמָּה לֹא נָתַתָּ אֶת־כַּסְפִּי
לַשֻּׁלְחָן וַאֲנִי בְּבֹאִי הָיִיתִי נֹשֵׂא אֹתוֹ בְּתַרְבִּית׃ כד וַיֹּאמֶר אֶל־
הָעֹמְדִים קְחוּ מִמֶּנּוּ אֶת־הַמָּנֶה וּתְנוּ לָזֶה אֲשֶׁר לוֹ עֲשֶׂרֶת הַמָּנִים׃
כה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֲדֹנֵנוּ הִנֵּה יֶשׁ לוֹ עֲשֶׂרֶת מָנִים׃ כו כִּי אֲנִי אֹמֵר
לָכֶם כִּי כָל־מִי אֲשֶׁר־יֶשׁ־לוֹ יִנָּתֶן לוֹ וּמִי אֲשֶׁר אֵין לוֹ יֻקַּח מִמֶּנּוּ גַּם
אֶת־אֲשֶׁר לוֹ׃ כז אֲבָל אֶת־אֹיְבַי הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נַפְשָׁם לֹא הָיְתָה שֶׁאֶמְלֹךְ
עֲלֵיהֶם הֲבִיאוּם הֲלֹם וְהִרְגוּ אֹתָם לְפָנָי׃ כח וְכַאֲשֶׁר דִּבֶּר אֶת־אֵלֶּה
הָלַךְ לִפְנֵיהֶם עָלֹה יְרוּשָׁלָיְמָה׃ כט וַיְהִי בְּקָרְבוֹ אֶל־בֵּית־פַּגֵּי וּבֵית־

ע"ד ירשיעך פיך ושפתיך יענו בך (איוב ט"ו) : (כג) **לשלחן :** השולחנים הם חכמי המטבעות שמשלים ומתכן עם המעות עובר לסוחר . דהיינו שהם מלווים ברבית לכל מי שירצה ולוקחים ג"כ ממון מאחרים ונותנין להם כסף ומרבית ארבעה או חמשה במאה והכסף הזה נקרא בל"עז פראצענ"ט וסוחרים כאלה נקראו באנקי"ער . ובלשון חכמי ישראל נקראו שולחנים לפי שתמיד השולחן לפניהם ומעות כסף כדי לשאת וליתן עליו (כד) **אל העומדים :** כמו לעבד המלך ומשרתיו : (כו) **אשר יש לו וגו' :** בנאמן רוח ומסתיר במלאכתם ללמד הכתוב מדבר . ומי אשר אין לו וכו' משום עצלותו ורוע מעלליו : (כז) **אויבי :** יושבי יהודה וירושלים כבפסוק י"ד : **והרגו אותם :** וכן היה באמת ע"י הרומיים בחרבן ירושלים : (כט) **בית פגי ובית עניה וכו' :** למען ידוע הקורא בסבבת שמות הללו צריך להקדים את האחרון ולבאר בראשון ענין הר הזיתים ואחר כך ענין בית פגי וחברו הואיל וכל אלה תלויים בו . הר הזיתים הוא הר המשחה והוא במזרחה של ירושלים מכנגד הר הבית כתחום שבת מן העיר ועלה עליו דוד ובכה בנוסו מפני אבשלום בנו (שמואל ב' סימן ט"ו) ועיין גם בנבואות זכריהו הנביא סימן י"ד . ומהר הזה היה כבש בנוי עד לבר הבית שעליו היו מוציאין את פרה האדומה לשרוף . וכל מסעדיה היו יוצאין בו והוא מפני קבר התהום כולו כדאיתא בפרק קמא דמידות ובפרק שלישי דפרה . ונקרא **הר הזיתים** על שם הזיתים הרבים שהיו צומחים וגדלים שמה ואע"פי שגם שאר מיני עצים היו גדלים שם כדגרסינן בפרק בתרא דתענית ירושלמי שני ארזים היו בהר המשחה תחת אחד מהן היו מוכרין ארבעה חנות טהרות והאחד היו מוציאין ממנו ארבעים סאה גוזלות בכל חודש וחודש ומהן היו מספיקין קינין לכל ישראל מ"מ מפני שרוב האילנות היו זיתים נקרא כך . ובתחתית ההר ההוא בשפוליו היו שני צדדין אחד כנגד ירושלים ואחד בצד שכנגדו . זה שהיה כנגד העיר נקרא **בית פגי** או **בית פאגי** . ואפשר שנקרא כך על שם הפגים שהם תאנים שעדיין לא בשלו כל צרכן . וטעם של השם למה נקרא המקום כך עיין בענין שאמרנו בפי' זה שלאחריו והוא **בית היני** . והוא לפי זה שם מקום בתחתית ההר חוץ לחומת ירושלים . ומפני שסמוך היה לעיר נקרא גם מקו' החיצון שבירושלים לפנים מן החומה בשם הזה **בית פגי** . ומשום שהוא עדיין לפנים מן החומה לפיכך נידון כירושלים לכל דבר . כדמשמע בהדיא בפסחים דף (צ"א ע"א) בענין שחיטת הפסח בפני עצמה ת"ל אמר רב חסדא הא לאמרת בית האסורין דנכרים לא (ר"ל אין שוחטין עליו את הפסח) לא אמרן אלא חוץ לחומת **בית פאגי** אבל לפנים מחומת **בית פאגי** שוחטין עליו בפני עצמה (**בית פאגי** פי' רש"י שם מקום חיצון בירושלים) . ועיין בתמיד

אֶת־הַמָּשָׁל הַזֶּה · אִישׁ אֶחָד נָטַע כֶּרֶם וַיִּתְּנֵהוּ לְעוֹבְדֵי אֲדָמָה וַיֵּלֶךְ
לְמֶרְחַקִּים לְיָמִים רַבִּים׃ י וּלְעֵת הַבָּצִיר שָׁלַח עֶבֶד אֶל־עֹבְדֵי
הָאֲדָמָה לְמַעַן יִתְּנוּ לוֹ מִפְּרִי הַכָּרֶם · וְעֹבְדֵי הָאֲדָמָה אַחֲרֵי הַכּוֹת
אֹתוֹ שִׁלְּחוּהוּ רֵיקָם׃ יא וַיּוֹסֶף לִשְׁלוֹחַ עֶבֶד אַחֵר · וְגַם אֹתוֹ אַחֲרֵי
הִכֻּהוּ וְחֵרְפֻהוּ שִׁלְּחוּ רֵיקָם׃ יב וַיּוֹסֶף לִשְׁלוֹחַ שְׁלִישִׁי · וְגַם אֹתוֹ
אַחֲרֵי פְּצָעֻהוּ הִשְׁלִיכוּ חוּצָה׃ יג וַיֹּאמֶר אֲדוֹן הַכֶּרֶם · מָה אֶעֱשֶׂה ·
אֶשְׁלַח אֶת־בְּנִי אֶת־יְדִידִי אוּלַי בִּרְאֹתָם אֹתוֹ יָבִינוּ עָלָיו׃ יד וַיִּרְאוּ
אֹתוֹ עֹבְדֵי הָאֲדָמָה וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לֵאמֹר · הִנֵּה הַיּוֹרֵשׁ ·
לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְלָנוּ תִהְיֶה הַיְרֻשָּׁה׃ טו וַיַּשְׁלִיכֻהוּ אֶל־מִחוּץ לַכֶּרֶם
וַיַּהַרְגֻהוּ · וְעַתָּה מַה־יַּעֲשֶׂה לָהֶם אֲדוֹן הַכָּרֶם׃ טז יָבֹא וְיֹאבַד אֶת־
עֹבְדֵי הָאֲדָמָה הָאֵלֶּה וְיִתֵּן אֶת־הַכֶּרֶם לַאֲחֵרִים · וַיִּשְׁמְעוּ וַיֹּאמְרוּ ·
חָלִילָה׃ יז וַיַּבֵּט אֲלֵיהֶם וַיֹּאמַר · מַה־זֶּה אֹמֵר הַכָּתוּב · אֶבֶן

כרם היה לידידי בקרן בן שמן (ישעי' ה') וכן הוא אומר גפן ממצרים תסיע (תהלי' פ'): **לעובדי אדמה:** כנוי למלכי ישראל ולמוריו והוא ע"ד מה שאומרים הנביאים אל רועי ישראל (יחזקא' ל"ד) הרועי' את עמי (ירמי' כ"ג) ואומר רועי' רבים שחתו כרמי (שם י"ב): **וילך למרחקים:** נאמר במשל על אריכו' אף של השם והוא ע"ד ויקו לעשו' ענבי' (ישעי' ה'): (י) **ולעת הבציר:** בעת שראוי לעשות תשובה והוא ע"ד מה לעשות עוד לכרמי ולא עשיתי כי מדוע קויתי לעשו' ענבים וגו' שם: **עבד:** ר"ל עבדיו הנביאים אשר הכם ושלוח הוכיחו אותם: **עובדי האדמה:** למשל על מלכי יהודה ועל מוריהם כבפסוק שלפניו: **מפרי הכרם:** תשובה ומעשים טובים: (יג) **את בני את ידידי:** לעתו על עצמו כל"א זה בני ידידי בך רציתי כמשו בספר הזה פרק ג' פסוק כ"ב ובפרק ט' פסוק ל"ה: (יד) **היורש:** כלומר שיחזיר העטרה ליושנה ויושיב בה השבט המלכות אל אשר לו עיין למעלה בסימן א' פסוק ל': **הירושה:** ר"ל המלכות והממשלה על כנסת ישראל כי הפרושים והסופרים המבקשים להקרא ראשי גליות מושלים ורודים בעם ה' בשבט ואומרים שזה הוא לא יסור שבט מיהודה · והעירותיך על הדבר הזה בהקדמה: (טו) **ויאבד:** בכל מיני צרות ומצוקות ע"י הרומיים: **הכרם לאחרים:** כלומר שיתן רשות למשולחיו ולתלמידיו להגיד את תורתו לגוים ולקרא להם להסתפח בנחלת השם: (יז) **הכתוב:** בתהלים קי"ח פסוק כ"ב: **אבן וגו':** כל חכמי ישראל השתבשו בפירוש הפסוק הזה · כי יש פותרים אותו על דוד ויש מהם על ישראל · אם הם אומרים שהבונים הם הגוים ואומות העולם · או רחוק מאוד כי לא מצינו בכל המקרא או בלשון משנה ותלמוד שהאומות העולם הם בונים · ועוד הוא כנגד קשר הפסוקים שלפניהם ושלאחריהם · אלא פשט הכתוב שמדבר על המלך המשיח כי זה הוא הנקרא אבן כמ"ש בדניאל ב' פסוק ל"ה ואבנא די מחת לצלמא הות לטור רב וגו' שא"א לפרשו לדעת כל המפרשים אלא על המשיח · עיין למעלה בסימן א' פסוק ל"ב · ונאמר לכן כה אמר אדני ה' הנני יסד בציון אבן אבן בחן פנת יקרת מוסד מוסד המאמין לא יחיש (ישעיה כ"ח ט"ז) · וכתב שם רש"י הנני יסד לשון עבר הוא כמו יסד המלך (אסתר א' ח') וכן צריך לפותרו הנני הוא אשר יסד כבר בציון אבן כבר נגזרה גזירה לפני והעמדתי

וְלֹא יַשְׁאִירוּ בָךְ אֶבֶן עַל־אָבֶן׃ תַּחַת אֲשֶׁר לֹא יָדַעַתְּ אֶת־עֵת פְּקֻדָּתֵךְ׃
מה וַיָּבֹא אֶל־הַהֵיכָל וַיָּחֶל לְגָרֵשׁ אֶת־הַמֹּכְרִים בּוֹ וְאֶת־הַקֹּנִים׃
מו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · הֵן כָּתוּב · בֵּיתִי בֵּית תְּפִלָּה הוּא · וְאַתֶּם עֲשִׂיתֶם
אֹתוֹ לִמְעָרַת פָּרִיצִים׃ מז וַיְלַמֵּד יוֹם יוֹם בַּהֵיכָל · וַיְבַקְשׁוּ רָאשֵׁי
הַכֹּהֲנִים וְהַסֹּפְרִים וְרָאשֵׁי הָעָם לְאַבְּדוֹ׃ מח וְלֹא מָצְאוּ מַה־
לַּעֲשׂוֹת · כִּי כָל־הָעָם דָּבְקוּ אַחֲרָיו לִשְׁמוֹעַ אֹתוֹ׃

כ א וַיְהִי בְּאַחַד הַיָּמִים הָאֵלֶּה בְּלַמְּדוֹ אֶת־הָעָם בַּהֵיכָל וּבְבַשְּׂרוֹ
וַיִּגְּשׁוּ אֵלָיו רָאשֵׁי הַכֹּהֲנִים וְהַסֹּפְרִים עִם הַזְּקֵנִים׃ ב וַיְדַבְּרוּ
אֵלָיו לֵאמֹר · אֱמֹר לָנוּ בְּאֵי־זֶה שִׁלְטוֹן עֹשֶׂה אַתָּה אֶת־אֵלֶּה · וּמִי הוּא
אֲשֶׁר נָתַן לְךָ אֶת־הַשִּׁלְטוֹן הַזֶּה׃ ג וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · אֶשְׁאַל
אֶתְכֶם גַּם אֲנִי דָּבָר אֶחָד · וְהַגִּידוּ לִי׃ ד טְבִילַת יוֹחָנָן הֲמִן הַשָּׁמַיִם
הִיא אוֹ מִבְּנֵי אָדָם׃ ה וַיִּתְוַכְּחוּ אִישׁ עִם־רֵעֵהוּ לֵאמֹר · אִם נֹאמַר ·
מִן הַשָּׁמַיִם וְיֹאמַר · וּמַדּוּעַ לֹא הֶאֱמַנְתֶּם לוֹ׃ ו וְאִם נֹאמַר · מִבְּנֵי
אָדָם כָּל־הָעָם יִסְקְלֻנוּ כִּי בָטוּחַ לִבָּם בְּיוֹחָנָן כִּי נָבִיא הָיָה׃ ז וַיַּעֲנוּ
שֶׁלֹּא יָדְעוּ מֵאַיִן הִיא׃ ח וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יֵשׁוּעַ · גַּם אֲנִי לֹא אַגִּיד
לָכֶם בְּאֵי־זֶה שִׁלְטוֹן אֲנִי עֹשֶׂה אֶת־אֵלֶּה׃ ט וַיָּחֶל לְדַבֵּר אֶל־הָעָם

(ישעיה ס') מלמד הכתוב שלא חרבה ירושלים לא בשביל שחיללו בה את השבת לדעת אביי ולא בשביל שביטלו קריאת שמע שחרית וערבית ל"ר אבהו · ולא בשביל שביטלו בה תינוקות של בית רבן וכו' לסברת ר' המנונא בכל כתבי קי"ט ע"ב אלא בשביל שלא הבינה עת פקודתה שפקדה השם בשליחות משיחו: (מה) **ויבא אל ההיכל:** לא הוא ענינו ההיכל ממש אלא מקום המקדש שבהר הבית קודם לעזרת הנשים שהם היו חנויות מלאות יין ושמן ויונים ושאר דברים הצריכים לקרבנות כדי שהמקריבי' ימצאו הכל מתוקן. ובפרט סמוך לחג בעת שהיו מחרדים בקרבנות התאספו הרבה מוכרים וסוחרים שמה עם אוצרות יינם ושמנם ועם כל מיני עופות ובהמות דקות הראויות לקרבן וסחרו בבית המקדש: (מו) **כתוב:** בישעיה נ"ו פסוק ז' כלומר והלא זה דבר גנאי לבית הזה וק"ו מבית מלך בשר ודם כי אם ילכו עבדיו ויכניסו חנויות בפלטין שלו לשאת וליתן שמה הלא למה בראשה ההיכל שהוא בית מלך מלכי המלכים על אחת כמה וכמה **מערת הפריצים:** עיין בירמיה ז' י"א והתבונן מראש הפרק על פסוק י"ב · וכן כתב יוסיפון בספר מלחמות ה' שההיכל קודם חרבן בית שני נעשה למערת הגנבים והרצחים והליסטים: תו היתה עת לחנן ציון ולהביא צדק עולמים כדתנן בחלק צ"ו ע"א דור שבן דוד בא בית הועד יהי' לזנות וכו': (מח) **ולא מצאו וגו':** לא היה לאל ידם למצוא תואנה להתגולל ולהתנפל עליו:

כ (א) **ובבשרו:** בשר את מלכות האלהים שקרובה היא להגלות: (ב) **שלטון:** רשות והרמנה: (ט) **ויחל וגו':** הרצון בזה כדי להתעורר עוד לבם לתשובה: **איש אחד:** רמז להקב"ה כד"א ה' איש מלחמה וזולתו: **כרם:** רמז לכנסת ישראל ע"ד

והיה לזה החכם שני תלמידים שם האחד צדוק ושם השני ביתוס· וכאשר שמעו שאמר זה המאמר יצאו מלפניו ואמר אחד לחבירו הנה הרב אמר בפירוש שאין לאדם לא גמול ולא עונש ואין תקוה כלל· כי לא הבינו כוונתו וסמך האחד ידי חבירו ויצאו מן הכלל והניחו התורה· והתחברה לאחד כת אחת ולחבירו כת אחרת וקראום החכמים **צדוקים וביתוסים**· וכאשר לא היו יכולים לקבץ הקהלות לפי מה שהגיע להם מן האמונה שזאת האמונה הרעה תפריד הנקבצים כל שכן שלא תקבץ הנפרדים נטו להאמין הדבר שלא יכלו לכפור אצל ההמון שאילו היו מוציאין אותו מפיהם היו הורגין אותם ר"ל דברי תורה· ואמר כל אחד לסיעתו שהוא מאמין בתורה וחולק על הקבלה שאינה אמתית· וזה לפטור עצמם מן המצות המקובלות והגזירות והתקנות אחר שלא יכלו לדחות הכל הכתוב והמקובל· ועוד שהתרחק להם הדרך לפרוש· כי לאחר ששב הפירוש בבחירתם היה יכול להקל במה שירצה ולהכביד במה שירצה כפי כוונתו אחר שאינו מאמין כלל בעקר· ואמנם בקשו דברים המקובלים אצל קצת בני אדם לבד· ומאז יצאו אלו הכתות הרעות ויקראו באלו הארצות ר"ל מצרים קראיים· ושמותם אצל החכמים צדוקים וביתוסים והם אשר התחילו להשיב על הקבלה ולפרש את הפסוקי' כפי מה שיראה להם מבלתי שישמעו לחכם כלל· וכן בפרק חמישי דאבות דרבי נתן כתוב אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא היה אומר אל תהיו כעבדים וגו' ויהי מורא שמים עליכם כדי שיהיה שכרכם כפול לעתיד לבא· אנטיגנוס איש סוכו היו לו שני תלמידים שהיו שונין בדבריו והיו שונין לתלמידים ותלמידים לתלמידיהם עמדו ודקדקו אחריהם ואמרו מה ראו אבותינו לומר דבר זה? אפשר שיעשה פועל מלאכה כל היום ולא יטול שכרו ערבית? אלא אלו יודעין אבותינו שיש עולם אחר ויש תחיית המתים לא היו אומרים כך· עמדו ופרשו מן התורה ונפרצו. מהן שתי פרצות **צדוקין וביתוסין**· צדוקים על שם צדוק· וביתוסים על שם ביתוס והיו משתמשין בכלי כסף ובכלי זהב כל ימיהם ולא היתה דעתן גסה עליהם אלא הצדוקין אומרין מסורת היא ביד הפרושים שהיו מצערין את עצמן בעולם הזה ובעולם הבא אין להם כלום· למדנו מכאן שתים **בראשון** שהצדוקים לא קבלו עליהם תורה שבכתב· והתורה שבעל פה והמצות דרבנן לא אבו להן ולא שמעו להן· **שנית** שהיתה תחל' בימי אנטיגנוס שהיה שלישי לעזרא· ואת **השנית** אינה נכונה כי תנן התם בריש הרואה כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים עד העולם משקלקלו הצדוקים ואמרו אין עולם אלא אחד התקינו שיהא אומרים מן העולם ועד העולם וכו' ופי' בקונט"ר כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים עד העולם· במסכת תענית אמרינן אין עונין אמן במקדש והמברך אומר בסוף כל ברכה ברוך אתה ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם· ברוך חונן הדעת· וכן בכולם· והעונין אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וילפינן לה מקרא דתפלת עזרא וסיעתו· ואשמעינן רבינו הקדוש בראשון לא היו אומרי' אלא ברוך ה' אלהי ישראל עד מן העולם משקלקלו הצדוקים ואמרו אין עולם אלא זה התקינו עזרא וסיעתו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם לומר ששני עולמות יש להוציא מלב הכופרים בתחיית המתים עכ"ל· משמע מכאן שהיו כבר צדוקים בימי עזרא ואיך יתכן לומר בימי אנטיגנוס שהיה שלישי לעזרא? ונל"עד שהיה השורש הזה פורה ראש ולענה מקודם לכן ומן הגולה כבר בימי מלאכי הנביא כמו שנאמר בנבואתו סימן ג' פסוק אמרתם **שוא עבוד אלהים ומה בצע כי שמרנו משמרתו** וגו'· ולא זו בלבד אלא אף בימי יחזקאל מצינו התרעמות כאלה באמרם **יבשו עצמותינו ואבדה תקותינו נגזרנו לנו** (יחזקאל ל"ז פסוק י') רק שלא התפשטו ולא נכר שמם בארץ עד שבאו צדוק וביתוס וחזקו ידי מרעים ואז התחילו להרים ראשם ולחלל שם שמים בפרהסיא ומשום כך נקראו על שמם אע"פי שכבר מקודם להם היו מכחישים וכופרים בתחיית המתים כנזכר: **וישאלו אותו וגו'**: מצינו בתלמוד שאומנות הצדוקים היתה להונות את החכמים בדברים ולהתוכח

מאסו הבונים היתה לראש פנה׃ יח כל־הנפל על האבן הזאת
ישבר ואת־כל־אשר תפל עליו תדכה׃ יט ויבקשו ראשי הכהנים
והסופרים לשלח בו ידם בשעה ההיא ויראו את־העם באשר ידעו
כי עליהם דבר את־המשל הזה׃ כ וישקדו עליו וישלחו ארבים
להתנכר לצדיקים למען ינקשהו בדבריו להסגירנו לממשלת ולשלטן
הפחה׃ כא וישאלו אתו לאמר · מורה ידענו כי בצדק תדבר
ותורה ולא תשא פנים אך באמת תורה את־דרך האלהים׃
כב המתר לתת מס לקיסר אם לא׃ כג ובהבינו את־נכליהם
אמר אליהם · למה תנסוני׃ כד הראוני דינר · התמונה והמכתב
עליו של־מי הם · ויאמרו · של־קיסר׃ כה ויאמר אליהם · לכן
שלמו לקיסר את אשר־לקיסר ולאלהים את אשר לאלהים׃ כו ולא
יכלו לנקשהו בדבריו לפני העם · ויתמהו על־מענתו ויחשו׃
כז ויגשו אנשים מן הצדוקים האמרים כי אין תקומת המתים

המלך המשיח שיהיה בנין לאבן בוחן לשון מבצר וחזק כמו עופל ובוחן (ישעיה ל"ב)· ואין בונים אלא הסופרים ותלמידי חכמים והם הנקראים בלשון משנה ותלמוד בנאים כדגרסינן באלו קשרי' ק"ד ע"א מאי בנאין? אמר רבי יוחנן אלו תלמידי חכמים שעוסקין בבנינו של עולם כל ימיהם· ובמשנה פרק תשע למקואות גבי חציצת הבגדים אמר רבי יוסי של בנאים מצד אחד ושל בור משני צדדין· ובפרק שביעי דגיטין ירושלמי הוה ר' זעירא מקלס לרבי ונוח ליה בנייה לאורייתא· וכן משמע ממה דאמר ר' חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך (ישעיה נ"ד) אל תקרא בניך אלא בוניך· וכן מוכח מכאן שהבונים הם הפרושים והסופרים· ולפי זה משמע הכתוב שהפרושים והסופרים מאסו בו במשיח והרגוהו אבל השם לא יעזבו בידם אלא עשה אותו לראש פנה כלו' ליסוד ולעיקר· ומצורף לזה מה שכתוב רש"י במיכ' ה' בפסוק ואתה בית לחם אפרתה צעיר להיו' באלפי יהודה ממך לי יצא להיו' מושל בישראל וגו' ז"ל צעיר להיות באלפי יהודה ראוי' היית להיות צעיר במשפחות יהודה מפני פסולת רות המואביה שבך· ממך יצא לי משיח בן דוד וכן הוא אומר אבן מאסו הבונים עכ"ל· ואמר ישוע כן על עצמו לפי שהוא משיח כאשר הוכחנו בהקדמת הספר: (יח) כל הנופל וגו': ר"ל כל אשר יכשול בו וידבר עליו: **ישבר:** כלומר ישחית לו לעצמו ולא לו אשר תפל עליו האבן לאחר עלותו השמימה: **תדכה:** דבר כנגד חרבן העיר והקודש וכל הפסוק הזה הוא על דרך מה שאמר ישעיהו (סימן ח' י"ד) והיה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל לפח ולמוקש ליושב ירושלים כדפרשנוהו למעלה בסימן ב' פסוק ל"ד עיין עליו: (כ) **להתנכר:** ר"ל אשר יראו את עצמם כצדיקים בדברי חנופתם:
(כב) **מס לקיסר:** שהוא גוי ועובד ע"א: (כד) **דינר:** הוא מטבע מה:
(כז) **אנשים מן הצדוקים:** נראה לומר מלתא על דבר הצדוקים כדי לדעת מי הם ומאין הם· גרסינן בפרק קמא דאבות אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא היו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי' מורא שמים עליכם· וכתב שם הרמב"ם

אבל כאיש אינו יסוד

לִימִינִי: מג עַד־אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ: מד וְאִם דָּוִד קֹרֵא
לוֹ אֲדֹנִי אֵיךְ הוּא בְנוֹ: מה וַיִּשְׁמַע כָּל־הָעָם וַיְדַבֵּר אֶל־תַּלְמִידָיו:
מו הִשָּׁמְרוּ לָכֶם מִן הַסּוֹפְרִים הַחֲפֵצִים לְהִתְהַלֵּךְ עֲטֵי אַדֶּרֶת
וְהָאֹהֲבִים לְהִשָּׁאֵל לְשָׁלוֹם בַּשְּׁוָקִים וְאֶת־הַמּוֹשָׁבוֹת הָרִאשֹׁנִים בְּבָתֵּי־
הַכְּנֵסִיּוֹת וְאֶת הַמִּטּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת בַּמִּשְׁתֶּה: מז הָאֹכְלִים אֶת־בָּתֵּי
הָאַלְמָנוֹת וּלְמַרְאֵה עַיִן יַאֲרִיכוּ בִתְפִלָּתָם · אֵלֶּה יִקְחוּ דִין כִּפְלָיִם:
כא א וַיִּשָּׂא אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא עֲשִׁירִים מַשְׁלִיכִים מַתְּנֹתֵיהֶם אֶל־
הָאוֹצָר: ב וַיַּרְא גַּם אַלְמָנָה אַחַת עֲנִיָּה מְאֹד מַשְׁלֶכֶת
אֵלָיו שְׁתֵּי פְרוּטוֹת: ג וַיֹּאמַר · אָמְנָם אֲנִי אֹמֵר לָכֶם כִּי הָאַלְמָנָה
הָעֲנִיָּה הַזֹּאת הִשְׁלִיכָה יוֹתֵר מִכֻּלָּם: ד כִּי כָל אֵלֶּה מִמּוֹתָרָם
הִשְׁלִיכוּ לַמַּתָּנוֹת לֵאלֹהִים · וְזֹאת מִמַּחְסוֹרָהּ הִשְׁלִיכָה אֶת־כָּל־הַמִּחְיָה
אֲשֶׁר לָהּ: ה וּבְדַבֵּר אֲחָדִים עַל־הַהֵיכָל כִּי בָּאֲבָנִים יָפוֹת וּבְהֶקְדֵּשִׁים
מְפֹאָר הוּא וַיֹּאמַר: ו זֹאת אֲשֶׁר אַתֶּם רֹאִים · הִנֵּה יָמִים בָּאִים

ואומר בן בני ישב על הימין ואני על השמאל והקב"ה מפייסו ואומר לו בן בנך יש לימיני ואני על ימינך כביכול ה' צלך על ימינך הוי וענותך תרבני עכ"ל א"כ א"א לומר שעל אברהם נאמר לדעת האחרונים שמתכוונים לעקל הישרה יושר דברי אמת בכתוב ולבטל דברי הראשונים כאשר אעירך על הדבר הזה במקומו: (מד) **ואם דוד וגו':** הכונה בזה להוכיח להם אע"פי שבא מגזע דוד מכל האם מ"מ יותר הוא ממנו ולזה הודה ג"כ דוד בעצמו וקראו **אדון** שלא כדרך האב · כי אין דרך האב ובפרט באם שהוא מלך לקרוא את גזעו אדון אלא א"כ שהוא אדון האדונים מלך מלכי המלכים: (מו) **להשאל לשלום וגו':** ר"ל שהם אוהבים באם יאמרו העוברים לפניהם שלום עליך רבי: (מז) **בתי האלמנות וגו':** פי' מתוך שהם עושים בערמה ובחנופה שמאריכים ומרבים בתפלות ומראים את עצמן כצדיקים וחסידים הם מסבים את לב ההמון אחריהם שמביאים להם מנכסיהם כדי לפרנסם · ואמר בתי האלמנות להרחיב הלשון ולחזק הפעולה. כי נשים דעתן קלות ורחמניות המה יותר מאנשים למכור את כל אשר להן ולפזר משום מצוה:

כא (א) **אל האוצר:** הוא מקום שאוצרות הקדשים כתונים שם דהיינו שנותן איש ואיש שמה את מתנותיו כדי לקנות משם כל מה שצריך לקרבנות ולשאר דברים · ותבנית האוצר הוא אשר מסר דוד לשלמה כמ"ש ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם ואת בתיו וגנזכיו' או הוא כנוי לארון אשר הושם אצל המזבח בימינו לתת שמה כסף לחזק בדק הבית (מלכים ב' סימן י"ב): (ב) **שתי פרוטות:** פרוטה אחת היא מטבע ששיעורה פחות מכולן עד שאין מטבע שפחותה ממנה ומשקלה חצי השעורה: (ג) **יותר מכולם וגו':** כי בכונ' הלב מלתא תלוי' כאמרם אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשמים: (ד) **ממחסורה:** פי' מדבר שהוא חסר ואין לה והוא הכסף: **את כל המחיה:** כמה שצריך לה לפרנסתה ליום אחד: (ה) **מפואר הוא:** על ידי המתנו' אשר כלידי עם לו נדבו ועל כל מיני התכשיטים שנדבו לו המלכים מלכי יהודה ומלכי הגויים מיונים ורומים ככתב ביוסיפון ובפרט הוא ידידיה האלכסנדרי:

וַיִּשְׁאָלוּ אֹתוֹ : כח לֵאמֹר · מוֹרֶה מֹשֶׁה כָּתַב לָנוּ כִּי־יָמוּת
אֲחִי אִישׁ אֲשֶׁר לוֹ אִשָּׁה אִם בְּלֹא בָנִים יָמוּת וְיִבֵּם אָחִיו
אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהֵקִים זֶרַע לְאָחִיו : כט וַיִּהְיוּ שִׁבְעָה אַחִים ·
וְהָרִאשׁוֹן לָקַח אִשָּׁה וַיָּמָת בְּלֹא בָנִים : ל וַיִּקַּח הַשֵּׁנִי אֶת־הָאִשָּׁה
וַיָּמָת בְּלֹא בָנִים : לא וְהַשְּׁלִישִׁי לָקַח אֹתָהּ · וְכֵן גַּם הַשִּׁבְעָה וְלֹא
הִשְׁאִירוּ בָנִים וַיָּמוּתוּ : לב וְאַחֲרֵי כֻלָּם מֵתָה גַּם הָאִשָּׁה : לג וְעַתָּה
בַּתְּקוּמָה לְמִי מֵאֵלֶּה תִּהְיֶה לְאִשָּׁה כִּי לְשִׁבְעָה הָיְתָה לְאִשָּׁה : לד וַיַּעַן
יֵשׁוּעַ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · בְּנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה · נֹשְׂאִים וּמַשִּׂיאִים נָשִׁים :
לה וְאֵלֶּה אֲשֶׁר יִזְכּוּ לְהַשִּׂיג הָעוֹלָם הַבָּא וְהַתְּקוּמָה מֵעִם־הַמֵּתִים
לֹא יִשְּׂאוּ וְלֹא יַשִּׂיאוּ נָשִׁים : לו וְלֹא יוּכְלוּ לָמוּת עוֹד · כִּי שָׁוִים
לַמַּלְאָכִים וּבְנֵי הָאֱלֹהִים הֵמָּה בִּהְיוֹתָם בְּנֵי הַתְּקוּמָה : לז וְהַמֵּתִים
כִּי יָקוּמוּ גַּם מֹשֶׁה הִזְכִּיר בַּסְּנֶה בְּאָמְרוֹ עַל יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
וֵאלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב : לח וְלֹא אֱלֹהֵי מֵתִים הוּא כִּי אִם־אֱלֹהֵי
חַיִּים · כִּי כֻלָּם חַיִּים לְפָנָיו : לט וַיַּעֲנוּ אֲחָדִים מִן הַסּוֹפְרִים
וַיֹּאמְרוּ · מוֹרֶה הֵיטֵב דִּבַּרְתָּ : מ וְלֹא מְלָאָם עוֹד לִבָּם לִשְׁאֹל אֹתוֹ
דָּבָר : מא וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · אֵיךְ יֹאמְרוּ עַל הַמָּשִׁיחַ כִּי הוּא בֶּן־
דָּוִד : מב וְדָוִד עַצְמוֹ אָמַר בְּסֵפֶר תְּהִלִּים · נְאֻם יְהוָה לַאדֹנִי שֵׁב

עמהם בתחיית המתים כדאיתא בריש חלק : (כח) **משה כתב לנו** : (דברים כ"ה ה') וכוונתו להוכיח מזה שא"א להיות תחיית המתים כמו שמפרשין והולכים בפסוק ל"ג : (לד) **בני העולם** : ר"ל בני אדם בעודם בעולם השפל הזה : (מב) בספר תהלים (ק"י) ותדע שהמזמור הזה מדבר במלך המשיח · שהרי ישוע אמר הדבר הזה לעיני כל הפרושים והסופרים והמה שתקו · אפשר ששמעו דבר אשר אין לו שחר ולא יתנגדו ויחלקו עליו ? אלא בעל כרחך צריך לומר שהיתה בעת ההיא מסורת בידם שעל מלך המשיח נאמר המזמור הזה · ומפני זה לא עצרו כח להשיב דבר כי היה מקובל ומאומן · וכן מצינו ג"כ הדבר מפורש ושום שכל בדברי החכמים כאמרם במדרש תהלים בפסוק אספרה אל חוק ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך וזה לשון המדרש מסופרים הם ענייני של המשיח בחוקה של תורה ובחוקן של נביאים וכתובים · בחוקה של תורה שנאמר בני בכורי ישראל (שמות ד' כ"ב) בחוקן של נביאים שנאמר הנה ישכיל עבדי (ישעיה נ"ב פסוק י"ג) וזה כתיב בתריה הן עבדי אתמך בו (שם י"ב א') בכתובים שנאמר נאם ה' לאדוני שב לימיני וגו' מרחם משחר לך טל ילדותך (תהלים ק"י) וכתוב אחר אומר וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתי הוה וגו' (דניאל ז' פסוק י"ג · וכתב גם שם ה"ר **סעדיה** גאון וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתי הוה וגו' זהו **משיח צדקנו** דכתיב נאם ה' לאדוני שב לימיני וגו' · וכה"ג במדרש תהלים י"ח בפסוק ותתן לי מגן ישעך וימינך תסעדני וענותך תרבני אמר רבי יודן בשם ר' חמא לעתיד לבא הקב"ה מושיב מלך המשיח לימינו שנאמר נאם ה' לאדוני שב לימיני ואברהם לשמאלו ופניו מתכרכמות

י אָז אָמַר אֲלֵיהֶם יָקוּם גּוֹי עַל־גּוֹי וּמַמְלָכָה עַל־מַמְלָכָה׃
יא וּבִמְקוֹמוֹת שׁוֹנִים תִּרְעַשׁ הָאָרֶץ מְאֹד וְהָיוּ מְצוּקוֹת רָעָב וָדֶבֶר
וְנוֹרָאוֹת וּמוֹפְתִים גְּדוֹלִים מִן הַשָּׁמָיִם׃ יב וְקוֹדֶם כָּל־אֵלֶּה יִשְׁלְחוּ
בָכֶם אֶת־יְדֵיהֶם וְרָדְפוּ וְהִסְגִּירוּ אֶתְכֶם אֶל־בָּתֵּי־כְנֵסִיּוֹת וְאֶל־מִשְׁמָרִים
וְהֵבִיאוּ אֶתְכֶם לִפְנֵי מְלָכִים וּמוֹשְׁלִים לְמַעַן שְׁמִי׃ יג וְהָיָה לָכֶם
לְעֵדוּת׃ יד לָכֵן שִׂימוּ אֶל־לְבַבְכֶם לְבַל תְּקַדְּמוּ לַחֲשׁוֹב מַה־תְּדַבֵּרוּ
לְהַצְדִּיק אֶתְכֶם׃ טו כִּי אֲנִי אֶתֵּן לָכֶם פֶּה וְחָכְמָה אֲשֶׁר לֹא יוּכְלוּ
כָּל־מִתְקוֹמְמֵיכֶם לְדַבֵּר וְלַעֲמֹד נֶגְדָּהּ׃ טז וְתִמָּסְרוּ גַּם עַל־יַד אָבוֹת
וְאַחִים וּקְרֹבִים וְרֵעִים וְהֵמִיתוּ מִכֶּם׃ יז וְתִשָּׂנְאוּ לְכָל־אָדָם בַּעֲבוּר
שְׁמִי׃ יח וּמִשַּׂעֲרַת רֹאשְׁכֶם לֹא יֹאבֵד׃ יט בְּתוֹחַלְתְּכֶם שִׁמְרוּ

ואחר כך בא אס"פאניוס קיסר מכל מקום כיון שעדיין לא נתמלאה סאתה של ירושלים חדלו לצור אל העיר כי נפלו דברי ריבות וקטטות בין שרי רומי וויטליוס על דבר המלוכה· ואחרי מות נירון קיסר בחרו שלשה קיסרים בשנה אחת ומשום זה הצטרך אס"פאניוס קיסר לחזור מן ירושלים ולשוב אל ארצו· ואחר כך כיון שנתמלאה סאתם שלחו עליהם את טיטוס בן אס"פאניוס והוא עשה כלה ונחרבה העיר והקודש ויך את כל הארץ חרם׃ (יא) **ומופתים גדולים וגו'**׃ לבת אש בהיכל שנבערה מעצמה· דלתות ההיכל נפתחות מאליהן· כקול רכב ופרשים בענני השמים· קול צועק ואומר במקדש נסעה ונלכה מזה· איש אחד שהיה שוקד על דלתות בית המקדש היה נושא שם ישוע על פיו וצעק כארבעה שנים קודם החרבן אוי אוי אוי ואוי· אוי לירושלים אוי לעיר אוי לעם ואוי להיכל· כל זה כדאיתא ביוסיפון בספר הקדמוניות שלו וכל אלה היה לסימן ואות על חורבנם׃ (יב) **אל בתי כנסיות**׃ לפני הסנהדרין כמ"ש במעשה השלוחים׃ **מלכים**׃ מלכי יהודה ומלכי הגוים׃ **המושלים**׃ הם שהיו ממונים בעצת הקיסר על איזה מדינה למלוך במקומו כמו שהיה ביהודה פילאטוס׃ **לעדות**׃ כדי שיתחזק ויאמן לבבכם להרים כשופר קולכם ולדבר בשמי נגד מלכים ולא תבושו ולא תכחשו׃ (טו) **אשר לא יוכלו וגו'**׃ עיין על הענין הזה מעשי השלוחים סימן ו' י"ט וגו'׃ (יט) **בתוחלתכם**׃ ר"ל בכל דברי הצרות שעתידות לבא עליכם ע"י נכרים וע"י בני עמיכם אל תתרעמו ואל ירך לבבכם אלא קוו אל ה' ובזה תמלטו מכל צרתכם ותקנו אושר האמתי לנפשותיכם· כמובא ביוסיפון בן גוריון סמוך לסוף ספרו השני בסימן כ"ג שהגדה אותות נוראים מאוד נראו בירושלים איזה שנים קודם החרבן ולא שמו לב אל דברי האותות הנקרות בירושלים אשר היו אותות נוראות מאוד· כי לפני בוא אספאניוס שנה אחת נראה על ההיכל כוכב אחד נוצץ וכמו איש בידו חרבות שלופות· ובימים ההם (יום האות הזה בימי חג הפסח היה וכל הלילה אשר ליום ההוא) היה ההיכל מאיר ומגיה כאור יום ויהי כן כל שבעה ימי הפסח· וידעו כל חכמי ישראל כי אות רעה היא· ויתר העם אמרו כי אות טובה הוא· גם בימים ההם הביאו עולת הבוקר לעולה· ויהי בהפילם אותה לארץ לשחטה והנה היא ילדה כבש ויאמרו כי גם זה אות הוא· ונראה עוד שם אז אות אחר בשער הקדים· כי שער הקדים היה שער גדול וכבד מאוד ולא יפתח עד באו עשרים אנשים לפתחו· וכן לא יסגר עד כי באו עשרים אנשים לסגרו· וקול הציר נשמע עד למרחק· ובימים ההם מצאוהו כי נפתח

וְלֹא תִשָּׁאֵר אֶבֶן עַל־אֶבֶן אֲשֶׁר לֹא תֵהָרֵס׃ ז וַיִּשְׁאָלוּ אֹתוֹ לֵאמֹר·
מוֹרֶה וּמָתַי יִהְיוּ אֵלֶּה· וּמַה הוּא אוֹת הֱיוֹת אֵלֶּה׃ ח וַיֹּאמַר·
רְאוּ פֶּן־תִּתָּעוּ· כִּי רַבִּים יָבֹאוּ בִשְׁמִי וְיֹאמְרוּ כִּי אֲנִי הוּא· וְהָעֵת
קָרְבָה· לָכֵן לֹא תֵלְכוּ אַחֲרֵיהֶם׃ ט וּבְשָׁמְעֲכֶם מִלְחָמוֹת וּמְהוּמוֹת
אַל־תֵּחָרֵדוּ· כִּי זֹאת הָיוֹ תִהְיֶה בָּרִאשֹׁנָה· אֲבָל לֹא קָרֵב עוֹד הַקֵּץ׃

(ח) **פן תתעו:** ר"ל על ידי משיחי שקר כהולך ואומר: **רבים יבואו** וגו': וכן היה באמת· כי מיד לאחר החרבן קם איש אחד ושמו **בר כוכבא** שכן דרשוהו על פסוק דרך כוכב (במדבר כ"ד י"ז) באיכה רבתי· ואחר כך לפי שמרד בקיסר הרומיים והומת קראוהו **בן כוזיבא** מלשון שקר וכזב ועשה את עצמו משיח כדאיתא בשלשלת הקבלה· ואחריו קם בן בנו רומולוס אשר גם הוא נקרא בשם זקנו **כוזיבא** ובימיו היה הרג רב בביתר· וחרבן ביתר היה לפי בעל צמח דוד בשנת העולם ארבעה אלפים תת"פ· ובשנת ארבעה אלפים תת"לה קם איש בליעל ועשה ג"כ את עצמו משיח וגרם כמה צרות לישראל ושמו דויד אל דויד לפי דעת בעל שבט יהודה· וכן העיד הרמ"בם באגרתו אשר בה השיב לדבר לזקני מרשי"ליא ששאלוהו על אודות המשיח וז"ל בסוף האגרת: ועל עסקי המשיח שזכרתם אשר הגיעו לכם דברים בשמי לא היה כך המעשה כמו ששמעתם ולא במזרח היה אלא בארץ תימן עמד איש אחד (יש לדבר זה כ"ב שנה) ואמר שהוא שלוחו של משיח מיישר דרך לפני ביאתו· ויאמר להם כי מלך המשיח הוא ויתגלה בארץ תימן· ונתקבצו שמה אנשים רבים יהודים וערביים עמו והיה מסבב בהרים והיה מתעה אותם ואומר להם תמיד בואו עמו ונצא לקראת המשיח כי הוא שלחני אליכם לישר דרך לפניו· וכתבו אל אחינו שבארץ תימן כתב גדול והודיעו לי משפטו ודרכו וחדושיו שחדש להם בתפלות ומה היה אומר להם· ואמרו לי שכבר ראו מנפלאותיו כך וכך· ושאלו לי על זה והבנתי מכל הדברים והכרתי מתוך דברי כתבם שאותו האיש העני חסר דעת אבל היה ירא שמים ואין בו חכמה כלל· וכל מה שאומרים שעשה או שנראה על ידו הכל שקר וכזב· ופחדתי על היהודים משם וחברתי להם כמו שלשה קונטרסים בענין **המלך המשיח** וסימניו וסימני הזמן שיתראה בו והזהרתי אותם שיזהירו זה האיש שמא יאבד הקהלות· כללו של דבר לאחר שנה נתפש וברחו ממנו כל הנלוים אליו· ויאמר לו מלך אחד ממלכי הערביים אחר שתפשוהו מה זאת עשית? אמר לו אדוני המלך אמת אני אומר כי בדבר ה' עשיתי· אמר לו המלך ומה המופת שלך? ענה ואמר לו אדוני המלך חתוך ראשי ואחר כן אני אחיה ואקום ואהיה כבראשונה· אמר לו המלך אין לך מופת גדול מזה ואם הוא כך אני וכל העולם מאמין בודאי שדבריך כולם אמתים ושוים ונכוחים ושקר נחלו אבותינו הבל ואין בם מועיל· מיד גזר המלך וצוה ואמר קחו לי חרב ויביאו החרב לפני המלך וצוה והתכו את ראשו ונהרג אותו העני· תהא מיתתו כפרה עליו ועל כל ישראל ונענשו היהודים ברוב מקומות ממון גדול· ועד עתה יש שם חסרי דעת אומרים עתה יחיה ויעמוד מקברו· כך היו הדברים וגו' עכ"ד: (ט) **מלחמות:** שלחמו הגוים על ירושלים וסביבותיה כאשר כתב היוסיפון בקדמוניותיו ספר יח' עיין עליו: **ומהומות:** בין היהודים עצמם שהיה חרב איש ברעהו ע"י הפריצים מרשיעי העם ובריוני לירושלים כדאיתא ג"כ ביוסיפון: **אל תחרדו:** כי לא תבוא עליכ' רעה בכל זה לפי שאין אתם מן מנין ומספר פושעי יהודה וירושלים שעונותיהם גרמו לכך: **לא קרב עוד הקץ:** ר"ל קץ יהודה וירושלים לתת את הארץ שממה ולשרוף את הבית באש ולא יבנה עוד עד ימי הקץ כי אף על פי שהתחילו כבר הרומיים ללחוץ ביהודה וירושלים בימי כיר"ן קיס

הָאֱלֹהִים׃ לב אָמְנָם אֲנִי אֹמֵר לָכֶם כִּי לֹא יַעֲבֹר הַדּוֹר הַזֶּה עַד
כִּי־יִהְיוּ כֻלָּם׃ לג הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ יַעֲבֹרוּ וּדְבָרַי לֹא יַעֲבֹרוּן׃
לד וְהִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִכְבַּד לְבַבְכֶם בְּזוֹלֵלָה וְסָבְאוּת וְדַאֲגוֹת פַּרְנָסָה
וּפֶתַע יָבֹא עֲלֵיכֶם הַיּוֹם הַהוּא׃ לה כִּי כְמוֹקֵשׁ יָבֹא עַל־כָּל־הַיּוֹשְׁבִים
עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ׃ לו לָכֵן שִׁקְדוּ וְהַעְתִּירוּ בְּכָל־עֵת לְמַעַן תִּזְכּוּ
לְהִמָּלֵט מִכָּל־אֲשֶׁר יִהְיֶה לֶעָתִיד וְלַעֲמוֹד לִפְנֵי בֶן־הָאָדָם׃ לז וַיְלַמֵּד
יוֹמָם בַּהֵיכָל וּבַלַּיְלָה יָצָא וַיָּלֶן בָּהָר הַנִּקְרָא הַר הַזֵּיתִים׃ לח וַיַּשְׁכֵּם
כָּל־הָעָם בַּבֹּקֶר לָבוֹא אֵלָיו אֶל־הַהֵיכָל לִשְׁמוֹעַ אֹתוֹ׃

כב א וַיִּקְרַב חַג הַמַּצּוֹת הַנִּקְרָא פָּסַח׃ ב וַיְבַקְשׁוּ רָאשֵׁי
הַכֹּהֲנִים וְהַסּוֹפְרִים אֵיךְ לְהָרְגוֹ · כִּי יָרְאוּ אֶת־הָעָם׃
ג וַיָּבֹא הַשָּׂטָן בִּיהוּדָה הַמְּכֻנֶּה אִישׁ־קְרִיּוֹת וְהוּא מִמִּסְפַּר שְׁנֵים
הֶעָשָׂר׃ ד וַיֵּלֶךְ וַיְדַבֵּר אֶת־רָאשֵׁי הַכֹּהֲנִים וְאֶת־שָׂרֵי־הַצָּבָא אֵיךְ
יַסְגִּיר אֹתוֹ אֲלֵיהֶם׃ ה וַיִּשְׂמְחוּ וַיֵּאוֹתוּ לָתֶת לוֹ כָּסֶף׃ ו וְהִבְטִיחָם
וַיְבַקֵּשׁ תֹּאֲנָה לְהַסְגִּירוֹ אֲלֵיהֶם בְּאֵין הָמוֹן׃ ז וַיָּבֹא יוֹם הַמַּצּוֹת
אֲשֶׁר יִזְבְּחוּ אֶת־הַפָּסַח׃ ח וַיִּשְׁלַח אֶת־פֶּטְרוֹס וְאֶת־יוֹחָנָן לֵאמֹר ·
לְכוּ וְהָכִינוּ לָנוּ אֶת־הַפֶּסַח וְנֹאכֵל׃ ט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו · אֵיפֹה
תִרְצֶה אֲשֶׁר נָכִין׃ י וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · הִנֵּה כְּבֹאֲכֶם אֶל־הָעִיר יִפְגַּע
אֶתְכֶם אִישׁ נוֹשֵׂא כַד מַיִם · לְכוּ אַחֲרָיו אֶל־הַבַּיִת אֲשֶׁר יָבוֹא שָׁמָּה
יא וְאִמְרוּ לְבַעַל הַבַּיִת · הַמּוֹרֶה אֹמֵר אֵלֶיךָ · אַיֵּה הַמָּלוֹן אֲשֶׁר

לרומי להתפאר ולהתעלל בהם ביום רכובו בעיר כמנהג · ואשר היו יותר מבני שבעה עשר שנים שלח למצרים לענותם בסבלות ולבנות להם ערי מסכנות והנשארים מהם נמכרו לעבדים לכל גויי הארץ ומהם נתנו למאכל הבהמות וגו׳ : **עד כי וגו׳** : ע״ד מה שאמר הושע (סימן ג׳ פסוק ג׳) כי ימים רבים ישבו בני ישראל אין מלך ואין שר ואין זבח ואין מצבה ואין אפוד ותרפים אחר ישובו בני ישראל ובקשו **את ה׳ אלהיהם ואת דוד מלכם** ופחדו אל ה׳ ואל טובו באחרית הימים : (לב) **אמנם וגו׳** : עיין מה שבארנו על פסוק כ״ד : (לז) **הר הזיתים** : סמוך לירושלים היה כאשר פרשנו למעלה :

כב (ג) **איש קריות** : עיין מה שהבאנו למעלה בסימן ו׳ : (ד) **ואת שרי הצבא** : הם הפקידים והנגידים שהיו ממונים בהיכל ובלשון גמרא נקראו אנשי הר הבית וראשי המשמר עיין במסכת תמיד : (ה) **ויאותו לתת לו כסף** : מלשון אך בזאת **נאות לכם** · ויתכן שעשו עמו תנאי לתת לו כסף שכרו באם שיסגיר את ישוע בידם : (יא) **המורה** : שב אל ישוע : **המלון** : לא הוא ענין מלון ממש שהוא פונדק אלא פירושו מקום בעליה שהם כדי ללון שם ולעשות צרכי הרגל · והיתה רשות לעולי רגלים להכנס לכל בית שירצו ולהשתמש בהן כאות נפשם בחנם

אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃ כ וּבִרְאֹתְכֶם יְרוּשָׁלַםִ מוּסַבַּת צְבָאוֹת אָז תֵּדְעוּ כִּי
קָרוֹב חָרְבָּנָהּ׃ כא אָז אֲשֶׁר בִּיהוּדָה יָנוּסוּ אֶל־הֶהָרִים וַאֲשֶׁר
בְּתוֹכָהּ יֵצְאוּ מִמֶּנָּה · וַאֲשֶׁר בַּשָּׂדוֹת אַל־יָבֹאוּ בָהּ׃ כב כִּי אֵלֶּה
יְמֵי נְקָמָה לְמַלֹּאת כָּל־הַכָּתוּב׃ כג וְאוֹי לֶהָרוֹת וְלַמֵּינִיקוֹת בַּיָּמִים
הָהֵם · כִּי צָרָה גְדוֹלָה תִּהְיֶה בָּאָרֶץ וְחָרוֹן אַף עַל הָעָם הַזֶּה׃
כד וְנָפְלוּ לְפִי חֶרֶב וְהָגְלוּ אֶל־כָּל־הַגּוֹיִם וְנִרְמְסָה יְרוּשָׁלַםִ מִן הַגּוֹיִם
עַד כִּי־תִמָּלֶאנָה עִתּוֹת הַגּוֹיִם׃ כה וְהָיוּ אֹתוֹת בַּשֶּׁמֶשׁ וּבַיָּרֵחַ
וּבַכּוֹכָבִים וּבָאָרֶץ צָרָה לַגּוֹיִם בְּבֶהָלָה הַיָּם עִם גַּלָּיו וְשָׁפִים׃ כו וְנַפְשׁוֹת
הָאֲנָשִׁים תִּתְעַלַּפְנָה מִיִּרְאָה וּמִסֵּבֶר הַבָּאוֹת עַל־הַתֵּבֵל · כִּי צְבָא
הַשָּׁמַיִם יָנוּעוּ׃ כז וְאָז יִרְאוּ אֶת־בֶּן־הָאָדָם בָּא בֶעָנָן בִּגְבוּרָה גְדוֹלָה
וּבְכָבוֹד רָב׃ כח וְכַאֲשֶׁר יָחֵלּוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לִהְיוֹת אָז תִּפְנוּ
לַמָּרוֹם וְתִשְׂאוּ אֶת־רָאשֵׁיכֶם · כִּי קָרְבָה פְּדוּתְכֶם לָבוֹא׃ כט וַיְדַבֵּר
אֲלֵיהֶם מָשָׁל · רְאוּ אֶת־הַתְּאֵנָה וְאֶת־כָּל־הָעֵצִים׃ ל כַּאֲשֶׁר תִּרְאוּ
אֶת־פִּרְחָם יָדוֹעַ תֵּדְעוּ בְּנַפְשְׁכֶם כִּי כְבָר קָרוֹב הַקָּיִץ׃ לא כֵּן גַּם
אַתֶּם בִּרְאֹתְכֶם הֱיוֹת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה יָדוֹעַ תֵּדְעוּ כִּי קְרֵבָה מַלְכוּת

מאליו בלא ידי איש ולא יכלו לסגור אותו עד אשר נקבצו הרבה אנשים וסגרוהו· וגם על האות הזה היו אומרים חכמי ישראל והכהנים כי אות רעה הוא· ויתר עמי הארץ היו אומרים כי אות טובה הוא· ויהי אחרי כן נראה על בית קדש הקדשים מלמעלה כל הלילה כתבנית פני אדם אשר לא נראה כיופיו בכל הארץ ומראהו נורא מאוד. ועוד בימים ההם נראו רכבי אש ופרשים עליהם וחיל גדול מאוד מעופפים על פני הרקיע מעל ירושלים ועל כל ארץ יהודה וכלם היה סוסי אש ורוכבי אש· ויהי בימים ההם עוד ביום חג השבועות שמעו הכהנים בתוך ההיכל כקול צעדי בני אדם אשר הולכים בקרב ההיכל לרוב· וישמעו קול גדול ונורא מאוד וקורא ואומר לכו ונלכה מן הבית ונלכה לנו· וחכמי ירושלים כלם אמרו כי זאת אות רעה היא ויתר העם היו אומרים כי אות טובה היא· וכמו ארבעה שנים מלפני האותות האלה היה בירושלים איש מעם הארץ ושמו **יהושע בן חנניהו** ויחל לקרא בקול גדול ביום חג הסוכות לאמר קול ממזרח קול ממערב קול מארבעה רוחות השמים קול על ירושלים וקול על היכלו קול על חתן קול על כלה וקול על כל העם· וישכלוהו כל אנשי העיר ויאמרו לו למה תצעק לקרא הדבר הזה? ויכו השר אשר על העיר לבל יאמרו לו דבר כי נחשב בעיניו כמשוגע· וילך עוד האיש הלוך וקרוא אוי על ירושלים ואוי על מקדשה אוי על היכלה וכו'· וכה"ג נמצא ביוסיפון בלשון יון וגם הוסיף שקרא האיש הזה ונשא תמיד על שפתיו את שם ישוע ורבים מאלה נמצא בדברי הימים אשר למלכי הגוים: (כג) **ואוי להרות ולמניקות:** משום שאינן יכולין לברוח ולהמלט על נפשן: (כד) **ונפלו לפי חרב וגו':** כתב יוסיפון בספר מלחמות שהיו חללי חרב ורעב בזמן שהיתה ירושלים במצור עשרה מאות רבבות חוץ מאשר היו למאכל החיות ועופות השמים ונשבו בכל המלחמה כתשעים ושבע אלפים והילדים והבחורים אשר הם טובי מראה שבו תוך השבי ואותם הוליך **טיטוס** עמו

עליהם ברכת אברהם ויושעו בו תשועת עולמים · והקרבן האחרון הזה גדול יהיה על כל הקרבנות אשר הוקרבו לפני ה' מאז ויתעלה על הקרבן הפסח אשר הקריבו בני ישראל עת צאתם מארץ מצרים · לכן אכלו מן הפסח מצרים ומן הפסח דורות רק **בני ישראל** כל"א **וכל בן נכר לא יאכל בו** · וכל נכרי אשר לא נמול אשר קרב בזדון לאכול מבשר הפסח יומת · (וכדגרסינן במס' פסחים (ג' ע"ב) ההוא ארמאי דהוו סליק ואכל פסחים בירושלים אמר כתיב כל בן נכר לא יאכל בו, כל ערל לא יאכל בו ואנא קאכילנא משופרי שופרי וכו' · · · · · בדקו בתריה ואשכחוה דארמאה הוא **וקטלוהו** וכו') · אכן מן הקרבן הפסח אשר בו הקריב המשיח אלהי יעקב את עצמו כולם נקראים לאכול בו כרצון איש ואיש, כגדול כקטון כעבד כאדוניו, כנכרי כגר כאזרח, כולם יקחו חלק ונחלה בו · כי בדמו ובבשרו כפר עליהם · ועיין מה שבארנו בפסוק הבא : **אני אומר לכם** : הכנוי והדימוי לחזק ולהתאמת הענין, כמו אני הוא המדבר (ישעיה נ"ב, ו') : **לא אכל** : העתיד מבנין הקל : **עד כי ימלא במלכות שמים** : כבר באר המבאר ז"ל בסימני' הקודמים כי מלכות שמים היא העת בה יסיר ה' דמעה מעל כל פנים ויבלע המות הוא השטן הוא היצ"הר לנצח · ובענין הזה סוד קרבנו אשר בו דמו ישופך כמים · **והבין** עוד כי כמו שזריקת דם פסח מצרים היתה לאות לבל יקרב המשחית לבוא אל בתי ב"י כן היה **דם ישוע המשיח** אשר נשפך לאות כי רוח הטומאה העביר מן הארץ · ת"ל הזוהר (בפ' בא על הפסוק זאת חוקת הפסח) פסח לא אצטריך למהוי נטיר מעשרה יומין והלאה · · · · · **דלהוי נכים בשעתא דדינא תליא על עלמא** · תא חזי לאעברא **זוהמא מקמי קודשא** · · · · · **ואיהובא** הא אוקימנא דאיהו מעביר רוחין בישין, וכל סטר רוח בישא מעביר באתערותיה דיליה **בפורקנא עילאה דישראל, ולזמנא דאתי ייתי הקב"ה ליצר הרע ויכוס ליה והשתא בפורקנא דא כתיב ושחטו אותו כל קהל ישראל לדברנא לזמנא דאתי בההוא פורקנא** עכ"ד · **וכמו** שבפסח מצרים נאמר משכו וקחו לכם וגו' והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה כן הפסח אשר בו הקריב **א"ע משיח אלהי יעקב** בא בעשירי לחודש האביב אל ירושלים אף כי ידע כי בא מועדו בו דמו ישופך כמים · **וכמו** שבפסח מצרים נאמר ולא תותירו ממנו עד בוקר (שמות י"ב, י') כן הפסח המשיח כולו יהיה לנו, כל אשר בשן חיי רוחינו לו יוקדש · ועוד בחוקי הפסח נאמר **לא תשחט על חמץ דם זבחי** כן בפסח המשיח נאמר (בראשון אל הקורינתים ה', ז') לכן בערו את השאור הישן למען תהיו לעיסה חדשה בהיותכם כמצה, כי משיח פסחינו תום ואמת · ועל הדרך הזה אמר **ישוע** בעצמו (לוקס י"ב, א') השמרו לכם משאור הפרושים אשר הוא החנופה · גם בדברי רז"ל הוא **שאור שבעיסה** כינוי ליצ"הר ולשטן ככ"ל · ומה מאוד נעמו אמרי המליץ ן' גבירול בהתפללו : **אל תחויק עלי למהר לשלחני מן הארץ ומשארות אשמי צרורות על שכמי** ע"כל · ומלבד זאת יאכל הפסח הגשמי **על מצות ומרורים** · וכן הוא הוא הפסח הרוחני הוא הפסח המשיחי, כי כל איש אשר יבוא ויקרב לעבוד את המשיח באמת ובתמים ישבע מרורות וירוה לענה ויכחש כל תענוגי העוה"ז וישא את צלבו תמיד · וכן היה לחוק באכילת פסח להיות כל איש מתניו חגורים ונעליו ברגליו ומקלו בידו וכן הוא רמז בפסח המשיחי · ולכן אמר פאול במכתבו אל האפסים : לכן עמדו מתניכם חגורים אמת, ולבושים שריון הצדקה, ורגליכם נעולות בהכנת בשורת שלום · על כל אלה קחו מגן האמונה אשר בו תוכלו לכבות את כל חצי הרע הדולקים עכ"ד · גם נאמר מדם הפסח הגשמי להזות אותו אל המשקוף ואל המזוזות (ולא על המפתן הבית לבל ירמס מרגלי איש) ובענין הזה הזהיר פאול ברמז במכתבו אל העברים (י', כ"ט) בענין פסח הרוחני באמרו ומה מאוד תחשבו יכבד משפט

אָכַל שָׁם אֶת־הַפֶּסַח אֲנִי וְתַלְמִידָי׃ יב וְהֶרְאָה אֶתְכֶם עֲלִיָּה
גְדוֹלָה מוּצַּעַת · שָׁם תָּכִינוּ׃ יג וַיֵּלְכוּ וַיִּמְצְאוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם ·
וַיָּכִינוּ אֶת־הַפָּסַח׃ יד וּבְהַגִּיעַ הַשָּׁעָה וַיָּסֶב הוּא וּשְׁנֵים עָשָׂר
הַשְּׁלִיחִים אִתּוֹ׃ טו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · נִכְסֹף נִכְסַפְתִּי לֶאֱכֹל אֶת־
הַפֶּסַח הַזֶּה עִמָּכֶם טֶרֶם אֵעָנֶה׃ טז כִּי אֲנִי אֹמֵר לָכֶם כִּי לֹא

כדגרסינן בפרק קמא דיומא ובמסכת מגילה בפרק בני העיר ז"ל אין משכירין בתים בירושלים מפני שאינן שלהן עיין שם ברש"י : (יב) **עליה גדולה מוצעת :** שהיה הכל מוכן ומזומן בה לקבל שמה האורחים : (יד) **ובהגיע השעה :** עת הערביים שהיא עת לאכול את הפסח : **ויסב :** ישב בהסיבה והוא מלשון חכמים · ובמקרא ראש מסבי (תהלי' ק') : (טו) **נכסוף נכספתי וכו' :** המקור והפעל לחזק הפעולה כמו נכסוף נכספתה לבית אביך (בראשית ל"א, ל·) ועניינו תשוקה גדולה יש לי לאכול את הפסח הזה עמכם, לתת לכם עדות נאמנה באהבה הזאת איך נפלאתה אהבתי אליכם, וכי נפשי אותה להיות עמכם תמיד בקשר אמיץ וחזק אשר לא ינתק עדי עד, למען בעת יבואו עליכם ימי התוגה, וצרות רבות תמצאנה אתכם אז תהיה **הארוחה האחרונה** הזאת אשר סעדתי עמכם לעדה למזכרת ולנחמה לכם ותאמינו די כי **אנכי** אהיה עמכם בצרה ובזכרתכם לי כך, וידי לא תקצר מהושיע אתכם · הה מה גדלה האהבה הזאת! הנה **ישוע** ידע לנכון כי בטרם יעברו ימים ארבעה ישוב ויחיה, מבור שאון יעלה ולא יראה שחת ויראה אליהם פנים אל פנים כמאז · ובכל זאת לא אבה להפרד מעליהם אף ימים אחדים בטרם עוד הפעם בעוד נפשו בארץ מתהלכת עמהם ישב ועמהם יאכל, לקשר נפשם בנפשו, לגלות להם סוד מלכותו, וסוד בואו אל העולם השפל הזה, להזיל מנופת צוף אמרותיו עליהם לחזק ברכים כושלות ולהשיב נפשם בפקודיו הנאמנים · **את הפסח הזה :** לא כזבחי פסח אשר אכל בחברתם מדי שנה בשנה יהיה הפסח **הזה** אשר יהיה רמז למיתתו ולקרבנו אשר בו יקריב את עצמו לפני אלהים להיות לכפרת פשע בעד כל בני האדם : **טרם אענה :** מבנין פועל · כל הענוים אשר בם יעונה המשיח רשומים בכתב אמת בספרי תורה ונביאים · וכן היתה קבלה אמתית ביד חכמי האמת במדרש בילקוט (ד' קראקוי דף ס"ב ע"ב) וכן בפסיקתא : **שבוע שבן דוד בא מביאין קורות של ברזל ונותנין לו על צואריו עד שנכפפת קומתו ועולה קולו למרום עכ"ד** · וכל זאת היתה להתם החטאת ולהביא צדק עולמי · וכדאיתא בס' נוה שלום (ד' ויניציא דף ק"ם ע"ב) ז"ל : והכפרה שיעשה המשיח במין אנושי היא באה לכפרת **חטא הכולל** לכלל הפשע ולהתם החטא **שבמין האנושי** · שכמו **שאדם הראשון** היה **אחד** בחטא כן **המשיח יהיה האחרון להסיר החטא לגמרי עכ"ד** · ומן מוצא הדברים האלה תדע ותבין כי המשיח ידע לנכון כי יבואו הימים בהם יעונה · והנה אף כי אויביו לא נחו ולא שקטו אף רגע להשבית מארץ זכרו ולמחות את שמו מתחת שמי ה' בכל זאת לא יכלו לגשת אליו בטרם מלאה עצתו עצת עליון אשר יעץ לאכול עוד הפעם את הפסח הזה עם תלמידיו : (טז) **כי אני אומר לכם :** מלת כי היא נתינת טעם על גודל תשוקתו לאכול עוד הפעם הזה עמהם בחברה · דע והבין כי אכילת הפסח אשר הוחקה לחק לבני ישראל בעת עלותם מארץ מצרים מכור העני היא היתה רמז וסוד אל הקרבן האמתי אשר במלאות הימים יקריב המשיח את עצמו, לשים אשם נפשו לכפרה לא לבד על בני ישראל כי אם על כל יושבי תבל ושוכני ארץ למען תחול

הַנִּתְּנָה בַּעַדְכֶם · זֹאת עֲשׂוּ לְזִכְרֹנִי׃ כ וְכָמוֹ־כֵן אֶת־הַכּוֹס אַחֲרֵי
אָכְלָם לֵאמֹר · הַכּוֹס הַזֹּאת הִיא בְּרִית חֲדָשָׁה בְּדָמִי הַנִּשְׁפָּךְ בַּעַדְכֶם׃

וז"ל הרמ"בם (הלכות חמץ ומצה פ"ח ה"ו) ולוקח שני רקיקין (מצות) חולק אחד מהן ומניח פרוסה לתוך השלם ומברך המ"הא · ומפני מה אינו מברך על השכרות כשאר ימים טובים? משום שנאמר **לחם עוני** · מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה עכ"ל · **הנתנה בעדכם:** כאשר הלחם הזה נשבר בעבורכם למען תברכו עליו ותאכלוהו כן גויתי תשבר על ידי פועלי און למען תושעו על ידי שבירה הזאת תשועות עולמים כי ע"י זאת תהיו לכם כפרת פשע: **זאת עשו לזכרוני:** ענין הזכירה הזאת איננה זכירה בעלמא כי אם הזכירה תהיה ברוח ובנפש ובכונה לתת לו תודה על קרבנו אשר הקריב את עצמו · ומלת זכרון הוא כמו **אזכיר את שמי** (שמות כ', כ"ד·) **לבד בך נזכיר שמך** (ישעיה כ"ו, י"ג·) **כי לא להזכיר בשם ה'** (עמוס ו', י'·) וכולם ענין זכירה בהודאה והלל ושבח על רב חסדיו עלינו · וכענין הזה אמרינן בילקוט: ר' יוחנן בשם ר' מנחם דגליא אמר לעתיד לבוא כל הקרבנות בטילות וקרבן תודה אינו בטל · כל התפילות בטילות וההודאה אינה בטילה: (כ) **וכמו כן את הכוס:** מקרא קצר וחסר הפועלים ועניינו וכמו כן **לקח** או **נשא** את הכוס **ויודה ויחלק אותה ביניהם** · **אחרי אכלם:** הכוס הזאת איננה הכוס הבאה תיכף ומיד אחרי ברכת המזון והיא כוס שלישית כ"א כוס הבאה אחר כוס ברכת המזון, והיא כוס רביעית אשר עליה גומרו את ההלל · וכדגרסינן במתניתין במס' פסחים (דף קי"ז ע"ב) מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו · רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר · ואמרינן שם (דף קי"ח ע"א) מפני מה אמרינן הלל בלילה הזה? **משום שיש בו חמשה דברים הללו יציאת מצרים, וקריעת ים סוף, ומתן תורה, ותחיית המתים, וחבלו של משיח** · יציאת מצרים? דכתיב בצאת ישראל ממצרים · ים סוף? דכתיב **הים** ראה וינוס · מתן תורה? דכתיב **ההרים** רקדו כאלים · תחיית המתים? דכתיב אתהלך **לפני ד' בארצות החיים**, חבלו **של משיח**? דכתיב **לא לנו יי' לא לנו** עכ"ל · **ודע** הקורא כי כל מפרשי התלמוד לא מצאו ידיהם לפרש סוד המאמר הזה ולא ידעו מה הוא ואיך במזמור לא לנו יש בו ענין ורמז **מחבלי של משיח** · ואעירך על הענין הזה בפסוק מ"ב עיין שם · **ועל** ענין ברכת המזון אשר ברך **ישוע** בלילה הזה יש רמז ממה דאמרינן במסכת פסחים (דף קי"ט ע"ב) דרש ר' עוירא וכו' מאי דכתיב **ויגדל הילד ויגמל**? עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסד לזרעו של יצחק ולאחר שאוכלין ושותין נותנין לו **לאברהם** אבינו **כוס של ברכה** לברך ואומר להן איני מברך מפני שיצא ממני ישמעאל וכו' **אומר להו לדוד טול וברך** · **אומר להן אני אברך ולי נאה לברך שנאמר כוס ישועות אשא ובשם יי' אקרא** עכ"ל · **היא ברית הדשה:** כל"א (ירמיה ל"א, ל"א·) **הנה ימים באים נאום ד' וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה לא כברית אשר כרתי את אבותם ביום החזיקי בידם להוציאם מארץ מצרים אשר המה הפרו את בריתי ואנכי בעלתי בם נאם יי' כי זאת הברית אשר אכרת את בית ישראל אחרי הימים ההם נאם יי' נתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה והייתי להם לאלהים והמה יהיה לי לעם ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש אחיו לאמר דעו את יי' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם נאם ד' כי אסלח לעונם ולחטאתם לא אזכר עוד** ע"כ: וענין הברית החדשה באר היטב על מקום (נגד המכחישים את הברית הזאת באמרם איך יחליף האל הברית הראשונה עם הברית החדשה?) הרב

אֹכַל עוֹד מִמֶּנּוּ עַד כִּי יִמָּלֵא בְּמַלְכוּת הָאֱלֹהִים׃ יז וַיִּקַּח אֶת־
הַכּוֹס וַיּוֹדֶה וַיֹּאמַר׃ קְחוּ זֹאת וְחַלְּקוּ בֵּינֵיכֶם׃ יח כִּי אֲנִי אֹמֵר
לָכֶם אֲשֶׁר לֹא אֶשְׁתֶּה עוֹד מִפְּרִי הַגֶּפֶן עַד כִּי תָבֹא מַלְכוּת הָאֱלֹהִים׃
יט וַיִּקַּח לֶחֶם וַיּוֹדֶה וַיִּפְרֹס וַיִּתֵּן לָהֶם לֵאמֹר׃ זֶה הוּא גְוִיָּתִי

הרומס את בן האלהים והחושב לטמא את דם הברית אשר נקדש בו והמגדף את רוח החן עכ"ל · רמזים וסודות כאלה ועוד אחרים גלוים וידועים ליודעי חן אשר עמדו בסוד ה' ובסוד תורתו · ובאמרו על כי ימלא במלכות האלהים: ר"ל הפסח האחרון הזה אשר אני אוכל עמכם · אכן מהר יבואו הימים והפסח הרוחני מאתי יעשה והפסח הזה יהיה הפסח האמתי אשר אליו רמז הפסח הגשמי ועל ידי הפסח האמתי תגלה מלכות האלהים לכל בני אדם · וכענין הזה אמרו רז"ל במשנה על הפסוק למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך ימי חייך העולם הזה כל ימי חייך להביא לימות המשיח: (ח) ויקח את הכוס: ר"ל כסאו · ת"ל הוסר (ד' זולצבאך ג' סעג) כוס ישועות אשא (תהלים קט"ז, י"ג·) דא כוס של ברכה · כוס של ברכה אצטריך למהוי על חמש אצבעין ולא יתיר כגונא דשושנה דיתבה על חמש עלין תקיפין דוגמא דחמש אצבעין ושושנה · דא איהי כוס של ברכה: ויודה: ר"ל ברך ברכת הקידוש בכלל · ולא נאמר בכאן אם ברך על היין תחילה או על קדושת היום בתחילה · וע"ד זה נחלקו ב"ש וב"ה במס' פסחים (קי"ד, ע"א·) ת"ל מזגו לו כוס ראשון ב"ש אומר מברך על היום ואח"כ מברך על היין וב"ה אומרים מברך על היין ואח"כ מע"ה; ואמרינן שם בגמרא טעמא דב"ש מפני שהיום גורם ליין שיבוא · וטעמא דב"ה שהיין גורם לקידוש שתאמר עכ"ל: ויאמר: ר"ל לאחר שבירך הברכה הנ"ל: קחו זאת וגו': ר"ל הכוס (כי מלת כוס היא לשון נקבה כמו גם עליך תעבור כוס איכה ד' כ"א): וחלקו ביניכם: ר"ל כל ואחד יטעום מכום של ברכה: (יח) אשר לא אשתה עוד: יען כי רבים חללים הפיל היין ועצומים כל הרוגיו לכן תיקן ישוע בארחות האחרונה הזאת גם את פרי היין בברכתו אשר הוא ברך עליו לתקן ע"י חטא אדה"ר · כד"א בזוהר ע"פ ובגפן שלשה שריגים ת"ח אדם הראשון אכתמיה סחטה ליה ענבים וגרים ליה מותא ולכל ישראל ולכל עלמא · נח אתא לסחי ענבים ולא אתנטר כדקא יאות מה כתיב? וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלה בה"א · בני אהרון שתו חמרא מיניה וקריבו קרבנא בההוא חמרא ומיתו והא אתמר · ובג"כ כתיב ענבימו ענבי ראש אשכלות מרורות למו עכ"ל· ובפסוק אוסרי לגפן עירה מ"ד כבס ביין לבושו כובס מבעיה ליה? אלא כבס מיומא לאתברי' עלמא · ומאן איהו? דא מלכא משיחא · · · · חמין מלכא משיחא לשלטאה לעילא על כל חילין אחרינן בשאר עממין ולתבר תוקפיהון מעילא ומתתא · · · · כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים דא רוחא דמלכא משיחא מן יומא דאתברי עלמא אסחיה לבושיה בחמרא עילאה · ועל ענין ברכת הקידש אמרינן שם ת"ח מאן דמברך על מזונא אל יברך על פתורה ריקנא ובעי נהמא לאשתכחא על פתור' וכסא דחמרא בימינא מ"ט? בגין לקשרא שמאלא בימינא ונהמא דיתברך מניה ולא תקשרא בהו ולמהוי כולא חד קישורא לברכא שמא קדישא כדקא יאות דהא לחם אתקשר בימינא ויין בימינא וכדין ברכאן שריין בעלמא ופתורא אשתלים כדקא יאות· (יט) ויקח לחם: הוא המצה: ויודה: הוא בעצמו ברך ברכת המוציא· כדקי"ל הגדול מברך (ברכות ז' ע"א): ויפרום: אחר הברכה כדתנן אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי העונים (שם) · וענין הפריסה הוא שחלקה לשנים אחר הברכה ·

אינו צריך, כי הוא יכול להיות גם האפיקומן, וע"כ
האמור בס' הסבור וכמו כן.

כא אַךְ הִנֵּה יַד־הַמַּסְגִּיר אֹתִי עִמִּי עַל־הַשֻּׁלְחָן׃ כב הֵן בֶּן־
הָאָדָם הוֹלֵךְ כַּאֲשֶׁר נִגְזַר עָלָיו· אַךְ אוֹי לָאִישׁ הַהוּא אֲשֶׁר הוּא יִסָּגֵר
עַל־יָדוֹ׃ כג וַיָּחֵלּוּ לִדְרֹשׁ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ מִי מֵהֶם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
זֹאת׃ כד וְגַם הָיָה רִיב בֵּינֵיהֶם מִי מֵהֶם יֵחָשֵׁב לַגָּדוֹל׃
כה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם· מַלְכֵי הַגּוֹיִם יִמְשְׁלוּ בָהֶם וְהַשַּׁלִּיטִים בָּם נִקְרָאִים

לך מצבה אשר שנא ד' אלהיך (דברים ט"ז, כ"ב) אע"פי שהיתה אהובה בימי האבות כלומר ואפילו בימי משה, שבשעת מתן תורה בנה מזבח תחת ההר והקים י"ב מצבות לשנים עשר שבטי ישראל ונאסר זה בערבות מואב בשנת הארבעים · ואל יעקב אמר לו השם אנכי בית אל אשר משחת שם מצבה (בראשית ל"א, י"ג) הרי מפורש שאפילו דבר שהיה דרך עבדי האל לעשות לכבוד השם והיה מותר גמור בימי משה בהר סיני נאסר להם בערבות מואב לפי דעת ח"ל · והרי קצת העריות שהותרו לבני נח ובא הכתוב בפירוש שיאסור אותן · וכל זה יורה שהדת האלהית היתה משתנה מן האסור אל ההיתר ומן ההיתר אל האיסור כפי השתנות הזמנים · וכן היה נוהג זה הענין באדם ונח ואברהם עד שבא משה עכ"ל · הנשפך בעדכם: ר"ל לכפר עליכם למען תהיה לכם ולכל בני עולם כפרה · וז"ל הזהר (ר' זולצבאך דף ה' עמוד שמ"ו) כד הוו ישראל בארעא קדישא באינון פולחנין וקרבנין דהוו עבדי הוו מסלקי כל אינון מרעין ויסורין מעלמא השתא משיח מסליק לון מבני עלמא · (כא) אך: אך היא כאן כמו ברוב מקומות לחלק, ר"ל אף כי אהבתי גלה עד מאוד אליכם בכל זאת יש בכם איש אשר בקרבו שרש פרה ראש ולענה לעשות נבלה אשר לא נשמע כמוה · יד המסגיר: כמו לא תסגיר עבד אל אדוניו (דברים כ"ג, ט"ו) ולא הסגרתני ביד אויב (תהלים ל"א, ט') והמסגיר הוא האיש אשר הסגירו אח"כ אל ראשי הסנהדרין והכהנים, והכל על ענין הכתוב גם איש שלומי אשר בטחתי בו אוכל לחמי הגדיל עלי עקב (תהלים מ"א): (כב) כאשר נגזר עליו: מראש ומקדם וכאשר נאמר בנבואה נגש והוא נענה (ישעיה נ"ג, ז') וז"ל הילקוט (דפוס קראקוי דף כ"ו ג') א"ל הקב"ה משיח צדקי נשמות הללו שגנוזים אצלך עונותיהם עתידין להכניסך בעול ברזל ועושים אותך כעגל הזה שכהו עיניו ומשנקין את רוחך בעול ובעונותיהם של אלו עתיד לשונך להדבק בחיכך · · · ושם על אותה שעה היה דוד בוכה ואמר יבש כחרש כחי · · · · · ועתידין אבות העולם לעמוד בניסן ואומרים לו · · · · משיח צדקנו אף על פי שאנו אבותיך אתה טוב ממנו שסבלת עונות בנינו ועברו עליך מדות קשות ורעות מה שלא עברו על הראשונים ועל האחרונים והיית שחוק ולעג בלאומים בשביל ישראל וישבת בחשך ואפילה ועיניך לא ראו אור וצפד עורך על עצמך וגופך היה יבש כעץ ועיניך חשכו מצום וכחך יבש כחרש וכל אלו מפני עונות בנינו עכ"ל · יסגר על ידו: כדאמרינן מגלגלין זכות על ידי זכאי וחוב על ידי חייב · (כג) איש את רעהו: אין איש מהם האמין כי הוא יסגיר את אדוניו אל שונאיו מבקשי נפשו לספותה אך דרש את רעהו אם הוא יהיה המסגיר · (כד) יחשב לגדול: עוד עד הנה עיניהם טחו מראות ענין האמיתי מהות מלכות השמים וממלכות המשיח · עוד נחשבה בעיניהם כמלכות עו"הז, אשר בה משרתי המלך הקרובים והרחוקים אליו, מהם היושבים ראשונה במלכות ומהם היושבים אחרונה · (כה) נקראים עושי טוב: דרך כבוד וחנופה יכנו בתוארים המגדילים צדקתם עד מאוד · וכדרך הגוים לא יעשו ובחוקותיהם לא

מהר"י אלבו בספרו עקרים מאמר שלישי פ' י"ג ז"ל כי כמו שהרופא יתן הנהגה אל
החולה על זמן משוער אצלו שלא יגלהו אל החולה וכשיגיע הזמן ההוא שנתחזק
כבר החולי מחליו ישנה הרופא הנהגתו ויתיר מה שאסר ויאסור מה שהתיר ואין לחולה
להפלא מזה כי אין זה ממה שיחייב שנוי בחק הרופא לומר עקרים שלא נתן בתחלה
הנהגה מספקת לכל הזמנים · כי הרופא כשנתן ההנהגה הראשונה כבר ידע הזמן הראוי
שיתנהג החולה על פיה · ואע"פ שלא גלהו אל החולה ידע הזמן הראוי שתשתנה
ההנהגה ההיא כפי מה שיעבר מטבע החולי הזמן שצריך לו כדי שישתנה מן החולי אל
הבריאות · ובהנהגה הראשונה היתה כוונתו לתקן טבע החולה אל שיהיה ראוי ומוכן לקבל
ההנהגה השנית הראויה לבוא אחר ההכנה שהכינה ההנהגה הראשונה · ובהגיע הזמן ההוא
ישנה אותם להנהגה אחרת היתה מכוונת וידועה אצלו מתחלה · כן ע"ד הזה אינו
חסרון בחק הש"י **אם לא נתן בתחילה תורה והנהגה מספקת לכל הזמנים** · זה
כי הוא **בשנתן התורה** ידע שההנהגה ההיא **תספיק עד הזמן** שעברה חכמתו שיספיק
להכין המקבלים ולתקן טבעם על שיקבלו ההנהגה **השנית** אע"פ שלא גלהו לאדם ·
וכשיגיע הזמן ינוה **בההנהגה השנית** ואף אם ישנה דברים הפך ההנהגה הראשונה
כן היה מסודר אצלו בתחלה · וכמו שיהיה חסרון בחק הרופא שיצוה לתת המזונות
החזקים כלחם בשר ויין אל הקטנים מהחולי והילדים ויונקי שדים עד אשר יגדלו ואז
יתחזק טבעם לסבול המזונות החזקים: כן יהיה החסרון שיתן הנהגה שוה בכל
הזמנים למתחילים ולמורגלים אבל ראוי שישנה אותה כפי השתנות טבע
המקבלים ואחר שיורגלו בהנהגה אחת דקה יעלה אותם להנהגה יותר
חזקה נאות להם כפי טבעם כלחם והבשר והיין והמזונות החזקים
שאע"פ שאינן ראוים לקטנים הם מזון ראוי ונאות אל הגדולים לפי
טבעם ואחר שהורגלו בו מעט מעט ראוי לשנות הקטנים אליהם אחר
שיגדלו כמו שיעשה המלמד עם התלמיד שירגילהו בתחלה בדבר קל ההבנה
עד שיורגל בלימוד מעט ואחר יעתק אותו למדרגה חזקה ועמוקה שלא היה ראוי אליה
בתחלת למודו וקודם שהורגל · ואם יאמר האומר כי אין ראוי שתקצר יד השם שלא
לתת ההנהגה כוללת לכל אנשים מנער ועד זקן שוה בכל הזמנים? הנה זה ידמה
לשאלת השואל למה לא ברא ה' כל אנשים נביאים לעבוד עבודתו אין בהם נפתל ועקש
וזה היתה יותר שלימות אליו — ע"כ דבריו · ובפרק י"ד הוסיף לבאר וז"ל כאשר
חפשנו ענין הדתות האלהיות שהיו בעולם נמצא אותן נוהגות זה הדרך שתחלתה מתפשטת
מהאסור אל ההיתר ומן ההתיר אל האסור · זה כי בתחלה נצטוה **אדם** הראשון בקצת
מצות שנהגו בהן האנשים לפי קבלת רז"ל עד נח · **ולנח** התיר אכילת בעלי חיים
שהיתה אסור לאדם הראשון כי בתחילה לא התיר להם אכילת בע"ח אלא אכילת
הצמחים בלבד ואמר הכתוב (בראשית א', כ"ט) הנה נתתי לכם את כל עשב זורע
זרע אשר ע"פ כל הארץ וכו' · ואח"כ התיר אכילת בעלי חיים **לנח** ואומר כל רמש
אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם את כל (שם ט', ג') **והוסיף
לו מצות אבר מן החי** · **ולאברהם** הוסיף מצות מילה · **ולמשה** הוסיף מצות אחרות
רבות ואסר קצת עריות אשר היו מותרות לבני נח והתיר להם דברים כאסרו לבני
נח · כי הבהמה לאחר שנשחטה מותרת **לישראל** אע"פ שעדיין היא מפרכסת **ובן נח**
נהרג עליה משום אבר מן החי עד שתמות הבהמה · וכן בן **נח** נהרג על הגזל ואפילו
על פחות משוה פרוטה מה שאין כן בישראל · ובן **נח** הרואה את חבירו גוזל ואינו
מוחה בידו נהרג עליו · ומפני זה נתחייבו כל **בעלי שכם** הריגה שראו את שכם גוזל
ולא עשו בו דין לפי מה שכתב הרמב"ם ז"ל בספר שופטים · וכן בן **נח** שבא על
אחותו מאביו פטור וישראל נהרג עליה · וגדולה מזה אמרו בספרי על פסוק **לא תקים**

לב וַאֲנִי הִתְפַּלַּלְתִּי בַעַדְךָ לְבַל תֹּאבַד אֱמוּנָתֶךָ · וְהָיָה כִּי תָשׁוּב
חַזֵּק אֶת־אַחֶיךָ׃ לג וַיֹּאמֶר לוֹ · אֲדֹנִי הִנְנִי נָכוֹן לָלֶכֶת עִמְּךָ גַּם אֶל־
מִשְׁמָר גַּם אֶל־מָוֶת׃ לד וַיֹּאמַר · אֲנִי אֹמֵר לְךָ פֶּטְרוֹס · לֹא יִקְרָא
הַיּוֹם הַתַּרְנְגֹל עַד־תְּכַחֵשׁ שָׁלשׁ פְּעָמִים כִּי לֹא יְדַעְתָּנִי׃ לה וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם · בְּשָׁלְחִי אֶתְכֶם בְּלִי צְרוֹר וְיַלְקוּט וּנְעָלִים הַחֲסַרְתֶּם מְאוּמָה ·
וַיֹּאמְרוּ · אֵין כֹּל׃ לו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · אוּלָם עַתָּה מִי אֲשֶׁר־לוֹ
צְרוֹר יִשָּׂאֵהוּ וְכֵן יַלְקוּט · וּמִי אֲשֶׁר אֵין לוֹ יִמְכֹּר אֶת־בִּגְדוֹ וְיִקְנֶה
חָרֶב׃ לז כִּי אֲנִי אֹמֵר לָכֶם אֲשֶׁר עוֹד זֹאת תִּתְקַיֵּם בִּי הַכְּתוּבָה ·

ישוע את תלמידיו לדרך ה"ל הוא השטן איך בחלקלקות יפתה לבות בני אדם אשר לא יעורו תמיד ויקומו על משמרתם כי עד מהרה ילכדם ברשתו אשר טמן · כי בקשת הגדולה אשר בקשו באה מצד המסית והמפתה אותם בחלקת אמרותיו והוא השטן והוא המשחית והוא היצר הרע, וכדאמרינן במס' סוכה (נ"ב ע"א) אמר ר' אסי יצר הרע בתחילה דומה לחוט של בוכיא ולבסוף דומה כעבותות העגלה שנאמר הוי מושכי עון בחבלי שוא וכעבות העגלה חטאה (ישעיה ה') והוא הוא אשר יבוא ויפתה הוא הוא אשר יעלה ויקטרג עלינו להביא עלינו רעה כעונותינו · **כדגן בכברה**: מלשון הפסוק (עמוס ט, ט׳) כאשר ינוע בכברה ולא יפול צרור ארץ · (לב) **ואני**: וי"ו במלת אני היא וי"ו המחלקת או ההתנגדות כלומר אף כי השטן אזר כל כחו להפיל אתכם תוך רשתו בכל זאת לא יכול לכם כי **אני התפללתי**: ההיפוך והפעל לחזק · **לבל תאבד אמונתך** ע"ד הכתוב **אבדה האמונה** ונכרתה מפיהם (ירמיה ז', כ"ח) עת תבוא לידי נסיון או אם צרות או מצוקות תבואנה עליך, האמונה תעמוד בלבבך להאמין בי כי ידי לא קצרה מהושיע · **והיה כי תשוב**: אם תכשל, או עת תרפינה ידיך ולא תעצור כח אכן עד מהרה תזכור את אשר אמרתי לך והאמונה תשובה לאיתנה בלבבך, אז **חזק את אחיך**: הזהירם לבל יכשלו כמוך ותורם להם את דרך התשובה · **הנה נכון וכו'**: הוא האמין בעצמו, באמונתו החזקה אשר לא תמוט לעולם ועל ובמעט חשב כי אין מן הצורך להתפלל בעבורו כי ידיו רב לו ועזר מצריו **בכחו** יהיה לכן אמר הנני נכון ללכת עמך באשר תלך · (לד) **כי לא ידעתני**: כלומר ההכחשה תהיה כל כך גדולה וחזקה כי תרפינה ידיך וכל ברכיך תלכנה מים ומרוב האימה אשר יאחזו אותך הסנהדרין עד כי תאמר לא ידעתי ר"ל לא ידעתי את האיש אשר אסור בבית הכלא ואת שיחו ולא ארחתי לחברתו · (לה) **בלי צרור**: ר"ל צרור הכסף ע"ד צרור הכסף לקח בידו (משלי ז', כ׳) בכאן הזכיר כל הנסים והנפלאות אשר עשה ובעוד נפשו בארץ מתהלכת לא חסרו כל טוב אף כי לא לקחו מאומה בכליהם כי ידו היתה עמהם להושיעם · (לו) **אולם עתה וכו'**: ר"ל אבל עתה עת ישימוני במשמר ואענה לא יאות לי לדאוג בעבורכם בעבור חיי העו"ה המה חיי שעה לבל תחסרו כל טוב כי די לעבד להיות כרבו לכן אתם בעצמכם תדאגו בעבור צרכי הגוף · **ילקוט**: הוא הכיס שנותנים בו הרועים לחמם · **ויקנה חרב**: לא להרוג בה איש כ"א להפחיד את אויביהם לבל ירימו מזה לשלוף חרבם מתערה באם ידעו כי אין בידכם חרב מגן וצנה · (לז) **אשר עוד תתקיים בי וכו'**: ר"ל כל אשר נבאו עלי הנביאים כבר נתמלא בי, אך עוד דבר זה תתקיים אשר נאמר ביד ישעיה **ואת פושעים נמנה** וכמאמר ר' יוחנן בחלק (צ"ח) כל הנביאים כלם לא

עֹשֵׂי טוֹב׃ כו וְאַתֶּם לֹא כֵן׃ אַךְ הָרַב בָּכֶם כַּצָּעִיר יִהְיֶה וְאָדוֹן
כִּמְשָׁרֵת׃ כז כִּי מִי הַגָּדוֹל׃ אִם הַמֵּסֵב אִם הַמְשָׁרֵת׃ הֲלֹא הַמֵּסֵב׃
וַאֲנִי בְּתוֹכְכֶם כִּמְשָׁרֵת׃ כח וְאַתֶּם הֵמָּה אֲשֶׁר עֲמַדְתֶּם עִמָּדִי
בְּנִסְיוֹנוֹתָי׃ כט וַאֲנִי נָתַתִּי לָכֶם מַלְכוּת כַּאֲשֶׁר נָתַן לִי אָבִי׃
ל לְמַעַן תֹּאכְלוּ וְתִשְׁתּוּ עַל־שֻׁלְחָנִי בְּמַלְכוּתִי וְתֵשְׁבוּ עַל־כִּסְאוֹת
לִשְׁפּוֹט אֶת־שְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ לא וַיֹּאמֶר הָאָדוֹן׃ שִׁמְעוֹן
שִׁמְעוֹן הִנֵּה הַשָּׂטָן בִּקֵּשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לַהֲנִיעֲכֶם כַּדָּגָן בַּכְּבָרָה׃

ילכו. ובענין הזה גרסינן במס' חולין (פ"ט, ע"א.) אמר הקב"ה לישראל אפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני. נתתי גדולה לאברהם אמר לפני **ואנכי עפר ואפר**. למשה ולאהרן אמרו **ונחנו מה**. לדוד אמר **ואנכי תולעת ולא איש**. אבל אומות העולם אינן כן נתתי גדולה לנמרוד אמר **הבה נבנה לנו עיר**. לפרעה אמר **מי ה' אשר אשמע בקולו**. לסנחריב אמר **מי בכל אלהי הארצות**. לנבוכדנצר אמר **אעלה אל במתי עב**. לחירם מלך צור אמר **מושב אלהים ישבתי בלב ימים וכו'**. (כו) **ואדון כמשרת:** כלומר האדון יהיה ענין כמשרת, וכדאמרינן במס' עירובין (י"ג, ע"ב) המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו וכל המגביה עצמו הקב"ה משפילו, כל המחזר על הגדולה גדולה בורחת ממנו וכל הבורח מן הגדולה גדולה מחזרת אחריו. ובמסכת סנהדרין (י"ז, ע"א.) אמרו בשעה שאמר הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש אמרו אלדד ומידד אין אנו ראוים לאותה גדולה, אמר הקב"ה הואיל ומיעטתם עצמיכם הריני מוסיף גדולה על גדולתכם. ומה גדולה הוסיף להם? שהנביאים כולן נתנבאו ופסקו והם נתנבאו ולא פסקו. (כז) **כי מי הגדול וגו':** הולך ומאחר דבריו לאמור הלא אנכי עומדתי לפניכם לשרת אתכם בעת הארוחה האחרונה אף כי מן הדין היה כי אתם תשרתוני ותנהגו בי כבוד כתלמידים לרבם כעבדים אל אדוניהם, אכן אנכי אביתי להורות לכם מדת הענוה מה מאוד גדלה מה רבו שעריה, לכן לא תבקשו גדולה וכבוד המדומה כי עקב ענוה יראת ה'. **המסב:** מנהג הקדמונים היה לאכול בהסיבה. (כח) **ואתם אשר עמדתם וכו':** בדברים הללו יפייסן כלומר הלא אתם הייתם אשר עזבתם את הכל והלכתם אחרי, אתם הייתם אשר שמעתם דבת רבים עלי, איך יחרפו אותי ויתנכלו למשל בכל זאת עמדתם בנסיון ועל ידי זאת היה לכם ללמוד כבר מדת הענוה ולברוח מן הגדולה למען השתרר איש אל רעהו. (כט) **ואנכי נתתי לכם מלכות וכו':** אתם תבקשו גדולה אנכי אנכי אתן לכם גדולה ומלכות כאשר נתנה לי אבי אתם תשבו ראשונה במלכות הזאת. (ל) **תאכלו ותשתו על שלחני:** ענין אכילה ושתיה איננה אכילה ושתיה גשמית כ"א בדרך משל על אכילה רוחנית כדרשת רז"ל (ברכות י"ז ע"א) עולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה וכו' אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה שנאמר **ויחזו אלהים ויאכלו וישתו** (שמות כ"ד, י"א.). **על כסאות:** ר"ל לעתיד עת ישוע המשיח בהודו ישוב עם ענני שמיא כבר אנש לשפוט תבל בצדק ומלכותו מלכות כל העולמים תראה בארץ ולפניו יכרעו כל ברך וישראל יבכה ויביט אליו אשר דקרו וישובו כולם אליו באמת ובתמים את תשוב משפט הבכורה לאיתנה. כל"א בני בכורי ישראל עיין מתי י"ט, כ"ח. (לא) **שמעון שמעון:** דרך חיבה כמו אברהם אברהם, משה משה. **הנה השטן:** כאן הורה

לא נראה, כי פשט הכתוב הוא לא לנו תן כבוד אבל לשמך. ואולי היה התהלה אל הבוחר אחד

יִהְיֶה׃ מג וַיֵּרָא אֵלָיו מַלְאָךְ מִן־הַשָּׁמַיִם וַיְחַזְּקֵהוּ׃ מד וּבִהְיוֹתוֹ
בְּצַר הַמָּוֶת וַיִּתְפַּלֵּל בְּחָזְקָה וַתְּהִי זֵעָתוֹ כְּאֶגְלֵי דָם גְּדוֹלִים יוֹרְדִים
עַל־הָאָרֶץ׃ מה וַיָּקָם מֵהִתְפַּלֵּל וַיָּבֹא אֶל־תַּלְמִידָיו וַיִּמְצָא אֹתָם
יְשֵׁנִים מֵעִצָּבוֹן׃ מו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לָמָּה תִישָׁנוּ קוּמוּ וְהִתְפַּלְלוּ
פֶּן־תָּבֹאוּ לְמַסָּה׃ מז עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר וְהִנֵּה הָמוֹן וְזֶה הַנִּקְרָא יְהוּדָה
אַחַד מִשְּׁנֵים הֶעָשָׂר הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם וַיִּגַּשׁ אֶל־יֵשׁוּעַ לְנַשֶּׁק־לוֹ׃ מח וַיֹּאמֶר
אֵלָיו יֵשׁוּעַ יְהוּדָה הֲתַסְגִּיר בִּנְשִׁיקָה אֶת־בֶּן־הָאָדָם׃ מט וַיִּרְאוּ
אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶת־אֲשֶׁר יִהְיֶה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֲדֹנִי הֲנַכֶּה בֶחָרֶב׃ נ וַיַּךְ
אַחַד מֵהֶם אֶת־עֶבֶד הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וַיְקַצֵּץ אֶת־אָזְנוֹ הַיְמָנִית׃ נא וַיַּעַן
יֵשׁוּעַ וַיֹּאמַר הַנִּיחוּ עַד־כֹּה וַיִּגַּע בְּאָזְנוֹ וַיִּרְפָּא אֹתוֹ׃ נב וַיֹּאמֶר
יֵשׁוּעַ אֶל־רָאשֵׁי הַכֹּהֲנִים וְשָׂרֵי הַהֵיכָל וְהַזְּקֵנִים אֲשֶׁר בָּאוּ אֵלָיו

העירותיך עליו למעלה (בס' כ"ב פסוק כ') באמרם כי במזמור **לא לנו ד' לא לנו כי לשמך תן כבוד** וכו' **אית ביה מחבלי של משיח**. רצונם בזה כי התפלה הזאת אשר התפלל דוד היא רמז לתפלת המשיח אשר יתפלל בעת יבואו עליו המצוקות וכאשר התפלל דוד לא לנו ד' כן יתפלל המשיח לא רצוני כי אם רצונך יהיה ושתיהן ענין ותוכן אחד. (מג) **מן השמים ויחזקהו:** המלאך לא בא להצילו מיד קמיו אשר סביב שתו עליו כ"א להחזיקו בעת תכבדנה עליו מצוקות נפשו ורוחו להמציא על ידו סליחה לעונותינו. (מד) **כאגלי דם:** ר"ל כמו טפות דם. (מה) **ויבוא אל תלמידיו** וכו': אחרי התפלה הלך אל תלמידיו לא שכחם אף רגע אחד — גם בעת צרותיו לא השכח אלה אשר פוקדו לבו —. (מו) **למה תישנו:** האם כעת עת השינה? הלוא ידעתם כי היום מחר גדולות ונוראות תעשינה — פן תבוא למסה לבל תבואו לנסיון לכחש בי. (מז) **לנשק לו:** השוחד אשר קבל להסגיר אדוניו עיור שכלו עוד לכן חשב להטעות את ישוע בנשיקתו למען לא תודע כי הוא המסגיר. אהבת הכסף ואהבת המשיח לא תתודרנה יחד, צוררות הנה אשה רעותה ורבה המשטמה. כל האוהב כסף תמיד יהיה המסגיר את המשיח. כי רבים חללים הפילה האהבה הזאת ועצומים כל הרוגיה כמאז כן עתה. (מח) **התסגיר בנשיקה:** הבוחן לבבות ידע גם את לבב המסגיר וכי נעתרות נשיקות שונא. וידע כי הנשיקה הזאת תהיה אות להתפס בידי מרעים ועושי עולה —. ישוע לא קלל ולא חרף איש אשר הסגירו ביד שונאיו אך שאל בנחת **התסגיר** וכו': **את בן האדם:** כנוי למשיח יען ע"י יתוקנו כל הנשמות וכאשר בארנו. (מט) **הנכה בחרב:** בטרם קרבה הרעה אליהן ישנו ולא התפללו לבל תקרב ותבוא את אשר יען אלהים. אכן כעת כאשר באה הצרה והמצוקה חשבו כי בכח זרוע יגברו ובחרב ובחנית יושעו אם יכהו נפש. (נ) **אחד מהם:** לא המתין על פקודת אדוניו אשר שאלהו הנכה בחרב כ"א היה מהר שלף חרב מתערה בבלי רצון אדוניו — לפעמים איש את רעהו ישאל לתת לו עצה כעת מה לעשות בדבר מה — אך בטרם ישיב לו דבר היה מהר ישלים עצתו אשר כבר גמר בדעתו לעשות. כן גם פה עשה אחד מן תלמידיו. (נא) **ויגע באזנו וירפא:** את אשר אחד מתלמידיו קלקל הוא תקן. גאת העבד אשר בא לכדו ולספות נפשו רפא באהבתו ובחמלתו כי לא תמו. גם בבית הסוהר לבו זך כעצם השמים לעזור ימינו תרוע

זאת פשעים נמנה · כי הדברים אשר עלי יתמו ׃ לח ויאמרו ·
אדני הנה פה שתי חרבות · ויאמר אליהם · דיהן ׃ לט ויצא וילך
כמנהגו אל הר הזיתים · וילכו אחריו גם תלמידיו ׃ מ ויפגע
במקום ויאמר אליהם · התפללו לבלתי בא למסה ׃ מא ויפרד
מהם הרחק כקלעת אבן ויכרע ויתפלל ׃ מב לאמר · אבי אם
תרצה העבר נא מעלי את הכוס הזאת · אך לא רצני כי אם רצונך

התנבאו אלא לימות המשיח . ורש"י מביא (זכריה ט', א') בשם הספרי וז"ל כל הנביאים כלם לא התנבאו אלא על שנות הגאולה וימות המשיח ולא חרב ולא קשת כתושה גזרה שאת מאתי תחליף ותעביר · ובכאן בא להורותם מדת הענוה לבל יתגאו אם ההמון ינשאם וינטלם ויכנם בשם צדיקים וחסידים · כי אם ישוע את הפושעים נמנה אם תעלולים בו משלו מי יערב לבו לאמור חף אנכי מפשע ? **הדברים אשר עלי:** ר"ל הנאמר בכתבי הקדש · **יתמו:** ר"ל ימלאו · (לח) **הנה פה שתי חרבות:** דע כי בימים ההם רבו הרוצחים בארץ ישראל ובפרט בגליל וכדאמרינן במסכת סוטה (דף מ"ז ע"ב) משרבו הרצחנין בטלה עגלה ערופה לפי שאינו בא אלא על ספק משרבו הרצחנין בגלוי בטלה עגלה ערופה · וכל העולים לירושלים בימי החג היו בסכנה גדולה (עיין למעלה סימן י', ל') ולכן היו צריכים להיו' חגורי חרב להמלט על נפשם · ועוד אמרינן במס' ע"א דף ח' ע"ב **ארבעים שנה עד שלא חרב הבית גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות למאי הלכתא? אמר ר' יצחק בר אבדימי לומר שלא דנו דיני קנסות ····· אמר ר' נחמן לא תימא דיני קנסות אלא שלא דנו דיני נפשות · מ"ט? כיון דחזו דנפישי להו רוצחין ולא יכלי למידן אמר מוטב דנגלי ממקום למקום כי היכי דלא לחייב** · וכן כתב יוסף הכהן · וגם אחר כן הי' המנהג בין בני ישראל לחגור חרב על מתנם עת נסעו ממקום למקום · כדאמרינן בזוהר (סוף פ' מקץ) ר' חייא ור' יוסי הוו אזלו באורחא אדהכי חמו חד בר נש דהוה אתי מתעטף בעטופא דמצוה (פירוש בטלית וציצית) **ובלי זיינין קטורין תחותיה** · אמר ר' חייא בר נש דין או חד מתרי אית ביה או זכאה שלים הוא או לרמאה ית בני עלמא איהו — א"ל ר' יוסי הא חסידי עלאין אמרו הוי דן לכל בר נש לזכו? הא תנינן בר נש דנפק לאורחא יתכוון לתלת מילין לדורן, **לקרבא** (פי' למלחמה) **לצלותא** · וכו' ע"ש · **ויאמר אליהם דיהן:** ר"ל אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט ובעבורי לא תשלפו חרב מתערה כי את אשר נגזר עלי ימלא, ואנכי בלב שלם אשים אשם נפשי לכפר עליכם · (לט) **כמנהגו:** לא להתחבאות הלך אל המקום הזה למצוא שם מחסה ומסתר מפני שונאיו, רק מנהגו היה ללכת תמיד שמה, גם תלמידיו הרגיל ללכת עמו לשפוך שיחם לפני אלהים, כי ידע וראה ברוח קדשו את אשר יקרהו במקו' הזה · (מ) **ויפגע במקום:** כאשר הגיע ובא אל המקום ר"ל הר הזיתים · **לבלתי בא למסה:** ר"ל לנסיון כדאמרינן באבות אל תאמין בעצמך עד יום מותך · וכענין הזה עוד בנוסח התפלה **ואל תביאנו לא לידי נסיון** · (מא) **ויכרע ויתפלל:** כך היה מנהג הנביאים · כד"א כי לי תכרע כל ברך (ישעיה מ"ה, כ"ג) ויכרע על ברכיו (מלכים ב' א', י"ג) (ובדניאל ו', א') זמנין תלתא ביומא הוא ברך על ברכוהי · (מב) **העבר את הכוס הזאת:** ר"ל כוס המיתה וכוס תמרורין · **אך לא רצוני כי אם רצונך יהיה:** אם עומד על תוכן התפלה הזאת תבין הכוונה האמתי בדברי חז"ל אשר

עֹדֶנּוּ מְדַבֵּר קָרָא הַתַּרְנְגֹל׃ סא וַיִּפֶן הָאָדוֹן וַיַּבֵּט אֶל־פֶּטְרוֹס וַיִּזְכֹּר
פֶּטְרוֹס אֶת־דְּבַר הָאָדוֹן בְּאָמְרוֹ אֵלָיו · כִּי טֶרֶם יִקְרָא הַתַּרְנְגֹל תְּכַחֵשׁ
בִּי שָׁלֹשׁ פְּעָמִים׃ סב וַיֵּצֵא פֶּטְרוֹס חוּצָה וַיֵּבְךְּ בְּכִי תַמְרוּרִים׃
סג וְהָאֲנָשִׁים הַמַּחֲזִיקִים בְּיֵשׁוּעַ הִתְעַלְּלוּ בוֹ וַיַּכֻּהוּ׃ סד וַיַּחְפּוּ
אֶת־פָּנָיו וַיַּכּוּ אֹתוֹ עַל־הַפָּנִים · וַיִּשְׁאֲלוּ לוֹ לֵאמֹר · הִנָּבֵא מִי הוּא
אֲשֶׁר הִכָּה אֹתָךְ׃ סה וְרַבּוֹת אֲחֵרוֹת דִּבְּרוּ אִתּוֹ בְּגִדּוּפִים׃ סו וַיְהִי
בַבֹּקֶר וַיִּקָּהֲלוּ זִקְנֵי הָעָם וְרָאשֵׁי הַכֹּהֲנִים וְהַסּוֹפְרִים וַיְבִיאֻהוּ אֶל־
סַנְהֶדְרִינָם לֵאמֹר׃ סז הַאַתָּה הוּא הַמָּשִׁיחַ · אֱמֹר לָנוּ · וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם · אִם אֹמַר לָכֶם לֹא תַאֲמִינוּ׃ סח וְגַם אִם אֶשְׁאַל לֹא תַעֲנוּ
אֹתִי וְלֹא תְשַׁלְּחוּנִי׃ סט מֵעַתָּה יֵשֵׁב בֶּן־הָאָדָם לִימִין גְּבוּרַת

עדנו והביט אליו להזכירו את אשר כבר עליו כי יכחש בו שלש פעמים · והנה באין אומר ודברים הרך לבבו הקשה כשמיר והחזק כסלע לשוב מדרך הרע וינחם על אשר כחש אדוניו בליל צרה · (סב) **בבכי תמרורים:** על כי לא עמד בנסיון וביום צרה התרפה וצר כחו וכרגע נמס לבבו והיה למים · ביום עמדו טרם נפלו התפאר בגודל לבב כי ימינו תרוע תושיע לו לעמוד בנסיון, ובטח על חכמתו ותום לבבו ולא ידע כי האורב יושב לו בחדר לבבו להפילהו ולצודדהו ברשתו אשר טמן לנפשו מעט גיאו מרחם כדרשת רז"ל על פסוק לפתח חטאת רובץ · (סג) **התעללו בו ויכוהו:** ר"ל אות היה למלאות את אשר נאמר ביד הנביאים **נגש והוא נענה מעוצר וממשפט לוקח** וכו' (ישעיה נ"ג) · ובילקוט (ד' קראקוי דף כ"ד) למה **רחום ארחמנו** (ירמיה ל"א, כ') ב' פעמים? אלא **רחום** בשעה שהיו חבוש בבית האסורין שבכל יום היו מחרקין שניהם ומרתין בעיניהם ומנענין בראשיהן שנאמר כל רואי ילעיגו לי יפטירו בשפה יניעו ראש וכו' **ארחמנו** בשעה שהוא יוצא מבית האסורים עכ"ד · (סד) **ויחפו את פניו:** ר"ל כסוהו במכסה או בבגד לבל יראה את מעשיהם וכמעט חשבו כי לא נודע לו רשעתם · הם אין חשך ואין אפלה להסתר שם פועלי און · הנה עין המשיח לא תאפל אף כי תכסה ותחופה, ועיניו עד הנה תשקיף אל יראיו ולמיחלים לחסדו להציל ממות הנלאי נפשם · (סו) **ויהי בבקר:** אף לרשעים ופועלי עולה האלה האיר הבוקר הזה פניו והפיץ אורו · ויען כי אסור לדון דיני נפשות בלילה כדגרסינן בסנהדרין פרק ד' **דיני נפשות דנין ביום וגומרים ביום** לכן חכו עד אור הבוקר · **ויקהלו:** התילכו והתיעצו נגדו להשבית אמונת זכרו · (סז) **האתה הוא המשיח:** בה"א הידיעה כלומר האתה הוא המשיח המיועד לנו ע"פ הנביאים · על כה ראו ושמעו אותותיו ומופתיו ועוד שאלו האם הוא המשיח · — אל עורי לב לא יועיל אור שמש צדקת ד' · חורשי און וזרמה כאלה בחשיכה יתהלכו תמיד · חמת עכשוב תחת שפתימו · עקוב לבם תמיד ובכל קדש לא יגעו ואל מקדש צדקת ד' לא יבואו ובקשי ערפם ירימו מצח לדבר גבוהות נגד ד' ונגד משיחו · **לא תאמינו:** אף כי הדברים מפורשים באר היטב בדברי תורה והנביאים · (סח) **וגם אם אשאל:** ר"ל תרמית תוכן לבבכם ידעתי, כי כלכם קשרתם עלי קשר להמיתני אף כי תמצאני כי אף אנכי חפשע, ובכל אמרותי אף כי כולן ישרות תהיינה תמצאו עלה ושחיתה להכחידני מן הארץ ואם כן מה אשיב לכם? (סט) **מעתה:** יען כי תרשיעו אותי ותעללו

הַכְעַל פָּרִיץ יְצָאתֶם בַּחֲרָבוֹת וּבְמַטּוֹת׃ נג יוֹם יוֹם הָיִתִי עִמָּכֶם
בַּהֵיכָל וְלֹא שְׁלַחְתֶּם בִּי יָד · אַךְ זֹאת הִיא עִתְּכֶם וּגְבוּרַת הַחֹשֶׁךְ׃
נד וַיַּחֲזִיקוּ בוֹ וַיּוֹלִיכֻהוּ וַיְבִיאֻהוּ אֶל־בֵּית־הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל · וּפֶטְרוֹס
הָלַךְ אַחֲרָיו מֵרָחוֹק׃ נה וַיַּבְעֲרוּ אֵשׁ בְּתוֹךְ הֶחָצֵר וַיֵּשְׁבוּ יַחַד וַיֵּשֶׁב
פֶּטְרוֹס בְּתוֹכָם׃ נו וַתֵּרֶא אֹתוֹ שִׁפְחָה אַחַת בְּשִׁבְתּוֹ נֶגֶד הָאֵשׁ
וַתַּבֶּט בּוֹ וַתֹּאמַר · גַּם זֶה הָיָה עִמּוֹ׃ נז וַיְכַחֵשׁ בּוֹ לֵאמֹר · אִשָּׁה
לֹא יְדַעְתִּיו׃ נח וְעוֹד מְעַט וַיַּרְא אֹתוֹ אִישׁ אַחֵר וַיֹּאמַר · גַּם אַתָּה
מֵהֶם · וַיֹּאמֶר פֶּטְרוֹס · אֱנוֹשׁ לֹא מֵהֶם אָנִי׃ נט וּכְמוֹ אַחֲרֵי הָעֵת
אַחַת וְאִישׁ אַחֵר הֶחֱלִיט לֵאמֹר · אָכֵן גַּם זֶה הָיָה עִמּוֹ · כִּי גְלִילִי
הוּא׃ ס וַיֹּאמֶר פֶּטְרוֹס · אֱנוֹשׁ לֹא אֵדַע אֲשֶׁר תֹּאמַר · וּכְרֶגַע

קדשו הושיעו לו לעשות נפלאות לרפוא את אזן העבד אך להציל את נפשו מיד אויביו לא אבה למען תת את רשעים קברו · (נג) **אך זאת היא עתכם וגבורת החשך:** ר"ל עד הנה לא היה כח בכם לתפשני אך עתה בא הקץ אשר אשים אשם נפשי ונפשי תהיה לשלל לכלם והעלולים ימשלו בי · **וגבורת החשך:** ר"ל תגבורת השטן ויצ"הר על האור כמ"ש שמים אור לחשך וחשך לאור · ועד"ז אמרו על הפסוק **במחשכים הושיבני כמתי עולם** אמר ר' ירמי' **זה תלמודה של בבל** (סנהדרין כ"ד ומנחו' כ"ג) משום דייתיבו בארעא דחשוכא אמרי **שמעתתא דמחשכן** · (נד) **הלך אחריו מרחוק:** לא עמד בנסיון ולא הלך אתו בחברה כי אם מרחוק בעבור יראת היהודים אשר הקיפו את אדוניו וירא לנפשו לבל ילכד כמוהו ברשת אשר טמנו לו אויביו · (נה) **ויבערו אש וכו':** מפני הקור · **וישב פטרוס בתוכם:** כמעט חשב כי נצל כצבי מפח וישב במושב שונאי אדוניו ולא ידע כי כרגע יהלכו גם עליו אמים ותחת שלום תבואהו שואה ומים זדונים ישטפוהו · (נו) **גם זה היה עמו:** מבין המון העם אשר נקהלו פה הוא לבדו נכר כי הוא היה עם ישוע · **היה:** בזמן העבר הלך עמו והתפאר לעמוד בנסיון **ועתה** עזב את אדוניו לבדו · (נז) **לא ידעתיו:** חשב כאשר גם עד היום רבים מב"י חושבים לאמור **מותר לשנות מפני דרכי שלום, או מפני הסכנה** · ותחת אשר היה לו לקדש שם אדוניו בפרהסיא לאמור כי הוא הוא משיח אלהי יעקב אשר עליו חכו כל ישראל רפו ידיו ונפל לבו לאמור לא ידעתי את האיש ואת שיחו: (נח) **גם אתה מהם:** השפחה הכירה אותו כי הוא **היה** עם ישוע ועמו הלך וארח לחברתו — אכן האיש ידע כי גם הוא **מהם** עם המאמינים בו · כה אימת השונאים נפלה עליו וכה גדלה על כי כחש את אדוניו אשר אהבת נפש אהבהו זה פעמים לפני שונאיו — · הקיצה אנוש אנוש אם אתה ישן החרד והתפלל בעת תקום לבל תפול · הה רגע ישב איש בשלום, פתאום שודד יבואהו, ישכח המות והוא אחריו — —
(נט) **אכן:** באמת ובלי ספק · **כי גלילי הוא:** ר"ל מן אנשי הגליל כי הן מכירים בלשונם כדאמרינן במס' בבא בתרא אנשי גליל **שלא הקפידו על לשונם** · ולכן לשונו ענה בו ופיו הרשיעו וענה בו לאמור כי שקר דבר · (ס) **לא אדע אשר תאמר:** ר"ל לא ידעתי את האיש ואת שיחו לא ראיתיו ולא שמעתי ממנו דבר בלתי היום ולא אוכל להבין את אשר תאמר אלי · **קרא התרנגול:** להעירו משינת חטאתו · (סא) **ויפן האדון:** אף כי שחה נפשו עד מאוד בכל זאת פנה אל השה האובד מן

אֶת־הָעָם בְּהוֹרֹתוֹ בְּכָל־יְהוּדָה הֵחֵל בַּגָּלִיל וְעַד הֵנָּה׃ ו וְכִשְׁמוֹעַ
פִּילָטוֹס אֶת־שֵׁם גָּלִיל וַיִּשְׁאַל אִם הָאִישׁ הוּא גְּלִילִי׃ ז וּבְהִוָּדְעוֹ
כִּי מִמֶּמְשֶׁלֶת הוֹרוֹדוֹס הוּא וַיִּשְׁלָחֵהוּ אֶל־הוֹרוֹדוֹס אֲשֶׁר גַּם הוּא הָיָה
בִּירוּשָׁלַםִ בַּיָּמִים הָהֵם׃ ח וּבִרְאוֹת הוֹרוֹדוֹס אֶת־יֵשׁוּעַ וַיִּשְׂמַח מְאֹד
כִּי מֵעֵת כַּבִּיר אִוָּה לִרְאֹתוֹ יַעַן שָׁמַע עָלָיו רַבּוֹת · וַיְקַו לִרְאוֹת אֵי־
זֶה אוֹת עָשׂוּי עַל־יָדוֹ׃ ט וַיִּשְׁאָלֵהוּ עַל־דְּבָרִים רַבִּים · אַךְ הוּא לֹא
עָנָה אֹתוֹ מְאוּמָה׃ י וַיָּקֻמוּ רָאשֵׁי הַכֹּהֲנִים וְהַסּוֹפְרִים וַיַּלְשִׁינוּ אֹתוֹ
מְאֹד׃ יא וְהוֹרוֹדוֹס עִם אַנְשֵׁי צְבָאָיו בָּזָהוּ וּבְהָתֵלּוֹ בוֹ הִלְבִּישׁ
אֹתוֹ לְבוּשׁ שָׁנִי וַיִּשְׁלָחֵהוּ אֶל־פִּילָטוֹס׃ יב בַּיּוֹם הַהוּא פִּילָטוֹס
וְהוֹרוֹדוֹס הִשְׁלִמוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו כִּי לְפָנִים שִׂנְאָה הָיְתָה בֵינֵיהֶם׃

אם על דברי הריבות אשר אינם נוגעים רק אל דברי התורה אז הוסיפו להעז ולהחליק אמרים לאמר כי הוא מסית את העם · **בהורותו:** גם כאן לא אמרו בפרט את אשר הורה רק אמרו בסתם **בהורותו** · — ראה והבין כי תמיד הוסיפו עלילת שקר אשר היתה בידם למשמרת, מבחוץ זכה ומטהרת ומתחתיה תעמוד הבהרת · **בגליל ועד הנה ·** קבלה היתה בידם והקבלה הזאת גם לגוים היתה נודעת כי המשיח יתראה בראשונה **בארץ הגליל ·** וז"ל הזהר (דפוס זולצבאך דף ע"ד ע"ג) **יתגלי מלכא משיחא בארעא דגלילא וחד כוכבא דבסטר מזרחי בלע שבע כוכביא מסטר צפון** וכו׳ · (ו) **אם הוא גלילי:** פילטוס בקש לדחות הדבר הזה מפניו ולכן מצא תואנה לשאל אם הוא ר"ל ישוע הוא גלילי למען ישלחהו מעל פניו אל שופט אחר · (ז) **בימים ההם:** לפני חג הפסח · (ח) **ובראות הורדוס את ישוע וגו׳:** הוא הורדוס אשר המית את יוחנן שמח בראות את ישוע! **אוה לראותו וגו׳:** אולי יראה הנפלאות והניסים אשר יעשה · — אך לא **לשמוע** מפיו דברי אלהים חיים נכספה וגם כלתה נפשו · (ט) **על דברים רבים וגו׳:** אבל לא על דבר אחד ר"ל על הדרך ע"י יבוא לרשת חיי עוה"ב · ולכן לא ענהו ישוע דבר · כמאמר החכם **אל תען כסיל באולתו פן תשוה לו גם אתה ·** (י) **ויקמו ראשי הכהנים:** הכהן הגדול וסגן הכהן והסופרים · על כה חשו ולמו אולי ישמעו דבר מה את אשר ישיב ישוע להורדוס על טענותיו ועל שאלותיו אשר בעבורו יוכלוהו להפילו ברשתם ולהלכידו בשחיתותם, אכן כאשר ראו כי ישוע לא ענה מאומה לכן קמו להלשינו **בחזקה ·** (יא) **עם אנשי צבאיו:** הורדוס לא ישב לדין עם שופטים ויועצים כ"א עם אנשי צבאיו אנשי מלחמה אשר ידיהם נגואלו בדם ובקרב לבם תפרה שרש פרה ראש ולענה · **בהתלו בו:** (המקור מבנין הפעיל משרש תלל) עשהו שחוק כמו כהתל באנוש תהתלו בו (איוב י"ג, ט׳) · **לבוש שני:** בלבוש מלכים · (יב) **השלמו איש את אחיו:** שנאתם גם קנאתם שכחו ביום ההוא למען יפול הנרדף בידי עושי רשע · וכדאמרינן בסנהדרין (דף ק"ה ע"א) על פסוק **וילכו זקני מואב וזקני מדין** (דברים כ"ב, ז׳) תנא מדין ומואב לא היה להם שלום · **משל** לשני כלבים שהיו בעדר והתגרה זה בזה בא זאב על האחד, אמר האחד אם איני עוזרו היום הורג אותו ולמחר בא עלי הלכו שניהם והרגו הזאב, אמר ר׳ פפא היינו דאמרי אינשי **ברכושתא** (פי׳ חולדה) **ושונרא** (חתול) **עבדו הלולא מתרבא בישגדא** (פירוש מזל רע) עיין ברבה פ׳ בלק ובילקוט

הָאֱלֹהִים: ע וַיֹּאמְרוּ כֻלָּם · הֲכִי אַתָּה הוּא בֶּן־הָאֱלֹהִים · וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם · אַתֶּם אֹמְרִים כִּי אֲנִי הוּא: עא וַיֹּאמְרוּ · לָמָּה לָנוּ עוֹד
עֵדוּת הֲלֹא מִפִּיו אֲנַחְנוּ שָׁמָעְנוּ:

כג א וַיָּקָם כָּל־הֲמוֹנָם וַיּוֹלִיכֻהוּ אֶל־פִּילָטוֹס: ב וַיָּחֵלּוּ לְהַלְשִׁין
אֹתוֹ לֵאמֹר · אֶת־זֶה מָצָאנוּ מְסַלֵּף אֶת־הָעָם וּמֵנִיא אֹתָם
מִתֵּת מִסִּים לְקֵיסָר בְּאָמְרוֹ עַל־נַפְשׁוֹ כִּי הוּא מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ: ג וַיִּשְׁאַל
אֹתוֹ פִּילָטוֹס לֵאמֹר · הַאַתָּה הוּא מֶלֶךְ הַיְּהוּדִים · וַיַּעַן אֹתוֹ וַיֹּאמַר ·
אַתָּה אָמָרְתָּ: ד וַיֹּאמֶר פִּילָטוֹס אֶל־רָאשֵׁי הַכֹּהֲנִים וְאֶל־הֶהֱמוֹנִים ·
לֹא מָצָאתִי עַוְלָה בָּאִישׁ הַזֶּה: ה וַיּוֹסִיפוּ לְהָעֵז לֵאמֹר · כִּי מֵסִית

עלי עלילת שקרים. **ישב בן האדם וכו'**: ר"ל אין כח בידכם להמיתני מיתה עולמית כי בן האדם ישב לימין גבורת האלהים. (ע) **הכי אתה הוא בן אלהים**: הנה ידעו היטב את אשר אמר כי הוא בן האלהים לא בדרך רמז או על כל האלה היה (כמו אלהים אתם ובני עליון כולכם (תהלים פ"ב) כי מעולם ועד עולם עמו היה כח וגבורה ועמל ורעה בסדר גאון ובעת ל'. **אתם אומרים כי אני הוא**: כאשר אמרתם כן הוא. (עא) **אנחנו שמענו**: (והודאות בעל דין כמאה עדים דמי —) לו שמו את הדברים האלה אל לבם! אך דבר בליעל אשר יצוק בם היה לא נתנם להשיב אל לבם רשעתם אשר עשו.

כג (א) **ויקם כל המונם**: אנשים רקים ופוחזים התחברו והתקשרו עם ראשי הסנהדרין והכהנים כאשר נאמר (מיכה ז', ג') **ישר באדם אין, כולם לדמים יארבו איש את אחיו יצודו חרם. על הרע כפים להיטיב השר שואל והשופט בשלום והגדול דובר, הות נפשו הוא, ויעבתוה. ויוליכוהו אל וכו'**: להלשינו לפניו ולמען הוא ישים עליו משפט מות. על כה חללו את שם ד' להביא משפט אשר הובאו לפניהם לדון ע"פ התורה, לפני איש נכרי אשר לא מבני ישראל היה. (ב) **ויחלו להלשין אותו וגו'**: יען כי ידעו כי איש נכרי לא יטה אזן להם ולא יקשיב לקולם אם יביאו משפט לפניו אשר ענינו רק דבר תורה לכן התחכמו להרע לאמור כי ענין הריב הוא ענין מדיני ואין נוגע אל דברי תורה כלל. **את זה מצאנו**: הם מצאו דבר רע ובליעל בו אך לא פילטום ולא הורדוס. **מניא את העם**: כמו הניא אביה אותה (במדבר ל, ו) והנה ידענו מאת אשר קראנו (בסימן כ' כ"ב) כאשר שאלוהו הפרושים על דבר המס אשר השיב להם הראוני דינר, התמונה והמכתב עליו של מי הם וכו' עיין שם. ואת המעשה ידעו כולם אכן התחכמו בנכליהם להעיר חמות בלבב **פילטום** נגדו למען **הוא** ישים עליו משפט מות. כה הראו בערמה לפני פילטום אהבתם ויראתם נגד המלך. והמלך הוא הקיסר אף כי שנאת מות שנאוהו. (ג) **האתה הוא מלך היהודים**: מתוך השאלה הזאת נראה ברור כי פילטום לא חש ולא שם על לבו את דברי שונאי ישוע אשר הלשינו אותו באמרו על נפשו כי הוא **מלך המשיח**, רק שאלהו, אם הוא ר"ל ישוע הוא **מלך היהודים** (כי בימים ההם היו היהודים תחת יד הקיסר רומי והוא הוא אשר מלך ורדה בם אז) וכאשר השיב ישוע **אתה** אמרת. ר"ל הנה אף שונאי לא הלשינו אותי רק על אמרי כי אנכי **מלך המשיח** ומלכות המשיח איננה מן העולם הזה לכן אמר וגזר פילטום לא מצאתי עולה באיש הזה. (ה) **ויוסיפו להעז**: יען ראו כי פיהם הכשילם ופי פילטום לא

שא את־הלז ושלח לנו את־בר־אבא׃ יט אשר היה משלך במשמר
על־דבר הקשר אשר היה בעיר ועל־דבר רצח׃ כ ויוסף פילטוס
לדבר אליהם כי חפץ לשלח את־ישוע׃ כא ויקראו לאמר · הצלב
הצלב אתו׃ כב וידבר אליהם שלישית · ולמה מה רעה עשה זה ·
לא מצאתי בו משפט־מות · לכן איסרנו ואשלחהו׃ כג ויפצרו
בו בקול גדול וישאלו אשר יצלב · ויוכל קולם וקול ראשי הכהנים׃
כד וישפט פילטוס אשר תעשה שאלתם׃ כה וישלח להם את־
המשלך במשמר על־דבר קשר ורצח אתו אשר שאלו · ואת־ישוע
נתן לרצנם׃ כו ויוליכהו ויחזיקו בשמעון איש קורני בבאו מן

הרק והמלא תסיעי · בזאת תעידי על' שרשך רוכלת המכשולות, סוחרת החסרונות בזאת תכריזי על נבלתך אשת לפידות, בהשתדלך כל היום ברוב רשעתך הסר המלכים איש ממקומו לשום פחות משפחות תחתיהם · בהשתגעך כל היום להתוות על דלתי בתי נדיבים תיו השחתה ומפיל, ואת בתי הנבלים תבנה גזית ואבן יקרה, אש חרונך בגן אלהים בעצי הלבנון מתלקחת והסנה איננו אוכל ····· תכבסי בנתר חלאת נכתמי עון לזייף גלוים ובתוכם ארבם · **(יט) על דבר הקשר:** ר"ל הפריצים בימים ההם קשרו קשר נגד ממשלת הרומים, אכן לא מקנאת ה' צבאות עשו זאת כי אם לשלול שלל ולבז בזה ולהרוג במסתרים אנשים על לא חמס בכפיהם באמרם כי אלה יעזרו את הרומים ויהיו עמהם · ופילטוס חשב בלבו אם אומר להם כי רצוני לתת להם חפשי את בראבא איש אשר היה מלא רשע וזדון ושמים גלו עונו והארץ מתקוממה לו או את ישוע איש אשר עולה לא נמצא בשפתיו מלא צדק וענוה אשר קנה רצוץ לא שבר ופשתה כהה לא כבה, בלי ספק יבקשו את ישוע, אך־לא כן חשבו היהודי' אשר הוכו בתמהון ובעורון לבב · **(כא) הצלב הצלב:** כלומר תלה אותו על העץ · כן דרך המון ודלת העם, בעת בוא ישוע לירושלים צעקו בקול גדול הושענא הושענא ושמחו עד מאוד ויחלו לקראת בואו ובעת צעקו הצלב הצלב, וכמעט רגע שבו ונחמו על אשר עשו ולבם נכסף לאחר, תחת אשר מקדם הלכו אותו במישור ובשלום וכרתו בריתו עמו למען הסיתו · — **(כב) שלישית:** עוד חשב כי תשוך חמתם וכמעט רגע יעבור זעמם ויראו ברעתם אשר תמצא אותם, אם באין משפט מות איש תמים יהרוג · אך שנאתם ורשעתם לא נתנו אותם להשיב זאת על לבם · ויען כי המון העם ראו כי רפו ידי פילטוס וכל גבורה בקרבו אין לקום כאיש על פקודתו ועל משמרתו, לכן חשבוהו כמסכל ולא שמעו בקולו · **(כג) ויוכל קולם:** כלומר קול העם וקול הכהנים הלך וחזק עד מאוד, יחדיו קשרו עליו קשר כעם ככהן וכפרושים, אף כי דרכם היה להתרחק מהמון עם ומעמי הארץ בכל זאת התחברו היום הזה לעשות נקמה והתיצבו ונוסדו יחדיו על ה' ועל משיחו · **(כד) וישפוט:** לא על פי הדין, כי כבר אמר **לא מצאתי בו משפט מות**, אך שפט לפי המקום ולפי הזמן יען ירא ופחד בעבור נפשו מפני הכהנים והעם לבל ילשינוהו לקיסר רומי ויקימו עדי שקר אשר יעידו בו, ובעבור יראת נפשו נוס כי ישופך דם נקי · **(כה) וישלח להם:** ר"ל הוציאו לחירות, כאשר כאמר בתהלים (ע"ג, י"ב) אלה רשעים ושלוי עולם השגו חיל אך ריק זכיתי לבבי וארחץ בנקיון כפי וכו' · **נתן לרצונם:** ר"ל לעשות בו כל אשר בלבבם · **(כו) איש**

יג וַיִּקְרָא פִּילָטוֹס אֶל־רָאשֵׁי הַכֹּהֲנִים וְהַשָּׂרִים וְהָעָם׃ יד וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם · הֲבֵאתֶם אֵלַי אֶת־הָאִישׁ הַזֶּה כִּמְסַלֵּף אֶת־הָעָם · וְהִנֵּה אֲנִי
דָרַשְׁתִּי לְעֵינֵיכֶם וְלֹא מָצָאתִי בָּאִישׁ הַזֶּה עַוְלָה בַּדָּבָר אֲשֶׁר אַתֶּם
מַלְשִׁינִים אֹתוֹ׃ טו וְאַף לֹא הוֹרוֹדוֹס · כִּי שְׁלַחְתִּי אֶתְכֶם אֵלָיו
וְהִנֵּה לֹא נַעֲשָׂה עִמּוֹ מִשְׁפַּט־מָוֶת׃ טז לָכֵן אֲיַסְּרֶנּוּ וַאֲשַׁלְּחֶנּוּ׃
יז וְעָלָיו לְשַׁלַּח לָהֶם אֶחָד חָפְשִׁי בֶּחָג׃ יח וַיִּקְרְאוּ כֻלָּם יַחְדָּו ·

דף רמ"ב ע"א · (יד) הבאתם אלי את האיש וכו': אף כי ידע כי אין בישוע משפט מות בכל זאת לא עצר כח לפתחהו ממאסוריו ולדבר משפטים את העם הכהנים וראשיהם על כי ילשינו ויחרפו את איש אשר עולה לא נמצא בשפתיו ובצדק ובמישור הלך · כי ירא ופחד מפני היהודים פן ילשינו גם אותו אל הקיסר רומי · וכענין הזה אמרו בסנהדרין (ק"ג ע"א) וי למר דלא ידע בין טב לביש · והנה מאת היושבי בשמי' היתה נסיבה לתת את ישוע ביד פושעים להמצא לנו סליחה לעונותינו · וכמ"ש ז"ל הזוהר (פ"ח ע"ג) בשעתא דכל שייפי (ר"ל איברים) גופא בעקאו"ה, ומרע סגי שרייא עלייהו שייפא חדא אצטריך לאלקאה בגין דיתסון כולהו · ומנו? דרועא · דרועא אלקי ואפיקו מיניה דמא, כדון הא אסוותא לכל שייפי גופא · אף הכי בני עלמא אינון שייפין דא עם דא · בשעתא דבעי קב"ה למיהב אסותא לעלמא אלקי לחד צדיקא ובגיניה יהיב אסוותא לכולא · מנלן? דכתיב והוא מחולל מפשעינו מדוכא מעונותינו ובחבורתו נרפא לנו · אוקתא דדמא כמאן דאחיק דרועא ובההוא חבורה נרפא לנו אסוותא הוא לנא לכל שייפין דגופא ·
(טו) ואף לא הורודוס: אשר הוא מרע ישראל ויודע משפטי היהודים · (טז) איסרנו: ר"ל אלקהו במכות כדי רשעתו ואח"כ אשלחהו · וכל זאת לא אמר אלא כדי להחניף את הרשעי' האלה מפני יראתו אף כי ידע כי לא משפט מות ולא משפט מלקות נמצא בו · (יז) ועליו לשלח וכו': דע כי בימים ההם פריצי ופושעי ישראל רבו, גזלו וחמסו והרגו בכל הדרכים על עובר אורח לשלול שלל ולבוז בזה, כדאמרינן במסכת סוטה (דף מ"ז) משרבו הרצחנין בטלה עגלה ערופה לפי שאינה באה אלא על הספק ומשרבו הרצחנין בגלוי בטלה עגלה ערופה · אכן לא היתה ביכולת ב"י לשפוט דיני נפשות עוד כ"א על פי מושלי הרומיים · וכאשר הרבו לעשות הרע נשלחו אנשי המלחמה נגדם ונתפשו ובבית הכלא הובאו ואחרי אשר דנו אותם למיתה היו אסורים בבית הסוהר להיות עצורים שם עד בוא ימי החג · וכדאמרינן בגמ' ממתינין לו עד הרגל שנאמר וכל העם ישמעו ויראו · ויען כי ידע פילטוס כי תרד חמת היהודים וכאש עצור היה בעצמותם על כי כעת אין לאל ידם לשפוט עוד דיני נפשות לכן התחכם להחניף אותם בחלקלקות לקרוא דרור בטרם יבוא ימי החג אל איש אחד מן האסורי עפי ובכלל אשר משפט מות להם למען ישמחם על ימי החג · זה ביאור הענין ועליו לשלח ר"ל מנהג היה לשלח מבית הכלא וכו' איש אשר היה עצור שם · (יח) שא את הלז: ר"ל שאהו מפה והשליכהו אל המשמר על כי יומת · ואוה כי בר אבא יצא חפשי מבית האסורים · ועל תהפוכות התבל ורעת יצר לב האדם לבקש את אשר יזיק לו וירחיק את אשר ייטיב לו להחליף העולם עובר בעולם עומד וקיים נצח, כאשר ראינו פה באשר אמרו היהודים שא את הלז, המתיק המליץ בדר"שי באמרו על תהפוכות רעות התבל ויושבי בה אף כי בחוחי חשוקיך בני בלי שם ואנשי השם המרה שנואיך · ראיתיך תלקטי הקליפות והתוכות תזרקי, תאספי האספסוף, תקרבי

אִם־בְּעֵץ רָטוֹב יַעֲשׂוּ אֶת־אֵלֶּה מַה אֵפוֹא יֵעָשֶׂה בְּעֵץ יָבֵשׁ׃ לב וַיּוּבִילוּ
גַּם שְׁנַיִם אֲחֵרִים פֹּעֲלֵי־עָוֶל לַהֲמִיתָם עִמּוֹ׃ לג וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם
הַנִּקְרָא גָּלְגֹּלֶת וַיִּצְלְבוּ שָׁם אֹתוֹ וְאֶת־פֹּעֲלֵי־עָוֶל אֶחָד מִימִינוֹ וְאֶחָד
מִשְּׂמֹאלוֹ׃ לד וַיֹּאמֶר יֵשׁוּעַ · אָבִי סְלַח לָהֶם · כִּי אֵינָם יֹדְעִים מָה
הֵמָּה עֹשִׂים · וַיְחַלְּקוּ אֶת־בְּגָדָיו וַיַּפִּילוּ גוֹרָל׃ לה וַיַּעֲמֹד הָעָם
וַיַּבִּיטוּ · וַיִּלְעֲגוּ לוֹ וְהַשָּׂרִים אִתָּם לֵאמֹר · אֶת־אֲחֵרִים הוֹשִׁיעַ יוֹשִׁיעַ
נָא אֶת־נַפְשׁוֹ אִם הוּא הַמָּשִׁיחַ בְּחִיר הָאֱלֹהִים׃ לו וַיִּתְעַלְּלוּ בוֹ גַּם
אַנְשֵׁי הַצָּבָא בְּבֹאָם וּבְהַגִּישָׁם לוֹ חֹמֶץ׃ לז וַיֹּאמְרוּ · אִם אַתָּה הוּא
מֶלֶךְ הַיְּהוּדִים הוֹשִׁיעָה אֶת־נַפְשֶׁךָ׃ לח וַיִּכָּתֵב כְּתָב מִמַּעַל לוֹ

ישולם אף כי רשע וחוטא. (לב) **פועלי עול:** למלאות את אשר נאמר (ישעיה נ"ג, ט') **ויתן את רשעים קברו וכו'.** (לג) **הנקרא גלגלת:** לפי שראש וגבע ההר ירד בשיפוע עד מאוד לכן נקרא **גלגלתא**, ולא מפני גלגלות המומתים אשר שם מושלכים היו. כי ידוע כי כל חייבי מיתות ב"ד נקברים. **ויצלבו:** ר"ל תלו אותו שם. **אחד מימינו וכו':** והוא באמצע להודיע כי הוא החוטא הגדול שבכולם למלאות את אשר נאמר בישעיה תחת אשר הערה למות נפשו **ואת פושעים נמנה.** ויען כי אמרו עליו כי יאכל וישב עם המוכסים ועם החוטאים לכן גם בעת דנו אותו למיתה הביאוהו בחברת פועלי און אשר אהב. והנה גם בתלותו על העץ השיב אחד מן הפועלי און אל ה' להתודות על חטאותיו להביאו מהר אל חיי העולמים, כאשר עשה בעוד התהלך בארצות החיים. (לד) **אבי סלח להם וכו':** גם בעד שונאיו אשר על מות הביאוהו והטו משפטו וסלפו דברי צדיקים התפלל אשר לא יחשב להם זאת לעון כי אינם יודעים מה המה עושים וכשוגגים ידונו, וכאשר התנבא עליו ישעיהו **והוא לפושעים יפגיע. ויפילו גורל:** כאשר נאמר בתהלים (כ"ב, י"ט) **יחלקו בגדי להם ועל לבושי יפילו גורל.** וביוחנן (י"ט, כ"ג) נאמר **והמעיל בלי תפירה ארוג כלו משפה אל שפה.** ובימים ההם רגילין היו ללבוש מלבושים כאלה כדאמרינן בתענית (י"א ע"ב) במה שמש משה כל ז' ימי המלואים? רב כהנא מתני **בחלוק לבן שאין לו אימרא** (פי' רש"י שפה מתרגמינן אימרא, כלומר תחוב היה מחוט אחד כל החלוק, ולא כבגדים שלנו שבתי הידים מדובקין בבגד הגוף בתפירה). (לה) **ויעמוד העם וביטו:** לא עצמו עיניהם מראות ברע אשר נעשה ע"י הכהנים והשופטים כ"א כולם עמדו בעצה אחת להתעלל בו. **את אחרים הושיע:** פיהם הרשיעם הודו כי ברב כחו הושיע רבים אשר הלכו אחריו. (לו) **גם אנשי הצבא:** המה הרומים כד"א **מושל מקשיב על דבר שקר כל משרתיו רשעים** (משלי כ"ט, י"ב). **ובהגישם לו חומץ:** ובמתי (כ"ז, ל"ד) נאמר ויתנו לו חומץ מהול בראש ויטעם וימאן לשתות והוא ע"פ מאמר התלמוד (סנהדרין פ"ו) **היוצא להרוג משקין אותו קורט של לבונה בכוס של יין כדי שתטרוף דעתו** שנאמר תנו שכר לאובד (משלי ל"א, ו'). (לז) **הושיעה את נפשך:** כלומר הנצל ורדה מפה. (לח) **יוני ורומי ועברי:** הלשונות האלה הורגלו אז בפי כל עם ועם ומדינה ומדינה, ובפרט בפי כל יודע לשון ספר. ומאת ה' היתה נסבה כי ע"י הלשונות האלה תודע מלכות ישוע המשיח בכל ארץ ובכל התבל, למען תחול ברכת אברהם על כל גויי הארץ כד"א ונברכו בזרעך כל

השדה וישימו עליו את־הצלב לשאת אתו אחרי ישוע: כז וילך
אחריו המון עם רב ונשים המתופפות על לבהן ומיללות עליו:
כח ויפן ישוע אליהן ויאמר. בנות ירושלם אל־נא תבכינה עלי
כי אם־עליכן בכינה ועל בניכן: כט כי הנה ימים באים ויאמרו.
אשרי העקרות והבטן אשר לא ילדה והשדים אשר לא הניקו:
ל אז יחלו לאמר להרים. נפלו עלינו ולגבעות כסונו: לא כי

קורני: קורני עיר גדולה עד מאוד, היתה רבת המסחר, בליביא העליונה בארץ דשן ושמן. ולעת מלוך עליה מלך ממשפחת פטלמיוס גלה והצליחה ברוב רכולתה ורביעית מושביה היו יהודים (בראשון למ"כב"י ט"ו כ"ג ויוסף בקדמוניות י"ד ז' ב' ע"ג, ו' א') גם בירושלים גרו יהודים רבים מן קוריני והיו להם בית הכנסת מיוחד להם (פעלי השליחים ב' י' ו', ט') ורבים מהם נכנסו בדת **המשיחית** והאמינו בישוע (שם י"א, כ' י"ג, א'). והנה בלי ספק נודע להם כי גם **שמעון** היה אחד מן תלמידיו או מן המון העם אשר שתו בצמא את דבריו ואשר הלכו אחריו, לכן החזיקו בו בשמעון כדי לבזותו ולשפוך גם עליו לעג ובוז. (כז) **עם רב:** לראות את אשר יעשה לו. **ונשים המתופפות על לביהן:** לשון המקרא (נחום ב', ח') וענינו הכו על לבבן מרוב הצער והתוגה לראות במות משיח אלהי יעקב. והנה אף כי תלמידיו בושו ויראו לנפשם ללכת אחריו בעבור יראתם מפני חמת המציק, בכל זאת עצרו הנשים כח לבכות עליו ולהכות על לבבן, ומזה תוכר מה גדול כח צדקת הנשים לצדקות. וכאמרם ז"ל בענין אחר **בזכות נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו אבותינו ממצרים** (סוטה י"א). (כח) **כי אם עליכן:** הורה אותן בזה כי הבכיה **לא לו** תהיה, כי כבר קבל עליו כל היסורין האלו באהבה אך מהראוי היה להן לבכות על חטאתן כי גדלה עד מאוד, ולשוב אל ה' אשר העבידוהו בחטאותן והוגיעוהו בעונותן, ולקחת מוסר וללמוד צדק כי רק **ברוב פשען** הובל כצאן לטבח. וכענין שנאמר **פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתיך** (תהלים קי"ט קל"ו) וכאמר ההוא ספדנא (מועד קטן כ"ה ע"ב) **בכו לאבלים ולא לאבידה שהיא למנוחה ואנו לאנחה.** (כט) **ימים באים** וכו': בעת הצרות אשר עוללים ישאלו ללחם ופורש אין להם, וכל אשר ימלט מחרב ורעב בשבי ובגולה ילכו ואז יאמר הוי **עקרה לא ילדה** כי בנים רבים שוממים ילכו והאויב יבוא ויכה **אם על הבנים.** (ל) **להרים נפלו עלינו:** להרים אשר סביבות ירושלים כד"א **ירושלים הרים סביב לה** (תהלים קכ"ה, ב') וענינו כמו **ואמרו להרים כסונו ולגבעות נפלו עלינו** (הושע י', ח') בעת יקום ד' למשפט ייראו ויחרדו מפני הצרות הרעות הבאות עליהן לבוא במערת צור ובמחילות עפר כי אש תקדח באפו ותוקד עד שאול תחתית ותאכל ארץ ויבולה ותלהט מוסדי הרים. (לא) **כי אם בעץ רטוב:** ענינו לח, כמו רטוב הוא לפני שמש (איוב ח', ט"ז). והוא על דרך משל לפי שהצדיקים נמשלו לעץ שתול על פלגי מים והרשעים כעץ יבש כד"א הנני מצית בך אש **ואכלה בך כל עץ לח וכל עץ יבש** לא תכבה להבת שלהבת וכו' (יחזקאל כ"א, ג'). וכענין זה המשילו משל בתלמוד (מועד קטן כ"ה ע"ב) **אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו איזובי קיר? לויתן** בחכה הועלה מה **יעשו דגי רקק?** בנחל **שוטף נפלה חכה מה יעשו מי גבים?** וכל ענין המשל הזה הוא על דרך הכתוב (משלי י"א, ל"א) **הן צדיק בארץ**

הששית וחשך היה על־כל־הארץ עד השעה התשיעית: מה ויחשך
השמש ותקרע פרכת ההיכל בתוך: מו ויקרא ישוע בקול גדול
ויאמר · אבי בידיך אפקיד רוחי · ובדברו זאת ויגוע: מז ובראות
שר המאה את־אשר נהיתה ויכבד את־האלהים לאמר · האיש הזה
צדיק היה: מח וכל־ההמונים הנקהלים למראה הזה בראתם
את־אשר נהיתה ספקו על־לבם וישבו: מט ויעמדו כל־מידעיו
מרחוק והנשים אשר הלכו אחריו מן הגליל ויראו את־אלה:
נ והנה איש ושמו יוסף יועץ ואיש טוב וצדיק: נא והוא לא

ונתתי **מופתים בשמים**. בלילה ההוא עת נולד משיח אלהי יעקב פתע פתאום אור בהיר בשחקים נראה והארץ האירה מכבודו והיושבים בחשך ראו כי אור גדול נגה עליהם, ובמותו ונכלו לפני בני עולם קדר השמש בצהרים ובאה בעוד יומם להסתיר פניה מרעת יושבי הארץ אשר מלאו לבם לעשות נבלה אשר לא נשמע כמוה מיום היוסדה. (מה) **פרוכת ההיכל**: ר"ל הפרוכת אשר היה בהיכל לכנוס מתוכו אל בית קדש הקדשים וכדאמרינן במס' מדות (פרק ד הלכה ז') כותל ההיכל שש ותוכו ארבעים אמה אמה טרקסין. ופירש שם הרמ"בם והכותל המבדיל בין ההיכל וקודש הקדשים והוא הנקרא טרקסין היה בו פתח ועליו פרוכת אחד ולפיכך כתבו עובי הכותל מחוץ לודת ההיכל וקודש הקדשים כתבו עליו פרוכת מבפנים ומבחוץ והיה הטרקסין בין שתי הפרוכת. ועיין במס' שקלים פרק שמיני הלכה ה'. וענין הקריעה היתה לרמז כי כעת עתה אין עוד מסך מבדיל בקודש כי כולם יהיה ממלכת כהנים וגוי קדוש הנגשים אל ה' ע"י משיחו אחר אשר המשיח הקריב את עצמו וקדש אותם בדמו. (מו) **בקול גדול**: בכל כחותיו ועצמיו אשר בהם התענה ובכל היסורין אשר קבל עליו מאהבה ברצון ובנפש חפצה לשום אשם נפשו עוד נשאר בו כח לצעוק בקול גדול להחריד לב השומעים ולהרעיש לבם לשוב אל ה' בו בטח, ואף כי אל שערי מות הביאהו בכל זאת **אבי** קראהו כאשר לומר בעוד נפשו בארץ מתהלכת. **אפקיד** אתן נפשי לפקדון על עת אקום ואחיה. (מז) **שר המאה**: הוא אשר פקד אנשי הצבא לצאת ולהיות למשמר בעת יתלו אלה פועלי און את ישוע. **צדיק היה**: הנכרי הזה ראה והכיר צדקת ישוע וכי לא חמס בכפיו בעוד הכהנים והשופטים אשר להם התורה לא ידעוהו ובכסילותם לא הבינו זאת כי הוא **חטא רבים נשא ולפושעים יפגיע**. (מח) **ספקו על לבם**: ר"ל הכו על לבם מלשון ספקתי על ירך (ירמיה ל"א, י"ט) לסימן אבילות ותשובה. והוא סימן אל האבל הגדול אשר עליו נבא זכריה (י"ב, י') באמרו **ושפכתי על בית דוד ועל יושבי ירושלים רוח חן ותחנונים והביטו אלי את אשר דקרו וספדו עליו כמספד על היחיד והמר עליו כהמר על הבכור וכו'**. ואמרינן במסכת סוכה (דף נ"ב) על הפסוק הזה **האי הספידא מה עבידתא?** (פירוש מה תהיה סבת ההספד) פליגי בה ר' דוסא ורבנן חד אמר **על משיח בן יוסף שנהרג וחד אמר על יצ"הר שנהרג**. וענין משיח בן יוסף הוא ישוע המשיח אשר **היהודים** חשבוהו בטעות לבן יוסף ולא לבן אלהים, אכן בעת ההספד יכירו וידעו כולם כי בן אלהים היה. (מט) **כל מיודעיו**: אלה אשר קרא אחיו ואחותיו בעודו נפשו בארץ מתהלך מרחוק עמדו לראה מה יעשה לו ויראו מפני חמת המציק לקרב אליו ובכל זאת הטו אזנם אל דבריו האחרונים לשמוע את אשר ידבר. (נ) **יועץ**: אולי מזקני העיר

בְּמִכְתַּב יְוָנִי וְרוֹמִי וְעִבְרִי · זֶה הוּא מֶלֶךְ הַיְּהוּדִים׃ לט וַיְגַדֵּף אֹתוֹ
אֶחָד מִפֹּעֲלֵי־אָוֶן הַנִּצְלָבִים לֵאמֹר · אִם אַתָּה הוּא הַמָּשִׁיחַ הוֹשִׁיעָה
אֶת־נַפְשְׁךָ וְאֹתָנוּ׃ מ וַיַּעַן הָאַחֵר וַיִּגְעַר בּוֹ לֵאמֹר · הֲלֹא תִירָא
אַתָּה אֶת־הָאֱלֹהִים בַּאֲשֶׁר גַּם אַתָּה בְּדִין הַזֶּה׃ מא אָכֵן אֲנַחְנוּ
כַּמִּשְׁפָּט · כִּי־כִפְעֲלֵי־יָדֵינוּ לָקָחְנוּ · אַךְ זֶה לֹא עָשָׂה עָוֶל׃ מב וַיֹּאמֶר
אֶל־יֵשׁוּעַ · זָכְרֵנִי אֲדֹנִי בְּבֹאֲךָ בְּמַלְכוּתֶךָ׃ מג וַיֹּאמֶר אֵלָיו יֵשׁוּעַ ·
אָמְנָם אֲנִי אֹמֵר לָךְ · הַיּוֹם תִּהְיֶה עִמִּי בְּגַן עֵדֶן׃ מד וַיְהִי כְּשָׁעָה

גויי הארץ · (לט) **אחד מפועלי און**׃ הרשע הערוץ הזה עמד ברשעו והוסיף על חטאותיו אשר חטא בטרם צאת נפשו אשר הוטמאה לחרף עוד את עקבות משיח אלהי יעקב והחזיק פניו מסלע וימאן לשוב אל ד׳ אף כי שערי המות פתוחים לפניו הן ושאול מתחתיו רגזה לקראת בואו · וכמאמר ח״ל (עירובין כ״ט) **רשעים אפילו על פתחה של גהינם אינן חוזרים בתשובה** · (מ) **הלא תירא אתה את האלהים**׃ הכינוי עם תי״ו האית״ן לחזק, ור״ל אף כי תראה כי הכהנים והפרושים וכל העם יחרפו ויגדפו את ישוע ולא יראו אלהים וישחקו ליום האחרון יען כי בשרירות לבם הרע ילכו וטפש מחלב לבם, בכל זאת אתה אשר לשערי מות הגעת תדין לאחריתך ותשוב אל ד׳ כי כמעט רגע ידעך נרך ואיננו · **בדין הזה**׃ ר״ל איך תעז פניך לחרף ולגדף אם אתה במעמד ובמצב כמהו? המעט ממך רשעתך אשר בה חטאת והלאית אנשים בעוד באות נפשיך שאפת רוח באין כלא ובאין אסורים על ידיך, כי גם תלאה כעת ובמעמד אשר אתה פה את אנשים צדיקים ותארח לחברה עם פועלי און אשר בהם כהנים וסופרים יכונו אשר שמים אור לחשך וחשך לאור · (מא) **אכן**׃ המלה הזאת היא לחלק (וכדאמרינן **אכין ורקין** מעוטין נינהו ·) ור״ל כפועל ידינו וכרשעתינו אשר רשענו ישולם לנו · **כי כפעלי ידינו לקחנו · אך זה**׃ ר״ל זה ישוע המשיח לא עשה עול ועולה לא נמצא בשפתיו · החוטא הזה הצדיק כאן עליו את הדין לאמור כי יש אלהים שופטים בשמים כפועל אדם ישולם לו וכאשר עשיתי כן שלם לי האלהים · (מב) **זכרני**׃ כאשר הפועל און ראה כי חבירו עומד ברשעתו ואוטם אזנו לשמוע לתוכחתו שם את פניו אל ישוע לבקשהו ולהתחנן לו כי יזכירהו **בבואו במלכותו** · וזה נראה ברור כי אחת ד׳ חבלים נפלו לו בנעימים להכיר עוד בטרם מותו את מלכות ישוע ולהאמין כי על ידו יושעו כל יושבים בחשך וצלמות · (מג) **היום תהיה עמי בגן עדן**׃ ר״ל לא תתמהמה ותחכה עד העת אשר אנכי אשוב למלכותי, כ״א עוד היום הזה אקחך ואביאך במעמד ההצלחה האמיתית אשר אנכי מעתה לבוא שמה · והנה ע״י הנחש הקדמוני גורש האדם מהסתפח בנחלת קדושים בגן העדן אכן ישוע הוליך לשם את הרשע הערוץ · ע״י הנחש גורש האדם בעבור רק חוקה אחת (והיא נחשבת לו **לעון מרי**) אשר צוה ד׳ אכן ישוע הוליך את הפועל און אשר כל ימיו הרבה לפשוע ולחטוא ביד רמה, עוד תלמידיו בארץ התהלכו, בגן עדן למען יורה לנו מה מאוד גדול **כח התשובה והאמונה** והפועל און והרוצח יקח חלק ונחלה בגן עדן להיות עם קדושים חלקו ובצל ישוע ישוב ויחיה ויתלונן וייטיב לו בעבורו, והיתה נפשו בגללו ואחרי צלותה בנבלות החטא והעון תהיה לה עדנה, ובעבור **האמונה** תשוב אל בית אביה כנעוריה · (מד) **וחשך היה על כל הארץ**׃ קדרות השמש היתה סימן ואות כי שמש צדקה נאספה ושביב אשה לא יגיהם מרוב רשעת יושבי תבל ושוכני ארץ כל״א

הוּשָׂם בּוֹ׃ נד וַיְהִי הַיּוֹם הַהוּא עֶרֶב הַשַּׁבָּת בִּפְנוֹת לַשַּׁבָּת׃
נה וְהַנָּשִׁים אֲשֶׁר בָּאוּ עִמּוֹ מִן הַגָּלִיל הָלְכוּ אַחֲרָיו וַתִּרְאֶינָה אֶת־
הַקֶּבֶר וְאֵת אֲשֶׁר־הוּשַׂם גּוּפוֹ׃ נו וַתָּשֹׁבְנָה וַתָּכֵנָּה אֶת־הַבְּשָׂמִים
וְאֶת־הַשְּׁמָנִים · וּבַשַּׁבָּת שָׁבְתוּ כַּמִּצְוָה׃

כד א וּבְאֶחָד בַּשַּׁבָּת בַּבֹּקֶר הַשְׁכֵּם בָּאוּ אֶל־הַקֶּבֶר מְבִיאוֹת אֶת־
הַבְּשָׂמִים אֲשֶׁר הֵכִינוּ וַאֲחֵרוֹת עִמָּהֶן׃ ב וַתִּמְצֶאנָה אֶת־
הָאֶבֶן מְגוֹלָלָה מִן־הַקָּבֶר׃ ג וַתָּבֹאנָה בוֹ וְלֹא מָצְאוּ אֶת־גְּוִיַּת הָאָדוֹן

כמו ישוע המשיח בעת קומו ביום השלישי נגעת איש אשר קבר אצלו עשתה זאת (מלכים ב' י"ג, כ"א) · (כד) **ערב שבת:** כן הוא בגמ' סנהדרין בנוסחאות הישנות ד' אמסטרדם דף מ"ג **תלאוהו לישו הנוצרי בערב פסח** (ופסח אחל להיות בשבת היה) · ומאת ה' היתה זאת כי מהר בבוא יום השבת יבוא ישוע המשיח אל המנוחה וכאמור באגרת אל העברים (ד', ט') כי הבא אל מנוחתו גם שבת הוא ממלאכתו כאשר האלהים משלו · וכן אמרינן במס' כתובות (כ"ג ע"ב) **מת בערב שבת סימן יפה הוא לו** · ופירש רש"י שיכנס למנוחה מיד עכ"ד · **בפנות לשבת:** ר"ל סמוך לחשיכה ובין השמשות · ול"פ התלמוד בסנהדרין (דף מ"ו) משהין אותו (הנתלה) **עם סמוך לשקיעת החמה** וגומרין את דינו וממיתין אותו ואח"כ תולין אותו אחד קושר ואחד מתיר כדי לקיים מצות תלייה · אכן בישוע לא המתינו עד סמוך לשקיעת החמה יען כי ערב שבת היה ואנשי בליעל האלו צמאו לדמו ואת נפשו בקשו וימהרו ויחישו מעשיהם בעוד היום גדול ולכן חשך השמש בעוד יומם עד השעה התשיעית · ויען כי הקבר אשר יוסף חצב קרוב היה אל מקום התליה ומפני הכנסת שבת לא יכול להוביל את גוף ישוע אל קבר אחר (כאמור יוחנן י"ט, מ"ב) לכן קברו בקברו · (כה) **והנשים:** (כפסוק מ"ט) ובפרט מרים מגדלית ומרים אם יוסי היו מן הנשים האלה (מרקוס ט"ו מ"ז) אשר עמדו על עצו עליו נתלה לראות הקבר בו יושם למען ביום הראשון תשובינה אליו למשוח את גופו · (כו) **ותכנה הבשמים:** למשוח גופו כי בערב שבת סמוך לחשיכה לא יכלו עוד לקנות ולהכין הבשמים למשחתו · ובמתי (כ"ז ס"ב־ס"ו) נאמר כי במוצאי יום השבת קנו הנשים הבשמים האלה ·

כד (א) **בבקר השכם:** ע"ל זריזות מקדימות למצוה וכה"א חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך (תהלים קי"ט, ס') לכן השכימו לקום · והנשים האלו הסכילו עשו בחשבם כי עוד ישוע המשיח בין המתים, אסור בחבלי התמותה ויישן שינת המות אף כי מראש לא בסתר הוגד להן כי **ביום השלישי יקום ויחיה** ומבור שאין יעלה · ולו חכמו השכילו והבינו והאמינו את אשר הגיד מראשית אחריתו לא הביאו לו בשמים למשחה · — **ואחרות עמהן:** ר"ל מלבד הנזכרות למעלה (סימן כ"ג, כ"ה · ובמתי כ"ז, ס"א · ובמרקוס ט"ו, מ"ז ·) · (ב) **את האבן:** ר"ל האבן אשר שם יוסף על פי הבאר · **מגוללה מן הקבר:** לכנוס בתוכו · ובמרקוס (ט"ז, ג') נאמר כי דאגו הנשים בטרם קרבו אל הקבר באמרן **מי יגל לנו את האבן הגדולה מפתח הקבר** · אכן יד ד' לא קצרה לגול את האבן הגדולה וכנאמר בתהלים קל"ה כל אשר חפץ ד' עשה · לכן דום והתחולל לו ובטח בו והוא יעשה כל אשר אין לאל ידך לעשות · (ג) **את גוית האדון ישוע:** אותו אשר אוו למשוח · כה יקרה לפעמים כי אף אל אנשים צדיקים לא ימצא אלהים ומשיחו אליהם כאשר **עם לבבם** ולא יפיקו

אֹבֶה לַעֲצָתָם וּלְפָעֳלָם וְהוּא מִן רָמָתַיִם עִיר הַיְּהוּדִים וּמְחַכֶּה לְמַלְכוּת הָאֱלֹהִים׃ נב וַיָּבֹא אֶל־פִּילָטוֹס וַיִּשְׁאַל אֶת־גּוּף יֵשׁוּעַ׃ נג וַיּוֹרִידֵהוּ וַיַּעֲטֵהוּ בְּסָדִין וַיָּשֶׂם אֹתוֹ בְּקֶבֶר חָצוּב בַּסֶּלַע אֲשֶׁר עוֹד אִישׁ לֹא

ומשופטיה היה · ולפי דעת הרד"ק ורש"י ז"ל (ישעיה ג', ג') עניין יועץ וזה שיודע לעבר השנים ולקבוע חדשים ויש בין להקת הסנהדרין · ולפי זה גם יוסף היה מיושבי סנהדרין, אך לא כמחשבותם מחשבותיו ולא היה אחרי רבים לרעות כי בשפתיו כבד אלהי ישראל ובלבו קדש משיחו אשר נתן אשם נפשו · (כח) **לא אבה לעצתם ולפעלם:** בטרם הוציאו מכח אל הפועל מזימת לבם הרע, חרשו מחשבות און ובליעל במסתרים איך ובאיזה אופן ישלחו ידיהם לבער את הקדש, הוא משיח ד' מן העולם הזה, ויעצו עצות עם אנשי דמים ומרמה כמוהם וה' במחשך מעשיהם, ואח"כ מלאו עצתם לעיני השמש ופעלו עולות ונבלות לא נשמעו בכל התבל ויהרגו בזדון את משיח ד' אשר מעוצר וממשפט נשא כאלמה לוקח · **והוא מן רמתים וכו':** שם עיר בשבט בנימין (יהושע י"ח, כ"ה) בהר אפרים (שופטים ד', ה') סמוכה אל גבעה (שופטים י"ט, י"ג ישעיה י', כ"ט · הושע ה', ח') ועיין עוד במכ"בי א', י"א, ל"ד · וכשחלק מלכות ישראל אחרי מות שלמה נשארה העיר הזאת בכל ערי בנימין למלכי יהודה · אמנם במלך בעשא בישראל עלה על העיר רמה ובנה עלה ריק ומבצר לבלתי תת יוצא ובא לאסא מלך יהודה (מלכים א' ט"ו, י"ז · דה"ב ט"ז, ה') והעיר הזאת היתה כמו ששה פרסאות מצפון לירושלים דרך בית אל · והעיר הזאת תקרא היום **אלראם** · **עיר היהודים:** לפי שהיתה עיר אשר לשמרונים ונקראתה **ארומה** (שופטים ט', י') וקרובה היא לעיר שכם (ואולי היא **רומה** הנזכרת מלכים ב' כ"ג, ל"ו) וכמעט היא דומה בהברתה לעיר **רמה** לכן הוסיף ואומר **עיר היהודים** להבדילה מן רומה **עיר השומרונים** · **ומחכה למלכות האלהים:** ר"ל מלכות ישוע המשיח אשר מלכותו מלכות הרוחני · **ויוסף** הנזכר פה היה ג"כ מן הצדיקים והחסידים אשר ידעו כי מלכות המשיח לא תהיה כמלכות בשר ודם בעושר ובהון גדול כ"א מלכות הרוחני, בה יבער השטן והיצה"ר מן הארץ וכל הרשעה כולה כעשן תכלה ובלע המות לנצח · (נב) **את גוף ישוע:** אף במותו נפשו קשורה בנפשותיה, וידע היטב כי לא תעזב לשאול נפשו · ת"ל המשנה סנהדרין (דף מ"ו ע"א) **לא היו קוברין אותו (הנתלה) בקברות אבותיו אלא שתי בתי קברות היו מתוקנין לבית דין, אחת לנהרגין ולנחנקין ואחת לנסקלין ולנשרפים · נתעכל הבשר מלקטין העצמות וקוברין אותן במקומן** · אכן יוסף הרמתי היה צדיק וידע כי באין דין כמו הרשעים הכלה את נפש ישוע לקחתה לכן בקש כי גוף ישוע יתנו לו למען יקברוהו כאשר יאות · ולכן עשה לו במותו כל הכבוד בתכריכין ובשמים למען ימלא הכתוב **ואת עשיר במותיו** ר"ל שיקבר בכבוד כאיש עשיר ונכבד · גם פילטוס מלא עצתו לתת לו את גוף ישוע על כי ידע לנכון כי ישוע נספה באין משפט כאשר אמר **לא מצאתי באיש הזה משפט מות** · ולפי בשורת יוחנן (י"ט, ל"ט) **גם ניקדמוס היה עם יוסף הרמתי בעצה ובמעשה הטובה הזאת** · (נג) **בסדין:** ר"ל תכריכין בהם היו כורכין את המתים · **בקבר חצוב בסלע:** קרקע ארץ ישראל ובפרט ירושלים וסביבותיה איננה רכה כ"א קשה כסלע וכצור, ולכן חצבו הקברים וע"ד המקרא **חצבת לך פה קבר** (ישעיה י"ד) · **איש לא הושם בו:** ר"ל קבר חדש היה אשר מעולם לא נקבר בו אדם ועוד מת לא היה רק הוזמן לקבר · ומ"ד היתה נסיבה כי לא נקבר בו עוד אדם לבל יאמרו שונאי

מִרְיָם הַמַּגְדָּלִית וְיוֹחָנָה וּמִרְיָם אֵם יַעֲקֹב וְהָאֲחֵרוֹת עִמָּהֶן אֲשֶׁר
אָמְרוּ אֶת־אֵלֶּה אֶל־הַשְּׁלִיחִים׃ יא וַיִּהְיוּ דִבְרֵיהֶן בְּעֵינֵיהֶם כְּהֶבֶל
וְלֹא הֶאֱמִינוּ לָהֶן׃ יב וַיָּקָם פֶּטְרוֹס וַיָּרָץ אֶל־הַקָּבֶר · וַיִּשַׁח וַיַּרְא
אֶת־הַסְּדִין מֻנָּח לְבַדּוֹ · וַיֵּלֶךְ וַיִּתְמַהּ בְּנַפְשׁוֹ עַל אֲשֶׁר־נִהְיָתָה׃
יג וְהִנֵּה שְׁנַיִם מֵהֶם הֹלְכִים בַּיּוֹם הַהוּא אֶל־כְּפָר אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמוֹ
חַמַּת וְהוּא כְּשִׁשִּׁים כִּבְרַת־אֶרֶץ מִירוּשָׁלָיִם׃ יד וְהֵמָּה נִדְבְּרוּ אִישׁ
אֶל־רֵעֵהוּ עַל־כָּל הַקֹּרוֹת הָאֵלֶּה׃ טו וַיְהִי כַּאֲשֶׁר נִדְבְּרוּ וְשָׁאֲלוּ
אִישׁ לְרֵעֵהוּ וַיִּגַּשׁ גַּם יֵשׁוּעַ וַיֵּלֶךְ אִתָּם׃ טז וַתְּטֻחְנָה עֵינֵיהֶם לְבִלְתִּי
הַכִּיר אֹתוֹ׃ יז וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · מָה הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם
אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ בְּלֶכְתְּכֶם וּפְנֵיכֶם זֹעֲפִים׃ יח וַיַּעַן אַחַד מֵהֶם וּשְׁמוֹ

אשת כוזא (שם) ומרים אם יעקב ויוסי (מרקוס ט״ו, מ׳)· ובכאן קיצר לוקס את דבריו אף כי מרים מגדלית הלכה ושבה פעמים אל התלמידים, בראשונה בעת מצאה הקבר הפתוח (יוחנן כ, י״ב) ובשנית כאשר נראה אליה האדון (שם כ׳, י׳ י״א) ואחרי כן באו הנשים האחרות ובשרו בדברים האלה (מתי כ״ח ח—י׳)· (יא) **דבריהן:** ר״ל את דברי מרים מגדלית ודברי הנשים האחרות לאמור כי נגלו אליהן המלאכים וגם את האדון ישוע בכבודו ובעצמו ראו· **כהבל:** ר״ל כדברי רוח וכדבר אשר אין לו שחר· (יב) **ויקם פטרוס וכו׳:** גם כאן קצר לוקס את סיפורו· ולפי יוחנן (כ׳, ג׳) הלך פטרוס עם יוחנן כאשר מרים מגדלית הגידה להם כי לוקח האדון· ובכאן הלך יחידי בעצמו כאשר הגידו לו כי מלאכי אלהים וגם ישוע האדון בכבודו נראה אליהן· ובהליכתו הזאת השנית נראה לו האדון (ראשון לקורינתוס ט״ו, ה׳)· — (יג) **שנים מהם:** ר״ל לא מן השליחים כ״א מאחר תלמידיו· **ביום ההוא:** ר״ל ביום תקומת האדון ישוע מן המתים ונראה בכבודו אל מרים מגדלית (מרקוס ט״ז, ט׳) ואל הנשים האחרות (מתי כ״ח, ח׳)· **חמת:** עיקר שם המקום הזה בלשון יון עֶמַּאוּס או עַמַּאוּס והוא הוא הנכון, והוא הוא הנקרא בלשון המשנה עמאוס או עימאוס (ערכין דף י׳ מדרש קהלת דף ק״א, ב׳ שביעית דף ל״ח· סוכה כ״א ע״א מכות י״ד א׳)· ולפי דעת כותבי המסעות היה המקום הזה בצפונית מערבית מירושלים ויקרא היום הזה קוביבה· אכן מרחק המקום הזה מירושלים הוא יותר משבעים סטדיון (דרך שלשה שעות) מירושלים· **כברת ארץ:** עקרו בלשון יון סטדיום ושיעורו דרך שתי שעות ומחצה בקירוב· (יד) **על כל הקורות האלה:** ר״ל מן תקומת ישוע מן המתים· אלה עוברי אורח לא דברו בהתהלכם בדרך דברי הבאי ודברי חול כ״א בענייני המשיח וכל״א באבות המהלך בדרך ומפנה לבו לבטלה וכו׳ מתחייב בנפשו· (טו) **ושאלו איש לרעהו:** ר״ל נשאו ונתנו בדבר· **וילך אתם:** ללכת בחברתם· (טז) **ותטחנה עיניהם:** ר״ל עין השכלי· לבלתי הכיר אותו· זאת תקרה לפעמים עת טבענו ביגון כי נחשוב כי אלהים הסתיר פניו מאתנו ולא יקשיב אל עמלינו· אכן קרוב הוא לכל אשר יקראהו באמת כל״א יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו (תהלים צ״א, ט״ו ירמיה י״ד, ט׳)· (יז) **מה הדברים וכו׳:** אף כי ידע והבין היטב את אשר דברו בכל זאת שאלם כדי להכנס עמהם בדברים וללמדם אמיתת סוד ענייו וסוד תקומתו· (יח) **אשר לא ידעת:**

יֵשׁוּעַ: ד וַיְהִי בְּהִפָּעֵם רוּחָן עַל־זֹאת וְהִנֵּה שְׁנֵי אֲנָשִׁים נִצָּבִים
עֲלֵיהֶן בִּבְגָדִים נֹצְצִים: ה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָרְאוּ וְשָׁחוּ אֶת־פְּנֵיהֶן אַרְצָה
וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶן לָמָּה־זֶּה תְּבַקֵּשְׁנָה אֶת־הַחַי בֵּין הַמֵּתִים: ו אֵינֶנּוּ
פֹה כִּי אִם־קָם· זְכֹרְנָה אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיכֶן בְּעוֹדֶנּוּ בַּגָּלִיל: ז לֵאמֹר
כִּי עַל בֶּן־הָאָדָם לְהִמָּסֵר בִּידֵי אֲנָשִׁים חַטָּאִים וּלְהִצָּלֵב וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
לָקוּם: ח וַתִּזְכֹּרְנָה אֶת־דְּבָרָיו: ט וַתָּשֹׁבְנָה מִן הַקֶּבֶר וַתַּגֵּדְנָה
אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־אַחַד הֶעָשָׂר וְאֶל־כָּל־הָאֲחֵרִים: י וְהִנֵּה

זממם כי לא מחשבות בני אדם מחשבות ד' אלהים הנה כרחוק מזרח ממערב רחקו דרכיו מדרכינו · (ד) **בהפעם רוחם**: ר"ל בהחריד לבבם ונוחם נסתר מנגד עיניהם על כי לא מצאו את אשר בקשו כד"א הסתרת פניך הייתי נבהל · **שני אנשים**: ר"ל מלאכי אלהים אשר נראו עליהן בדמות אנשים · והנה **שני האנשים** האלה בלי ספק נראו לנשים האחרות אשר באו אחרי כן · כי לפי עדות מרקוס ומתי נראה רק מלאך אחד להנשים האלה · ולפי יוחנן ראו שני מלאכים יושבים בקבר · ואין כאן סתירה כי להנשים האלה נראה רק מלאך אחד ולהאחרות שני מלאכים · — **בבגדים נוצצים**: שלמת מלאכי עליון היא אור אשר תהל · כד"א משרתיו **אש להט** (תהלים ק"ד, ד') · ומלת בהפעם היא המקור מבנין נפעל · (ה) **כאשר יראו**: מדרך הצניעות ויראת התרוממות וכד"א במשה ויסתר משה את פניו כי ירא וכו' · ואמרינן במס' ברכות (דף ז' ע"א) בשכר שלש זכה משה לשלש · בשכר **ויסתר** משה פניו (שמות ג', ו') זכה לקלסתר פנים, בשכר כי **ירא** (שם) זכה **לוייראו מגשת** אליו (שם ל"ד) בשכר **מהביט** אל אלהים זכה לותמונת ה' יביט · וגם הנשים האלה זכו לראות את פני האדון בקומו מן המתים · — **וישחו את פניהן**: בעיני בשר לא יכלו להביט אל המלאכים כד"א בדניאל (ח, י"ח) ובדברו עמי **נרדמתי על פני** · (ו) **כי אם קם**: ר"ל הוא בכחו ובגבורתו קם, לא ע"י אחר ובשאול לא עזב נפשו ולא ראה שחת · **זכורנה**: הנה היום מלא את אשר מקדם הגיד ועצות אשר יעץ תעמודנה לעד — הוא חי ואנחנו עמו נחיה ונתלונן וכאשר אמר לא אעזב אתכם יתומים בוא אבוא אליכם (יוחנן י"ד, י"ח) · (ז) **כי על בן האדם**: כל אשר נעשה לו הכל היה רשום בכתב אמת בדברי הנביאים ולכן היה צריך כי הכל יעשה בו כאשר נכתב כי לא יפול מדבר ה' דבר ארצה וכאשר נתקיימו הנבואות האלה במיתתי ובענוים הקשים גם עוניתי כן נתקיימת הנבואות האחרות עוד כי קמתי וביום השלישי חייתי · — ראה איך המלאכים קיימו וקבלו דברי ישוע המשיח, אך השטן ויצ"ר תמיד יכחישם (אגרת אל הגלטים א', ז', ח') · (ח) **ותזכורנה**: ר"ל ותבינה את הדברים האמינו כי קם ויחי וכד"א זאת נחמתי בעניי כי אמרתך חייני (תהלים קי"ט) · (ט) **ואל כל האחרים**: עוד מלבד האחד העשר נשאו רבים אשר לא נפלו במהמורות השטן ועמדו בנסיון להאמין בו · ראה והבן כח הנשים הצדקניות האלה הן בשרו והגידו תקומת משיח עליון מבין המתים אל תלמידיו אשר היו עמו תמיד ותורת אמת מפיו למדו · והנה את אשר ראו הנשים האלה לא כחדו ולא שמו הנר המאיר מתחת לסאה כי אם על השולחן · ותדע ותכיר כי בברית החדשה אין הבדל בין אשה לאיש בין עבד ואדניו (אגרת אל הגלטים ג', כ"ח) ולפעמים תגדל מעלת הנשים על האנשים · (י) **מרים מגדלנית**: היא אשר ממנה גרש ישוע שבעה שדים (לוקס ח, ב') ויוחנה

לֵב מֵהַאֲמֵן אֶת־כָּל־אֲשֶׁר דִּבְּרוּ הַנְּבִיאִים׃ כו הַאִם לֹא לַמָּשִׁיחַ
לְהֵעָנוֹת כָּאֵלֶּה וְלָבוֹא אֶל־תִּפְאַרְתּוֹ׃ כז וַיּוֹאֶל מִמֹּשֶׁה וּמִכָּל־הַנְּבִיאִים
וַיְבָאֵר לָהֶם אֶת־כָּל־הַכְּתוּבִים עַל־נַפְשׁוֹ׃ כח וַיִּקְרְבוּ אֶל־הַכָּפָר
אֲשֶׁר יֵלְכוּ שָׁמָּה וַיְהִי הוּא כְּהֹלֵךְ עוֹד הָלְאָה׃ כט וַיִּפְצְרוּ בוֹ
לֵאמֹר ׃ שְׁבָה אִתָּנוּ כִּי קָרֵב הָעֶרֶב לָבוֹא וְהַיּוֹם רָד ׃ וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב
אִתָּם׃ ל וַיְהִי בְּהָסֵבּוֹ אִתָּם וַיִּקַּח הַלֶּחֶם וַיְבָרֵךְ וַיִּפְרֹס וַיִּתֵּן לָהֶם׃
לא וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵיהֶם וַיַּכִּירוּ אֹתוֹ ׃ אַךְ הוּא נֶעְלַם מֵעֵינֵיהֶם׃
לב וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ ׃ לְבָבֵנוּ הֲלֹא בָעַר בְּקִרְבֵּנוּ בְּדַבְּרוֹ

אכן בשובו אל אלהים יכנע את לבבו הערל ינחם ויספוק על ירך ויבוש על עונו לבו אשר בו היה. (כו) **האם לא למשיח:** ר"ל האם לא היה בהכרח כי ישוע המשיח יסבול כל הענוים הקשים והמרים האלה ויבוא אל כבודו למען יגאל מחטאת כל בני אדם אף כי גאולת עולמים אשר על ידו נעשתה באהבתו ובחמלתו היא באה והנה נעלם ונשאם כל ימי עולם, בלי אונס והכרח כלל. (כז) **ויואל ממשה וכו':** ר"ל החל מתורת משה. **ומכל הנביאים:** כד"א בתלמוד **כל הנביאים לא התנבאו אלא לימות המשיח.** **כל הכתובים על נפשו:** (עיין לקמן פסוק מ"ד) ומן מוצא הכתובים נראה ברור כי ישוע בעצמו פקח עיני תלמידיו ושליחיו בהבנת כתבי הקודש ולכן כל המקראות אשר הביא פתרום (כנכתב בפעלי השליחים) בעת הודיע לרבים תוקף וגבורת המשיח לראיה על כל דבריו וביאר תוכן ענייניהם שמע בלי ספק מישוע המשיח אשר באר אותן לאמור כי כתובים על נפשו, כמו (יואל ג' א' תהלים ב', ע"ז י' ס"ט ק"י, כ"ב בראשית י"ב, ג') סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם. ידיעת המשיח היא שורש ויסוד כל התורה כולה ובלעדה נגששה קיר כעורים ובחשיכה נלך ולא נדע בין ימין לשמאל. (כח) **אל הכפר:** אל המקום הנזכר בפסוק י"ג. **כהולך עוד הלאה:** ר"ל שם עצמו כדי לנסותם כאשר אלהים נסה את אברהם האם נאמנה רוחם אתו לבקשהו, כי יסור אליהם למען עוד דברי תורתו מפיו ישמעו. אשרי אדם שומע לו לשקוד על דלתותיו יום יום. (כט) **ויפצרו בו:** כמו ויפצרו בלוט (בראשית י"ט, ג' ל"ג י"א). **שבה אתנו:** למען עוד מפיך דברי נחומים ודברי חן נשמע ולמען נגמולך על כי הוריתנו תוכן אמרי התורה והנביאים. **כי קרב הערב לבוא:** וכל הדרכים בחזקת סכנה ובפרט בעת כי השודדים והגזלים רבו על המחוז. **ויבוא:** ר"ל אל ביתם יען ראה כי בתום לבב בקשוהו לבוא אליהם. **וישב אתם:** ר"ל בחברתם. (ל) **ויברך:** ר"ל ברכת המוציא. **ויפרוס ויתן להם:** כי נהגו בו מנהג כבוד כדקי"ל הגדול בוצע ומברך. (דברים ח', י'). (לא) **ותפקחנה עיניהם** וכו': בכח אלהים, ויד אל עשתה זאת (כאמור בראשית כ"א, י"ט. מלכים ב' ו' י"ז כ'.) **ויכירו אותו:** הכירו כי הוא הוא היה אשר ארח לחברתם ועמהם הלך ופתאום **נעלם מעיניהם:** כד"א ומלאך ה' הלך מעיניו שופטים ו', כ"א. (לב) **ויאמרו איש אל רעהו:** אחרי אשר נפקחו עיניהם, אז החלו לגלות איש אל רעהו אשר בלבביהם, עת היו עמו בדרך איך לבם התלהב משביב אשי תורתו אשר היא האירה חשכת רוחם, וכמעט בושו על כי לא הכירוהו מיד בעת החל ללמדם ולהורותם, ולא ידעו כי הוא הוא המורה אשר הורה אותן מקדם,

קְלֵאָפָּא וַיֹּאמֶר אֵלָיו · הַאַתָּה לְבַדְּךָ אֹרֵחַ בִּירוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ
אֶת־אֲשֶׁר נִהְיְתָה בָהּ בַּיָּמִים הָאֵלֶּה׃ יט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · מָה אֵלֶּה
הֵמָּה · וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו · עַל־דְּבַר יֵשׁוּעַ הַנָּצְרִי אֲשֶׁר הָיָה נָבִיא גִּבּוֹר
חַיִל בִּפְעֻלָּה וּבְדָבָר לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וְלִפְנֵי כָל־הָעָם׃ כ אֵיךְ הִסְגִּירֻהוּ
רָאשֵׁי הַכֹּהֲנִים וְשָׂרֵינוּ לְמִשְׁפַּט־מָוֶת וְהִצְלִיבוּ אֹתוֹ׃ כא וַאֲנַחְנוּ
חִכִּינוּ כִּי זֶה הוּא אֲשֶׁר יִפְדֶּה אֶת־יִשְׂרָאֵל · וּבְכָל־זֹאת הַיּוֹם יוֹם
שְׁלִישִׁי מֵאָז נַעֲשׂוּ אֵלֶּה׃ כב וְגַם אֵיזֶה נָשִׁים מִקִּרְבֵּנוּ הֵשַׁמּוּ אֹתָנוּ
כִּי הִשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר אֶל־הַקָּבֶר׃ כג וְכַאֲשֶׁר לֹא מָצְאוּ אֶת־גְּוִיָּתוֹ
בָּאוּ וַתֹּאמַרְנָה כִּי גַּם מַרְאֵה הַמַּלְאָכִים רָאוּ אֲשֶׁר אָמְרוּ כִּי הִנֵּה
הוּא חָי׃ כד וַאֲנָשִׁים מִשֶּׁלָּנוּ הָלְכוּ אֶל־הַקֶּבֶר וַיִּמְצְאוּ כֵן כַּאֲשֶׁר
דִּבְּרוּ הַנָּשִׁים · וְאֹתוֹ לֹא רָאוּ׃ כה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · פְּתָאִים וְכִבְדֵי

ר"ל הלא הדבר הזה גלוי וידוע לכל העם אשר בא לחוג את חג הפסח בירושלים · (יט) **גבור חיל:** ר"ל רב פעלים (פעלי השליחים ז', כ"ב) · **ובדבר:** ר"ל תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצאה בשפתיו · **לפני אלהים:** ר"ל אלהים בכבודו העיד עליו לאמור אתה בני ידידי בך רצתה נפשי (לוקס ג', כ"ב) · **ולפני כל העם:** ר"ל כל העם כאיש אחד הללוהו על כי ידיו רב להושיע (שם ז', ט"ז יוחנן ו', י"ד) · (כ) **איך הסגירהו:** ר"ל מסרו מלשון לא תסגיר עבד אל אדניו (דברים כ"ג, ט"ז) **והצליבו:** ר"ל תלו אותו · (כא) **יפדה את ישראל:** ר"ל מיד הרומים אשר נתנו על צוארם עול ברזל · והיהודים חשבו כי המשיח יכניע צוררי ישראל בחרב ובחנית ברכב ובפרשים ולא ידעו ולא הבינו כאשר גם עד היום הזה טח מראות עיניהם מהות האמיתי ממלכות המשיח, אשר מלכותו מלכות כל העולמים · **ובכל זאת וכו':** ר"ל כעת עברו כמעט שלשה ימים ועוד ישראל לא נושע על ידו ולא נשמע דבר ממנו אשר הגיד לנו בעוד נפשו בארץ מתהלכת וכמעט לבוא צפינו עליו · (כב) **השמו:** העבר מבנין הפעיל מגזרת שמם, וענינו הנשים ספרו לנו דברים נפלאים אשר השתוממנו והתפלאנו עליהם ונפל לבנו בשמענו את כל זאת ולא ידענו איך נשפוט על הדבר הזה · (כג) **מראה המלאכים:** ר"ל בקבר · **אשר אמרו וכו':** מזה נראה כי הראות ישוע המשיח (מתי כ"ח, ט') לא אל הנשים הבאות הראשונה (מרקוס ט"ז, ח') היתה כי אם אל הבאות באחרונה כאשר בארנו בפסוק ל' · (כד) **ואנשים משלנו וכו':** ר"ל אחד מתלמידיו (יוחנן י', ג') · **וימצאו כן:** ר"ל כי הקבר רק · **ואותו לא ראו:** וגם אל תלמידיו לא נראה עד הנה (יוחנן כ', ג') · (כה) **פתאים:** הפתי יאמין גם יכחיש לכל דבר · והנה אלה האנשים אף כי חכמים היו בעיניהם ולא אבו להאמין את אשר הגידו הנשים בכל זאת יוכלו להאמין את אשר הודיע המלאך (פסוק ו') ואת אשר המשיח בעצמו עליו דבר מקדם · **וכבדי לב:** (מרקוס ט"ז, י"ד) · **דברי הנביאים:** על מיתתו ועל תקומתו ועל כל העינוים בם יעונה כנאמר ישעיה ט, נ"ג, ה' · כי סוד תקומת המשיח מבין המתים כמוס וחתום הוא ונעלה על כל הרעיון ושכל איש לא יכילו (בפעלי השליחים י"ט, ל"ב) ובטרם יבוא האדם אל האמונה הנכונה והאמיתית נפלאו בעיניו דברי אלהים חיים ויהתל בהם כהתל בדברי חכם ולא יאמין לשמועות אשר תסופרנה לו ממעללי אל כי נפלאות הנה בעיניו

לְרוּחַ אֵין בָּשָׂר וְעֶצֶם כַּאֲשֶׁר אַתֶּם רֹאִים בִּי׃ מ וּבְדַבְּרוֹ זֹאת הֶרְאָם
אֶת־יָדָיו וְאֶת־רַגְלָיו׃ מא וּבְעוֹד לֹא הֶאֱמִינוּ מִשִּׂמְחָה וּבְעוֹד הִשְׁתָּאוּ
וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · הֲיֵשׁ לָכֶם פֹּה אֹכֶל׃ מב וַיִּתְּנוּ לוֹ מִקְצַת דָּג צָלִי
וּמִנֹּפֶת צוּפִים׃ מג וַיִּקַּח וַיֹּאכַל לִפְנֵיהֶם׃ מד וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם ·
אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵיכֶם בְּעוֹדֶנִּי עִמָּכֶם כִּי הִמָּלֵא יִמָּלֵא
כָּל־הַכָּתוּב עָלַי בְּתוֹרַת מֹשֶׁה וּבַנְּבִיאִים וּבַתְּהִלִּים׃ מה אָז יִפְתַּח
אֶת־לְבָבָם לְהָבִין אֶת־הַכְּתוּבִים׃ מו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · כֹּה כָתוּב וְכֹה
יָאֲתָה לַמָּשִׁיחַ לְהֵעָנוֹת וְלָקוּם מֵעִם־הַמֵּתִים בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי׃ מז וְלִקְרוֹא
בִּשְׁמוֹ תְּשׁוּבָה וּסְלִיחַת חֲטָאִים אֶל־כָּל־הַגּוֹיִם הָחֵל בִּירוּשָׁלָיִם׃

הנביאים כתקיים ועוד עתה נפשו אותה לקבלם בזרועו ולשאתם בחיקו כרועה. כאמן · **ואת רגלי:** פצעי רגליו יהיו בכם לעד כי לא בגבורות ובכח איש קמתי דיניכם, כי בפצעים האלה לא היתה באפשרית ללכת דרך רחוקה כזאת · (מ) **הראם את ידיו** וכו': כאשר ראה כי יתמהמהו לראות איש ואשר חשף את זרועו קדשו והראם הפצעים על ידיו ורגליו · (מא) **משמחה:** השמחה הגדולה אשר עלתה על לבבם לא נתנה להשים על לבם את אשר אמר ולהבין גדל אהבתו אליהם איך הוא ידבקם למשכם בחבלי אהבה אליו, אף כי הם עזבוהו ובלכת נפשו מרחוק עמדו · וענין הזה הוא כמו שנאמר ביעקב **ויפג לבו כי לא האמין** (בראשית מ"ה, כ"ו) כי נפש אשר בחשיכה תשב תעצים עיניה בזרוח עליה פתאום שמש צדקה ומרפא בכנפיה אשר לא תכילה · (מב) **ומנופת צופים:** לרמז על המשיח כנאמר (ישעיה ז', ט"ו) חמאה **ודבש יאכל** (בתהלים קי"ט, ק"ג) מה נמלצו לחכי אמרותיך **מדבש לפי** · (מג) **ויאכל לפניהם:** אף כי לא רעב וגם נפשו לא מאכל אותה, בכל זאת אכל לחזק אמונתם ולהודיעם כי עוד גופו בעור בבשר ובגידים מסוכך כשאר בני אדם · ואכילתו היתה כאכילת המלאכים בבואם אל אברהם (בראשית י"ח, ה' ח') · (מד) **בתורת משה ובנביאים ובתהלים:** בעוד נפשו בארץ מתהלכת לא בסתר הגיד להם פעמים רבות כי אשר נאמר עליו ימלא (ראה סימן ט"ו, כ"ב· סימן י"ח, ל"א· סימן כ"ב, ע"ג ל"ז· ובמתי כ"ו, כ"ד· כ"ו·): (מה) **יפתח את לבבם** וכו': הוא הסיר המסוה אשר עין שכלם כסה ויגל עיניהם להביט נפלאות מתורת אל אשר דבר ביד חוזיו ונביאיו וכי כולם נבאו על משיח אלהי יעקב · וסוד ד' ליראיו ובריתו החדשה להודיעם · (מו) **כה כתוב:** ר"ל בתהלים כ"ב, ז' · ובישעיה כ"ג, ה' · וכה היתה עצת עליון אשר תעמוד לעד אשר גלה מקדם אל עבדיו הנביאים · **וכה יאתה:** ר"ל מן ההכרח היה למען לא יפול מדבר ד' דבר ארצה ולכן לא היה לכם לרגז כאשר עשיתם (מתי כ"ו, ל"א·) · **ולקום מעם המתים:** ולכן היה לכם להאמין מהר את בשורת הנשים והמלאך. (מז) **ולקרוא:** ר"ל בגלוי לעין השמש · **בשמו:** כי הוא כוה, ובכח ובזכות עינויו אשר בהם עונם ובזכות מיתתו ותקומתו נבוא לתשובה גמורה ועל ידה לסליחת חטאים (פעלי השליחים ב', ל'·) באין הבדל בין עם לעם בין יהודים וגויי הארץ, בין משפחה ובין שבט כי כולם נקראים לקחת חלק ונחלה במלכותו · **ולהחל בירושלים:** כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים (ישעיה ב', ג') והנה ראה כראשיתם כן אחריתם · ראשית דבר ה' מציון יצא ובני ישראל נקראו

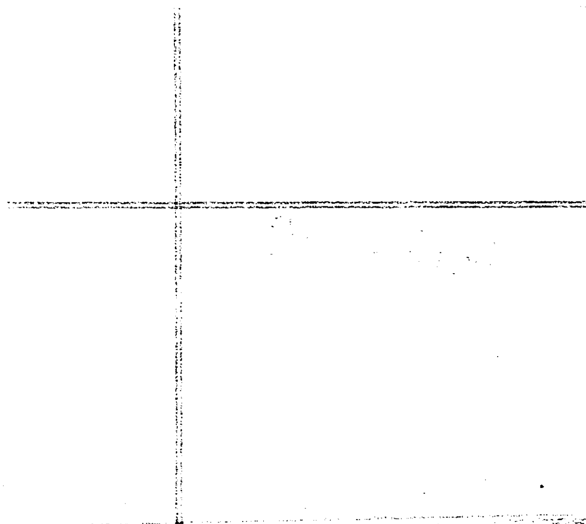
אֵלֵינוּ בַּדֶּרֶךְ וּבְבָאֲרוֹ לָנוּ אֶת־הַכְּתֻבִים׃ לג וַיָּקֻמוּ בַּשָּׁעָה הַהִיא
וַיָּשֻׁבוּ יְרוּשָׁלַיְמָה וַיִּמְצְאוּ אֶת־אַחַד הֶעָשָׂר נִקְהָלִים יַחַד וְאֶת אֲשֶׁר
אִתָּם׃ לד הָאֹמְרִים · הָאָדוֹן קָם אֶל־נָכוֹן וַיֵּרָא אֶל־שִׁמְעוֹן׃ לה וְהֵם
הִגִּידוּ לָהֶם מַה הָיָה בַּדֶּרֶךְ וְאֵיךְ הִתְוַדַּע לָהֶם בִּפְרוֹס הַלָּחֶם׃
לו עוֹד הֵם מְדַבְּרִים אֶת־אֵלֶּה וְיֵשׁוּעַ עַצְמוֹ עָמַד בֵּינֵיהֶם וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם · שָׁלוֹם לָכֶם׃ לז וַיֶּחֶרְדוּ וַיִּירְאוּ וַיַּחְשְׁבוּ כִּי רָאוּ רוּחַ׃
לח וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם · לָמָּה־תִרְגְּזוּ וְלָמָּה עָלוּ מַחֲשָׁבוֹת בִּלְבַבְכֶם׃
לט רְאוּ אֶת־יָדַי וְאֶת־רַגְלַי כִּי אֲנִי הוּא · מוּשׁוּנִי וּרְאוּ · כִּי

אשר דבריו כאש וכפטיש יפוצץ סלע. (לג) **ויקומו:** מן הארוחה. **בשעה ההיא:** אף כי חשך עליהם הלילה והדרך רחוקה בכל זאת לא רפו לקום מהר לגלות את אשר ראו ואת אשר התבוננו לספר ולא לנו פה הלילה כאשר חשבו עת סרו שמה. **ואת אשר אתם:** ר"ל שאר תלמידי ישוע אשר התחברו להשליחים. ומספר **האחד עשר** לאו דוקא כי תומא לא היה עמהם (יוחנן כ', י"ט כ"ד) ולא נקט אלא משום כי המספר אחד עשר היה שם כללי לשליחיו ולתלמידיו אחרי אשר הסגיר יהודה את אדניו. (לד) **האומרים:** ר"ל קצת מן התלמידים והשליחים אשר שם נקהלים היו אומרים אל אלה השנים בראותם אותם, ובטרם אלה השנים הגידו להם סיבת ביאתם. **האדון קם אל נכון:** ר"ל אין ספק עוד בלבבינו כי לא לבד להנשים גם אל שמעון כיפא נראה האדון בכבודו. (ראשון לקורינתים ט"ו, ה'. מרקוס ט"ז, ז') ואף כי מקצת מתלמידיו שמחו והאמינו בבירור כי קם האדון ונראה בכבודו בכל זאת עוד נשארו איזה מן תלמידיו אשר האמינו ולא האמינו אל השמועה הזאת אף כי האדון נראה אליהם בכבודו (כבפסוק ל"ז, מ"א) והנה לפ"ז ספור זה עם דברי מרקוס (ט"ז, י"ד) ימלקו יחדיו. (לה) **והם:** ר"ל אנשים האלה אשר באו מאמאום. **מה היה בדרך:** ר"ל איך האדון בא אליהם ולא הכירוהו כי אם בפרוס הלחם. (לו) **עוד הם מדברים:** בערב הזה (והדלת סגרו בעדם מפני אימת חמת היהודים יוחנן כ', י"ט. מרקוס ט"ז, י"ד) על כי האדון נראה אליהם על הדרך וגם אל פטרוס נתגלה בכבודו ואת אשר ראו ושמעו היום הזה. **וישוע עצמו עמד ביניהם:** ר"ל פתע פתאום נראה האדון בעצמו ואיש לא ידע ולא ראה בואו. **שלום לכם:** אף כי בברכת שלום ברך אז איש את רעהו, בכל זאת היתה הברכה הזאת בפי ישוע לחבוש עצבת ושבירת לב תלמידיו וכדאמרינן (רבה ויקרא ט') **רבנן אמרי גדול השלום שכשמלך המשיח בא אינו פותח אלא בשלום שנאמר מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום** וכו' (ישעיה נ"ב, ז'). (לז) **ויחרדו וייראו:** אף כי ראו ושמעו הנפלאות אשר נעשו בכל זאת קרה רוחם ותבהל בראותם אותו. כה רעדו אז בראותם כי הוא דורך על במתי הים (מתי י"ד, כ"ו). (לח) **למה תרגזו:** ר"ל למה תרעדו ותפחדו, הלוא אתם דברתם עד כה הנה איש את רעהו מתקומתי. — **מחשבות בלבבכם:** גם בזה הורה כי הוא בוחן לבבות. (לט) **ראו את ידי:** בהחבורות והפצעים תכירו כי אנכי הוא אשר כהו ידי ורגלי ומן אותותי האלה תכירוני. **כי לרוח וכו':** אשר בתחלה חשבתם אותי אין בשר ועצם. באהבתו ובחמלתו לא עזב אחרי תקומתו מן המתים בשרו אשר בו לובש בצאתו ובגיחו מרחם (אף כי קרן יעטה אור אחרי תקומתו) למען ידעו ויבינו כולם באמונה שלימה כי כל אשר נאמר עליו ביד

מח וְאַתֶּם עֵדִים עַל־אֵלֶּה׃ מט וְהִנְנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת־הַבְטָחַת אָבִי ·
וְאַתֶּם שְׁבוּ בְּעִיר יְרוּשָׁלַםִ עַד כִּי־תִלְבְּשׁוּ עֹז מִמְּרוֹמִים׃ נ וַיּוֹצִיאֵם
חוּצָה עַד־בֵּית־עַנְיָה וַיִּשָּׂא אֶת־יָדָיו וַיְבָרְכֵם׃ נא וַיְהִי בְּבָרְכוֹ אֹתָם
וַיִּפָּרֵד מֵאִתָּם וַיֵּעָל הַשָּׁמָיִם׃ נב וְהֵם הִשְׁתַּחֲווּ לוֹ וַיָּשֻׁבוּ יְרוּשָׁלַיְמָה
בְּשִׂמְחָה גְדוֹלָה׃ נג וַיִּהְיוּ תָמִיד בַּהֵיכָל מְהַלְלִים וּמְבָרְכִים אֶת־
הָאֱלֹהִים · אָמֵן׃

לבשר מלכות השמים וגם אחריתם כה תהיה כי כולם ישובו אל ה' ויבקשו את דוד מלכם (אגרת אל הרומים י"א) · (מח) **ואתם עדים על אלה:** על כל מעשי אשר עשיתי, על כל דברי התורה אתכם הוריתי, הענוים בהם עוניתי, מיתתי ותקומתי, והבטחתי לכם הבטחתי כי בזכותי תושעו תשועת עולמים, על כל הדברים האלה עדים אתם · (מט) **והנני:** ר"ל בטרם אלקח מכם עוד הפעם אבטח לכם: **הבטחת אבי:** ר"ל אבי שבשמים לשפוך עליכם רוח קדשו כאשר דבר בפי נביאיו לאמר כי יערה עלינו רוח ממרום (ישעיה ל"ב, ט"ו) כי אצוק רוחי על זרעך וברכתי על צאצאיך (שם מ"ד, ג') · וכן נאמר והיה אחרי כן אשפך את רוחי על כל בשר וכו' (יואל ג', א') ובמקום אחר נאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם ונתתי לכם לב בשר ואת רוחי אתן בקרבכם וכו' (יחזקאל ל"ו, כ"ה) ולא אסתיר עוד פני מהם אשר שפכתי את רוחי על בית ישראל (שם ל"ט, כ"ט) · **עד כי תלבשו וכו':** היא השפעת ושפיכת הרוח הקדש (פעלי השליחים א', ד' ה"א ב', ב') · (נ) **וישא:** את כפיו לברכם בברכת כהנים כאשר יאות לכהן הגדול האמתי בברית החדשה · (נא) **ויעלה השמים:** נגד עיניהם, וכדאמרינן (במדרש תהלים ק"י) אמר ר' יודן בשם ר' חמא לעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא מושיב מלך המשיח לימינו שנאמר נאם ה' לאדוני שב לימיני · (נב) **השתחוו לו:** להתפלל אליו בהדרת קדשו כי אחרי תקומתו והעלותו השמימה האמונה הנכונה באלהותו בהם נוסדה כראוי מוצק קדשו · **בשמחה גדולה:** יען כי לנכון ובברור ידעו תקומתו והעלתו לימין עליון · (נג) **מהללים וכו':** על החסדים הגדולים אשר עשה עמהם ולפניהם ·

נדפס על ידי י' ויטטענפעלד בברלין ·

מח וְאַתֶּם עֵדִים עַל־אֵלֶּה׃ מט וְהִנְנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת־הַבְטָחַת אָבִי ·
וְאַתֶּם שְׁבוּ בְּעִיר יְרוּשָׁלַיִם עַד כִּי־תִלְבְּשׁוּ עֹז מִמְּרוֹמִים׃ נ וַיּוֹצִיאֵם
חוּצָה עַד־בֵּית־עֲנִיָּה וַיִּשָּׂא אֶת־יָדָיו וַיְבָרְכֵם׃ נא וַיְהִי בְּבָרְכוֹ אֹתָם
וַיִּפָּרֵד מֵאִתָּם וַיַּעַל הַשָּׁמָיִם׃ נב וְהֵם הִשְׁתַּחֲווּ לוֹ וַיָּשׁוּבוּ יְרוּשָׁלַיְמָה
בְּשִׂמְחָה גְדוֹלָה׃ נג וַיִּהְיוּ תָמִיד בַּהֵיכָל מְהַלְלִים וּמְבָרְכִים אֶת־
הָאֱלֹהִים · אָמֵן׃

לבשר מלכות השמים וגם אחריתם כה תהיה כי כולם ישובו אל ה' ויבקשו את דוד מלכם (אגרת אל הרומים י"א) · (מח) **ואתם עֵדים על אלה:** על כל מעשי אשר עשיתי, על כל דברי התורה אתכם הוריתי, הענוים בם עניתי, מיתתי ותקומתי, והבטחתי לכם הבטחתי כי בזכותי תושעו תשועת עולמים, על כל הדברים האלה עדים אתם · (מט) **והנני:** ר"ל בטרם אלקח מכם עוד הפעם אבטח לכם: **הבטחת אבי:** ר"ל אבי שבשמים לשפוך עליכם רוח קדשו כאשר דבר בפי נביאיו לאמר כי יערה עלינו רוח ממרום (ישעיה ל"ב, ט"ו) כי אצוק רוחי על זרעך וברכתי על צאצאיך (שם מ"ד, ג') · וכן נאמר והיה אחרי כן אשפך את רוחי על כל בשר וכו' (יואל ג', א') ובמקום אחר נאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם ונתתי לכם לב בשר ואת רוחי אתן בקרבכם וכו' (יחזקאל ל"ו, כ"ה) ולא אסתיר עוד פני מהם אשר שפכתי את רוחי על בית ישראל (שם ל"ט, כ"ט) · **עד כי תלבשו וכו':** היא השפעת ושפיכת הרוח הקדש (פעלי השליחים א', ד' ה"ח ב', ב') · (נ) **וישא:** את כפיו לברכם בברכת כהנים כאשר יאות לכהן הגדול האמתי בברית החדשה · (נא) **ויעלה השמים:** נגד עיניהם, וכדאמרינן (במדרש תהלים ק"י) אמר ר' יודן בשם ר' חמא לעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא מושיב מלך המשיח לימינו שנאמר נאום ה' לאדוני שב לימיני · (נב) **השתחוו לו:** להתפלל אליו בהדרת קדשו כי אחרי תקומתו והעלותו השמימה האמונה הנכונה באלהותו בהם נוסדה כראוי מוצק קדשו · **בשמחה גדולה:** יען כי לנכון ובברור ידעו תקומתו והעלתו לימין עליון · (נג) **מהללים וכו':** על החסדים הגדולים אשר עשה עמהם ולפניהם ·

